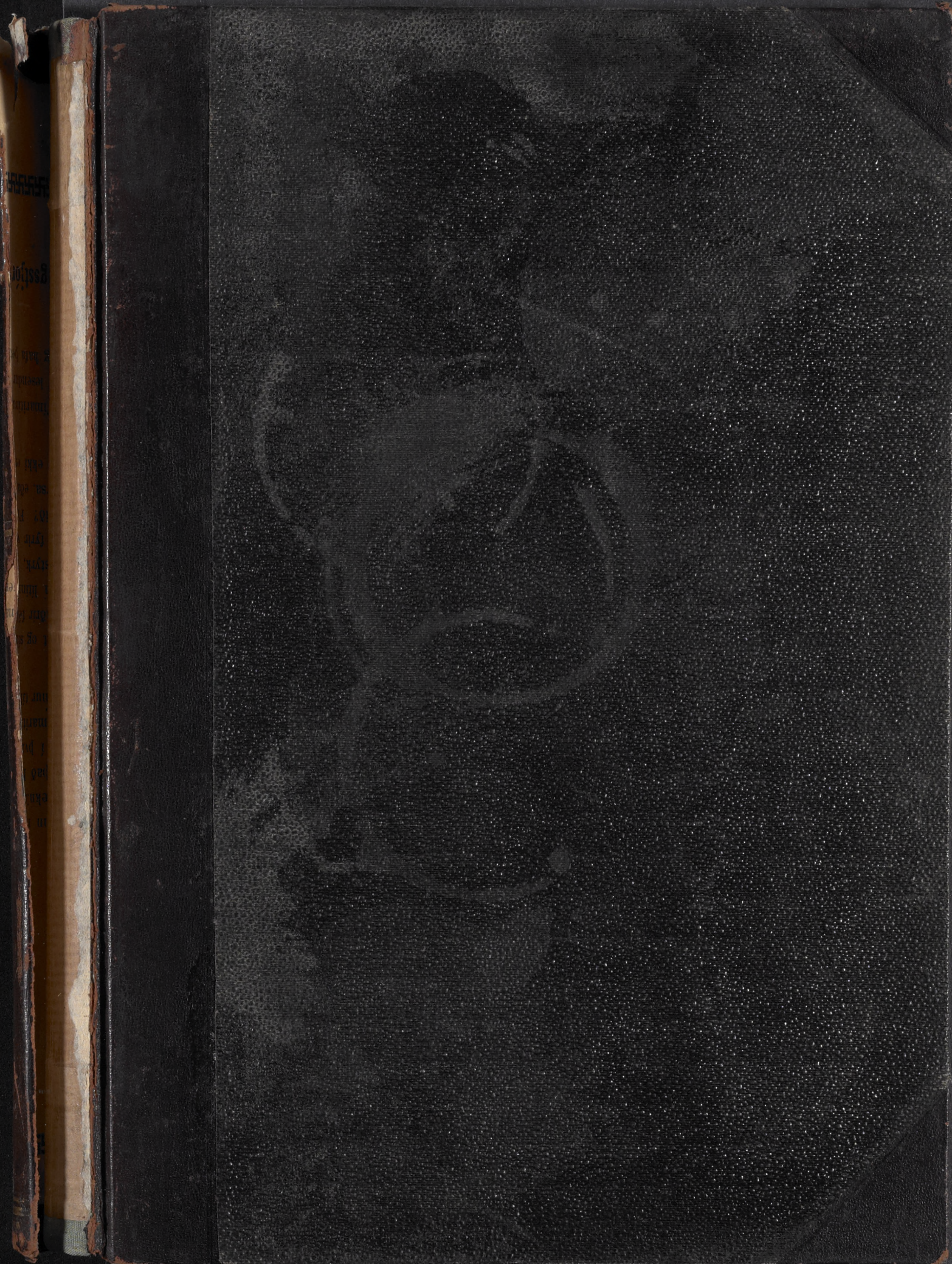

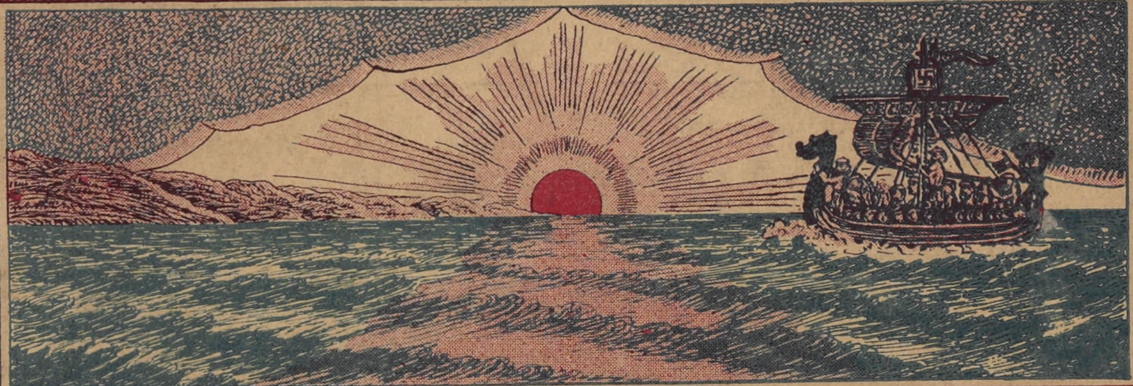
Donated to
Iris S. Torfason
by the Icelandic
Library - University
Manitoba March 23
1971
per Hrund Skulason

Tímarit

Þjóðræknisfélags Islendinga

VII. ÁR

WINNIPEG MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

Sjöundi árgangur, 1925

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA
GEFIÐ ÚT AF ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGI ÍSLENDINGA
1925

Prentað í prentsmiðju
The City Printing & Publishing Co., Winnipeg

Efnisyfirlit

Skjálfhendan.

Eftir **Stephan G. Stephansson.**

("Þenna hátt fann Veili. Þá lá hann í útskeri nokkru. Vóru komnir af skipbroti og höfðu þeir ilt til klæða og veður kalt. Þá orti hann kvæði er kallað er: Kviðan skjálfhenda, og: Drápan steflausa og kveðið eftir Sigurðar sögu."

Heimild: *Háttatal Snorra.*)

I.

Á skerinu brotnaði skipið hans.
Þeim skolaði samt upp á klettinn —
Af slysinu flaug ekki fréttin.
Og koldimm var nóttin og langt var til lands.

Og beljandi stormur og brimið sauð
Við bergið, og náttmyrkrið flæddi,
Og skammdegis nístingur næddi,
Og hvergi fanst skúti, sem skjól honum bauð.

II.

En alt sem að um hann menn vita,
Þá afdæma-liðlöngu haustnótt, er það:
Í nötrandi skeri hann skjálfhending kvað,
Þeim skálaði lífgjöf og hita.

III.

Lát þig ei lygasögn gruna.
Leitaðu inst þér í muna:
Hefirðu ei sungið þér sálarbætur
Svartar illra veðra nætur?
Í skeri, við skiptjón beðið,
Skjálfhent kveðið?

Og heimskt væri að eyða um það orðum,
Að ýtt muni sannleik úr skorðum!
Því gefist þér sjón yfir sögunnar haf:
Þér rofar til lýðs, sem að lifði svo af
Út lágnætti aldanna forðum!

17.—11.—'25.

Metnaður.

Eftir **Stephan G. Stephansson.**

I.

Bannaði bústörf bálviður íslenzkt,
orfi né árum ýtt varð ei gegn því,
byljir sér byltu, brim var fyrir sandi.

Gegningum gegnt hafði, grópað í stuðla
saknaðar sárs síðasta torrek,
að gremju sinnar getu-lögum goðheimi stefnt
fyrir aftökur ósekra — Egill gekk til skemmu.

Aflæstar útidyr opnaði lykli,
hrikti í hjörum, hengi-lás spratt upp,
sté hann yfir stokk inn, stóð á miðju gólfi.

Skrín stóð á skákum, skjöldur hékk yfir.

Síðbrúnir svartar sigu þá Agli,
það var skjöldur Skálaglams, sem skein á þili.

Skálaglams skjöldur skenktur af kænsku,
eigið hrós sér Einar á Egil lék,
sem skuldbundinn skáldavenju: skjaldargjöf
launa varð með lofstöfum ljóða sinna.

Þá sem vissi og vildi vammið fjarsta
—Braglist sína blekkja varð, sig betur mat hann sjálfur—
verða að lúta í ljóði lægra skáldi!
Öðlingum, sem Arinbirni einhæfast sem var,
eða úr helju höfuð sjálfs sín á hálfri nótt að kveða dýrt.

II.

Lykla bar að læsing luktrar kistu,
skauzt upp skrá á skríni járnbendu.

Dýrir dómar: daglaun Braga,
orða íþróttar, undir opnu loki
láu, allir ótýndir— metfé hans og manndómsgjöld.

Andar-egg hreiðraðist þar efst í kistu
—þegið vel af þrévetling— og þrír kúfungar,
skyldmennis skenkur og skáldlaun hans fyrstu,
og bernsku-breks hans bætifláki.

Hýrnaði hengibrún, hrukkur stigu á enni.

Váeygur varð hann, vöðvar þrútnuðu:
fyrir sér fann hann fésjóðu tvo,
bróður-bætur bónda greiddar,
sem hefði konung-kyns kappi fallið.

Ó-eytt geymdi hann enn enska silfrið.

Í þungra hefnda hug hann heygði í muna
vaskan bróður á Vínuheiði.

Ó-sínkt varð Agli þar sitt eigið fé,
bjó svo bróður hrer: að í báðum höndum
með gull hann gengi í gröf til heljar.

III.

Gló-hneptar, gullseymdar glæsi-slæður
hóf upp úr handraða hirzlu sinnar
Egill í yfirsýn: Arinbjarnar-naut!
tilhalds og trygðagjöf, tignarklæði.

Einn kunni Arinbjörn Egils dáðir:
klæðnaður konunga þótti kostum sæma.

Eitt sinn að Alþingi bar Egill síðar
skraut-skrúða þann — skimaði þingheimur,
ei eygt þóttist áður hafa atgervi svo prútt.

Annað var, er albúinn úlfhéðni gráum,
í ofviðrum illum að útistörfum
gekk hann um bónda-bú í bíti morguns.

Glatt var Agli, að geta gengið á þing
höfðinglegast — en heima höldslegast,
Kunnað að bera búning bús og hirðar.

Lýtum var lakrað fat, leirugur var faldur!
Óleyft hafði einhver Egils búnað tekið,
vaxinn upp úr aurnum ökla-lægra en hann.

Vandlega vildi hann viðtakendum geyma
óspjöllum klæði sín og kvæði.

Sigu svartar brúnir, svall í skapi stórráð.

IV.

Fingur-bauguð, beltislykluð, bjartfölduð hlaðhönd,
fagur-skikkjuð, sköruleg Ásgerður í útidyrum stóð.

"Syni þínum Þorsteini þitt skrúð, Egill,
léði eg á mannamót.

Fóru flughraðar, er fljóð sitt leit,
margar minningar um muna Egils,
sem yfir húm-himin hríslast eldingar.

Einn dag á æfi lá Egill sjúkur,
þann sem sú brúður björt var bróður hans gefin!

Stóð hann í styrjöldum, storkaði ófærum,
einstæður og útlagi, en ofurhugi
í að ásanna ættgöfgi með arfi hennar,
því aldrei skyldi Egils kona með ambáttum teljast!

Og í andstæði ennþá var hún,
fyrirkona fremst og fegurst kvenna!

V.

En afrek hans öll fóru eina leið!
Saga hans og söngvar féllu á sömu þögn,
orðstír hans og íþróttir fór, ótilspurt,
fyr en flíkum hans fullslitið varð.

Sígildar sögur gerðust um silfur og gull!
Einkum ef orkuðu illu heilli.

Sáð skyldi því sjóðunum ensku síðar um þingvöll,
rísa skyldi af rógmálmi rán og mannfall,
Ágirnd myndi uppi halda Egils sögu.

22.—12.—'25.

Aftur og -- fram.

Hugleiðingar um Nýja Ísland.

Eftir Eggert Jóhannsson.

Það vefst í huga mínum, en óljóst þó eins og svefnrofa sýn, að þegar lagt var í langferð frá sveitabæ heima á Íslandi, og þegar komið var upp á næstu heiðarbrúnina, þá væri þar áð um stund og augum manna þá ósjálfrátt rent yfir héraðið og heimahaga, svo fagra og brosandi á sólbjörtum sumardegi, en sem innan stundar myndu huldir sýn vegfarendanna.

Vestur-Íslendingar, hvar helzt sem þeir kunna að vera niðurkomnir í Norður-Ameríku, eru einmitt á þessu ári staddir á heiðarbrún, — á heiðarbrún sögu Íslendinga í Vesturheimi, á þeim 50 ára áfanga, sem nú er umliðinn. Á þessum víðsýnisreit er þá gott og gagnlegt, ef ekki sjálfsögð skylda, að nema staðar um stund og líta í svip yfir þessi liðnu ár, sérstaklega fyrstu árin, og þær þrautir og þjáningar, sem þau höfðu í för með sér, á mislyndri strönd, með torfærum skógi á aðra hönd en stórrisulu stöðuvatni á hina, áður en gleymast allir svipmestu drættirnir, er fyrstu árin geymdu í skauti sínu.

Þökk sé þeim, sem mintust þessara ára með ræðum og söngvum á liðnu sumri, á Gimli. Og þökk sé þeim því fremur, sem gangast fyrir að þar verði reistur veglegur minnisvarði, því til sönnunar, að meðan varir "grafletur á grjóti", að þar var stofnuð íslenzk nýlenda í október 1875. Að vísu var upphafið í smáum stíl, því hann var fámennur, hópurinn, sem þangað kom fyrsta dag vetrar, og sorglega fámennari þó, þegar síðasti vetrardagurinn reis yfir ísbreiðuna á Winnipegvatni, en upphaf íslenzkrar bygðar var það samt. Upp af þeim vísi er sprottin sú þróttmikla bygð Íslendinga í Ameríku, sem með fullum rétti má nefna Nýlendumóður. En svo er það sannast, að áður en ár væri liðið frá því, er kjaltré fyrstu landnemanna mörkuðu fjörusandinn á Gimli í fyrsta sinn, voru meira en þúsund Íslendingar komnir í þessa nýju bygð.

Það er stórmerkilegt atriði, þetta, og einstakt í sögu Íslendinga, að útlend stjórn helgaði þeim um margra ára skeið ákveðna spildu af landeign þjóðarinnar til ábúðar og til eigineignar, ef þeir svo vildu, en vitanlega háð þeim skyldum, er lög landsins ákveða. Þetta sérveldi þeirra, ef svo má að orði komast, yfir þessum reit, hefir ef til vill meiri þýðingu, en í fljótu bragði kann að vera sýnileg. Er ekki hér fólgin einmitt sú hlíf og skjöldur, sem bezt hafa varið íslenzka tungu og íslenzkt þjóðerni í Ameríku, alt til þessa?

Þótt nýlendan væri um allmörg ár fyrir utan takmörk Manitobafylkis, og þótt landið sjálft væri erfitt að vinna, sökum skógarins, og útilokað að mestu frá vaxandi samgöngufærum í tiltölulega fárra

mílna fjarlægð, þá er lítill efi, að margan annara þjóða mann hefði fýst að festa sér land á vatnsbakkanum innan nýlendunnar, ef gildandi samningur hefði ekki bannað, og án þess samnings hefðu engin ráð verið til að koma í veg fyrir tungumáls- og þjóðablöndun þegar í upphafi. Þetta sýndi sig berlega, þegar þar kom, að samningurinn var numinn úr gildi, svo annara þjóða mönnum var frjálst að festa sér land hvar sem þeim sýndist, innan takmarka nýlendunnar.

Það væri að bera í bakkafullann lækinn, að fara hér að setja saman nýtt ágrip af Landnámssögu Nýja Íslands. Þeir söguþættir eru nú orðnir svo margir og fyllilega ábyggilegir fyrir sagnaritara síðar meir, að ný frásögn yrði bara gagnslaus endurtekning þess, er aðrir hafa sagt áður. Tilgangurinn með þessum línum er sá einn, að rifja upp endurminningar um svip nýlendunnar, eins og hún kom þeim fyrir augu, er þangað náðu nálægt haustnóttum 1876, — að rifja upp endurminningar um fyrstu sporin, fyrstu handtökin, fyrstu erfiðleikana og fyrstu harmkvælin, er biðu þeirra. Og þetta yfirlit er sett hér fram í þeirri von, að sem flestir þeirra, sem þar voru í upphafi, og sem enn eru á lífi, finni hvöt hjá sér til þess, að segja frá sínum endurminningum. Sé það sögu og framtíð lítill eða enginn hagur, þá er það samt, eða ætti að vera, ljúft verk og skemtilegt, að segja frá markverðustu viðburðunum, sem gerðust á vegum þessa eða hins, og í þeirra nágrenni, og að bera saman Nýja Ísland nú og fyrir 49—50 árum, þegar frumbyggjarnir litu það vonaland sitt í fyrsta sinni. En svo er það nú ótvíræð skoðun allmargra manna, að í sögulegu tilliti sé ekki í augnablikinu á öðru brýnni þörf, en á alvarlegri tilraun til að safna endurminningasögnum allra fróðleiksmanna, sem heimili höfðu í nýlendunni á fyrstu árunum. Og efstir á blaði, að því er það ætlunarverk snertir, eru að sjálfsögðu frumbyggjarnir, sem þar hafa búið frá upphafi bygðar, sem á örvæntingarárunum stóðu þar eins og "klettar úr hafinu", og létu aldrei bugast, þó skortur og þrengingar kreptu að á alla vegu, og þótt drepsótt og flóð geisuðu yfir nýbygðina þvera og endilanga, með ógn og dauða. Þessir mikilsverðu öldungar eiga og geyma óefað grúa af endurminningum, sem sögulega þýðingu hafa, ef ekki nú þegar færðar í letur, þá í minni sér, og í þær sagnir þarf að ná á meðan dagur er á lofti.

Með þær sagnir, þær heimildir við hendi, samhliða söguþáttunum, sem birtir hafa verið á ýmsum tímum, og sem birtast kunna á komandi árum, geta þá sagnaritarar samið verðmæta og viðfeldna sögu Nýa Íslands og Vestur-Íslendinga. En án þeirra sagna verður hún meira og minna sundurlaus, því þrátt fyrir ágæti söguþáttanna flestra, sem birtir hafa verið, hafa þeir alt of lítið að geyma af endurminningum frumbyggjanna, og séu þær ekki færðar í letur nú þegar, og annaðtveggja birtar á prenti eða geymdar í óhultu skjalasafni, er hætt við, að erfitt veiti að safna

þeim síðar. En þá er illa farið, ef fyrstu slóðirnar verða svo orpnar sandi, er til kemur að rekja þær, að óvíða heggur fyrir spori.

* * *

Þó "fossar og fjallshlíð" sé þar hvergi nærri, þá er það að mínu áliti ekki fjarri sanni, að Nýja Ísland sé svipmesta, ef ekki útsýnisfegursta íslenzka bygðin austan Klettafjalla, — að Albertanýlendunni einni undanskilinni, sem hefir háfjallabálkinn að baki sér, og sýnilegan í björtu veðri frá flestum heimilum. Auðvitað er víða sérlega fallegt í akurlendissveitunum, einkum þó máske í Dakota og Argyle, þar sem hæðir og hólar prýða svo mjög bygðirnar. Og enda mishæðalitla sléttan er fögur um hásumarleytið, þegar ljósgulur og bylgjandi kornstangaflöturinn er svo víður, að helzt hvergi sjást endimörk. En það er auðsældarfegurð, sem þar mætir auganu, fremur en útsýnisfegurð, nema þá í örfáum stöðum, sem svo eru happasælir, að eiga "sína ögnina af hvoru". En jafnvel fögru reitirnir í sléttusveitunum, geta aldrei öðlast eins breytilegt, eins tilkomumikið útsýni, eins og það, sem sjór og skógur sameiginlega færa nágrenninu.

Það er aðlaðandi fegurð, sem mætir auganu, þegar maður lítur í kringum sig frá heimili á vatnsbakkanum, á heiðskírum og lygnum sumardegi. Nærlendis eru engjabreiður og grænir hagar, og sumstaðar kornakrar, þó fæstir þeirra séu stórir. Nokkru fjær rís skógurinn út frá þessum fjölgresisgrundum, eins og hamragarðar, til ævarandi prýðis og til skjóls í hretviðrum. Til beggja handa bugar ströndin sig norður og suður, með skógi vörðu bændabýli á hverri hálfri mílu. Framundan blasir Winnipegvatn við auga, hógvært og broshýrt í ládeyðu, en æðandi holskefluhaf í stormi, og út við sjóndeildarhringinn í austri, og í 12—14 mílna fjarlægð, blámar fyrir klettótta hálendinu á austurströndinni. Áþekt þessu er útsýnið á endilangri ströndinni, og þessa útsýnis, þessarar svipfegurðar njóta nú allir sem vilja, ef þeir ferðast um nýlenduna á heiðríkjudegi, hvort heldur sem farið er eftir þjóðveginum eða í járnbrautarvagni, því báðir vegir liggja samhliða nær alla leið norður að Fljóti, og óvíða meira en mílu frá vatni.

Fljótsbygðin, eða sá hluti hennar, sem liggur meðfram Íslendingafljóti, hefir alt annan svip, og engu síður fagran, þó gagnólíkur sé hann ströndinni. Til norðausturs að sjá frá Möðruvöllum og Ósi blasir við víðáttumikið graslendi, er stórvaxinn skógur girðir norðanmegin og skógarbeltin norðvestur frá Sandy Bar að sunnan. Það þarf þess vegna ekki svo mikið ímyndunarafl til þess að sjá þarna fagran, breiðan og grasgefin dal, með fljótinu eftir honum miðjum, en dalshlíðar allar gerðar úr háum og gildum, þéttstæðum skógartrjám, í stað fjalllendis og kletta. Og víst var þetta björgulegt hérað, ekki síður en svipfagurt, í augum frumbyggjanna, er þeir á sólríkum septemberdegi (1876) reru upp straumlaust fljótið, í logni og blíðu. En galli var á graslendi þessu, að

mikið af því var og er flæðiland, áþekt því, er liggur austur og vestur frá Rauðárósum. Dalslíking þessi smáþrengdist, er ofar dró með fljótinu og hvarf að lyktum algerlega skamt fyrir ofan Möðruvelli. Fljótið eitt var eftir, er liðaði sig straumlítið og krókótt um þögulan skógargeim, stundum yfir og stundum undir dyngjum af rótföstum trjám, er fallið höfðu af bökkunum fram í fljótið.

Áþekkur þessu var svipur þessarar hagsælu sveitar, þegar bygð var hafin, að sumarlokum. Og þá kom fjölgresisbreiðan meðfram skóginum norður frá Ósi sér vel, því heytekja var auðveld á "Almenningi", eins og þetta "engi" var þá kallað, enda brýn þörf á, því nautgripirnir, sem reknir höfðu verið alla leið frá Winnipeg, voru tiltölulega margir, en heyfangatími naumur.

Enn ber sveitin dalslíkinguna, sem frumbyggjunum kom svo vel fyrir, en "dalurinn" er nú orðinn miklu lengri en hann var sýnilegur í upphafi, — nær nú að mestu óslitinn alt vestur á Fögruvelli, en þar var skógur í fyrstu meir til skjóls og prýðis en til fyrirstöðu. Og víst er fagurt að líta yfir grænar grundir, akra og engi, sem komið er í stað skógarins út frá fljótsbökkunum, með tvísettri bæjaröð, sinni hvoru megin við fljótið. En neðarlega í "dalnum", einmitt þar sem frumbyggjarnir fyrst stigu á land, liggur nú járnbraut yfir fljótið, og með henni, í hlýjum vagni og þægilegum, fara menn nú á 4 eða 5 klukkustundum þá leið, sem í upphafi var ógreið og örðug þriggja daga ferð.

* * *

Þó svipur landsins yfirleitt væri sá sami fyrir 49—50 árum, þá er þó sá munur á aðkomu þá og nú, að enginn, sem ekki var þar í upphafi getur gert sér ljósa grein fyrir, hve ógnar mikill sá munur er. Það getur enginn, sem ekki var þar viðstaddur og tók þátt í verki, gert sér hugmynd um, hvílíkir erfiðleikar fylgdu þó ekki væri meira en hálfrar mílu ferð á landi. Braut var engin, það segir sig sjálft, um auðan skógargeim í allar áttir frá fjörusandi. Landmælingalínurnar, sem óhultastar eru allra vegavita í skóglendi, voru enn ókomnar nema á stöku stöðum. Frá lendingarstaðnum á fljótsbökkunum eða á fjörusandinum, lágu engar slóðir, enginn stígur. Alt beið komu frumbyggjanna, og fæstir þeirra, er að heiman komu 1876, höfðu séð skógartré fyr en á vesturferðinni, og þá ýmist í fjarlægð, frá þilfari á skipi, eða á flugferð með járnbraut. Þeir höfðu því helzt ekki séð skóg og því síður haft náin kynni af honum, fyr en þeir stigu á land, í grend við fyrirhugaðan framtíðarbústað sinn.

Þar sem mýrlendisflákar láu ekki fram á fjörusandinn, var vatnsbakkinn víða hár og brattur upp að ganga, einkum í Árnesbygðinni. En hvort sem bakkinn var hár eða lágur, þá var hann víðast vel varinn. Há og digur, hvítgrá poplartré stóðu svo þétt strax á bakkanum, að litlu var meira en manngengt á milli trjánna. En erfið viðureignar, eins og þau hlutu að

vera, kom brátt í ljós, að fyrir vegfarendur var undirskógurinn "sjöfalt skæðari öllum hinum", eins og Bólu-Hjálmar einhverntíma komst að orði. Kræklótt, glerhart og ólseigt hrís, mannhæðarhátt og meir óx svo þétt á milli trjánna, að ekki varð "stungið niður saumnál", sem maður segir, og varð þar að gæta allrar varkárni, að ekki skemdust augu eða andlit þeirra, er brutu sér leið um þenna ófagnaðar gróður.

Hér gaf nú að líta Nýja Íslandsskóginn, sem svo oft og mikið hafði verið talað um á ferðinni. En fæstum mun hann hafa komið fyrir sjónir í þeirri mynd, er menn höfðu gert sér um hann. Hvílíkur ógnarmunur að litast um hér og í sveitum heima á Íslandi, og hvílíkt þó verkefni, að ryðja þessum ósköpum burtu, þó ekki væri meira en af einnar dagsláttu stærð. En hingað var nú komið einmitt í því skyni, að rýma skóginum burtu og gefa jörðinni tækfæri að framleiða daglegt brauð, í einni eða annari mynd. Hér var nú að standa, eða falla. Eitt var sýnilegt, en það var, að hér skorti ekki efni til húsagerðar, og því síður var ástæða til að óttast eldsneytisskort, og var hvorttveggja ómetanlega mikill og góður kostur.

Vatnið var að sjálfsögðu alfaravegurinn og vatnsleiðina fóru þess vegna allir, þegar lagt var upp frá Gimli til þess að skoða landið og festa sér reit til ábýlis. Það lætur því nærri, að frá vatnsbakkanum, upp frá lendingarstað hvers um sig, hafi landnemarnir háð sína fyrstu orustu við skóginn. Þar beittu þeir skógarexi sinni, flestir að líkindum í fyrsta sinn, til þess að höggva hrísflækjuna, búta sundur niðurfallin tré og fella önnur, svo að greiður gangstígur fengist frá fjörunni og upp að ákveðnu hússtæði.

Í aðalatriðunum er þetta nokkurnveginn rétt lýsing af upphafi verka, eftir að komið var á áfangastaðinn, og þó hún sé hvorki eins glögg eða eins ítarleg og skyldi, þá gefur hún þeim samt nokkra hugmynd um ástandið, sem ekki hafa séð, og því síður reynt, hvað það er, að byrja búskap í veglausum eyðiskógi, al-ókunnur allri skógariðn, og — með tvær hendur tómar.

Því má ekki gleyma, að þegar hér kom, var sumarið því nær á enda, — september byrjaður. Hér þurfti því á röskleik að halda, því tvent varð að gerast í senn og tafarlaust. Það þurfti að koma upp húskofa yfir fólkið, svo lífvænlegt yrði á komandi vetri, og það þurfti að ná saman einu eða tveimur kýrfóðrum af heyi og koma upp fjóskofa yfir skepnurnar.

Þegar svona var áliðið tímans, þá er auðskilið að ekki hafi komist upp nærri eins mörg hús eins og þurfti fyrir þann fjölda, sem kominn var, eða aðeins ókominn, í nýlenduna. Það var ómögulegt. Eðlileg afleiðing af húsaskortinum var auðvitað sú, að tveir og þrír menn skipuðu það rúm, sem sízt var of stórt fyrir einn. Það er auðskilið, þegar ekkert var ráðrúm til umsvifa og efnin lítil eða engin, þá voru flest þessi bráðabyrgðarhús gerð eins lítil og framast mátti. Voru þau því mörg bæði vegglág og ummálslítil, — veggir vart hærri en mannhæðar háir og þekjan rislítil. Þegar þá allir voru

komnir inn, að kvöldi dags, sem þar höfðu heimili, þá segir sig sjálft, að hversu mikið hreinlæti sem anars var viðhaft, hlaut andrúmsloftið innan skams að verða þungt og óheilnæmt. Hjá því varð ekki komist og engin heilbrigðisnefnd, þó til hefði verið, hefði getað ráðið nokkra bót þar á, því innan húsveggja varð fólkið að vera, hvað þröngt sem var setið. Þegar athugaðar eru þessar heimilisástæður, þá virðist nær undravert, að fólkið stráféll ekki úr bólusóttinni, þreytt og þjakað eins og það var eftir sex þúsund mílna ferð frá föðurlandinu. Virðist þetta bera þess vott, að umgengnin öll hafi verið betri og varúðarreglum betur fylgt en framast mátti vænta og mögulegt mátti virðast, eins og allar kringumstæður voru.

* * *

Þegar haustaði, lét stjórnin byrja á vegagerð eftir nýlendunni. Þar fékst atvinna fyrir fjölda manns og kom það í góðar þarfir, því lítil var von um atvinnu út í frá, á þeim tíma árs. En brautargerðin var fólgin í því, að hreinsuð var 25—30 feta breið rönd af vegstæðinu, tré öll feld og rifnar upp rætur og stofnar svo vel sem varð. Úr nokkurri fjarlægð að líta, var þessi rönd eins og örmjó geil gegnum skóginn, því til beggja handa risu poplartrén 50—70 feta há, og mun hærra þó grenitrjátopparnir, er stórum prýða skóginn, skrúðgrænir jafnt á vetri og sumri. Og þessi rönd varð áður lyki nær 60 mílur á lengd, frá suðurjaðri skógarins við Netlulæk norður að Íslendingafljóti. Var þetta upphaf þess þjóðvegar, er smám saman, en hægt og sígandi, óx upp af þessum brautarvísi, þangað til hann náði óslitinn norðan frá Fljóti til Selkirk og Winnipeg.

Gimli er sem næst miðja vega milli Íslendingafljóts og Netlulækjar; þar var stjórnarsetur nýlendunnar og þar var geymt mest af vöruforða stjórnarinnar. Þaðan var því brautargerðin hafin, bæði norður og suður. Vinnuboði þessu var vel tekið og þustu nú allir í brautarvinnu, sem vetlingi gátu valdið og sem að heiman máttu fara, og nutu þar gagnlegrar tilsagnar og æfingar við skógarvinnu, jafnframt því, er þeir innunnu sér peninga. Kaupgjaldið var eins og alment gerðist þá, aðbúnaður tiltölulega góður í tjöldunum, og fæðið betra en margir höfðu áður átt að venjast. Flestir brautarmanna voru ungir og hraustir og var því oft glatt á hjalla á kvöldin. Þeir, sem vígfúsir voru, þreyttu þá glímur og aflraunir úti á nýrri og sléttri brautinni. Aðrir hlýddu á söngva, og á sögur af svaðilförum að heiman, — af "Höfðabrekku-Jóku", af "Skottu" og af "Móra" m. m. Alt var látið fjúka.

Útlitið var hið vænlegasta og í svipinn lék alt í lyndi. En fyr en varði fóru þungar fréttir að berast að tjaldbúðum brautarmanna, óljósar að vísu og í molum, en þeim fjölgaði dag frá degi og urðu æ meiri og ískyggilegri. Menn fóru úr vinnunni, heimilisþarfa vegna, nærri á hverjum degi, en aðrir komu í þeirra stað, og þeir sem að norðan komu, færðu fréttirnar. — Bólusóttin, er í upphafi var vonað að yrði tjóðruð og kveðin niður í

kofanum, þar sem hún fyrst kom upp, var nú óðum að breiðast út og magnast, en ókunnugt var hvað víða hún var komin. Menn urðu hljóðir er þeir hlustuðu á þessar síendurteknu fréttir, og gáleysishjal og ærsl þokuðu á augnabliki fyrir alvarlegri hugsun, því allir áttu vini eða vandamenn og margir nánustu ástvini, konur og börn, einhversstaðar á leið þessa herfilega sjúkdóms. Voru þessir vinir óhultir enn, eða voru þeir máske á þessu augnabliki að byltast hálfrænulausir á sóttarsænginni. Upp á þá spurningu fékst ekkert svar. Innan skamms barst sú frétt, að bólan væri farin að stinga sér niður á Gimli, og að alment væru menn nú að einangra hús sín. Annað gátu þeir ekki gert, að svo stöddu, en sannast er, að virkileg einangrun var nær ómöguleg, eins og ástæður voru. Um alt þetta varð tíðrætt í tjöldum brautarmanna, og um það, hvort ekki væri hugsandi, að vágestur þessi væri einmitt nú kominn í tjöldin yfir höfði þeirra,þó enn lægi hann í leyni. En hvað sem nú um alt þetta var talað, þá afréðu sumir með sjálfum sér, að kendu þeir minsta lasleika, þá skyldu þeir ekki eiga neitt á hættu, en hraða ferðum heim til sín.

* *

Það var komið fram í nóvember; brautin var komin suður nálægt Merkjalæk, og stóðu tjaldbúðirnar í þéttum hnapp á mýrarflesju á brautarjaðrinum. Kvöld eitt, er heim kom að búðum frá vinnunni, gekk unglingspiltur einn rakleiðis að fleti sínu og fleygði sér þar niður, áður en hann gengi til kvöldverðar. Var þetta á móti venju og eftir því tók maður sá er næsta flet átti, Jón að nafni, og spurði piltinn hvort nokkuð væri að. Neitaði pilturinn því en kvaðst hálfslæptur. Morguninn eftir vaknaði hann með höfuðverk, en gat ekki um og gekk til vinnu. Hann hélt að höfuðverkurinn myndi rjátlast af sér, en af því varð þó ekki, og laust fyrir hádegið gat hann þess við Jón, er þeir streittu við að losa illyrmislega rótarflækju. Jón rétti sig upp, athugaði piltinn, og sagði svo: "Eins víst er þetta bara kvef, en eins og ástatt er, hefði eg í þínum sporum undireins farið af stað heim, því hér vildi eg ekki þurfa að liggja veikur." Þetta varð úr, og litlu eftir hádegið gekk pilturinn norður braut, með föggur sínar á baki. Nokkru fyrir sunnan Gimli gekk hann heim að húsi til þess að fá sér að drekka, því hiti var í honum, og sótti á hann þorsti. Vatnið var veitt tafarlaust, en nú var sú breyting orðin á siðvenju, að dyr voru ekki opnaðar meira en svo, að bollinn kæmist um gættina. Hér sá hann nú í fyrsta sinn, hvað einangrun þýddi, og flaug undireins í hug, að máske fengi hann nú hvergi húsaskjól á Gimli, og fór að velta fyrir sér, hvað þá yrði vænlegast að gera. En það kom ekki til neinna örþrifsráða, því gistingu fékk hann orðalaust, og sagði hann þó hreinskilnislega, að hann hefði höfuðverk og snert af beinverkjum. "Það er bara kvef, drengur minn," sagði húsfreyja, eftir að hafa horft á hann um stund. "Eg dríf það úr þér með "Pain-Killer" (einkaleyfis meðal alment notað á þeim ár-

um). Morguninn eftir voru beinverkir horfnir og höfuðverkurinn að mestu og nokkru eftir hádegi var pilturinn albata, og kendi sér einkis meins síðan, allan þann hörmungavetur.

Sólin var að hverfa niður í skóginn, þegar hann var kominn svo nærri, að hann sá litla, lága húsið gægjast fram á milli trjánna, húsið, sem nú var heimili foreldra hans og systkina, auk annars fólks, sem þar hafðist við um veturinn. Hann var kominn heim. Og þótt þreyttur væri, tók hann á sprett heim krókótta stíginn, sem að húsinu lá, og lauk upp hurðinni með fögnuði. En þegar inn kom, sá hann það, er svifti hann málfæri og sem því sem næst stöðvaði slög hjartans. Í einu rúmi lá móðir hans og ungur bróðir í öðru, bæði hálf-rænulaus og aðframkomin.

Áður en dagur rynni að morgni, voru bæði dáin.

— — — —

Þessi frásögn er ekki neinn tilbúningur, heldur blátt áfram og óýkt lýsing virkilegra viðburða. Og víst væri lítill vandi fyrir þá, sem þar voru og sáu ef til vill mörg sjúkdómstilfelli, að segja margar sögur áþekkar þessari. En það væri máske lítill velgerningur að ýfa við sárum, þó gömul séu, eða vekja svæfða harma, enda tilgangslaust. Hvar sem bólusóttin náði sér niðri, var aðkoman jafn-nístandi fyrir þá, sem um tíma höfðu verið að heiman, því alstaðar var þá einhver ástvinur í voða. Og kvalafull var reynsla þeirra, er dag eftir dag og nótt eftir nótt stóðu við sóttarsængina, og horfðu á það hræðilega stríð á milli lífs og dauða.

* * *

Veturinn var kaldur og langur, og víst var þá dauf vistin fyrir flesta, en einkum þó fyrir þá, er mist höfðu ástfólgna vini. Það kom sér þá vel og var þakklætisvert, að ætíð var nóg verkefni heima við, að fella trén og telgja bolina til húsagerðar, og að höggva hrísið og smávíkka rjóðrið kringum húsið. Öðruhvoru þurfti og að sækja vistaforða suður að Gimli og draga heim á rammdrægum handsleða, eftir ís og snjó á vatninu, í hörkufrosti og oft í mótvindi og renningi, eða í dimmri ofanhríð, sem brast á sviplega, stundum á miðri leið. Þannig var altaf eitthvert verkefni fyrirliggandi, og þótt frosthart væri að jafnaði, skein sól í heiði oftar en ekki og logn var ætíð í skóginum. Væri vindur til muna, þá hristi hann og sveigði trjátoppana, svo brakaði og small í frosnum trjánum, en niður til jarðar náði hann ekki, svo heitið gæti, á meðan rjóðrin voru lítil sem engin. Það var því vandkvæðalítið að vinna úti alla daga, og sú útivist og iðjusemi dreifði hugsunum manna, svo að í bráðina gleymdist sviðinn, sem brann í brjósti.

En hafi nú dagurinn liðið tiltölulega fljótt, þá var öðru máli að gegna með kvöldstundirnar. Þær voru langar og þreytandi í dauflýstu húsi, og með það sverð yfir allra höfði, fram yfir miðjan vetur, að þegar minst varði, kynni bólusóttin að grípa einhvern þeirra, er til þessa höfðu sloppið. Það segir

sig sjálft, að samræður gátu varla verið fjörugar, þegar grimmasta alvara grúfði yfir allra huga, og sumstaðar autt sæti þess ástvinarins, er máske mátti sízt missa við, sem fyrir svo stuttri stund kom til nýja landsins hraustur og hress með björtustu framtíðarvonir í brjósti, en sem nú hvíldi í nýtekinni gröf. .... En svo kom svefntíminn með hvíld og endurnæringu, og nýr starfsdagur fylgdi fast á eftir.

* * *

Og svo kom nú vorið, hagstætt og blítt og bjart, og glæddi nýja lífslöngun, nýtt þor og nýjan þrótt til starfsemi og framsóknar. Vonuðu nú allir, að gott eitt byggi í framtíðinni, að upp væri nú komið á örðugasta hjallann, og að með samtökum og samvinnu tækist á stuttri stund að ryðja svo skógi frá húsum, að jörðin gæfi af sér einhverja uppskeru. Á því var líka þörf, því alt til þessa urðu þeir, er efnalausir voru, að treysta einvörðungu á stjórnarlán, sér og sínum til lífsframfærslu. Undireins þegar ísa leysti svo frá fjörusandi, að netstúf yrði varpað í víkina, fékst oftast einhver björg úr vatninu, og allur fiskur var þá góður fiskur. Nú var og tekið til að stinga upp jörðina og gera kartöflugarða á milli stofnanna, heima við húsin, og flestir fengu furðanlega góða uppskeru af svo illa undirbúinni jörð.

Með vorinu kom frumstjórn nýlendunnar til sögunnar, heimafengin og alíslenzk stjórn, er annaðist um öll almenn mál í héraði, á líkan hátt og sveitarstjórnir alment gera. Var þar stígið stórt spor og bráðnauðsynlegt til umbóta og heilla. Framvegis vissu nú allir, hvert leita skyldi, þegar leysa þurfti úr vandamáli, eða finna ráð til þess að framkvæma eitt eða annað búendum og bygðinni til hagsmuna. Og alment var það álitið, að vel hefðu verið valdir menn í þessa fyrstu stjórn, — reyndir menn og ráðhollir, sem æfinlega voru búnir og boðnir til að leiðbeina einstaklingnum og aðstoða hann eftir föngum, ekki síður en þeir reyndust sívakandi fyrir öllum velferðarmálum sveitarinnar í heild sinni.

Nú var líka fullgerð brautin um skóginn eftir endilangri nýlendunni, norðan frá Fljóti og alla leið til Netlulækjar, en þaðan voru þá bara 10—12 mílur til Selkirk og þær greiðfarnar. Hér var virkileg umbót og öllum sýnileg, því nú var þó ratljóst á landi, hvert sem fara skyldi meðfram ströndinni og í grend við hana. Með köflum var brautin auðvitað allsendis ófær akvegur að sumri til, einkum um flóaflæmin fyrir sunnan nýlenduna, og yfirleitt var hún illfær sumarvegur, og það um margra ára skeið, því vegabætur voru seinfengnar en brautin þurftarfrek. En landvegur var þetta samt og slarkfær göngumönnum á öllum tímum árs, enda kom hann mörgum lausgangandi manni að góðu haldi frá upphafi, því bátar voru ekki æfinlega við hendina og langt frá því að vatnið væri ætíð ugglaus farvegur á smábát. Á vetrardegi aftur á móti, eftir að snjór var kominn, var brautin greiður og góður alfaravegur, og svo mjög fanst ferðamönnum öllum til um veðra-

brigðin, er þeir sluppu hjá helköldum beljandanum á sléttunni inn á skógarbrautina, að það varð alment orðtak: "Að koma í Nýja Íslands skóginn, er eins og að koma inn í hús."

Að svo miklu fengnu í umbótaáttina, í vorbyrjun 1877, var ekki ónáttúrlegt, þótt framtíðarvonirnar væru nú bjartar og fagrar, þó flest sýndist mögulegt og allir vegir færir. En flestar þessar vonir áttu stuttri æfi að fagna. Óhöpp nýlendunnar voru ekki enn á enda kljáð. Áður en nokkurn varði, gaus upp brottfararsýkin, svo skæð og svo ill viðureignar, að henni varð ekki haslaður völlur fyr en eftir þrjú eða fjögur ár. Voru þá Víðines- og Árnesbygðir rúnar þremur búendum af hverjum fjórum, eða þar nálægt, og skörð einnig höggvin í hópinn í Fljótsbygð, þó minst riðlaðist fylking Fljótsbúa, á þessum styrjaldarárum. Með þessu brottflutningsfargani kollvörpuðust auðvitað flestar fyrirætlanir leiðtoganna, og mjög lömuðust þá í svipinn framtíðarvonir búendanna, sem þrek höfðu til að sitja eftir. En óbifanleg var þó sú trú þeirra, að nýlendan hefði marga og mikla kosti til að bera og að viðreisn og framtíð væri fyrir dyrum. Og þessum mönnum varð að trú sinni. Flestir þeirra lifðu það að sjá samgöngufæri um endilanga nýlenduna greiðari og betri en nokkur þeirra hefði leyft sér að vona á fyrsta áratug bygðarinnar.

En þó nú brottfararsýkin rénaði með flóðárinu mikla 1880, og þó menn færu að smáslæðast þangað undireins á næstu árunum, þá hófst endurreisn Nýja Íslands í raun réttri ekki fyr en 1884—1885, sem næst tíu árum eftir stofnun nýlendunnar.

— — — — — —

Greiðfær vegur, eins og Nýja Íslands brautin var á vetrum, þá leið þó langur tími þangað til reglulegar ferðir með fólk og flutning komust á. Og frumbýlingsleg voru fyrstu flutningatækin, eins og auðvitað er, einkum opnir sleðar, eða sama sem, og oft með fullfermi af varningi, og ofan á því háfermi sátu farþegarnir. Lék þar kaldur gustur um "sætin", og urðu margir fegnir að stökkva ofan af ækinu og hlaupa sér til hita sprett og sprett í senn. En þó kalt væri að sitja á opnum sleða í hörkufrosti, frá morgni til kvölds, þá var þó þetta mikilsverð breyting til batnaðar frá því sem áður var, þegar flestir urðu að ganga alla leið og oftar en hitt með þunga byrði á baki.

Nokkru síðar, þegar lögboðin pósthús voru orðin mörg í nýlendunni, og þegar stórir, yfirbygðir og upphitaðir póstsleðar fóru að þeysa eftir brautinni, fanst mönnum þeir hafa himinn höndum tekið, svo mikill var munurinn á að ferðast. Í sleðunum voru bekkir, sinn með hvorri hlið og sæti fyrir fimm eða sex á hvorum, en oft voru talsvert fleiri farþegar en áætluð sætu voru fyrir, og var þá stundum þröngt setið og sætis leitað hvar sem álitlegast þótti, því óstætt var á sleðunum á ferð, er þá rugguðu og byltust eins og skip í hafróti. En gleði og kæti ríktu í sleðunum þótt þröngt væri. Kýmnissögur voru sagðar og kveðið og sungið svo

glumdi í skóginum, einkum þó í ljósaskiftunum, á seinasta sprettinum, frá Kjalvík norður að Gimli, og enda pósthestarnir hertu þá ferðina ótilkvaddir, rétt eins og þeir einnig vissu, að gististöðin var í nánd.

Þeir sem aldrei ferðuðust til Nýja Íslands að vetrarlagi, á þessu tímabili, geta ekki gert sér hugmynd um, hve undra skemtilegt það ferðalag var. Það var eitthvað við það svo frjálslegt og yfirlætislaust. Hér voru Íslendingar einir á ferð, og um íslenzka nýlendu, þar sem gleðilegt viðmót og hlýtt handtak mætti ferðafólkinu á öllum viðkomu og gististöðum, því allir þektu alla. Vitanlega eru fólksvagnar á járnbraut rúmmiklir, hlýir og þægilegir, en hálf þumbaralegt er þar samt stundum. Þar húkir hver maður þögull í sínu horni, oftar en ekki, af því að þar þekkir enginn annann nema fyrir tilviljun, en hver um sig finnur til þess, að með þessum eða hinum á hann fátt eða ekkert sameiginlegt. Íslenzki ferðamannahópurinn á sleðanum aftur á móti átti alt það sameiginlegt, sem mest stuðlar til glaðværðar á samferð, þ. e. þjóðerni, sögu, ljóð og mál. Það var þess vegna létt verk, og undireins sjálfsagt að reka þögn og þyrking á dyr, en setja samhygð og gleði í öndvegi.

En nú eru póstsleða-ferðalögin, svo frí og frjáls og gleðirík, löngu síðan enduð, og sjást ekki framar á brautum Nýja Íslands. Alt þetta er horfið, alt varð að víkja fyrir tröllavélinni, sem, með langa vagnlest í taumi, brunar um þessar slóðir með dunum og dynkjum, og svo þungstíg, að harðvellisgrundin titrar.

Í augum þeirra, sem ekki þektu neitt til í Nýja Íslandi á fyrstu árunum, er ef til vill flest af því, sem þar gerðist á þeim tíma, smámunir einir, varla þess virði að festa í minni og því síður að færa í letur. Það er afsakandi. Þeir sem ekki sáu nýlenduna fyrir en 15—25 árum eftir að bygð var hafin, sáu vitanlega engin vegs ummerki þeirra þrenginga og þeirrar neyðar, sem frumbyggjarnir liðu, eða þeirra hörmunga er tveir fyrstu vetrarnir höfðu í för með sér.

En í augum þeirra, sem þar voru lengri eða skemri tíma á fyrstu árunum, sem sáu og reyndu eitthvað af sársaukanum, sem þeim árum fylgdi, — í þeirra augum hefir það tímabil alt annað útlit. Og þegar þeir nú, við lok fimtíu áranna, líta í svip yfir farinn veg, þá finst þeim að fyrstu árin í nýja landinu séu að mörgu leyti markverðustu árin á æfinni, svört og sorgleg að vísu, en svipstærri og atburðaríkari en flest þeirra er á eftir fylgdu.

Þess vegna er þeim þá meira en lítil nautn í að sitja við arineld sinn á langdregnu skammdegiskvöldi, og, eins og indverskur töframaður, láta reykjareiminn upp af glæðunum framleiða glóbjartar og glöggar myndir af Nýja Íslands ströndinni, af svipmestu atburðunum, er þar gerðust á löngu liðnum árum, og af góðvinum öllum og göfugmennum, sem þá voru á ferli á þessum hugþekku, gömlu og góðu slóðum, en sem nú eru ekki lengur samferðamenn.

* * *

Fróðlegt og hugðnæmt eins og það er, að líta af þessari 50 ára sjónarhæð yfir farinn veg, yfir árin, sem nú liggja að baki manna, þá er engu síður hugðnæmt og í raun réttri engu síður áríðandi, að líta fram, að skygnast svo vel sem verður inn á svið ókomins tíma, og reyna að gera sér hugmynd um ástandið í lok þeirra 50 ára, sem ganga í garð með nýja árinu 1926. Verður Nýja Ísland við lýði sem íslenzk bygð árið 1975? Verða Íslendingar eins mannmargir þar þá eins og þeir eru nú, eða mannfleiri? Verður Íslenzkan eins vel lifandi tungumál þá, og eins óblandað eins og það er nú? Eða verða Íslendingar þá máske að mestu horfnir af þeim svæðum? Hafa þeir flestir látið hrekjast fyrir innstreymi annara aflmeiri og óvægnari þjóðflokka, og horfið svo, "einn í hópi og tveir í lest", inn í 250 eða 300 miljóna þvöguna, sem þá verður til heimilis í Bandaríkjum og Canada?

Hver er svo skygn, að hann sjái svo langt fram og kunni að svara rétt upp á þessar spurningar, eða aðrar áþekkar? Það er vitanlega á einskis manns færi að sjá svo langt eða svara rétt; en sé reynslan á liðnum 50 árum látin gilda sem fyrirmynd, þá virðist ekki allsendis ómögulegt að fara nokkuð nærri um ástæður og útlit árið 1975.

Með útliti og ástæðum er hér alls ekki átt við efnahag einstaklinganna, samgöngufæri o. s. frv. Efnahagurinn verður að öllu sjálfráðu, stórum mun betri en hann er nú. Hjá því getur ekki farið. En svo verða nú lífskröfur allar miklu meiri en þær eru nú, eins víst eins og þær eru mun meiri nú en árið 1875. Þær vaxa og þeim fjölgar að sama skapi, ef ekki óðar, en efnin til að fullnægja þeim; en svo verður ætíð og alstaðar. Því síður er tilgangurinn að gera áætlanir um samgöngufæri. Þau eru góð nú, en miklum mun betri verða þau þá. Auk járnbrautanna verða þá flestir, ef ekki allir, þjóðvegir, sem til Winnipeg liggja, brúlagðir á einn eða annan hátt, svo að eftir þeim geti sveitamenn farið í mótorvögnum sínum 30—40 mílur á klukkustund, eða meir. Það væri heimskulegt, enda vita gagnslaust, að stara fram í ókominn tíma í þeirri von, að geta séð og mælt auðlegð eða ferðaþægindi, að hálfri öld héðan, enda er það enganveginn tilgangurinn.

Það eina, sem varðar og sem vit er í fyrir íslenzku þjóðina að athuga, er þetta: Hvað mikill hluti Íslendinga í Ameríku, og fólks af íslenzku bergi brotið, talar Íslenzku eftir 100 ára vist í landinu frá stofnun Nýja Íslands? Og að hvað miklu leyti verður Íslenzkan þá lifandi mál, sem talað er nær eingöngu dag frá degi, eins og nú gerist, einkum í Nýja Íslandi?

Úr þessu kann auðvitað enginn að leysa. En sjáanlegt er þó, að verði Íslendingar eins ástundunarsamir, og eins skrefdrjúgir við að dreifa sér um þvera og endilanga Norður-Ameríku, um næstu áratugi, eins og að undanförnu, þá þynnist Íslenzku-mælandi fylkingin talsvert fyr en íslenzku þjóðvinunum þykir æskilegt.

Sé það nú rótgróin skoðun fjöldans, að það sé rétt gert og íslenzka þjóðflokknum til heilla, að haldið

sé lífinu í íslenzkri tungu sem lengst má verða, þá þarf helzt að snúa þvert út af þeirri leið, sem til þessa hefir verið alfaravegur fjöldans. Og víst ætti þá vel við, að byrjað verði að hugsa og tala um tilraunir í þá átt, á hálfrar aldar afmæli fyrstu bygðarinnar. Þessi liðnu 50 ár hafa að sjálfsögðu verið landnámstímabil, en ekki þó eingöngu. Þau hafa því miður verið dreifingartímabil, og það í fleiri en einum skilningi. Ef nú allir þeir þjóðvinir, sem unna íslenzkri tungu og þjóðerni flestu öðru fremur, vildu koma sér saman um að beita framvegis sameinuðu hyggjuviti sínu, og sameinuðu bolmagni, til þess að draga sem mest má úr ástæðulitlu eirðarleysis rási frá einu landshorni til annars, og til þess að byggja upp svo veglega íslenzka bygð, að Vestur-Íslendingum væri sæmd í að sjá og eiga hlut þar í, — ef samkomulag til þessa væri fáanlegt, þá gæti svo farið, að næstu 50 árin verði rétt nefnd sameiningartímabil.

En ekkert af þessu gerist fyrirhafnarlaust. Það er eitthvað annað. Verkefnið er svo margþætt, svo umfangsmikið og stórt, að það er óráðin gáta, hvort vit sé í, að gera nokkrar verulegar tilraunir í þessa átt. Það aftur á móti er auðráðin gáta, að sé alt látið hólkast eins og hólkast vill, þá hnignar Íslenzkunni æ meir og meir með hverju ári sem líður. Og sé Íslenzkan farin að standa höllum fæti í æðimörgum stöðum nú, við 50 ára lokin, jafnvel í sjálfu höfuðbóli Íslendinga — Winnipeg, hvers skal þá til geta um þær ástæður eftir 100 ára vist í þessu landi? Er of borið í þá tilgátu, að þar sem einn Íslendingur hefir nú látið Íslenzkuna þoka fyrir Enskunni, þá verði þeir orðnir þrír, sem það hafa gert, árið 1975. Og komi nú engir, eða sama sem engir frá Íslandi til aðseturs hér, á næstu áratugum, þá er augljóst, að íslenzka fylkingin verður þá orðin æði gisin, því vitanlega verða þá fáir þeirra á lífi, sem nú eru miðaldra menn.

Útstreymi unga fólksins úr íslenzku bygðunum hefir verið og er skaðlegast fyrir bygðina, sem það yfirgefur, og skaðlegast fyrir Íslenzkuna, því það er varla ofsagt, að meira en helmingur þess fólks hverfi út fyrir takmörk íslenzkra bygða. Þetta er eðlilegt. Eftir að hafa komið í stórstaðina, þar sem glys og glaumur og skyndigróðafjas heillar og töfrar óreyndan ungling, finnst honum sveitin sín dauflegri en svo, að við sé unandi. Þar er tilveran svo litlaus og tilbreytingarlaus, skyndigróðavonirnar ekki til og framfarir allar svo hægfara, að stundum er vart sýnilegt, hvort gengur áfram eða aftur á bak. Hann þolir ekki mátið. Hann flýr til borgarinnar og úr henni í aðra og aftur aðra. En eftir sitja aldurhnígnir foreldrar, einsömul að annast um búið, með hálfvöxnum yngri börnum, og sem eins víst fylgja í fótspor hinna eldri, undireins og þau eru fleyg. Og þegar þar kemur, hafa gömlu hjónin um tvo vegi að velja, að sitja í búinu og sjá það smáganga af sér, eða selja jörðina og flytja til borgarinnar, þar sem þau innan skamms þurfa ef til vill að búa við skort.

Þó nú unga fólkið, sem burtu flytur úr bygð sinni, tali Íslenzku

og hafi einhverja þekkingu á íslenzkum bókmentum, þá eru talsverðar líkur til að það taki sér bólfestu, þar sem íslenzkt mál heyrist ekki nema við sérstök tækifæri. En þá er nú hætt við, að atvinnukröfur og dagleg umgengni við annara þjóða fólk reynist íslenzkunni ofjarl, og varla er þá vonlegt, að börn þessa yngra fólks læri svo íslenzku, að lærdómur geti heitið, og þá því síður, ef annað foreldrið er af enskumælandi ættum komið.

Þetta óheilla útstreymi verkar á þrjá vegu í sömu andránni. Það kippir vexti úr bygðinni, einangrar gömlu hjónin, og gerir haustkvöld þeirra dauflegri en vera mætti, og dregur hulinshjálm gleymskunnar smátt og smátt yfir flest, ef ekki alt, sem íslenzkt er og sem eldra fólkið unni mest.

Hver ráð eru til að stemma þennan straum? Að öllum líkindum engin — einhlýt; enda væri lítið vit og minna réttlæti í að reyna að kyrsetja alt unga fólkið. Það væri hróplegt ranglæti, að leggja minstu tálmanir í veg þeirra ungmenna, sem gæddir eru sérstökum hæfileikum. Í stað hindrana eiga þeir unglingar skilið aðstoð og hjálp til þess að komast sem lengst áleiðis á svæðum þeirrar fræðigreinar, er þeir hafa valið sér. Aftur á móti væri hreinasti velgerningur að telja þeim hughvarf, sem ekki hafa annað markmið en að leita atvinnu, hvar sem fáanleg kann að vera. Í þeim getur vel verið fólgið efni í framtakssama fyrirmyndar bændur, en í borginni kæmust þeir máske aldrei hærra en að verða starfsmenn í vöruhúsi, eða á strætum úti, — altaf annara þjónar í borginni, en sínir eigin herrar á bújörð úti í sveit. Yrði einn af hverjum tíu unglingum, er burtu vilja leita, talinn á að leita gæfunnar heima í sveit sinni, væri það stórmikill vinningur.

En umtölur einar eru ónógar. Þær kyrsetja engan ungling til lengdar, ef engin tilraun er gerð til þess að gera honum nokkuð til geðs og þægðar. Æskuárin hjá öllum þjóðum eru heimtufrek á glaðning fyrir auga og eyra, og séu aðstandendur unglinganna forsjálir, þá gefa þeir þeim slakan taum við og við. Lífskröfurnar aukast og breytast ár frá ári og allir unglingar hafa brennandi þrá til að fylgja tízkunni í einu og öllu, og þeirri eðlilegu löngun þarf að fullnægja eftir megni. En til þessa hefir, því miður, alt of lítið verið gert til þess að geðjast unglingunum í sveitum úti, og án breytingar frá gamalli venju í því efni, halda helzt engin ættar- eða skyldubönd framgjörnum unglingi við heimili sitt í sveitinni.

Það sem ef til vill er flestu öðru nauðsynlegra, til að byrja með, er það, að sveitaheimilin, bændabýlin, séu gerð virkilega aðlaðandi, — bæði innan húss og utan, en í þessu er alt of mörgum íslenzkum bændabýlum ábótavant. Blómfræ er svo ódýrt, að öllum er innan handar að hafa rastir af litmiklum og glitrandi blómum framundan húsinu og umhverfis það. Og tiltölulega lítill er líka kostnaðurinn við að gróðursetja nokkur skrúðtré og brúska af blómhrísi til beggja handa út frá húsinu. En í þessari umgerð af trjám, blómhrísi og blómbeðum, lítur enda fátæklegasta húsið rík-

mannlega út, og ber vott um menningu og smekk fólksins, sem þar á heima. Alt þetta gleður augað og er því vel þess virði að því sé gefinn gaumur. En jafnáríðandi er að gleðja eyrað. Það er leitun á þeim unglingi, sem ekki er snortinn af söng og hljóðfæraslætti, sem ekki gleymir þunglyndi og þreytu, þegar hann hlýðir á "söngsins englamál" Allur fjöldi Íslendinga hefir söngrödd, en fæstir þeirra — þeirra eldri að minsta kosti — hafa haft tækifæri til að æfa þá gáfu, og fáir lært að beita röddinni, og því hafa þeir alt fram á síðustu árin skipað óæðra bekkinn meðal þjóðanna, á svæðum sönglistarinnar. Vestur-íslenzku ungmennin mega ekki dragast aftur úr hópi frænda sinna á Íslandi í þessu efni, og því síður mega þeir verða eftirbátar enskumælandi meðborgara sinna hér. Þeir þurfa að vera þeim jafnsnjallir á öllum sviðum. Og tilsögn í söng og hljóðfæraslætti er eins auðfengin í sveitunum eins og í borgunum, þótt þar sé auðvitað ekki um fullnaðarlærdóm að gera, enda á fárra færi að klifa þá bröttu hlíð.. Eitthvert hljóðfæri ætti því að vera á hverju einasta íslenzku bændabýli, og varla er svo fátækur bóndi í sveit, að ekki geti hann eignast "Phonograph" og nokkrar hljómplötur (Records). En með þessi undraáhöld í húsinu geta ungir og gamlir jafnt notið margrar ánægjustundar við að hlýða á heimsfræga söngvara og úrvals hljómleikaflokka.

Hér er þá upp talið sumt af því, sem útheimtist til þess að sveitalífið fá ögn af þeirri tilbreytingu, sem unga fólkinu er nauðsynleg, ef því á að líða bærilega, og í raun réttri er alt þetta eins nauðsynlegt fyrir eldra fólkið, enda þótt það finni ekki eins sárt til þarfarinnar eins og unglingarnir. Og alt það sem hér hefir verið talið, er svo ókostbært, að engin gild ástæða er til að vera án þeirra eigna, sem hafa í för með sér svo mikið af ánægju og gleði fyrir bæði unga og gamla.

Það er engan veginn ólíklegt, að til séu menn hér og þar, í flokki eldra fólksins, er álíti nýbreytni svipaða þeirri, sem hér er gert ráð fyrir, stjórnleysis óhóf, ef ekki algleymings heimsku. Og það er eðlilegt, því vanafesta fylgir aldrinum hjá flestum, og þess vegna ekki ólíklegt, að hún nái svo yfirtökum hjá einhverjum, að allar aðrar tilfinningar beri lægra hlut í glímu við "gamla og góða venju". Reynslan sýnir að svo er, ekki hjá Íslendingum einum, heldur hjá öllum þjóðum. Það eru t. d. ekki ýkja mörg ár síðan fjöldi eldri manna, einkum máske í sveitunum, álitu síma í húsi ekki aðeins óþarfan hlut, heldur hvimleiðan friðarspillir, en nú vill enginn án þessa friðarspillis vera. Sama er að segja um mótorvagnana. Þeim var ekki alstaðar tekið með fögnuði á fyrstu árunum. En von bráðar sýndi reynslan, að fáar eignir eru þarflegri, — að þar sem "Gráni gamli". með ramvíxlaðan kerruræfil með tveim mönnum í, í eftirdragi, þurfti þrjá tíma til að tölta ákveðna vegalengd, þá fór mótorvagninn, með 4—6 mönnum í, sömu vegalengd á hálfri klukkustund.

Það sama mætti segja um alla nýbreytni, allar uppfyndingar frá öndverðu; en það yrði óendanlegt,

enda þýðingarlaust, því Íslendingar sjá og skilja það mörgum öðrum betur, að flest nýbreytni er breyting til bóta, að markmið flestra uppfyndinga er það, að rýra framleiðslukostnað í vinnustofunni og að auka og bæta þægindi á heimilinu, á viðhafnarlitlu bændabýli í sveit engu síður en á höfðingjasetri í borginni, — að gera tilveruna fjöllitari, tilkomumeiri og gleðiríkari en gerlegt var áður. Því skyldu þá ekki þessar uppfyndingar hagnýttar svo vel sem verður, úti í sveitunum? Væri það gert, yrðu sveitirnar spursmálslaust ákjósanlegri bústaður en þröngbýlar borgir.

Enn er ótalin sú uppfynding síðustu ára, sem margir álíta merkasta allra nýrra uppfyndinga, og sem mörgum þykir líklegt að útrými bæði talsíma og ritsíma, en það er "Radio". Það væri tilgangslaust að fara hér að skýra frá vonum og spádómum um það, hvað armlangar "Radio"-vélarnar kunna að verða með tíð og tíma, þ. e. hvað langt þær geti flutt mannamál, myndir af mönnum og hverju sem vill, og söng og hlóðfæraslátt. En geri maður ráð fyrir að efndur verði aðeins helmingur þeirra loforða, sem sífelt er verið að gera um framtíðarmöguleika, að því er snertir "Radio"-vélagerð, þá er ekkert sýnilegt því til fyrirstöðu, að menn innan fárra ára geti setið í húsi sínu, eða á samkomuhúsi hér vestra, og hlýtt á ræður og söng og hljóðfæraslátt heima í Reykjavík, svo framarlega sem þar kemst á stofn nógu sterk útbreiðslustöð (broadcasting station), og það má telja alveg víst að verði.

"Radio"-móttökustöð (receiving station) ætti undir öllum kringumstæðum að vera til, og það sem víðast, í öllum íslenzkum bygðum, og það virðist ósköp fyrirhafnarlítið að koma því í framkvæmd. Í flestum bygðum er til samkomuhús og víða fleiri en eitt. Þar er þá sálfkjörinn og sjálfsagður staður fyrir móttökuáhöldin. Og þar sem ekki er öðru til að dreifa, því skyldu þá ekki skólahúsin hagnýtt sem móttökustöð? Þau eru almenningseign og ekki ósjaldan hagnýtt til kvöldskemtana. Áhöldin eru fyrirferðarlítil og um þau má búa svo, að þau séu ekki til óþæginda kennara eða nemendum, og að enginn óviðkomandi geti rjálað við. Og ef landslög ekki banna notkun skólahúsa á þenna hátt, þá er ekki sýnileg ástæða til að hindra menn frá að koma þar saman að kvöldi dags einu sinni eða tvisvar í viku, fá fréttir af merkustu viðburðum fjær og nær, og hlýða um stund á söng og hljóðfæraslátt í fjarlægri borg, og sem menn sjálfir kjósa, hætta við og velja aðra að vild.

Ef til vill sýnist mörgum þetta gapalegri öfgar en svo, að vit sé í að gefa gaum. En sé nú tiltækilegt að útvega heimilinu flest af því, sem nefnt hefir verið, fyrir eitt kýrverð eða minna, og ef unglingarnir, að þeirri búbót fenginni, yndu þá hag sínum heima, en sem án hennar væru tapaðir sveitinni, þá má virðast, að aldrei hafi kýrverði verið betur varið. Menn mega ekki missa sjónar á þeim sannleika, að sé enginn eða sama sem enginn íslenzkur innflutningur í íslenzka bygð, en burtflutningur unga fólksins úr bygðinni jafn

og stöðugur, þá er þar ekki nema um einn einasta endir að gera, og það fyr en varir.

Hvernig sem menn annars kunna að líta á þetta mál, þá er deginum ljósara, að einhver ráð þarf að finna til þess að gera sveitalífið geðfeldara og þægilegra, gleðiríkara og meira aðlaðandi í öllum skilningi, en það hefir verið til þessa víðast hvar. Og án einhverra og töluverðra umbóta í því efni, er lítil von til, að dregið verði úr því óheilla útstreymi unga fólksins úr sveitunum, svo nokkru nemi.

Mörgum kemur það ef til vill einkennilega fyrir, að í framanrituðum línum er lítt á annað vikið en gleðskapartæki, sem í sumra augum er gagnslaust tildur og prjál. En sú er ástæða til þess, að gleðskapur hrífur meir huga unglinganna en nokkurt alvörumál, og vilji maður laða að sér huga þeirra og hjarta, þá er gleðskapurinn óhultasta aðdráttaraflið. En svo er nú lítill vandi að benda á önnur alvarlegri og veigameiri fyrirtæki, og sem framkvæma má í sveitum úti engu síður en í borgum, því margt og margvíslegt er verkefnið fyrir hendi. En hér skal aðeins í fáum orðum bent á eitt verkefni,, sem reynslan hefir sýnt að vekur áhuga og athygli flestra, ef ekki allra ungmenna; en verkefnið er það, að gefa unga fólkinu í sveitum og smáþorpum tækifæri til að sýna, hvað í þeim býr, á sviðum leiklistar og söngs. Þar sem samkomuhús eru til, ætti að vera vandalítið að fá saman ungt fólk í flokka, til þess að læra og æfa þessar fögru íþróttir. Og það vill nú svo vel til, að ekki þarf að leita til hérlendra "lærimeistara" í þessum efnum. Íslendingar eiga fjölmarga menn í sínum hóp, einkum í Winnipeg, er fullnægt gætu öllum kröfum í því efni, í byrjun,, og sem víst má telja, að með ánægju myndu bregða sér út í sveitirnar við og við, til þess að vísa ungu frændfólki sínu á þá leið, sem liggur til frama og fullkomnunar, á einn eða annan veg.

Samvinnuflokkar spretta nú óðfluga upp í útsveitum víða um landið, smáþorpum og enda í sjálfum borgunum, í þeim tilgangi einum, að leita eftir sérstökum leiklistargáfum. Og það hefir nú þegar verið sýnt, að víða eru til menn, sem vaxnir eru því, að semja smá-leikrit, sem eru þess virði, að sýna á "sviðinu", að margir unglingar eru efni í ágætis leikara.

Það sýnist ekki meira en sanngirni, að uppvaxandi unglingum úti í sveit væri gefinn kostur á að sýna hvaða sérstökum hæfileikum þessi eða hinn er búinn, svo að af því mætti ráða, á hvaða sviðum hann myndi komast lengst áfram, og upp á við. Virkilega sýnist, að bygðarlag sé prýðilegt og vel setið, þegar yngra fólkið í sveitinni getur skemt svo vel, hvort heldur er á söngpalli eða leiksviði, að jafnist við samskonar íþróttir samæfðra flokka í borgunum.

Og víst ætti það að vera öllum íslenzkum þjóðvinum ljúft verk og kært, að ljá lið sitt og þekkingu til þess að uppgötva og framleiða frábærar gáfur, er liggja í dái hjá óþroskuðum unglingi, og forða honum svo frá þeim örlögum, að ráfa, máske alla æfi, stað úr stað, í þeirri von að grípa gullið, er

glóir svo bjart lengst framundan, en sem næst æfinlega reynist að vera mýrarljós.

* * *

Vitanlegt er það, að þær bygðir Íslendinga, sem fremst standa í efnalegu tilliti, þurfa enga aðfengna liðveizlu, í þessu efni eða öðrum. "Heilir þurfa ekki læknis við". Þær happasælu bygðir hafa heldur ekki verið hafðar í huga í sambandi við framanritaðar athugasemdir. Þó engin bygð hafi verið nafngreind í því sambandi,, þá er máli vikið að þeim bygðum einum, sem skemmra eru á veg komnar, sem ýmsra orsaka vegna eiga örðugra uppdráttar, og sem þess vegna mega sízt missa uppvaxandi lýðinn frá heimilisstörfum. En það gefur að skilja, að brottfararlöngun æskulýðsins er einmitt mest og tilfinnanlegust í einmitt þeim bygðum. Þær bygðir hafa þörf á aðfenginni liðveizlu, á styrk og fylgi þeirra þjóðvina, sem betur mega, sem betur þekkja til þeirra uppfyndinga, sem miða til að færa sveitirnar í náið samband við umheiminn, og við samkvæmisgleðskap í fjarlægum borgum. Tækist þeim þjóðvinum þá að uppgötva ráð til þess, að allir, er vilja, geti án teljandi kostnaðar, notið sem flestra þeirra þægiuda og þeirra skemtana, sem ósjálfrátt færa nýtt fjör í þreyttar taugar, og sem örfa hug eldri manna sem yngri til framsóknar, þá hyrfi að mestu sárasta brottfararlöngunin úr huga einhverra unglinganna, sem á heyrðu. Og þá er mikið unnið, ef lífsnautn unga fólksins verður að einhverju leyti fullnægt heima í sveitinni.

En nauðsynlegt, eins og er að draga, sem mest má, úr burtflutningi unga fólksins, þá er engu síður áríðandi að stuðla til umbóta og framfara á allan hátt, í sveitunum yfirleitt, auðvitað með sérstöku tilliti til þeirra sveita, sem íslenzkastar eru, og það er tvímælalítið, að þar er Nýja Ísland efst á blaði. Sjálfsagt má gera ráð fyrir, að ýmsum virðist goðgá næst, að mæla með Nýja Íslandi sem geðþekkum nútíðarbústað. Það er ekki mót von, því rótgróin virðist sú venja orðin, að finna sem flest og mest að öllu, sem þá nýlendu snertir. Auðvitað eru tvær hliðar á því máli, eins og öðrum. En það eru engin tök til að ræða það hér, enda þýðingarlítið.

Það er rétt og satt, að nýlendan er óhentug til kornyrkju, að undanteknum töluverðum hluta Fljótsbygðar og vestur þaðan, en svo er það jafnsatt, að óvíða er völ á betra kvikfjárræktarlandi heldur en í nýlendunni og á öllu svæðinu vestur þaðan alt til Manitobavatns. Og sé kvikfjár- og alifuglarækt stunduð með sömu kostgæfni og akuryrkjan útheimtir, þá er sú búnaðaraðferð engu síður arðberandi en hveitiræktin. En það sem sérstaklega mælir með öllu þessu svæði, er afstaðan og samgöngufæri. Um þessa 40 mílna breiðu rönd, milli stórvatnanna, liggja fjórar járnbrautir frá Winnipeg, með 9—10 mílna millibili. Hvar sem er á því svæði getur því enginn búandi verið meira en 5 mílur frá járnbraut. Og hvergi úr Nýja Íslandi er vegalengdin með járnbraut meira en rúmar 80 mílur til Winnipeg. Engin íslenzk bygð í

Sléttufylkjunum er því betur sett, hvað járnbrautasamband snertir, eða nágrenni við stærsta og bezta vörumarkaðinn á mörg hundruð mílna svæði.

Hversu margt og mikið sem einn eða annar kann að finna Nýja Íslandi til "foráttu", þá hefir sú nýlenda þó á liðnum árum reynst mörgum bláfátækum manni sönn öryggishöfn, og nægtabúr með tíð og tíma. Því fremur getur hún þá nú og framvegis reynst þeim vel, er þangað vildu leita; og haldi hún áfram að vera íslenzk, þá gæti einmitt það bygðareinkenni orðið sterkasta aðdráttaraflið fyrir marga þeirra, sem saddir eru af Miklagarðsdýrðinni, sem búnir eru að reyna, að þar er meira af fals-gulli en ósviknum málmi, og sem þá finna til löngunar að halda heim í Beruróður, eins og Örvar-Oddur forðum, og eyða þar úthalli dagsins meðal Íslendinga.

* * *

Að þessi frásögn er svo endaslepp, kemur til af því, að undireins þegar bóluvörðurinn var upphafinn, í júlí 1877, fór eg eftir tíu mánaða dvöl í nýlendunni, í vinnuleit upp til Selkirk og Winnipeg, og átti þar ekki heimili að staðaldri síðan, að minsta kosti ekki fyr en eftir fjölda mörg ár. Mér var þess vegna ekki persónulega kunnugt um neitt af því, sem þar gerðist á burtflutningstímabilinu eða næstu árum á eftir. En í þessum brotum hefi eg varast að fjalla með mál, sem eg vissi ekkert um af eigin reynd, eða lýsa því, sem eg ekki sjálfur sá. Sögusagna-framburður er góður, ef ekki er á öðru völ, en samt getur hann aldrei haft sama gildi og framburður sjónarvottar. Og þess vegna er það svo nauðsynlegt, að mínu áliti, að safna endurminningarsögnum sem flestra vitundarvotta.

Af sömu ástæðum er það, að þessi brot eru upphafslaus, þ. e. að helzt hvergi er vikið á upphaf bygðarinnar, þann sögurika atburð einmitt, sem heiðra skyldi með 50 ára minningarsamkvæmi á liðnu hausti. Ástæðan er sem sé sú, að eg var enn heima á Íslandi, þegar þeir atburðir gerðust, og þó eg með tíð og tíma heyrði margar sögur af þeirri slysaferð út í eyðiskóg í vetrarbyrjun, og af því böli, sem af þeirri óhappaferð leiddi, þá voru þær upplýsingar bara sögusagnir, og bar ekki ætíð nákvæmlega saman, sem ekki var við að búast, því það er sjaldgæft að tveir menn, hvað þá fleiri, líti sömu augum á sama mál.

Og svo vill nú svo til, að vitundarvottar hafa ritað um það mál, menn, sem sáu og reyndu, sem voru á Gimli veturinn 1875—76, svo að sögusagna-framburður í því máli yrði bæði óþarfur og vita gagnslaus. Læt eg nægja að benda á endurminningar Stefáns Eyjólfssonar. Hans frásögn er svo greinileg og svo glögg, að á fárra færi er að gera eins vel, hvað þá betur. Og ef einhvern sagnfræðing síðar meir fýsir að gagnskoða þann sögu þátt, þá er frásögn Stefáns fullveðja heimild. Um það verða vart deildar skoðanir.

Ritað í Vancouver, B. C.

í desember 1925.

Heilsað vesturfara.

Eftir Guðmund Friðjónsson.

Svo skal söng þylja
syni stálvilja,
frænda fosshylja:
Fósturlands kylja.
Heill til hálanda
Heklu-vébanda,
lasta ljómanda
lygnu og streymanda.

Heill til heið-svala,
heill til framdala,
allra óðala
okkar fjársmala,
þar sem þér gröru
þrekmiklu og öru,
fjalls milli og fjöru,
fjaðrir bráðgjöru.

Sæll til sólrjóðu
silungsár góðu,
þar sem fjöll flóðu
fáð í ljósmóðu —
þar sem enn anda
út til sæstranda,
móti byl banda,
blikur vorlanda.

Heill til heimkynna,
hlíðanna þinna,
þar sem börn brynna
blómrósum kinna.
Okkar ungviði
undir fossniði
alt er á iði
úti á vorsviði.

Sjást með sólgyðju
í silfursmiðju
allar að iðju
undir fossniðju
ljóss og landvættir; —
leika um dalgættir
mjúkir, margþættir
mansöngva hættir.

Meðan marleiðir
munda örskreiðir,
háir, brjóstbreiðir
barðar sótreiðir,
okkar landslýði
ljómar dalprýði,
geisla gullsmíði
á grasi og víði.

Okkar auðæfi
eru í rúmsævi,
ef oss guð gæfi
gæftir við hæfi,
og í daldraga
döggvum úthaga,
þar sem list-laga
liggur frásaga.

Fagnar Fjallkona
framtaki sona —
dögun dáðvona
—úr draumsæ skáldkona.
—Bros að barnshætti
blika um ljósnætti
henni, er hug grætti
harmurinn síðbætti.

Vakir valkvendi;
vítt um útlendi
hennar handbendi
heimur síðkendi.
Buri brott farna,
bræður heimgjarna,
hugum brjóst-barna
býtti hún mannkjarna.

Leiði ljósdísir —
lyfti fjalldísir,
andar vegvísir:
von, sem *heim* fýsir:
Dís í draumljóma,
dagur í vorblóma
heilsa hlýróma
hverjum mannsóma.

Lauf úr landi minninganna.

Eftir Guðmund Friðjónsson.

Eg hefi komist svo hátt í veröldinn að vera flokkstjóri við brautargerð og haft yfir að ráða sex mönnum eina vortíð. Vegarspottinn, sem við lögðum, þokaðist áfram, þó hægt færi, unz við stóðum andspænis kirkjustað. Og var þessi þjóðleið rudd og hlaðin skamt frá túngarðinum að Hofi.

Þetta vor var þurviðrasamt, og sótti þorsti á verkamennina — og leti. Yngsti maðurinn, sem vann í mínum flokki, bar sig verst og þótti mér hann vinna með hangandi höndum allar stundir.

Hann hét Eyþór.

Sumir verkamennirnir í flokki mínum voru lúnir barnamenn, rosknir að aldri, og þótti mér harðneskjulegt að ýta undir þá, þegar svo bar við, að þeim gerðist örðugt vegna þreytu. Eg þekti lúann af eigin reynd, og gat vorkent slitnum mönnum það erfiði, sem tutlaði í hverja taug líkamans. En mér þótti ungi maðurinn fær um að drýgja dáð og skyldugur til að vinna fyrir kaupinu sínu slindrulaust, og lét eg hann hafa brýningarnar smám saman, þegar hann hékk yfir verkinu, eða stóð og masaði við stallbræður sína.

Hann tók jafnan vel aðfinslum mínum og brosti hálft í hvoru kæruleysislega:

"Já, verkstjóri góður, eg fer nú að herða mig, sjálfsagt að vinna vel og svikalaust fyrir föðurlandið. Ungir menn eiga að vaka og vinna og hlýða skyldunni, og láta sér fara fram."

En hann herti sig aldrei.

Þannig liðu dagarnir fram að Jónsmessu.

Eitt laugardagskvöld fóru allir flokksmenn mínir heim til sín, nema Eyþór. Við bjuggum í tjaldi og urðum nú tveir einir náttlangt.

Þegar við vorum þarna í næðinu, hugsaði eg mér að tala við unglinginn um annað en daginn og veginn, ef svo mætti verða, að hann vaknaði af dvala letinnar, þá eða síðar. Eg sat að kvöldverði mínum í tjaldinu. En hann lá við matinn. Eg leit við honum og mælti:

"Þá erum við nú að þumlungast framhjá kirkjustaðnum hérna, Eyþór! Og þegar við komumst yfir leitið hérna, þá hverfur kirkjan — hverfur okkur í bráðina."

Hann brosti kæruleysislega og mælti:

Kirkjan sú arna, jú, hún gengur undir, og það gerir nú lítið til. Mér væri sama, þó að eg sæi hana aldrei framar."

"Þú ættir þó að sýna þessum kirkjustað dálitla rækt, Eyþór!"

"Því þá það, því þá þessari kirkju? Mér er sama um allar kirkjur veraldar. Það veit trúa mín og heilög hamingja."

"Þér ætti ekki að vera sama um kirkjuna hérna, Eyþór; þú átt ítak í hennar garði, skal eg segja þér."

Hann leit á mig og hætti að tyggja matinn.

"Hvaða svo sem ítak skyldi eg eiga þar?"

"Hét hún amma þín nokkuð annað en Þórey? Og heitir þú ekki í höfuðið á henni?"

Eyþór krepti annan fótinn um hnjáliðinn og mælti:

"Jú, amma mín hét Þórey, og það er vísast að eg heiti eftir henni. En eg hefi ekkert haft af henni að segja og get ekki talið, að eg sé neitt tengdur þeim stað, sem hana geymir."

Eyþór kveikti á olíuvél, sem við höfðum við kaffihitun, tók svo tannstöngul úr pússi sínum og stangaði úr tönnunum, teygði úr sér og lagði aftur augun.

"Ó-jú, Eyþór minn, víst ertu tengdur staðnum, sem geymir leifar ömmu þinnar, eða ættir að vera tengdur. Þú ættir að minsta kosti að rifja upp fyrir þér kosti ömmu þinnar og einkenni hennar og minnast þeirra og hennar með virðingu og ást."

Eyþór leit til kaffihylkisins og mælti:

"Eg hefi fátt heyrt af kerlingartetrinu, og það sem eg hefi af henni heyrt, er svoleiðis, að eg skoða hana eins og hvern annan forngrip, sem tilheyrir liðnum tímum. En þú, verkstjóri! Þektir þú kerlingarhróið af eigin sjón eða raun?"

"Já, eg þekti hana — víst þekti eg ömmu þína. Eg var smali hjá Sigurði á Velli, þegar hún var þar vinnukona; þá orðin ekkja og roskin að aldri. Reyndar var eg þá skilningslítill strák-angi. En síðan eg þroskaðist, hefi eg rifjað upp kosti ömmu þinnar, og skil nú betur en þá, hvílíkt gull hún var, kerlingin sú."

Eldurinn hvæsti í vélinni — blár logi, sem hleypti suðu í kaffið. Úti vall spói í næsta holti og ropkerri kúrði á melhól við hliðina á þeim, sem við tókum úr mölina, sem átti að verja veginn. Eg lét hugann reika.

"Heyrðu, Eyþór! Tókstu eftir lautinni hérna við túngarðinn, sem við erum nú komnir framhjá?"

"Nei, ekki neitt sérstaklega. Mér sýndist hún eins og hver önnur graslaut, sem er sköpuð handa grasbítum."

"Sú laut er hálf-heilög í endurminningu minni, skal eg segja þér. Svo er mál með vexti, að eg staðnæmdist í henni á unglingsaldri mínum, þegar eg fór til kirkjunnar með ömmu þinni."

"Þurftuð þið að hvíla ykkur?" spurði Eyþór. Var þetta svo löng leið, sem þið genguð?"

"Leiðin var stutt, og ekki þurftum við að hvíla okkur. En amma þín þurfti að staðnæmast þar samt. Hún hafði þar plaggaskifti, fór í sparisokkana sína og batt á sig brydda skó. Og hún burstaði pilsið sitt og greiddi húfuskúfinn. Hún var svo hirtin, að ekki mátti hún á sér vita fis né fjöður. Svo gekk hún heim að kirkjustaðnum, hæversk í bragði og heilsaði þeim, sem þar voru, karlmönnum með handabandi, en konum með kossi Þannig var sveitarsiðurinn í þá daga."

Eyþór tók ketilinn úr eldinum og mælti:

"Við lifum nú mest og bezt á því, að hafa gætur á deginum í dag og svo morgundeginum; en bezt er að

láta þá dauðu vera ókrufða. Nú er kaffið heitt."

"Þú segir nú það, Eyþór litli. En eg segi hitt, að allar rætur okkar menningar eru hjá liðnu tíðinni, en hitt er rétt, að blómið á henni vex og á að springa út í dag og á morgun. Og það sá amma þín og það viðurkendi hún. Stundum lét hún í ljós, að hafa þyrfti morgundaginn í huga. Og víst vildi hún vanda verkin sín svo, að þeirra yrðu not í framtíðinni. Því var það, að bandið, sem hún spann, og þráðurinn, var haldbetri vara en það band og sá þráður, sem vélarnar afkasta."

"Eg vænti þess!"

Eyþór mælti þessi þrjú orð í þeim tón, að auðheyrt var, að hann tók undir við mig rétt til málamyndar.

"Og svo þetta, hvað amma þín var iðjuhneigð. Hún undi sér ekki iðjulaus, stundinni lengur. Hún hafði yndi af starfinu; tókstu eftir þessu, drengur, að hún Þórey amma þín hafði yndi af vinnunni. Hún vann ekki með hangandi hendi. Æfinlega var hún fyrst á engið og af því síðust; sú var nú húsbóndaholl. Hún þurfti ekki að leita að hrífunni sinni; hafði hana á afskektum stað, og braut aldrei hrífu, var þó sterk og átakagóð, þegar þess þurfti. Og sá rakstur, ekki strá eftir, þar sem hún rakaði ljá eða flekk. Og alla flekki vildi hún hafa rétthyrnda og alla fangaflokka raðajafna. Eg man það vel, að hún bar oft föng langan spöl, til að laga flokk eða flekk. Það var nú vandvirkni, eða þá fegurðarsmekkur, eða hvorttveggja."

Eyþór leit upp í tjaldrisið og mælti:

"Og hvað hafði hún upp úr trúmenskunni og vandvirkninni? Hafði hún nokkuð hærra kaup en hinar, sem miður gerðu? Eða var henni þakkað fyrir?"

Hún hafði það upp úr krafstrinum, hún amma þín, að eftir henni var sózt frá beztu bæjum, og svo hafði hún meðvitundina um vel unnið starf, þakklæti samvizku sinnar."

"Ekki spyr eg nú að því," mælti Eyþór, "þeim laununum. Það gat gengið á þeim árum, en nú er öldin önnur. Nú er um að gera að fá hátt kaup og verða þó ekki lúinn. Amma hefði lært stafrofið það, ef hún hefði nú lifað."

"Ó-nei, drengur minn, hún var ekki þannig gerð, og svo var hún föst fyrir, að eðlisfari og af tamningu, að hún varð ekki uppnæm fyrir tízkuþyt eða þesskáttar golukasti."

Eyþór rendi kaffi í bollann og bragðaði sopann.

En kaffið var logandi heitt, og hann gretti sig.

"Jæja þá, en því búnaðist ömmu ekki meðan hún bjó, fyrst hún var svona vel verki farin?"

"Þá sögu kann eg ekki að segja þér, Eyþór. En eg held að hún hafi átt lítilsháttar mann, þótt undarlegt væri um svo mikilsháttar konu. Það atvikast svona stundum, þó undarlegt megi virðast, að úrvalskonur lenda hjá úrþvættismönnum. Hún talaði aldrei um bónda sinn, og á því þóttist eg skilja, að hún hafi ekki litið upp til hans. Annars var hún einstaklega fáorð og lét ekki vaða ofan í sig."

"Og hvað er nú til marks um það?" spurði Eyþór.

"Margt gæti eg sagt þér af þag-

mælsku hennar og tilsvörum, ef eg hirti um það. En fátt mun eg greina. Það er nú til dæmis, að hún hafði skýlu á enginu og teygði hana fram fyrir andlitið stundum, ef til vill til þess að hlífa augunum við ofbirtu. Nú man eg það, að einu sinni spurði húsmóðir hennar hana að því, hvort stúlkurnar stæðu ekki á enginu og mösuðu af sér tímann. Þá svaraði amma þín:

"Ekki sé eg þær standa og ekki heyri eg þær masa. En eg heyri ekki vel og sé ekki fyrir skýlunni, nema það sem eg þarf að sjá, það er að segja, niður í slægjuna.."

"Gamla skarið!" mælti Eyþór.

"Og einu sinni heyrði eg kerlingu aðkomandi segja við ömmu þína:

"Er það satt, sem sagt er, að húsbóndinn hérna hafi dálæti á henni Þuríði vinnukonu; það heyri eg sagt." Þá sagði amma þín: "Enginn sér það og enginn veit til þess, sem við mig talar. En eg og rokkurinn minn höfum öðru að sinna en þessháttar." Förukonan vildi ekki gefast upp og mælti: "Því mun koma vel saman vinnufólkinu hérna, á þessu stjórnsama og myndarlega heimili, þykist eg vita?"

"Hvað sagði amma mín þá?"

"Ó, hún svaraði eins og við átti, til að losna við fleiri spurningar. Hún sagði: "Spurðu veggina hérna í bænum og þiljurnar að því, þeir og þær heyra betur en eg." Þá fór komukonan og brá sér til húsfreyju og tók að mala kaffi."

Eyþór þagði við þessu.

"Stundum leit amma þín út undan sér, þegar hún sat við rokkinn, eða rakaði á enginu, ef eitthvað var verið að kjafta, og var þá skrítið augnaráðið og aðgæzlulegt. En komið gat það fyrir, að henni gerðist laus tungan, þegar hún kom til kindanna sinna. Hún átti sex ær og tvö til þrjú lömb, þegar eg var henni samtíða, hafði þessa fjáreign á kaupi sínu. Og þessar skepnur elskaði hún og við þær talaði hún svoleiðis, að hún gerði sér við þær tæpitungu, einkanlega lömbin, og hverri á gaf hún nafn og vissi hvenær hver þeirra átti að bera." —

Eyþór mælti nú:

"Ekki þykir mér það bera vott um miklar sálargáfur ,að tala við skynlausar skepnur."

Þá mælti eg:

"Veiztu hvort skepnurnar eru skynlausar? Hefirðu tekið eftir því, að ær og kýr og hryssur reyna að forða sér á afvikna staði, þegar þær kenna jóðsóttar, ef til vill í þeim vændum, að fela sig og afkvæmi sitt? En hvað sem því líður, varð andlitið á ömmu þinni ljómandi af brosi, þegar hún kom til ánna sinna og ef henni líkaði á þeim útlitið. Einu sinni tapaði ein ærin hennar, mókollótt uppáhaldsær, lambi sínu, og bað hún mig að leita, og sagði að eg skyldi reka ána, því skeð gæti að hún færi rétta leið. Eg var fús til þess, og var eg þó lúinn eftir göngulag, sem varað hafði liðlangan daginn. Amma þín þjónaði mér og gerði það svo vel og umyrðalaust, að eg vildi gera bón hennar, úr því að henni þótti máli skifta. Svo rak eg Mókollu af stað, sem reyndar var orðin jarmlaus, og fór hún tómlega í fyrstu og ýmsa króka. Gekk svo langa hríð. Þarna voru jarðföll og grafningar og lækir. Loksins eftir langa mæðu gekk Móra að jarð-

falli, stakk snoppunni niður og jarmaði, leit svo til mín og hengdi höfuðið. Þarna fann eg nú lambið. Það stóð á stétt í jarðfallinu, en lækurinn fossandi neðan við. Eg rak Mókollu heim og stóð amma þín úti, þegar eg kom. Þá var liðið fram á nótt og allir aðrir háttaðir. Þá sagði amma þín: "Nú gerðirðu vel, og komdu nú með mér upp á stofuloft sem snöggvast." — Þar lauk hún upp kistu sinni, sem enginn fékk að líta í annars, og tók úr henni fullar lúkur sínar af rúsínum og stóran kandísmola og silfurkrónu. Hún mælti þá: "Ekki get eg og ekki hefi eg getað gengið þér í móðurstað. En það læt eg um mælt, að þú verðir gæfumaður." Þá voru falleg augun í ömmu þinni og röddin mjúk og innileg. Og þá —"

"Þá hvað?" spurði Eyþór.

"Þá þótti mér vænt um, og þá var mér heitt um hjartaræturnar, máttu vita; því að fyrirbænir trúaðrar konu geta verið heitar, og ekki er vert að neita því, að áhrifin þau verði langvinn."

Við þögðum báðir um stund, og nú virtist mér Eyþór vera þannig, sem á hann rynnu tvær grímur. Svo mælti hann, eins og ekki væri um neitt að tefla:

"Var hún nokkuð gefin fyrir bækur, amma gamla?"

"Eflaust. Hún vildi láta lesa upphátt á kvöldin, sögur og blöð, en ekki gaf hún sér tíma til þess sjálf, nema á sunnudögum lítilsháttar og hátíðardögum. Og svo var hún stálminnug, að frábært var; hefði vafalaust orðið næm, ef lært hefði í skóla. En þá var ekki um annað að gera en vinna og spara, þegar hún ólst upp, nota tímann og hirða vel það, sem haft var undir höndum. Og þá var ekki hugsað um verkföll og styttan vinnudag."

"En hverjar voru nautnir þessa gamla fólks?" spurði Eyþór. "Það hefir lifað eins og sauðskepnurnar."

"Ó-nei, drengur minn, ekki svipað því. Það leitaði inn í sitt eigið hugskaut eftir sælunni, sökti sér niður í djúp sálar sinnar. Eg er viss um að amma þín var sælli en stúlkurnar, sem nú sækja skemtistaðina. Vinnan og trúin gerðu hana ánægða og sæla."

"Vinnan og trúin!" mælti Eyþór og sletti tungunni í góminn. "Hættu nú!"

Eyþór saup kaffið og gæddi sér á brauði og sykri.

En úti í móunum lágu eggjamæðurnar í hreiðrum sínum. Og steggjarnir voru á verði á hávöðunum.

Kirkjuturninn mændi yfir sveitina, þar sem Þórey lá undir, og roðnaði hann þeim megin, sem vissi að miðnætursól.

— Nú er önnur árstíð og við Eyþór komnir sinn í hvora áttina. —

Eg er vegagerðarmaður, þegar úti er hægt að vera, en bæti skó á vetrin — sit á mölinni og horfi út á hafið.

En Eyþór er orðinn leiðtogi verkamanna, heimtar styttan vinnudag, hærra kaup og þjóðnýtingu, talar á mannamótum, ritar í blað þeirra og gengst fyrir verkföllum.

Eplin geta stundum oltið nokkuð langt frá eikinni.

Gamalt og gott -- og ilt.

(Nokkrar endurminningar.)

Eftir **Steingrím Matthíasson.**

Motto:—

"Thanks, thanks to thee
my worthy friend,
for the lesson thou hast
taught".

Longfellow.

I.

Margt sá eg vestan hafs í hitt eð fyrra, sem gladdi mig. En einkum eru mér minnisstæðir margir fornkunningjar, sem eg heima á Fróni hafði þekt að því, að þeir áttu við þröngan kost að búa og framtíðarhorfur litlar. Nú voru þeir orðnir nýir menn í nýju landi **fyrir dugnað og atorku,** sem ekki fékk að njóta sín í fásinninu og fátæktinni heima, eins og ástatt var fyrir 30—40 árum. Nýi heimurinn hafði fært þeim upp í hendur ýms yrkisefni, sem voru við þeirra hæfi, og hann hafði gefið þeim margan góðan leik á borði, sem þeir aldrei höfðu komið auga á áður.

Eg gladdist ennfremur af að sjá, hve margir þessara góðu landa höfðu komist upp á að **vinna knálega** og voru vinnuglaðir eins og vígreifu kapparnir forðum. Eg á við þetta sérlega ameríska, (sem eg vildi alstaðar sjá) — að vinna af kappi meðan unnið er, og gleðjast síðan og eiga **good time** á eftir, í stað þess, sem oft sést austan við Atlantsála því miður, að menn vinna draugslega og eru svo sömu draugarnir eftir sem áður, þegar vinnutímanum lýkur.

Börnin þessara dugandi manna varð mér líka starsýnt á, þau voru svo sælleg og þrifaleg. Þau lifðu auðsjáanlega við allsnægtir ennþá meiri heldur en notið höfðu börn hinna efnuðustu embættismanna og kaupmanna, sem feður þeirra höfðu öfundað heima í sveitinni, þegar þeir voru að vaxa upp.

En svo spurði eg oft sjálfan mig: Ætli þessi börn eða þeirra börn geri nú eins laglega skorpu í lífsbaráttunni framvegis, eins og feður þeirra og mæður gerðu á undan þeim? Var ekki hin upphaflega fátækt foreldra þeirra, og svo margt gott, sem þeir höfðu aftur lært af foreldrum sínum, sem líka voru fátæk, einmitt miklu betra veganesti en góði maturinn og **high school**-mentunin, sem unga kynslóðin fær nú?

Þessar sömu spurningar vaka einnig oft fyrir mér heima á Fróni. Því einnig hér hafa um hríð opnast svo margir útvegir, að fjöldi manna hefir komist úr fátækt og spjarað sig með dugnaði, engu síður en í Vesturheimi. (Ísland er m. ö. o. orðið svo gott land, í samanburði við það sem áður var, að eg skyldi treysta mér til að gerast **agent** og smala þangað eins mörgum landnemum víðsvegar að, eins og þeim, sem fluttu vestur um haf hér á árunum, þ. e. a. s. ef eg

mætti bjóða þeim eins góð kjör eins og Vesturheims-agentarnir buðu í gamla daga. En ekki vil eg ábyrgjast, að það kyn reyndist eins vel og það íslenzka vestra.)

Fátæktarskólinn var áreiðanlega stundum góður, þó hann væri oft harður. Og þess vegna fer mér stundum svo, að eg fyrir minna barna hönd og margra annara, öfunda sumra fátækra börn og fæ óbeit á glysinu og góða matnum og skólamentuninni, og ekki sízt allri eyðsluseminni, sem nú veður uppi.

Það er einkum **sparneytnin** og **nýtnin**, sem eg sá svo oft í ungdæmi mínu, sem eg sakna nú á tímum. Þó þori eg ekki að senda mína krakka frá mér á fátækraskóla. Því fátæktinni fylgir áreiðanlega margt ilt, og sparneytni og nýtni geta líka gengið fram úr hófi. Og svo finst mér yfirleitt fátæklingarnir nú á tímum miklu lakari tegund fátæklinga heldur en gerðist í gamla daga. Þá var svo algengt að menn væru fátækir, að betra fólkið slæddist alt eins með eins og hitt.

Óvíða mun finnast meiri hagsýni í litlum efnum, heldur en á sveitaheimilum íslenzkum. Þó eg sé sjálfur talinn eyðsluseggur, þá er fátt í fari náunga minna, sem eg dáist meira að, en hagsýni og aðsjálni án nízku. Finst mér þetta vottur þess að sparnaðardygðin sé þó að nokkru leyti runnin mér í blóðið, en auk þess verð eg oft var við hana í þeirri ástríðu, að vilja tína upp og hirða ýmislegt dót, sem eg hefi aldrei brúk fyrir, en sem eg síðan geymi vandlega eins og gamalt hey til næstu harðinda.

Eg lærði þetta og margt annað spaklegt af fátækum leiksystkinum mínum, þegar eg var drengur í Odda.

II.

Eg man, þegar eg vakti yfir túninu og deildi nesti mínu með kotkrökkunum úr nágrenninu. Eg ætlaði að kasta pörunni utan af blóðmörnum. En Gerða í For*) sagðist hafa verið vanin á að borða pöruna **fyrst** og sér þætti hún góð. Eg fann þetta vera heillaráð.

Þegar Guðni í Ekrunni var tekinn heim til okkar um tíma, til að ná á sig holdum, þá lærði eg meira í íslenzkri menningarsögu, en eg síðan hefi lært af bókum. — Hann var á aldur við mig, 10 ára gamall. Það var orðið bjarglaust í kotinu eins og vant var á vorin, og krakkarnir ætluðu að detta sundur úr hor. "Við erum nú búin með **nöguna** (þ. e. harðfiskurinn)," sagði Guðjón, elzti drengurinn og ók sér, þegar pabbi spurði hann um, hvernig ástatt væri um matarforðann. Og hann kipti upp brókunum og herti á sultarólinni (því sultaról var algeng í þá daga og friðaði magann furðu vel í bili, auk þess sem hún gerði axlabönd óþörf).

Harðfisksbiti — og roðið með — og bræðingur — og flautir, þetta hafði verið eina viðurværið síðustu vikurnar. (Eg skildi aldrei í, hvað tveir sepparnir, sem voru á heimilinu, gátu fengið í svanginn til að treina í sér lífið. Sennilega hafa þeir vitað af úldnum ærskrokk úti í haga — í dýinu — frá í fyrra.)

*) For var kot í Oddatúni. Nú er þar fjós prestsins.

Guðni tók ósleitilega til matar síns. Og hann varð fljótt sterkari. Eitt kunni hann bezt, það var að kroppa af beinum. Þegar við fengum saltkjötssúpuna á kvöldin og hver sinn spaðbita, þá dáðist eg að, hve Guðni skildi við sínar hnútur og hryggjarliðina algerlega fágaða, allsbera af kjöti eða sinatægjum — hver smuga hreinkroppuð með hnífsoddinum — og leggir boraðir í báða enda og mergsognir. Þetta kunnu reyndar allir piltarnir og vinnukonurnar líka, en eg hafði ekki veitt því sérlega eftirtekt. Þeim var ekki vorkunn að kunna það eða hafa huga á því. En Guðni snáðinn, ekki stærri en eg, hann kunni þetta utanað. Pabbi hans og mamma höfðu kent honum þetta. Þau höfðu lært það af sínum foreldrum. Veitti ekki af að nota og nýta alt, sem tönn á festi og matur gat kallast. Og öll beinin voru hirt og sett í sáinn. Beinastrúgur var talinn góður matur til búdrýginda. Móðuharðindi, fellivetrar og hallæri eftir hallæri, höfðu kent heilsufræði eftir föngum. Súrmaturinn reyndist hinn hollasti og bjargaði mörgum frá skyrbjúg. Alt ætilegt mátti geyma óskemt í sýru — egg, kjöt, fisk, brauð — alt. Það varð súrt á bragðið, en næringarefnin héldust óeydd. Þá varð að una þeim matarföngum, sem landið skamtaði. Og þá óx mönnum vit í vandræðum til að bjarga sér, sem hver gat bezt. Nú á tímum er bruðlað með mat og gikksháttur magnast í landi, en þá ríkti alvara og aðgæzla á öllum góðum heimilum í meðferð matar og allra muna. Þá gerðu menn guði þakkir fyrir það litla, sem þeir höfðu úr að spila, og fóru vel með sitt pund.

Þetta rifjaðist upp fyrir mér um daginn, þegar eg var að lesa ritgerð eftir sænskan rithöfund, um sparnað og hagsýni í gamla daga. Hann segir:

"Þegar eg var ungur, þá lét pabbi okkar lesa borðbæn, bæði á undan og eftir mat. Dytti brauðbiti á gólfið, átti sá sem misti, ekki einasta að taka bitann upp, heldur kyssa hann í tilbót." Og hann bætir við: "Pabbi minn hafði alist upp í hungursneyð. Maður þráast við að hugsa sér að slíkir tímar geti komið aftur meðan við lifum — við sem höfum meira af mat en gott er, og kunnum ekki að eta hann okkur til heilsubótar." Líkt þessu gæti margur eldri Íslendingur skrifað út úr sínu minni.

Borðdúkur var ekki í For og ekki sópaðar matleifar af borðinu á eftir máltíð, því þess þurfti ekki með, nema eg sá húsmóðurina bleyta fingurgómana á tungunni og tína smá saman upp í sig smákorn af brauði eða harðfisksrusli, sem sáldrast hafði á borðið. — Líkt og þegar hæna kroppar korn — eða rjúpa — og "kvakar þakkarorð".

Afi gamli tók venjulega kandísmolann út úr sér nærri óeyddann eftir að hann hafði sötrað kaffið, og stakk honum í vestisvasa sinn, til að nota hann aftur eða gefa mér — þegar eg reyndist honum góður drengur.

Það eru, eins og kunnugt er, ekki margir áratugir síðan meginþorri alþýðumanna fékk sig ekki fullsaddan nema á stórhátíðum. Og það var komið upp í vana að halda í við sig um allan mat og munað.

Af Guðna veit eg það að segja, að hann varð með aldrinum duglegasti vinnumaður, þangað til dauðinn sótti hann, líklega eitthvað fyrir örlög fram vegna harðréttisins í æsku. Eg hefi oft hugsað um, hvort hann hefði orðið nokkuð duglegri við ofát og iðjuleysi. Og svo hefi eg stundum spurt sjálfan mig, hvor okkar Guðna hafi í í rauninni fengið haldbetri fræðslu, hann af að reyna sultinn og eg af að horfa á hann. "Hvað eina skaðar, sem er um of" — en mér finst unga kynslóðin núna fara á mis við ýmsa fræðslu, sem erfiðu kjörin veittu fyrrum. Grikkir létu þræla drekka sig fulla og létu unga menn horfa á, svo þeir fengju óbeit á eitrinu.

III.

Þó eg dáist oft að nýtninni, fer fjarri því, að hún ætíð sómi sér vel — eins og t. d. þegar menn, sem hafa nóg efni, ganga í rifnum flíkum, karbættum og í sömu nærfötunum svo mánuðum skiftir, og spara sápu og vatn fram úr hófi. Og þetta þykir ekkert tiltökumál meðal sumra stétta — víða um heim.

Strákur kom til mín um daginn með kýli aftan á hálsinum. Hann hafði lullað á það Hólaplástri*). Eg sagði við hann, eins og G. Hannesson fyrirrennari minn sagði við kerlinguna, "að hann hefði eins getað sett þann plástur vestan megin á Vaðlaheiðina". En hálsinn allur í kring var skítugur og svartur, eins og strákurinn væri að verða svertingi, og alveg orðinn það á þessum líkamsparti. Eg hafði orð á því við hann, að það væri víst langt síðan hann hefði þvegið sér, og eg taldi furðulegt, hvernig menn gætu orðið svona skítugir. "Það er bara af því eg hefi verið til sjós," sagði strákur og varð allur glentur. — "Nú," sagði eg, "það er þá bara einhver sjóskítur, — en er þó sjórinn ekki eiginlega nokkuð hreinn?" Hann hló þá, og eg með, en eg minti hann á það, sem mér var kent sem barni — ætíð að þvo sér á kvöldin — því ef maður deyr um nóttina, er óttalegt að vita líkið skítugt. Hann kannaðist við þetta, því mamma hans hafði þá kent honum þessa kreddu (sem er að vísu mjög virðingarverð, en reyndar hefir mér ætíð fundist: Skítt veri með þó líkið sé skítugt, ef lifandi manneskjan er ætíð þrifaleg). — Jæja — eg skar svo í kýlið, eftir að hafa þvegið hálsinn á stráknum með benzíni, og það hafði hjálpað nokkuð. Og að skilnaði minti eg hann á kvæðið um Skúla fógeta — sem vildi láta hásetana hætta öllum skælum og dubba sig upp í sjávarháskanum, svo að það sæist, þegar þá ræki á land að "hunda það væru ekki skrokkar".

Það þarf sjálfsagt margar kynslóðir af læknum og heilsufræðingum til að innræta öllum boðorð hreinlætisins. Og þetta er í rauninni engin furða, því yfirgengilegt er, hvað mönnum getur lengi haldist uppi að trassa hörundsræstingu án heilsutjóns. Nansen og félagar hans þvoðu sér ekki í meira en mánuð og varð gott af. Meðan

*) Það er plástur, sem kerling sauð saman úti í Svarfaðardal, og margt fólk trúir á betur en plástra úr lyfjabúðinni.

sóttkveikjur eru fjarverandi og lifað er mest undir berum himni, gengur alt furðu vel, og — það getur komið nokkuð oft fyrir, einkum í kulda og úti við. Þess vegna sletta margir í góm og trúa ekki fremur okkur læknunum heldur en brennisteinsprédikurum Hjálpræðishersins. Sjómennina er einna erfiðast að sannfæra, en þeim er vorkunn nokkur vegna vatnseklu, en sjórinn óhentugur, því sápan freyðir ekki né leysist upp. Það verður að **tízku** að þvo sér ekki, og svona er um fólk í ýmsum iðngreinum, að það tekur sóðaskapinn hvert af öðru.

IV.

"Góð blöð eru góð, þegar þau eru góð," sagði prestur í ræðu; "en vond blöð geta verið vond, þegar þau eru vond," bætti hann við. Eins er um nýtnina.

Eg hefi oft veitt því eftirtekt á læknisferðum, að það er eins og gömul erfðafesta meðal margra sveitamanna á sérstakri nýtni á reiðverum og reiðfatnaði — jafnvel á efnaðri heimilum. —

Eg var sóttur til sjúklings uppi í sveit. Fylgdarmaðurinn var unglingspiltur, vinnumaður. Hann var í gamalli, upplitaðri, rifinni regnkápu tvíhneptri, og vantaði flesta hnappana öðru megin. Hatturinn var linur, líka upplitaður, orðinn skælgdur og lögunarlaus af elli og brúkun. Um hálsinn hafði hann þykkan trefil. Á fótunum stígvélaskó, talsvert slitna, og þar ofan við legghlífar, líka slitnar og bögglaðar af ellilasleik. — Það var rigning og kalsaveður.

Hrossin voru eins og gerist, bæði löt og illgeng, — þar á ofan voru þau mögur og ekki gengin úr hárunum. —

Reiðver piltsins var heldur ekki glæsilegt. Hnakkurinn var auðsjáanlega eldri en hann sjálfur, beinharður og kantaður. Önnur ístaðsólin var slitin og bundin saman með snæri. Reiðinn var líka slitinn, en endurbættur á sama hátt. Beizlið var í svipuðu ástandi.

Þegar við höfðum riðið spölkorn, bilaði ístaðsólin, sú sem bætt var. — Seinna slitnaði reiðinn. "Sjaldan er bagi að bandi". Við höfðum báðir snærisspotta í vasanum og bjuggum um sárin. En þetta tók tíma.

Eg var það vel búinn við rigningunni, að eg varð ekki teljandi votur í það skifti. Þó var mér kalt. Pilturinn var gegndrepa og loppinn, en bar sig furðu vel. Hann var þessu vanur, þessum útbúnaði og útivist í misjöfnu veðri. Kröfur til lífsþæginda lítið vakandi. Nokkuð sama um sinn skrokk. "Ek hefi vánd klæði ok hirði ek lítt þótt ek slíti þeim eigi gjörr," sagði bóndinn við Börk digra forðum. Sá hugsunarháttur er enn nokkuð algengur. En mér finst hann bera vott um sálarsljóleik. Örbirgð og úrræðaleysi gegn erfiðri náttúru hefir drepið part af sálinni.

Eg segi ekki þessa sögu til þess að gera gys að löndum mínum austan hafs, því meðal sumra Vestur-Íslendinga gerast sjálfsagt enn samkonar sögur. Heldur er þetta eitt af dæmunum, hvernig enn má sjá ráfa um bjartan daginn svo margar vofur frá löngu liðnum tímum örbirgðar, sem feður vorir lifðu við öld eftir öld. —

En eftir því sem menningin breiðist út, hverfa þessar vofur. Allir Íslendingar, austan hafs sem vestan, læra nú óðfluga alla mannasiði, góða og illa.

V.

Eg mætti kunningja á götunni. Hann sýndi mér gamlar beizlisstengur úr kopar, sem einhver hafði skenkt honum í afmælisgjöf. Hann var á leið til söðlasmiðs til að láta setja við þær nýtt höfuðleður og tauma. Eg sagði honum, að hann yrði að láta fægja stengurnar. Þá yrðu þær fyrst verulega fallegar. Honum hafði ekki dottið þetta í hug og var mér þakklátur. Eg fékk þá texta til að halda yfir honum dálitla prédikun. Hún var á þessa leið:

Eg kom einu sinni til bónda í útlöndum. Hann bauð mér að prófa hest sinn, og hafði eg gaman af, þó ekki væri hann vakur né fjörugur. En eg hafði mest gaman af að athuga beizlið og hnakkinn. Hvorttveggja var gamalt, en þó næstum eins og nýtt — vegna þess að **hlutunum hafði verið vel haldið við.** Leðrið var alt mjúkt eftir áburð, sem vant var að bera á það við hverja brúkun, og beizlisstengurnar fægðar, eins og úr glóandi gulli.

Eg skammaðist mín þá innvortis, þegar eg hugsaði heim og mintist bæði hnakksins míns og beizlisins, sem liggja eins og skran uppi á tunnubotni niðri í kjallara — og enginn hirðir um. Eg þykist ekki hafa tíma fyrir lækningum, en vinnukonurnar því síður vegna annríkis við sætsúpusuðu "plokkfisk"-tilbúning og hreingerninga, en krakkarnir önnum kafnir við skólagöngu, lexíulærdóm og við að leika sér. "Ekki nema það þó, að eiga nú líka að smyrja hnakk og beizli með feitisvertu auk stígvélanna, eða fara að fægja beizlisstengurnar — auk hurðarlásanna, kaffikönnunnar og allra hnífanna og gaflanna," myndi vinnukonan segja og snúa upp á sig.

Til hvers að eiga stengur og ístöð úr kopar, þegar enginn sér málminn fyrir spansgrænu óþverra?

Það eru ekki nema fáir, sem hugsa um þetta, gamall rótgróinn trassaskapur. Augun ekki opnuð, en þau opnast áreiðanlega, þegar **tízkan heimtar það.** Og þá skulum við sjá, að ekki verður sparað að fægja koparinn fremur en að þvo sér og greiða.

En það er meiri vandi að koma góðri og hollri tízku á, heldur en silkisokkum og "cutting".

VI.

Í gamla daga, þegar dundu yfir hallæri og hungur hvað eftir annað, eins og guðs refsivendir, varð meginþorri forfeðra vorra að þola vandræðin. Það voru aðeins fáeinir menn, beztu bændurnir, sem sáu sér nokkurn veginn farborða, meðan hinir sultu. Þó segir stundum í annálum um aftöku-harðindi: "Þá sá á betri bændum". Smámsaman urðu **betri bændurnir** fleiri og fleiri. Og nú eru framfarirnar orðnar svo miklar, að skepnudauði er orðinn sjaldgæfur og hungur óþekt á Íslandi, jafnvel þó komið hafi mörg harðindaár upp á síðkastið, öldungis eins slæm eins og verstu fellisárin fyrrum. Mikið vantar þó enn á, að vel sé. Enn vantar marga þá metnaðargirnd, að duga nógu

vel til að afla sér meiri þæginda og heilsubótar með betri fatnaði og hollari húsakynnum. "Það sér enn á betri bændum," má stundum segja, þegar efnisbændur og vel viti bornir una nöldrunarlaust við lélegan fatnað og í dimmum moldarkofum. — En sem betur fer, er þetta sjaldgæft orðið, og vafalaust líður ekki á löngu, áður en alment koma góð húsakynni í sveitum jafnt og kauptúnum. Þau koma, þegar hagstæð lán fást til bygginga, og þetta mun vera í aðsígi. Þá drotnar tízkan í því sem öðru. Og tízkan er góð, þegar hún eflir heilsufar og lífsþægindi.

VII.

Fyrir nokkrum árum sat hjá mér ungur bóndi, kunningi minn, og við drukkum í makindum kaffi í ofnhlýrri, þokkalegri stofunni — þar sem eru vönduð húsgögn en að vísu of mikið af myndaskrani og alt of mikið af bókum, sem eg fæ ekki lesið.

Hann var að kvarta yfir sínum vondu húsakynnum í sveitinni, gömlum og niðurníddum. Þilin voru komin á steypirinn, veggirnir ramskektir og hrynjandi, en rigningarlækir og moldargrautur á gólfinu í hverri úrkomu, vegna leka.

Nú sagðist hann ákveðinn í að byggja sér hús.

Eg ráðlagði honum þá að vera hagsýnn og grafa sig djúpt inn í hólinn, sem bærinn stendur á, — bæði til skjóls og sparnaðar, líkt og gert var á öðrum bæ, sem eg þekti. Eftir að eg hafði lokið sparnaðarhugvekjunni (sem mér fanst góð og í rauninni ram-íslenzk) — þá nuggaði hann öskunni af vindlinum ofan í öskukerið á borðinu — hugsaði sig um og sagði:

"Í hvert skifti sem eg kem til ykkar hér í kaupstaðnum; ykkar, sem búið í þokkalegum húsakynnum eins og þú — þá öfunda eg ykkur af ofnhlýindunum, birtunni og góða loftinu í húsinu, og að hvergi þarf að reka sig upp undir. Og það fer vel um mig í fóðruðum hægindastólunum og legubekkjunum, og eg hefi ánægju af að horfa á laglegu myndirnar á veggjunum, bækurnar gyltu í skápunum o. s. frv. Og þá hugsa eg: — Það er h...... hart, ef við bændagreyin íslenzku eigum aldrei að komast svo langt, að mega lifa eins og menn, heldur þurfum til eilífðar að skríða inni í þröngum moldargrenjum í einlægum skít. Eg segi fyrir mitt leyti, þá vil eg heldur gefa upp öndina undireins formálalaust."

Mér fanst eins og mér væri gefið utan undir. Og mér finst það enn — því nú hefir þessi bóndi reist sér veglegt steinhús, málað utan og innan, bjart og hlýtt og loftgott, án þess að grafa sig niður í hólinn. Það var dýrt, en hann klýfur það, því hann spjarar sig eftir því þess betur. Hann hefir þá metnaðargirnd, að vilja vera jafnsnjall kaupstaðarbúum, þó hann búi uppi í sveit.

Nýtni er góð á vissum sviðum og hagsýni er sjálfsögð og ágæt dygð. En hvorugt má kyrkja fegurðartilfinningu eða keyra í kútinn löngun til lífsins og heilbrigðrar lífsnautnar og skyggja á sól fyrir uppvaxandi æsku, svo að heilsan verði í veði.

Það eimir víða eftir af rótgrónum kotungshætti, sem sættir sig við illa líðan, óloft og óþverra — af gömlum erfðavana, frá því forfeðurnir kvöldust í móðuharðindum, hafísárum, Heklugosum og sulti mann fram af manni, og hættu að meta líf sitt meira en horreisa hrossskrokk.

En hitt er eins víst, og þess eru dæmin fleiri, að fyrir mörgum bændum er það ekki af viljaleysi, heldur hreinum efnaskorti, að þeir verða að sætta sig við sömu lífskjör og fátæklingar á horfinni öld. Þeir vilja ekki yfirgefa átthagana og flytja til kaupstaðanna eða af landi burt, fremur en aðþrengdir setuliðar vilja gefa sig á vald óvinum sínum. Þeir vilja heldur þola sult og seyru og bíða betri tíma.

Hinrik 4. Frakkakonungur óskaði, að hann gæti bætt svo haginn fyrir alþýðu, að hver fjölskylda gæti fengið steiktar akurhænur til matar á sunnudögum. Nú á tímum myndi sérhver konungur hugsa það hærra, að hann óskaði öllum, auk góðs fæðis, einnig góðra klæða og góðra húsakynna.

Eg veit ekki til hvers ríkissjóði lands vors væri betur varið en til að hjálpa óspart sveitabændum til "að festa fætur í landi" og ala upp beztu þegna landsins framvegis eins og hingað til.

VIII.

Hvað er gott og hvað er ilt? Þessari spurningu er jafn-erfitt að svara, þegar heil þjóð á í hlut, og þegar um einstakling er að ræða. Og þá víkur því svo undarlega við, að margt af því, sem öllum kemur saman um að sé ilt og skaðlegt, er það aðeins í bili og getur, þegar gæfan er með, snúist til góðs. —

Alt gengur í bylgjum í veraldarsögunni — velmegun og vandræði á víxl. Á voru landi hefir bylgjugangurinn verið ýmist krappur, eða langar bylgjur mótlætis hafa skifst á við stuttar meðlætisbylgjur.

Meðlætið hefir áreiðanlega ekki spilt Íslendingum. Það hefir verið af svo hæfilega skornum skamti. En mótlætið hefir stundum ætlað þjóðina lifandi að drepa. Þrátt fyrir allar þúsund fórnirnar öld fram af öld, og meðfram fyrir þær, hefir þó stofninn vaxið og þroskast, svo að Íslendingar eru meðal hinna hæztu þjóða, að líkamsvexti, eftir því sem próf. G. Hannesson hefir sýnt og sannað.

Þúsund ára meðlæti hefði áreiðanlega ekki gert okkur eins mikið gagn og mótlætið, eða réttara, lífsalvaran hefir gert.

Eg get nú ekki að svo stöddu sagt gerr frá, hvað gera skuli til að halda kyninu óskemdu framvegis. Eg vil ekki fara að flengja krakkana á ný, og heldur ekki svelta þá, nema svo að þau hafi matarlyst við borðið, — en eg vil að allir læri **að vinna til matar síns** og að sú regla komist á, **að sá sem ekki vill vinna, skuli ei heldur mat** fá, og að yfirleitt gangi skólamentun út á **fyrst og fremst, að kenna unglingum vinnu til að hafa ofan af fyrir sér með,** og þar næst ýmsa holla mannasiði, samkvæmt reglum heilsufræðinnar, og þá ekki sízt þá, að herða sig á útiloftinu gegn kulda og veðrabrigðum, við vinnu og íþróttir. Málfræði og reikningur má koma fyrst þar á eftir.

Vísur og Kvæði.

Eftir **Pál Ólafsson.**

Kvæðaflokkur þessi og vísur þær, sem prentaðar eru á öðrum stöðum í Tímaritinu, eftir Pál heitinn Ólafsson, eru skrifaðar upp eftir eiginhandriti höfundarins, úr blöðum og bréfum, er voru í eigu Jóns heitins alþingismanns Jónssonar frá Sleðbrjót. Milli Páls annarsvegar, og þeirra feðga Jóns alþingismanns frá Sleðbrjót og föður hans Jóns eldra í Hlíðarhúsum, var einkar djúp og einlæg vinátta, er hélzt með þeim öllum æfilangt. Segir Jón ritstjóri Ólafsson, í skýringargrein fyrir einu kvæði í ljóðabók Páls: "Skáldið mun hafa átt fáa kærri og tryggari vini en þá feðga".

Vísur þessar og kvæði er ekki að finna í ljóðasafni því, er út var gefið eftir Pál, í Rvík 1899-1900, og er því næst að álíta, að eigi séu til á prenti neinsstaðar annarsstaðar. — Ritstj.)

Til Jóns yngra í Húsey.

("Þessa vísu gerði eg þegar eg fylgdi þér og heyrði, þegar eg var skilinn við þig, ölduhvininn við sandana, þá fanst mér það feigðarhljómur. "Bólið kæra" = að Vallanesi til þeirra." — P. Ó.)

Senn mun ljúfum linna
lund gleðjandi fundum.
Heyri eg heljar báru
hvin, ástkæri vinur.
Þú minnist þess að manna
mér kærastur varstu,
fluttan þegar mig fréttir
fjær í bólið kæra.

Til Jóns eldra í Hlíðarhúsum.

Jafnaldri minn jafnt og þétt
jeg vil komast fram hjá þér.
En þó eg skeiði skarpan sprett,
sem skugginn minn þú fylgir mér.

Hreint með öllu hætti eg nú
að hugsa að komast fram hjá þér.
Einfætlingur eins og þú,
enginn stóð á sporði mér.

Við skulum leiðast hönd í hönd
með herða- og ferðatöskurnar,
fram á dimma dauðans strönd
og duga að tæma flöskurnar.

Gangi eg dauðans greipur í
og gutli ögn á flöskunni,
arfleiði eg þig að því
og þar með ferðatöskunni.

Viti eg fyrr þú verðir mér
vafinn dauðans reifunum,
sömu skil eg sýni þér
og sit að öllum leifunum.

Margir geta menn til þess
þú munir eyða úr töskunni,
og verða áður orðinn hress
og enginn dropi í flöskunni.

Á fornum vöztum.

Eg geng til skips með veiðar vað,
þá virðar sér til hvílu snúa;
hrindi á flot og fer á stað,
finn þá hvorki til svefns né lúa.
Hjartað í myrkri vísar veg,
hvar veiði nóg sé borði undir,
svo eg úr minnis-djúpi dreg
daga liðinna sælustundir.

Gimsteinum fegri og gulli þá
glóa þær liðnu æfistundir.
Eg dreg og dreg sem mest eg má,
því meira en nóg er borði undir.
Hjartað með tárum þakkar þér,
— það hefir ekkert skárra að bjóða—
frá þér, minn hjartans auður er,
mitt einka hjartans barnið góða.

Loks þegar dagur lýsa fer,
lykkja eg upp úr djúpi vaðinn;
ánægðan mig þá sólin sér,
af sælu-stundum bátinn hlaðinn.
Svo tek eg sérhvern fegins fund
og fel hann aftur í skauti Drafnar.
og hverja yndis- og ástarstund,
öreigi kem eg svo til hafnar.

Sú kemur stund, eg ekki á
afturkvæmt hér að lífsins ströndum.
Fyrir borð ekki ber eg þá
beztu lífsstundir fullum höndum;
þá leita eg að þeirri strönd,
hvar þú og pabbi fyrir bíðið;
svo tek eg hvort í sína hönd,
og svo er úti dauðastríðið.

Margt er Seyðisfirði frá.

Margt er Seyðisfirði frá
fréttalegt um þessar mundir,
þar fljúgast nú allir á,
engum tekst að skilja þá;
stundum tvo og stundum þrjá
sterki Björn þá leggur undir.
Margt er Seyðisfirði frá
fréttalegt um þessar mundir.

Háðkviðlingar hanga þar
húsum á og gatnamótum;
hreppnum rétt til háðungar
hagmælskan er lítil þar;
össuhlöss eru alstaðar
undir þeirra tungurótum.
Háðkviðlingar hanga þar
húsum á og gatnamótum.

Sýslumaður sækir á,
sagt er Skapti þykist góður.
"Höggin," segir hann, "hvergi smá,
hröklist Einar til og frá."
Kominn sjötugsaldur á
er hann Skapti og gerist móður.
Sýslumaður sækir á,
sagt er Skapti þykist góður.

Þúsund krónur! Þetta má
þjóðin borga, ef hún getur.
Norðan genginn öndrum á,
eitthvað þarf hann Bensi að fá
fyrir alt sitt ferðastjá
og frammistöðu í allan vetur.
Þúsund krónur! Þetta má
þjóðin borga, ef hún getur.

Ekki fær hann Bjarni bezt,
blöðin rífa hann nú sundur.
Halldór tekur hann hvað verst
— hann sem forðum rak út prest,—
Sagt er Jökull "svínabest"
sé nú orðinn rithöfundur.
Ekki fær hann Bjarni bezt,
blöðin rífa hann í sundur.

Fleira á Seyðisfirði sker,
en fréttir þessar læt eg nægja.
Seinna skal eg segja þér,
sögulegt hvað þar við ber;
það er að segja, ef það er
eitthvað, sem þig kynni hlæja.
Fleira á Seyðisfirði sker,
en fréttir þessar læt eg nægja.

Endurfundur.

Nú er dauða dagur þinn
dagur hörmunganna;
Nálgast dauða dagur minn,
dagur samfundanna.

Hvað sem kennir heimurinn
og heimspekingar núna,
aftur sé eg ástvin minn,
eg hef gömlu trúna.
(2. jan. 1895?)

Sálin (úr bréfi).

(Ekkert kveð eg að teljandi sé. Þetta til B. í vetur 8. marz.)

Að þér leita augun mín,
þó ekki sjái eg handaskil,
en sálin kemur nú senn til þín,
sé hún annars nokkur til.

Mér er horfin heyrn og mál,
horfið minni og blindur;
eg kalla það enga sál,
þó í manni sé vindur.
(Sigurðarstöðum 4. apríl 1903.)

"Hann er valtastur vina".

Meðan bæði börnin lifa og blessuð konan,
nóg hef eg af æsku og unan,
þó ölið vanti og Rínarfunann.

Hann hefir lengi valtur verið vinum sínum;
eigðu lítið undir honum,
allra helzt í kaupstöðonum.

Þeir brúka' hann þar í búðunum sem "Barometer"
að benda á hvað bærinn heitir,
hvað bændur séu innanfeitir.

Sextánmælt.

Líf styttist; gröf glottir,
gangleiður fang breiðir
mót henni; fet finnast
fá ettir. Þá léttir
of-byrði af herðum
ótt líður, nótt. Bíður
mín dauðinn, mein græðir,
mold skýlir, hold hvílir.
(1886)

Afmælisvísa 1881.

Fótum er þróttur þrotinn,
þreytt brjóst mæðir hóstinn.
Hár og skegg er að hærast,
heyrn og sýn að dvína.
Farið er fyrri ára
fjör úr augum snörum;
án em eg orðinn vina
ellinni meir, það hrellir.

Þungar búsifjar.

("Bjarni Siggeirsson kvað klóra vangann að sitja undir séra Stefáni*). Þá kvað Hallfreðarstaða-hrafninn."):

Eg held Bjarna klæi kinn
og kjötið minki í tunnunni,
ef hann fæðir frænda sinn
fram að hvítasunnunni.

Þá held eg hann Þórarinn
þrjóti vín á skálunum,
fornkunningja að fylla sinn
fram að sumarmálunum.

*) Séra Stefán Halldórsson, þá í Hofteigi, stjúpsonur Páls, fótbrotnaði á Seyðisfirði og var hjá Bjarna frænda sínum. Það var að gamni haft, að Bjarni legði eina spaðtunnu til á ári og næði þó saman.

Frá Þjórsárdal.

Eftir Sigurð Skúlason.

I.

Flestir kannast við Þjófafoss í Þjórsá. Hann er nálægt suðurhorni Búrfells, þar sem áin beygir fyrir fjallsranann. Nálægt fossinum breytir áin, sem all-lengi hefir runnið til suðvesturs, um stefnu. Beygir hún þar skyndilega því sem næst til norðvesturs, með nokkrum boga til norðurs. Þessari stefnu heldur hún síðan frá suðurhorni Búrfells eða Þjófafossi og alla leið að Hagafjalli í Gnúpverjahreppi. Á þeirri leið skilur áin norðurhorn Landsveitar og Þjórsárdal.

Þar sem Búrfell ræður takmörkum Þjórsárdals að austan, en Hagafjall að vestan, er auðsætt af framangreindu, að Þjórsá girðir að mestu fyrir dalsmynnið, eða ræður suðurtakmörkum dalsins, en vegna bogans til norðurs beygir áin nokkuð inn í hann. Nafnið Þjórsárdalur virðist því nokkuð villandi fyrir ókunnuga, sem myndu hugsa sér ána renna eftir dalnum, sbr. t. d. nöfnin Laxárdalur, Blöndudalur, Norðurárdalur o. s. frv. Virðist nafnið því kynlegra, þar sem áin Fossá, allmikið vatnsfall, fellur eftir sjálfum dalnum, suður í Þjórsá, og sýndist vel mega kenna dalinn við hana, enda kallar Jón Egilsson hann Forsárdal í Biskupa-annálum sínum. Annars er Þjórsá eðlilega langmesta vatnsfallið þarna, og þar sem henni veitir nokkuð inn í dalsmynnið, verður varla sagt, að nafnið Þjórsárdalur sé með öllu rangt. Það er a. m. k. notað í elztu heimildum, eins og síðar mun vikið að, og er þar vafalaust látið ná yfir dalinn og umhverfi hans.

Merkileg ritgerð um Þjórsárdal er í Árbók hins íslenzka Fornleifafélags 1884—5, eftir Brynjólf Jónsson frá Minna-Núpi. Er þar mjög nákvæm lýsing á dalnum og umhverfi hans, og fylgja góðir uppdrættir með skýrslu um öll örnefni, er þektust í dalnum. Þá er ritgerð þessi og hin bezta heimild sagna þeirra um dalinn og íbúa hans, er varðveizt hafa ritaðar, eða á vörum bændafólks þar eystra. Kaalund hefir í Topographi sinni mjög farið eftir lýsingu Brynjólfs. Hún er og öllum hent, þeim, er vilja kynnast ítarlega þessu efni. Var Brynjólfur manna kunnugastur á þessum slóðum og manna óljúgfróðastur. — Þá má finna góðar jarðfræðilegar lýsingar á dalnum í ritum Þorvaldar Thoroddsens, og eru þessar helztu heimildir um Þjórsárdal, aðrar en fornritin.

Dalurinn liggur frá norðri til suðurs, þó örlítið vesturhalt. Brúnir hans eru með fjöllum og hálsum, enda gengur hann inn í hálendið allmikið, austur af Gnúpverjahreppi. Takmörk dalsins eru þessi. Að vestan Hagafjall syðst, eins og áður er getið. Þó er bærinn Hagi sunnan undir fjallinu talinn til Þjórsárdals; með því móti

verður Þverá, sem fellur þar skamt fyrir vestan suður í Þjórsá, að ráða vesturtakmörkunum. Svo er og líklegt, að verið hafi í fornöld, sbr. Árb., bls. 44—45, en eigi að síður er skifting sú óeðlileg. Einna réttast finst mér að láta Gaukshöfða, er gengur suðaustur úr Hagafjalli niður að Þjórsá, ráða vesturtakmörkum dalsins syðst. — Norður af Hagafjalli gengur Ásólfsstaðafell til norðausturs; þá tekur við hnúkaklasi allhár, Geldingadalsfjöll svonefnd, lengra austurhalt til norðurs. Ef fylgja á hálendisbrúninni, verður að nefna Skriðufellsfjall, sem gengur í suðaustur frá Geldingadalsfjöllum og myndast hvammur allmikill mót suðaustri milli þess og Hagafjalls. Ásar miklir eru kringum Skriðufellsfjall að sunnan og suðaustan, en austur af því er stuðlabergsstapi, kallaður Dímon. Þessi fjöll, Dímon og Skriðufellsfjall, skaga suðaustur úr hálendisbrúninni inn í dalinn. Norður af þeim gengur lágur fjallrani norðaustur í dalinn og nefnist Áslákstungufjall, en innri endi þess heitir Fagriskógur. Milli fjalls þessa og Geldingadalsfjalla myndast dálítill afdalur til norðausturs, er Br. J. kallar Grjótárkrókinn. Fyrir mynni hans rennur Grjótá austur í Sandá, er fellur austurundir þessari hálendisbrún suður í Þjórsá. Fyrir norðan Geldingadalsfjöll gengur Heljarkinn til austurs. Austan í henni er hár ás, Lambhöfði, en þar norðaustur af er Fossalda, hnúkmyndað hálendi. Kemur Fossá norðan fyrir hana að austan og steypist við austurhorn hennar niður í Fossárdal, sem talinn er hinn eiginlegi botn Þjórsárdals. Þar sem áin steypist niður í dalinn heitir Háifoss, hann er talinn um 400 fet á hæð.

Hér hefir verið drepið á vestur- og suðurtakmörk Þjórsárdals. — Að austan, syðst við Þjórsá, takmarkast hann af Búrfelli, eins og áður hefir verið getið. Þetta fell er hömrum lukt á alla vegu, og gnæfir eins og geysimikill höfði, 1500 fetum hærra en sléttan við rætur þess (sbr. Ferðabók Þ. Thor. II., bls. 163). Norður af Búrfelli gengur ás allmikill, og er hann áfastur við suðurenda Skeljafells. Myndast þar hvammur mót vestri, milli Búrfells og Skeljafells, en slakkinn milli fjallanna heitir Sámsstaðaklif, suðurendi Skeljafells heitir Sámsstaðamúli. Fyrir norðan Skeljafell lækkar landið aftur, og breikkar dalurinn þar allmikið. Verður því að fara ærinn bug austur á við, ef fylgja skal hálendisbrún þeirri, er tengir Skeljafell við Stangarfjall, sem er alllangt til norðurs þaðan. Milli þessara fjalla er e.k. skarð upp úr dalnum og liggur um það varðaður vegur áleiðis til Sprengisands. Hálendið milli Skeljafells og Stangarfjalls heitir ýmsum nöfnum (sbr. ritg. Br. J.), en austur af því er hraunkvísl kölluð "Hafið". Hefir hún í fyrndinni runnið vestur milli fjallanna. Stangarfjall virðist eftir uppdrætti Br. J. ná allar götur til Háafoss, eða inn í botn Fossárdals. Þar fyrir norðan, austan Fossár, tekur við Fossheiðin, og hefir þá verið lauslega getið hálendis þess, er myndar brúnir Þjórsárdals að austan og vestan, frá Þjórsá til Fossárdalsbotns.

Þjórsárdals er getið í íslenzkum

fornritum. Ljósar sagnir fara þó eigi af dalnum eða íbúum hans, og engin saga er til um Þjórsdæli. En eftir rannsóknum að dæma, virðist þar hafa verið allmikil bygð. Engin ástæða er til að ætla það, að Hjalti Skeggjason hafi búið þar einn, og hafi bær hans heitið Þjórsárdalur, enda þótt í fornum sögum sé eigi nánar ákveðið en svo, að kalla hann Hjalta Skeggjason úr Þjórsárdal.

Landnáma greinir þannig frá um byggingu Þjórsárdals: "Þorbjörn laxakarl nam Þjórsárdal allan ok Gnúpverjahrepp ofan til Kálfár, ok bjó enn fyrsta vetr at Miðhúsum; hann hafði þrjár vetrsetr (sum hdr. hafa: þriðju vetrsetu, eða: þar vetrsetu) áðr hann kom í Haga, þar bjó hann til dauðadags; hans synir voru þeir Otkell í Þjórsárdal ok Þorkell trandill ok Þorgils" o. s. frv. (útg. J. Sig. bls. 130). Þá er og ennfremur á bls. 335: "Arngeirr hét maðr, er nam Sléttu alla leið milli Hávararlóns ok Sveinungavíkr; hans börn voru þau Þorgils ok Oddr ok Þuríðr, er Steinólfr í Þjórsárdal átti. ...... Oddr var síðan illr ok ódæll við at eiga, hann var hamrammr svo mjök, at hann gekk heiman úr Hraunhöfn um kveldit, en kom um morgunin eftir í Þjórsárdal, til liðs við systur sína, er Þjórsdælir vildu berja grjóti í hel" (fyrir tröllskap ok fjölkyngi, bæta sum hdr. við). Langur dæguráfangi myndi nú talinn gangandi manni af Melrakkasléttu suður til Þjórsárdals. Í Njálu er Þjórsárdals tvívegis getið, en á báðum stöðum lauslega og aðeins í sambandi við Hjalta Skeggjason. Loks getur Holta-Þórissaga um viðureign þeirra Holta-Þóris og Eilífs bónda á Ási í Þjórsárdal, en sú heimild er ung og lítt merk.

Af íbúum dalsins í fornöld er Hjalti Skeggjason lang-kunnastur, og er hans víða að góðu getið. Helztu heimildir um Hjalta, auk Ólafssagnanna, er Kristnisaga og Njála, en einnig er hans getið í Íslendingabók og Landnámu. Frægastur er hann vafalaust fyrir þátt þann, er hann átti í kristnitökunni árið 1000. Áður hefir verið getið Þorbjörns laxakarls og sona hans þriggja. Er þá næst að minnast á sonarson Þorbjörns, þann mann, sem fornsögurnar eru svo tilfinnanlega fáorðar um, kappann Gauk Trandilsson. Við hann mun kendur Gaukshöfði fremst í Þjórsárdal að vestan, en talið er, að Gaukur hafi búið í Stöng, sunnan við Stangarfjall. Gaukur Trandilsson var fóstbróðir Ásgríms Elliða-Grímssonar í Tungu, sbr. Njálu, kap. 26 (útg. Vald. Ásm.) í sambandi við ætt Ásgríms: "Gaukr Trandilsson var fóstbróðir Ásgríms, er fræknastr maðr hefir verið ok bezt at sér gerr. Þar varð illa með þeim Ásgrími, því at Ásgrímr varð banamaðr Gauks".

Furðu ríflega deilir höfundur Njálu Gauki hróðurinn í þessari stuttu lýsingu. Hvílíkur styrkur má það vera minningu hans, að maðurinn, sem lýsir Gunnari á Hlíðarenda og öðrum afreksmönnum, skuli fara um hann slíkum orðum. Eigi vita menn um sakir þeirra Ásgríms og Gauks, en ætla má að þær hafi eigi verið smáar. Br. J. getur um sögu, sem höfð er eftir Vigfúsi "víðförla" úr Skaftafellssýslu, og er hún á þessa leið:

"Gaukur fíflaði húsfreyju á Steinólfsstöðum (nú Steinastöðum); hún var skyld Ásgrími Elliða-Grímssyni; þar af óx óþokki milli þeirra og dró til þess, að Ásgrímur drap Gauk". Þetta þóttist Vigfús hafa lesið í ritjum af Þjórsdælasögu, er hann átti, en sem seinna glataðist í láni, sbr. Árb., bls. 51. Í Þjóðsögum Jóns Árnasonar II, bls. 100, er þessi alkunna vísa:

"Önnur var öldin, er Gaukur bjó í
Stöng,
þá var ei til Steinastaða leiðin
löng."

Sennilegt er, að þarna sé einmitt átt við Gauk Trandilsson, og virðist vísan vel geta bent í sömu átt og saga Vigfúsar. En hvað sem þessum munnmælum líður, má ætla, að Ásgrímur hafi hlotið ámæli eigi all-lítið af vígi Gauks, sbr. t. d. Njálu, kap. 139, í sambandi við liðsbónina á Alþingi, er Skafti Þóroddsson svarar þeim Gissuri og Ásgrími á þessa leið: "Þit þykkist hafa staðit í stórræðum; þú Gissur hvíti, þá er þú sóttir Gunnar at Hlíðarenda — enn Ásgrímr af því er hann drap Gauk fóstbróður sinn." Ásgrímur svarar: "Fár bregður hinu betra, ef hann veit hit verra. Enn þat munu margir mæla, at eigi dræpa ek Gauk fyrr en mér væri nauðr á.."

Í Íslendingadrápu Hauks Valdísarsonar, frá 12. öld, er þessi vísuhelmingur um Gauk Trandilsson:

.. ok geirraddar gladdi
Gaukr Trandilsson hauka
geig vann heldr at hjaldri
hann ófóum manni.

Þetta vísubrot styrkir óneitanlega vitnisburð Njálu og þá hyggju manna, að Gaukur hafi verið hreystimaður. Skal hans hér nú nokkru nánar getið, m. a. af því, að svo nauðalítið er nú kunnugt um þenna merkilega mann.

Í ritgerð sinni, "Tre Orknöiske runeindskrifter (í Chr. Videnskabs Selskabs Forhandlinger for 1903, nr. 10), fjallar Magnus Olsen próf. í Kristjaníu, um þrjár rúnaristur, sem fundist hafi í Maeshowe-dysinni á Orkneyjum 1861. Í þessari dys hafa fundist margar rúnaristur og hefir þeim verið raðað. Ristan nr. XVI hefir verið lesin þannig: mæþ þæire öhse er ati Köukr trænilsonr fyrir sunan lant, þ. e.:

með þeirri öxi
er átti Gaukr
Trandils sonr
fyrir sunnan land.

En þetta er hvorki heilt né hálft, virðist helzt vera vísubotn.

Rafn hefir stungið upp á því, að setja rúnaristuna nr. XVIII frá Maeshowe framan við, og Magnus Olsen hallast að skoðun hans. Hún er á þessa leið: þisar runar rist sa maþr er runstr er fyrir uæstan haf. Þá verður öll vísan þannig, færð til nútíðarmáls:

Þessar rúnar
reist sá maðr,
er rýnstr er
fyrir vestan haf,
með þeirri öxi,
er átti Gaukr
Trandils sonr
fyrir sunnan land.

Magnus Olsen bendir á braglíkingar í þessum vísuhelmingum og orðatiltækin fyrir vestan haf og fyrir sunnan land, er styrkja það, að vísurnar eigi saman. Vafalaust er þarna átt við Gauk úr Þjórsárdal. — Annars kemur fræðimönnum ekki saman um, hvernig á ristum þessum standi. Munch hyggur að einhver ættingi Gauks kunni að hafa rist rúnirnar. Má í því sambandi geta þess, að Landnáma telur afa Gauks, Þorbjörn laxakarl, hafa mægst við Orkneyinga. Hann var kvæntur dóttur Steinólfs, Ölves sonar barnakarls. En Magnus Olsen bendir á, að hljóðtákn Maeshowe-ristanna séu mjög sérkennileg og hljóti þær því að vera óskyldar öðrum ristum. Því muni þær ristar af eyjarskeggja; bendir meðal annars á, að ef trænils sé rétt lesið, sé næsta óhugsandi, að Íslendingur hafi rist það í stað Trandils. Orðatiltækið, er rýnstur er fyrir vestan haf, styrkir þessa tilgátu. Skyldi Gaukur hafa átt son í Orkneyjum eða ættingja, er mintist hans með rúnum þessum? Annars fræðir þessi merkilegi rúnafundur oss eiginlega ekkert um Gauk, að öðru leyti en því, að hann styrkir það, að Gaukur hafi búið í Þjórsárdal. Loks skal þess getið, að haldið er, að Gaukur hafi verið veginn við Gaukshöfða. Þar virðist mjög vel fallið til fyrirsáts. Undan bakka einum fram við höfðann hafa blásið upp mannsbein og spjótsoddur. Sumir telja þetta bein Gauks. Br. J. kveður þau hafa verið í stærra lagi, en mörg hafi vantað, er hann huldi þau 1856; þá var hauskúpan brotin í tvent. Seinna var beina þessara leitað (1880), en fanst ekkert. Haldið er að gil þar hjá hafi skolað þeim burt, sbr. Árb. bls. 38—9.

Það er eigi furðulegt, þótt ýmsar munnmælasagnir hafi gengið um Þjórsárdal, þar sem svo fátt finst áreiðanlegra sagna um þetta merkilega hérað. Hér skulu nokkrar taldar, auk þeirra, sem áður er getið, en að öðru leyti vitnað til ritg. Br. J. í Árb.

Sagt er, að hinn þriðja vetur, er Þorbjörn laxakarl dvaldi í Gnúpverjahreppi, yrði hann bjargarlaus fyrir sauði sína. Réð hann þá af að reka þá til fjalls. Suðaustan í Hagafjalli framarlega, fann hann auða jörð og kallaði Líknarbrekkur, af því, að það varð sauðum hans til líknar. Sást þar þá hvergi steinn nema gnýpa ein efst í brekkunni, hana kallaði hann Líkný (eða Líkn-ný), og heitir hún það enn í dag, en brekkurnar eru nefndar Líknýarbrekkur. Munnmælin segja ennfremur, að Þorbjörn færði þangað bú sitt um vorið og kallaði bæ sinn Haga. Á flötunum undir brekkum þessum, beint niður af Líkný, getur Br. J. um rúst, er hann hyggur að kunni að vera af bæ Þorbjörns. Sögn ein telur gnýpuna Líkný vera skessu, ef til vill verndarvætt dalsins, sem hafi orðið að steini, þá er hún vildi draga fjallið fram að Þjórsá og lykja þann veg leiðina inn í dalinn.

Þá er til sögn um, að Þórunni smalastúlku á einhverjum bæ í Þjórsárdal dreymdi mann, er sagði henni að fara fram í sveit "í dag", ef hún vildi lífi halda. Morguninn eftir fékk hún fararleyfi í kynnisför og reiðskjóta einn, er húsbóndi hennar átti, mátti hún taka, ef hún

næði honum. Var hann venjulega svo styggur, að bóndi einn fékk tekið hann. Í þetta sinn stóð klárinn kyr fyrir Þórunni. Reið hún síðan alt hvað af tók og leit eigi við fyr en klárinn brauzt um undir henni í keldu, skamt fyrir innan Minna-Núp; hún heitir síðan Þórunnarkelda. Þá sá stúlkan að Þjórsárdalur allur stóð í björtu báli.

Sögn þessi virðist ganga út frá því, að Þórunn ein hafi lifað pláguna, ef ekki allra Þjórsdæla, þá a. m. k. heimilisfólksins á bæ hennar. Hafa menn sennilega sett þetta í samband við sagnirnar um Rauðukambagosið, er átti að hafa eytt dalinn, eins og síðar mun getið, sbr. að öðru leyti athugasemdir við sögn þessa í Árb. bls. 57—8.

Loks skal getið Eiríks bónda í Haga, nafnkunns manns, sem uppi á að hafa verið um 1693. þegar Heklugos eyddi Þjórsárdal fyrir fult og alt, sbr. hér síðar. Um Eirík þenna, sem sennilega hefir verið nafnkunnur maður, hafa myndast ýmsar sagnir. Hann flutti að Haga, er Sauðatunga eyddist og bjó þar síðan til elli. Sagt er að bóndinn í Kolsholti falaði af honum býlaskifti og tjáði fyrir honum hve mikill heyskapur væri á sinni jörð. En Eiríkur átti að svara, að annað eins gæti kerlingin sín kroppað upp úr sandflötunum. Þá er og til sögn um Eirík, er lýsir honum býsna vel. Kunningi hans sendi til hans dreng með hest í taumi og bað hann að ljá sér skóg og hjálpa drengnum til að gera kol upp á hestinn; en þá var Hagafjall alt skógi vaxið. Eiríkur fór með drengnum upp á fjallið og spurði hann, hvort hann hefði nesti. Leysti drengurinn þá upp nestisbagga sinn og lauk Eiríkur mat hans, en lagðist síðan til svefns. Drengurinn, sem ekki kunni til skógarvinnu, stóð yfir Eiríki ráðþrota, og er hann vaknaði, var drengurinn farinn að gráta. Skipaði Eiríkur þá fyrst drengnum heim eftir eldi, en hann svaraði, eins og satt var, að eigi þyrfti elds, meðan enginn losnaði viðurinn. Rak Eiríkur þá drenginn eftir eldinum með harðri hendi, og er hann kom aftur, hafði bóndi rifið svo mikinn við, að kösturinn fylti gilgryfju, er þar var. Kveikti Eiríkur þá í kestinum og urðu þar af meiri kol en drengurinn þurfti. Síðan bjó Eiríkur ferð hans allsæmilega og gaf honum nóg nesti heim aftur. Saga þessi lýsir einnig vel meðferð manna á skógunum fyr á tímum, og má í því sambandi geta þess, að nú sjást aðeins fáeinar hríslur í klettunum hér og hvar í Hagafelli, þar sem mannshöndin hefir eigi náð til.

II.

Svo var alment lengi talið, að eldgos úr Rauðukömbum, sem er sundurklofinn fjallrani suður frá Fossöldu vestan Fossár, hafi eytt Þjórsárdal, a. m. k. að einhverju leyti. Hitt hefir menn greint á um, hvenær gos þetta hafi orðið. Kemur það vafalaust af því, að elzta heimildin um þetta efni, sem völ er á, Biskupa-annálar Jóns Egilssonar, sýnast fara hér með lausslegar munnmælasagnir, og getur

alls ekki tímasett atburðinn nákvæmlega. Þar segir svo í 41. kap.: "Það skeði og hér hjá oss á fyrri tímum mjög snemma ég þenki í tíð þessara biskupa, að eldur kom upp í Rauðakömbum, þ. e. fyrir framan Forsá, en fyrir norðan Skriðufell. Þá var Hagi í miðri sveit og þeirra þingstaður. Sá eldur brendi allan Forsárdal, bæði skóga og bæi; það voru alls XI bæir; til þeirra sér enn merki og hétu á Beigaldastöðum, Stöng, Steinastaðir, Sámsstaðir, þar hafði Hjalti á Núpi bú og var þá kristni lögtekin í landi, því hefir sá eldur seinna upp komið, en hvenær það skeði sérlega veit eg ekki datum". Þessa skýrslu hafa síðan yngri sagnamenn tekið upp í rit sín eftir Biskupa-annálum. Espólín lætur gosið vera 1343. Hinir eldri íslenzku annálar geta alls ekki um gos þetta, segir Þorv. Thor. Hins vegar telur Halldór Jakobsson það hafa orðið 1311, sbr. bók hans: Fuldstændige Efterretninger om de ude i Island ildsprudende Bjerge, bls. 26. En þá heimild telur Þorv. Thor. illa og ómerka; beri hún m.a. víða vott um staka vanþekkingu á landafræði Íslands. Frásögn Jóns Egilssonar er mjög óákveðin, og verða naumast dregnar af henni öruggar ályktanir um gos þetta. Þá bendir hún og á ókunnugleik hans á Þjórsárdal. Hvað mun um þá er fjar bjuggu og hermdu þessa frásögu hugsunarlítið eftir Biskupa-annálum, án þess að hafa nokkurntíma skoðað Rauðukamba. — Og sjón er sögu ríkari. Þorv. Thoroddsen rannsakar Þjórsárdal og umhverfi hans árið 1888, og kemst þá að þeirri niðurstöðu, að Rauðukambar hafi aldrei gosið. Það eru líparíthryggir mjög gamlir, segir hann, og enginn vottur fyrir eldsumbrotum. Ekki getur hann heldur séð þess nein merki, að gosið hafi í dalnum síðan á landnámstíð. Hvaðan er þá hraunið í Þjórsárdal neðanverðum komið og hvenær hefir það runnið? Þorvaldur telur víst, að mikill hluti þess hafi runnið upp um sprungur í dalnum sjálfum, og færir sönnur fyrir því í Ferðabók II. bls. 166. Hann telur hraun þetta hafa runnið löngu fyrir landnámstíð, því að er dalurinn bygðist, hafi það alt verið hulið jarðvegi. "Bæirnir sumir hefðu ekki getað verið þar, sem rústir þeirra eru, ef hraunið hefði ekki verið til áður en þar bygðist," segir hann.

Því er þá enn ósvarað, hversu hin blómlega bygð Þjórsárdals hafi eyðst, en það telur Þorvaldur vafalaust, að þar hafi verið graslendi og skógar, enda óhugsandi, að jafnmargir bæir hefðu staðið í ófrjóu dalverpi eins og rústirnar þar benda til. Þorvaldur telur dalinn hafa eyðst af vikurfalli, eða það hafi a. m. k. orðið tilefni þess, að hann fór að blása upp. Vikurhrannirnar svörtu í dalnum, segir hann að stafi frá Heklugosum, en hinar hvítu vikurbreiður, sem séu eldri en landnámstíð, telur hann vera úr gosborg á Landmannaafrétt, sbr. rannsóknir hans 1889 (Ferðabók II. bls. 170). Ógæfuvaldurinn Hekla á þá að hafa eytt dalinn, að hyggju Þorvalds. Þetta ætti sízt að koma á óvart, því að hún er aðeins rúmar tvær mílur í suðaustur frá Þjórsárdal. Nú vill svo til, að eitt hið mesta Heklugos,

sem sögur fara af, er árið 1341. Þess geta gamlar heimildir, svo sem: Skálholts-annálinn hinn forni, annálsbrot frá Skálholti, sem nær yfir árin 1328—72, Lögmanns-annáll, Gottskálks-annáll og Flateyjarannáll. Skulu hér aðeins tilfærð ummæli Lögmanns-annáls; þau eru á þessa leið: "Þá kom upp eldur í Heklufelli með svo miklu sandfalli að fénaður dó af um vorið og sauðfé og nautfénaður; dó mest um Rangárvöllu og eyddi nálega 5 hreppa og víðara annarsstaðar dó naut manna af sandinum." Geta menn kynt sér ummæli hinna annálanna, ef þá fýsir, en óþarft þykir mér að tilfæra þau hér. Allir lýsa þeir gosinu sem hinum ógurlegasta viðburði, og öllum ber saman um, að það hafi orðið 1341. Þorvaldur ætlar, að þetta gos hafi skemt mjög Þjórsárdal, enda er það eigi ólíklegt, að hann hafi hlotið skráveifu, þá er nálega 5 hreppar eyddust. Af Flateyjarannál má beinlínis ráða, að öskumökkinn hafi lagt yfir Þjórsárdal. Þá telur Þorvaldur líklegt, að aska hafi fallið úr Heklu í Þjórsárdal árið 1294. Árið 1300 var og ógurlegt Heklugos, og stóð þá vindur af landsuðri með sandfoki miklu. Síðast er þess getið um Þjórsárdal, í sambandi við eldgos, að Sandatungu eyddi við Heklugos árið 1693. Er því sennilegast, að dalurinn hafi eyðst að miklum mun 1341, en síðari gos hafi svo rekið smiðshöggið á skemdirnar. Það liggur og í augum uppi, að eftir að gróðurinn var kæfður í dalnum, hlaut hann að blása upp ár frá ári fyrir norðanvindum og öðrum veðragangi.

III.

Jón Egilsson telur, eins og áður er getið, XI bæi hafa eyðst við eldsumbrot í Rauðukömbum (Biskupaannálar, Safn I. bls. 32—33). Um gildi þessarar heimildar hefir áður verið rætt hér að framan. Fornleifarannsóknir Br. J. benda til þess, að í Þjórsárdal hafi verið mikil bygð. Í skrá aftan við ritgerð sína í Árb. telur hann alls 25 nöfn á rústum og bæjum, sem hann hefir getað markað ákveðna staði á uppdrætti sínum yfir dalinn, en vafi leikur á um þrjá bæi, er sagnir nefna, hvar verið hafi. Hér skal lauslega drepið á nöfn og afstöðu rústanna í Þjórsárdal, en að öðru leyti vitnað til ritgerðar Br. J.

Fyrir suðvestan Gaukshöfða, suðaustan undir Hagafjalli, hafa verið tvær rústir. Hin vestri sést enn glögt og kallar Br. J. hana Snjáleifartóftir, eftir einsetukerlingu, sem á að hafa búið þar. Raunar hyggur hann, að þetta séu rústirnar af bæ Þorbjörns laxakarls, sem áður er getið. Á þrepi uppi í brekkunni undir Líkný er og allmikil tóft, er Br. J. getur til, að kunni að vera leifar af bænahúsi Þorbjörns. Hin rústin, vestan Gaukshöfða, er nú hrunin í gil, nafnið eitt lifir. Það er nú haft um hjallann, þar sem bærinn á að hafa staðið. Hann er nefndur Sigurðarstaðir. Skallakot heitir rúst ein við gil, sem er milli Hagafjalls og Ásólfsstaðafells, gamalt afbýli frá Ásólfsstöðum. Í Stórólfshlíð austan í Ásólfsstaðafelli, er allmikill skógur. Undir hlíðinni fanst 1873, þegar höggvið var þar rjóður í skóginn, rúst nokkur. Hún stendur á fles, og getur Br. J.

þess til, að þar hafi heitið í Stórólfshlíð og hafi þetta verið annað býli frá Ásólfsstöðum. Þá má og nefna Karlsstaði undir suðurhorninu á Skriðufellsfjalli; virðist það hafa verið afbýli frá Skriðufelli. Sér þar aðeins fyrir lítilli túngirðingu. Þessar bæjarleifar allar eru í vesturhluta Þjórsárdals, þar sem enn er bygð. Inni í sjálfum eyðidalnum, austan Skriðufellsfjalls, eru þessar rústir: Áslákstungur innri og fremri, sú fyrnefnda sunnan undir Áslákstungufjalli, hin litlu innar undir suðausturhlíð fjallsins. Á báðum þessum stöðum eru mjög glöggar bæjarleifar. Í brekku þeirri, sem kölluð er Fagriskógur, og áður er getið, eru ógreinilegar rústarleifar, aðeins steindreif í moldarflagi. Í Grjótárkróknum er bæjarrúst sunnan í melöldu, en sundurgrafin í aurrensli. Telur Br. J., að þessir fjórir síðasttöldu bæir hafi átt sameiginlega landeign og hafi Áslákstunga innri verið aðalbólið. Sitt hvoru megin Beigálfsstaðaár, sem hefir upptök sín milli Heljarkinnar og Fossöldu og fellur suður í Sandá, eru rústir. Hin vestri, Lambhöfðarústin, er á moldarfles niður undan Lambhöfða. Þar hefir fundist lítið járnstykki, og var haft til smíða, en eitthvað smávegis, er síðar hefir fundist þar, mun vera komið á Þjóðminjasafnið. Rústin austan árinnar, Bergálfsstaðir, stendur á grjótmel. Helztu híbýlaleifar þar eru nokkrir steinar og lítill moldarbingur. Líklegt þykir, að hér hafi verið bær sá, er Jón Egilsson nefnir Beighalsstaði. Skamt þaðan fanst allfornfálegt sverð, nokkru fyrir 1880 og var gefið Þjóðminjasafninu, (sbr. annars um þessa bæi Árb., bls. 49). Suður af Rauðukömbum er Reykholt, dálítið fell algerlega sérstakt og gengur næstum fram í miðjan Þjórsárdal. Sunnan í fellinu er allmikið af aðfluttu hraungrýti í breiðu. Br. J. hyggur, að hér hafi verið bærinn Reykholt, er munnmæli geta. Þá er talið, að rúst ein inni í Fossárdalnum (insta hluta Þjórsárdals) hafi verið heitin eftir þeim dal. Undir suðvesturhlið Stangarfjalls eru rústir á tveim stöðum. Hin eystri er mjög sandorpin; þar fanst nokkru fyrir 1880 fleinn eða nagli, og mun hann nú vera á Þjóðminjasafninu. Br. J. hyggur þetta helzt vera rústir af Lóþrælum, er hafi verið afbýli frá Stöng. Stangar hefir áður verið getið í sambandi við Gauk Trandilsson. Rústirnar af bæ þessum hafa verið sunnan undir Stangarfjalli. Þar er nú grasi gróinn hryggur, hér um bil 60 álna langur, þar sem sjálfur bærinn hefir staðið. Fjósrústin sést í flagi á bak við, og eru þar allferlegar báshellur. Túnbrekkan er vaxin grasi og berjalyngi og blasir við austan af ferðamannaleiðinni, þegar riðið er inn dalinn. Þar sem Þjórsárdalur breikkar, milli Stangarfjalls og Skeljafells, er talið að verið hafi bær, sem héti Hólar, sbr. nöfnin Hólaskógur, Hólaklif, sem ennþá lifa. Þar rennur nú Rauðá, sem bærinn á að hafa staðið. Steinastaða hefir áður verið getið. Rústir af bæ þessum eru sunnan í Steinastaðaholti, Skeljafellsmegin við Rauðá, en skamt fyrir norðan þjóðleiðina. Haldið er, að bærinn hafi upprunalega heitið Steinólfsstaðir, og á þá að

hafa búið þar Steinólfur, maður Þuríðar þeirrar, er Þjórsdælir vildu grýta, en bærinn að vera síðan heitinn eftir honum. Vel má vera, að nafnið hafi verið skammstafað Steins.staðir, sem lesið var síðan Steinastaðir, eins og Br. J. bendir á, en ef til vill hefir latmælgi ráðið. Skeljastaðir nefnast óglögg rúst hér um bil undir miðri vesturhlíð Skeljafells. Þar hafa fundist mannabein, og síðastliðið sumar kom þar upp hauskúpa upp úr sandauðninni. Beinafundir þessir þykja benda til þess, að hér hafi í fyrndinni verið grafreitur og kirkja sú, er Hjalti Skeggjason reisti í Þjórsárdal, enda hafi hann þá búið á Skeljastöðum. Þessi tilgáta um kirkjustað á Skeljastöðum hefir þótt sennilegri fyrir þá sök, að engin mannabein hafa fundist við aðrar bæjarrústir í dalnum. Annars er ólíklegt, að fleiri en ein kirkja hafi verið í Þjórsárdal. Sagt er, að Hjalti hafi þakið kirkju sína með blýi, en nokkru fyrir 1880 fundust í sandinum á Skeljastöðum fáeinar blýagnir og blýplötur. Deilt hefir verið um þetta bæjarnafn. Sumir hafa viljað nefna bæinn Skeggjastaði, eftir Skeggja, föður Hjalta. Ólíklegt er, að svo algengt nafn hefði breyzt, og virðist nær að hallast að munnmælasögnum, sem telja bæinn hafa heitið Skeljungsstaði. Þá ætti Skeljungur að vera mannsnafn, því að af mannsnöfnum munu allajafna mynduð bæjarnöfn, sem enda á -staðir.

Þá eru aðeins tvær bæjarrústir ótaldar af þeim, er Br. J. getur í Árb.; rústir af Sámsstöðum og Sandatungu. Hin fyrnefnda er undir Sámsstaðamúla, er gengur suður af Skeljafelli; hún er óglögg. Sandatungurústirnar eru fyrir austan Sölmundarholt, skamt fyrir vestan Fossármynni. Þar er hraun og eru rústirnar, fjórar talsins, á vesturjaðri þess, nokkuð upp frá Þjórsá. Á þessum stöðum hafa fundist móflögur, og bendir það til, að þarna hafi í fyrndinni verið mýrlendi. Um Sandatungu er áður getið, m. a. í sambandi við Eirík þann, er fluttist þaðan að Haga, við Heklugosið 1693. Af munnmælum verður ekki annað ráðið en að þar hafi verið einbýli; hyggur Br. J. því, vegna tölu rústanna, að bærinn hafi ef til vill verið færður þrisvar; sbr. Árb., bls. 55.

Þrír bæir eru enn ótaldir í Þjórsárdal, og eru þeir allir vestan til í dalnum. Þar búa nú gildir bændur og heita bæir þessir: Hagi hinn yzti, er eg gat um í sambandi við vesturtakmörk Þjórsárdals, Ásólfsstaðir sunnan undir Ásólfsstaðafelli, í hvamminum milli þess og Hagafjalls, og loks Skriðufell, sunnan í Skriðufellsfjalli. Bærinn stendur á lágum hjalla, og er þaðan undurfagurt útsýni, eins og raunar frá báðum hinum bæjunum. Skriðufell er nú talinn efstur bær í Gnúpverjahreppi, en í daglegu tali eru þessir þrír bæir nefndir "dalbæirnir". Á þessum þrem jörðum kvað bygð hafa haldist frá öndverðu, nema er Hekla gaus 1693, þá lagðist niður bygð á Skriðufelli og Ásólfsstöðum um hríð. Hefir þá og verið nærri höggvið, því að í þessu gosi gereyddi Sandatungu, eins og áður er sagt. Síðastliðið sumar sagði mér maður úr dalnum, að Ásólfsstaðaland væri mjög að gróa upp, þar

sem moldarleirur hefðu verið til skamms tíma.

— — — — —

Fjöldi ferðamanna fer nú á hverju sumri að skoða Þjórsárdal og héraðið í kring. Þar er og flest það að sjá, sem einkennir stórfelda íslenzka náttúru. Há fjöll, fagrir fossar, eyðisandar, iðjagrænar skógarhlíðar með tærum bergvatnslækjum og brunahraun; alt þetta skiftist á í dalnum og umhverfinu. En til suðausturs gnæfir Hekla yfir kolbláan fjallgarðinn, með hraunluktum rótum. Margir fá að sjá þetta svipmikla fjall í heiði, annars þykir ferðamönnum hún nokkuð oft þurfa að falda sér með þokublæju. Sunnar til austurs gnæfa Tindafjöll og Eyjafjallajökull upp yfir fjallgarðinn. Þeir, sem hafa ferðast inn í Þjórsárdalinn á blíðu síðsumarkvöldi, þegar hið létta næturhúm breiðir skuggahjúp sinn yfir héraðið, og skógarilmurinn, sem berst fyrir blænum innan úr dalnum, fyllir loftið angan, hljóta að minnast þess með hrifningu. Þegar komið er inn fyrir Haga, er skamt til Gaukshöfða, sem gnæfir eins og útvörður dalsins. Vestan við höfðann liggur vegurinn niður við Þjórsá. Þar sem vænlegast virðist til fyrirsáts, er steinn mikill, og á þar að hafa staðið kross í pápískri tíð. Skyldi hver gefa þar til, er um veginn fór, og kallað "að gefa Gauki". Br. J. kveður þá venju hafa haldist fram undir 1850, að kasta til steinsins í gamni, steini, hríslukvisti eða öðrum smávegisgjöfum til Gauks. Innar með ánni er annar fagur höfði, Bringur, en þaðan er skamt til Ásólfsstaða. Sjálfur eyðidalurinn er eiginlega milli Skriðufellsfjalls og Búrfells, þótt hið fyrnefnda sé, eins og áður er getið, aðeins skoðað sem fjallrani fram í dalinn.

Tveir fagrir staðir í Þjórsárdal munu nú valda miklu um hinar tíðu ferðir almennings þangað. Þessir staðir eru í daglegu tali nefndir "Gjáin" og "Hjálp". Frá Ásólfsstöðum telja dalbúar hæfilega tveggja tíma ferð, ríðandi mönnum, inn í "Gjá", en þaðan er tæp klukkutímaferð suður að "Hjálp". Tryggara er fyrir ókunnuga að hafa leiðsögumann til staða þessara, því að furðu lítið ber á þeim og getur tekið nokkurn tíma að finna þá, þó greinilega sé til vísað. "Gjáin" er milli Skeljafells og Stangarfjalls. Það er gljúfur eitt allmikið í hrauninu, neðst í svokallaðri Bolagróf, skamt frá Sprengisandsleiðinni. — Niðri í "Gjánni" er allfagurt graslendi með uppsprettulindum, en Rauðá rennur eftir henni og myndar víða smáfossa. Komast má með lausa hesta niður í "Gjána", og í hellum, sem þar eru, hafa ferðamenn stundum náttból.

"Hjálp" er hér um bil í suður frá Gjánni, vestan undir Skeljafelli. Það er grasflöt við Fossá, sem skömmu ofar steypist niður af austurbrún hraunsins og myndar fagran foss, kendan við fitina. Á fossbrúninni er hólmi, skógi vaxinn, í ánni, er klýfur fossinn. Undir bergbrúninni er silungahylur. Fyrir neðan hann ganga tveir stuðlabergsveggir fram í ána, hvor á móti öðrum. Þegar farið er yfir ána skamt fyrir neðan fossinn,

virðist hún koma út úr einskonar kvíadyrum milli dranganna. Andspænis fossinum er fögur grasbrekka, vel fallin til áningar. — Nafnið "Hjálp" segir Br. J., að áðurnefnd grasfit dragi sennilega af því, að Gnúpverjar leiti þar á haustum haga fyrir fjallsafn sitt. sbr. Skeiðamannahólma innan við Fossá, móts við Reykholt; hafa Skeiðamenn þar, að sögn, náttstað í fjall-leitum.

Þegar haldið er frá "Gjánni" suður að "Hjálp", er fyrst farin þjóðleiðin niður úr hraunbrúninni, en er kemur vestur fyrir norðurenda Skeljafells er beygt suður með því. Þar eru breiðir vikrar og sér eigi stingandi strá. Gæti þar her manns riðið samhliða og svo er yfirleitt í Þjórsárdal. Suður með fjallinu skamt fyrir norðan "Hjálp", er Skeljastaðarústin, sem áður er getið. Síðastliðið sumar voru þar eigi aðrar leifar en fáeinar steinaraðir í sandinum og hauskúpa sú, er eg hefi áður minst á.

Um þau örnefni í sjálfum dalnum og umhverfi hans, sem eigi hefir verið getið hér, vísast til nafnaskrár Br. J. aftan við ritgerð hans í Árb.

Þó að hér hafi sumstaðar verið farið nokkuð fljótt yfir sögu, ætti mönnum tæplega að dyljast, að fýsilegt muni að koma í Þjórsárdal að sumarlagi.

Langflestir fara þangað til þess að reyna gæðinga sína inn dalinn, skoða "Gjána" og "Hjálp", og njóta hins fagra útsýnis til austurfjallanna og suður yfir Landsveitina. Það er og ærið erindi.

Mér finst að skáldum vorum hlyti að vera það mikil sálubót og andleg hressing að koma í Þjórsárdal. Góðkunnir málarar hafa dvalið þar langvistum og horfið heim aftur með fjölda merkilegra mynda. Fornfræða- og jarðfræðirannsóknir hafa og verið gerðar þar að mikl um mun, til hægðarauka fyrir unga vísindamenn í þeim greinum. En skáld vor og sagnamenn hafa enn eigi hafið pílagrímsferðir til dalsins. Í kyrðinni og auðninni, innan um hinar fornu rústir, ættu að geta skapast kynjamyndir í huga skáldsins.

Síðan eg kom úr Þjórsárdal, hefir mér stundum flogið í hug, hve furðu svipuð hafi orðið örlög þessa merkilega héraðs og kappans Gauks Trandilssonar. Sú líking er auðsæ. En þá vaknar þessi spurning:

Hverjir verða til þess að skapa að nýju sögu Þjórsdæla og gera minningu Gauks Trandilssonar að þjóðareign?

Góður sonur.

(Æfintýri.)

Eftir J. **Magnús Bjarnason.**

Einu sinni endur fyrir löngu réð drotning ein, væn og vitur, fyrir smáríki nokkru í Austurheimi. Hún var nýorðin ekkja, þegar hún settist að völdum, og átti hún nokkur börn, sem enn voru ung og smá.

En um þær mundir, er hún tók við stjórn, herjuðu ræningjar á ríki hennar. Var þá hin mesta óáran þar í landi, og dundu fádæma hörmungar yfir þjóðina: eldgos, landskjálfti, óhagstæð veðrátta, hungursneyð og drepsótt.

Þá kom drotningin yngsta syni sínum, sem enn var ómálga barn, til fósturs hjá ungri konu af aðalsættum, er heima átti í fjarlægu landi, og bjó þar sem heitir að Breiðu-Ökrum.

Þegar fram liðu stundir, breyttist alt smátt og smátt til batnaðar í ríki drotningar. Hún rak ræningjana brátt af höndum sér. Eldgosum og landskjálftum linti, árferði batnaði, og skjótt kom þar almenn heilbrigði og velmegun.

En nú er að segja frá yngsta syni dotningarinnar'. Hann ólzt upp á Breiðu-Ökrum, og unni fóstran honum hugástum. Lærði hann alt, sem ungum konungssonum var kent á þeim dögum. Hann skaraði brátt fram úr öllum jafnöldrum sínum að lærdómi og fögrum listum, og bar jafnan hæsta hlut úr bítum á íþróttamótum. Og fór snemma mikið frægðarorð af honum víða um lönd.

Þá er hann var kominn á lögaldur, tókst hann ferð á hendur heim til ættjarðar sinnar. Tók drotningin, móðir hans, honum fegins hendi, systkini hans glöddust, og öll þjóðin fagnaði honum eins og framast mátti verða, og gerði honum alt til sæmdar og ánægju.

Drotningin sá að hann var allra manna vöxtulegastur og vænstur sýnum, og hún komst brátt að því, að hann var einnig allra manna vitrastur og bezt mentaður. Og hana langaði til að vita, hvort hann væri ekki jafnframt góður sonur.

Einhverju sinni sagði hún við hann:

"Hvernig lízt þér á ættland þitt og þjóðina?"

"Þjóðin er hraust og bráðgáfuð," svaraði hann; "landið er frjósamt og frítt, og himininn blár."

"Viltu þá ekki sonur minn, ílengjast hér hjá oss, ættfólki þínu, og taka þátt í stjórn landsins?"

"Ekki vil eg það," svaraði hann. "Því að skylda mín býður mér að vinna fóstru minni alt það gagn, sem mér er mögulegt."

"En á meðan þú dvelur hjá fóstru þinni," sagði drotningin, "þá halda erlendar þjóðir að þú sért af öðru bergi brotinn en þú ert — þær vita ekki, að þú ert konungborinn."

"Móðir mín," sagði hið unga konungmenni, "með þeim hætti get eg þó bezt sýnt og sannað, af hvaða ættstofni eg er kominn, að eg láti mér farast eins og góðum syni við þá konu, er gekk mér í móðurstað, þegar eg var ómálga barn."

Drotningin brosti ánægjulega. Hún vissi nú, að hann var góður sonur.

STÖKUR EFTIR PÁL ÓLAFSSON.

Nýjar ljóðabækur.

Það eg sannast segja vil
um sumra manna kvæði:
Þar sem engin æð er til,
ekki er von að blæði.

(1899)

Í Loðmundarfirði.

Það er ekki þorsk að fá á þessum firði,
þurru landi eru þeir á
og einskis virði.

(1894)

Lag.

Ó, það þarf lítið lag
að lempa sig hálfan dag,
— enda ekki eykt úr degi
á æfinnar löngum vegi —
eftir þeim, sem menn unna,
en það lag fáir kunna.

(1877)

Majór Sigurney.

Eftir J. Magnús Bjarnason.

Þegar eg var í Vancouver, B. C., kyntist eg sérlega einkennilegum manni, sem hét Jean Sigurney og var majór að nafnbót. Hefir mig lengi langað til að skrifa um hann nokkur orð, en hefi ávalt, fram að þessu, kynokað mér við því, vegna þess að eg hefi óttast að lesarinn myndi álíta það skrök eitt og tóman tilbúning, einkum það atriðið, sem eg álít markverðast og knýr mig til að skrifa þetta. — Að líkindum hefði eg aldrei ráðist í það, að skrifa neitt um hann, hefði eg ekki fyrir skömmu lesið ritgerð í merku ensku tímariti, þar sem á hann er minst, og nokkur orð eftir honum höfð, sem ótvírætt sanna frásögn mína um hann.

Majór Sigurney var einkennilegur og merkilegur maður fyrir margra hluta sakir. Hann var meðalmaður á vöxt, þráðbeinn, vel limaður, fríður sýnum og prúðmannlegur í framgöngu. Dökkur var hann á brún og brá, og augun tinnu-svört. Hann hafði prýðilegt skegg, mikið og sítt, og í fljótu bragði sýndist það vera kolsvart á lit; en þegar betur var aðgætt, sáust ljós hár í því, hér og hvar, eins og lýsigullsþræðir á að líta. — Búningur hans var af beztu tegund og fór honum mjög vel. Á höfði hafði hann jafnan barðabreiðan hatt gráan, sem hallaðist ofurlítið út í annan vangann. Og hann sást aldrei á ferð án þess að halda á léttu reyrpriki í hendinni. Hann bauð af sér mjög góðan þokka, og öllum varð vel til hans, sem nokkuð kyntust honum.

Eg kyntist honum fyrst haustið 1913, og þá var hann kominn um fertugt. Eg átti þá heima í húsinu nr. 2075 á Third Avenue East í Grandview í Vancouverborg; en hann bjó í þriðja húsi þar fyrir austan. Þegar eg fór til vinnunnar á morgnana, þá varð hann mér oft samferða. En fyrst framan af talaði hann lítið við mig, nema þá helzt um veðrið, sem honum fanst ætíð vera gott og yndislegt, jafnvel þegar regnið dundi úr loftinu eða kolsvört þoka hvíldi yfir borginni.

"Þetta er bága veðráttan," sagði eg við hann einn morgunn, þegar við gengum ofan Bröttu-brekku í Grandview. Það var seint um haust og hafði verið mjög votviðrasamt í marga daga.

"Nei, þetta er nú dýrðlegt veður," sagði hann.

Nokkru síðar var krapahríð, þegar við fórum til vinnunnar. Þá sagði eg við hann, að veðrið væri nú verulega slæmt.

"Nei, nei," sagði hann; "þetta er sannarlegt Paradísar-veður. Og þú værir mér samdóma um það, ef þú vissir, hvernig veðrið er núna norður við heimskautið."

Aldrei vissi eg fyrir víst, hvar hann vann, en hann var þó í þjónustu stjórnarinnar að einhverju

leyti. Og aldrei sá eg hann í einkennisbúningi. Eg sá hann stundum á ferð með miðaldra konu, sem var forkunnar-fríð sýnum og falleg í vexti. Mörgum varð starsýnt á þau, þegar þau gengu hlið við hlið eftir strætinu, því að þau höfðu á sér eitthvert útlent höfðingjasnið, sem þó var laust við alla tilgerð og alt dramb.

Lengi var eg í vafa um það, hverrar þjóðar hann væri. Í fyrstu hélt eg samt að hann væri Englendingur, bæði vegna þess að seinna nafnið hans var enskt, og líka af því, að hann bar enskuna fram eins og menn, sem eru upp aldir í Lundúnaborg. En skírnarnafn hans var þó franskt. Andlitið minti á spánverskan aðalsmann; og eftir fasi og limaburði hans að dæma, hefði maður getað hugsað að hann væri ítalskur greifi. — Það var eins og hann kærði sig ekkert um að láta mig vita um þjóðerni sitt.

"Eg er heimsborgari," sagði hann þegar eg spurði hann um það. "Og öll jörðin er mitt föðurland." Og hann brosti undur ánægjulega, þegar hann sagði þetta.

"En þú hefir verið á Englandi," sagði eg.

"Já. Eg hefi haft náin kynni af þokunni í Lundúnum. Og eg þekki líka danshallirnar í Parísarborg. Eg hefi setið í gondólum í Feneyjum og vilzt á götunum í Miklagarði."

En eg var engu nær um þjóðerni hans fyrir það.

Einu sinni sagði eg við hann:

"Veiztu það, majór Sigurney, að eg er Íslendingur?" spurði eg.

"Nei. En eg sá þó einn íslenzkan mann áður en eg sá þig, og svip hans gleymi eg aldrei."

"Hvar kyntist þú honum?" sagði eg.

"Eg sá hann sem snöggvast á sjúkrahúsinu í Juneau í Alaska."

"Hvað hét hann?" sagði eg.

"Það fékk eg aldrei að vita."

"Hvað varð um hann?"

"Hann dó."

"Og hvenær var þetta?" spurði eg, og fór að verða forvitinn.

"Það var vorið 1907."

"Segðu mér um þetta eins og það gekk til," sagði eg.

"Það er nú ekki löng saga," sagði majór Sigurney. "En eg man það samt eins glögt og það hefði skeð í gær. — Það var þann 17. júnímánaðar 1907. Eg lá þá á sjúkrahúsinu í Juneau í Alaska, en var á góðum batavegi. Þann dag komu þangað fjórir Indíánar með hvítan mann, þunglega veikan. Þeir kváðust hafa fundið hann sex dögum áður lengst upp með Takifljóti; hafði hann þá verið mjög máttfarinn, og hnignaði honum með hverjum degi unz hann varð með öllu rænulaus, þegar þeir náðu til Juneau. Hann var undireins settur í þá deild sjúkrahússins, sem eg var í, og lagður í næsta rúm. Eg gat því vel virt hann fyrir mér, og man eg vel eftir útliti hans. Hann var á bezta aldri, lágur vexti, kraftalegur og rekinn saman um herðarnar. Hann var bjartur yfirlitum, bláeygur, mjög ljós á hár og skegg og heldur stórskorinn í andliti. Hann var búinn eins og málmnemi, hafði belti um sig miðjan og hékk þar í tóm marghleypa í leðurhulstri. Í brjóstvasa á skyrtu hans var veski úr togleðri, sem í

var hnefafylli af gullsandi og þrjú laus blöð úr lítilli skrifbók. Voru tvö af blöðum þessum þéttskrifuð báðumegin, en á þriðja blaðinu voru aðeins þrjár línur, og voru þær skrifaðar með blýant, en alt hitt með bleki og penna. — Daginn eftir að maður þessi kom í sjúkrahúsið, fékk hann aftur rænuna um stutta stund. "Eg er Íslendingur," sagði hann, "og eg þarf endilega að tala við einhvern, sem skilur íslenzka tungu, því að eg veit að eg er að deyja." — Hann sagði þetta við hjúkrunarkonuna. Hún hljóp undireins fram til þess að segja spítalalækninum frá þessu. Á meðan sagði hann nokkur orð við mig; en hann átti erfitt með að tala, og eg átti bágt með að skilja hann; enda var hann óðum að missa rænuna aftur. Eg skildi það samt, að hann vildi endilega ná tali af Íslendingi, og að systir sín yrði um fram alt að fá gullið, sem hann hefði fundið í fjöllunum. "Hvar er gullið, sem þú fanst?" spurði eg. "Taki-fljót," sagði hann. "Hvar er systir þín?" sagði eg. "Íslandi," svaraði hann. "Hvað heitir hún?" spurði eg. Hann sagði mér það, en það var langt útlent nafn, og eg gat ekki fest það í minni. "Hvað heitir þú?" sagði eg. En það fór á sömu leið, eg gat ekki fest það í minni; því að það var bæði ákaflega langt og hljómaði svo undarlega í eyrum mínum, og hann bar það líka mjög óskýrt fram. Eftir örfáar mínútur kom hjúkrunarkonan aftur og læknirinn með henni; þá var Íslendingurinn búinn að missa rænuna á ný. Og klukkutíma síðar var hann örendur. — Það var leitað durum og dyngjum að Íslendingi um alla Juneau; en þar fanst enginn af þeim þjóðflokki nema hinn framliðni málmnemi. Og þó enginn þar vissi nein deili á honum, þá fylgdu honum margir til grafar. — Hvað skrifuðu blöðunum viðvíkur, sem fundust í veskinu, þá var það alt á útlendu máli, sem á þeim stóð skrifað, og voru þau send ásamt öðru, sem maður þessi hafði meðferðis, til yfirvaldanna, og þau létu, að sögn, þýða á ensku það, sem á þeim (blöðunum) var. En sú fregn barst til Juneau, að á blöðunum hefði ekki annað verið en lýsing á landinu fram með Taki-fljóti, og að ekkert á þeim blöðum hefði gefið það til kynna, hver þessi íslenzki málmnemi var. — Og svo kann eg ekki þessa sögu lengri. En eg gleymi aldrei svip Íslendingsins; og málrómur hans ómar enn í eyrum mínum."

— — — — — — — —

Eitt kvöld, skömmu eftir að majór Sigurney sagði mér söguna um íslenzka málmnemann, þá bað hann mig að koma með sér heim til sín, því hann kvaðst vilja sýna mér mynd, sem systir sín hefði málað nýlega. Og gekk eg með honum heim til hans. Hann bjó í snotru húsi, sem hann átti sjálfur. Skamt frá því gnæfði hátt og tigulegt grenitré, og þaut ömurlega í því, þegar vindur stóð af hafi.

Strax og við komum inn í húsið, kom á móti okkur konan forkunnar fríða, sem eg hafði nokkrum sinnum séð á gangi með honum.

"Þetta er hún Jacinta systir mín," sagði hann við mig; "og

þetta er Íslendingurinn, sem eg sagði þér frá í gær," sagði hann við konuna, og nefndi nafn mitt um leið.

Hún hneigði sig mjög hæversklega.

"Vertu velkominn," sagði hún við mig. "Þeir, sem eru vinir bróður míns, eru líka vinir mínir."

Við gengum svo öll inn í fallega stofu, og sá eg undireins og þangað kom, að hér átti listamaður heima; því að í herbergi þessu voru ótal meistaraleg málverk — sum nýmáluð og sum enn á trönunum, og ekki hálf-gerð — og listamaðurinn, sem þarna átti heima, var hin yndisfríða og höfðinglega systir majórsins. Hún hafði hrafnsvart hár, mikið og vel til haft, en hálsinn var svanhvítur, og augun stór, tinnudökk og gáfuleg. Framkoma hennar var mjög viðkunnanleg, og hún var glaðleg og alúðleg í viðmóti; en samt var eins og einhverjum einkennilegum þunglyndisblæ brigði fyrir á enni hennar við og við.

"Allar þessar myndir hefir hún Jacinta systir mín málað," sagði majór Sigurney og benti á myndirnar. "Eru þær ekki veruleg meistaraverk?"

"Eg skal segja þér dálítið," sagði Jacinta við mig, áður en eg gat svarað bróður hennar, "það er tvent, sem eg vildi vera laus við: og það eru hróssyrði bróður míns og skírnarnafn mitt, því eg á hvorugt skilið. Fyrst og fremst hafa myndirnar, sem eg mála, á sér viðvaningsblæ; og hvað nafninu mínu viðvíkur, þá er eg altof ófríð til þess að geta verið nafna rósarinnar í Alhambra."

"Hvað vildirðu þá heldur heita?" sagði eg.

"Eg hefði heldur **átt** að heita Mary Lamb," sagði hún; "og hann bróðir minn hefði **átt** að heita Charles Lamb." — Það kom undarlegur glampi í fallegu augun hennar, þegar hún sagði það.

"Sleppum því alveg," sagði bróðir hennar, og það var eins og ofurlítið fát kæmi á hann. "En þarna er myndin, sem mig langaði svo mjög til að þú sæir." Og hann benti á stóra nýmálaða mynd.

Eg horfði á myndina litla stund. Hún var af ljóshærðum og höfðinglegum miðaldra manni í einkennisbúningi. Og hún var sérlega vel máluð.

"Er ekki svipurinn norrænn?" sagði majórinn.

"Jú," sagði eg. "Þetta gæti verið mynd af Norðmanni, Svía, eða jafnvel Íslendingi."

"Þetta er mynd föður míns," sagði majórinn, "og hún er nákvæmlega lík honum. Systir mín málaði myndina eftir minni, og var hún þó ekki nema tólf ára gömul, þegar hún sá hann síðast."

"Var faðir þinn af norrænum ættum?" spurði eg, og veitti nú myndinni nánari gætur en áður.

"Eg skal segja þér stutta sögu," sagði majór Sigurney, "og getur þú þá sjálfur dæmt um, af hvaða bergi hann hefir verið brotinn. — Þú munt hafa lesið um Karl hinn tólfta Svíakonung?"

"Já, eg hefi lesið ýmislegt um hann," sagði eg.

"Vel og gott," sagði majórinn. "Það var eftir orustuna mannskæðu við Púltava, að Karl hinn tólfti hröklaðist suður á Tyrkland.

og var þar all-lengi á vegum Achmeds soldáns hins þriðja með því nafni, sem tók við Karli og mönnum hans með opnum örmum gestrisninnar. — Það var einhverju sinni, þá er Karl var staddur í Miklagarði, að hann tók eftir því, að foringi lífvarðar soldánsins var öðruvísi útlits en Tyrkir alment gerast; hann var ljóshærður og bláeygur og allra manna stærstur á velli og leit út fyrir að vera af norrænum ættum. "Eg sé að þú hefir sænskan mann í þjónustu þinni," sagði Karl konungur við Achmed soldán. "Það vildi eg að satt væri," sagði soldán; "en hver er það?" "Það er foringi lífvarðar þíns," sagði Karl konungur. "Þar skjátlar þér, bróðir minn," sagði soldán, "því að lífvarðarforinginn er fæddur og uppalinn í Algeirsborg í Afríku, og mér var sendur hann — eins og vinargjöf — af jarlinum (Bey) þar; og fyrir það er eg Allah og honum af hjarta þakklátur, því að eg hefi aldrei þekkt trúrri mann né hraustari en lífvarðarforingjann." "En hvort sem hann er frá Algeirsborg eða ekki," sagði Karl konungur, "þá er hann af norrænum ættum, því að eg þekki þau ættarmerki, hvar sem eg sé þau." "Þér skeikar þó hér, bróðir minn," sagði soldán, "því maður þessi er sonar-sonar-sonur manns nokkurs, sem tekinn var hertaki norður á Íslandi snemma á öldinni, sem leið; var sá hertekni maður seldur á opinberu uppboði, en varð leysingi nokkrum árum síðar; staðfesti hann þá ráð sitt, gekk að eiga konu af tyrkneskum ættum, komst í þjónustu við hirð jarlsins í Algeirsborg og reyndist nýtur maður og mætur. Urðu afkomendur hans margir ljóshærðir, að sögn, og allra manna vöxtulegastir." "Þetta sannar, að eg hefi getið rétt til um ætterni lífvarðarforingjans," sagði Karl konungur. "Og hvernig getur það verið bróðir minn?" spurði soldán og leit stórum augum á konung; "hvernig getur sá maður verið af norrænum ættum, sem er þriðji maður frá Íslending, en að öðru leyti tyrkneskur?" "Því er þannig farið," sagði Karl konungur, "að Íslendingar eru af norrænu kyni; og þaðan hefir lífvarðarforinginn sinn tigulega vöxt og sitt ljósa hár." Achmed soldán varð hugsi. "Mikill er Allah," sagði hann; "já, mikill er Allah og órannsakanleg hans ráð." — Og svo er þessi saga ekki lengri."

"En hvað á þessi saga skylt við sögu föður þíns?" spurði eg.

"Hún á þannig skylt við sögu föður míns," sagði majór Sigurney, "að faðir minn var afkomandi þessa lífvarðarforingja hins gestrisna Achmeds Tyrkja-soldáns."

"Og á eg að trúa því, að þú sért tyrkneskur," sagði eg, og horfði undrandi á majór Sigurney.

"Já," svaraði majór Sigurney; "eg er Tyrki og um leið íslenzkur. Eg er fæddur í Miklagarði, en fluttist í bernsku til Englands, þar sem faðir minn var skrifari tyrkneska sendiherrans. Um tvítugt var eg í Parísarborg, og nokkru síðar fluttist eg til Ítalíu. Fyrir nokkrum árum fór eg til Klondyke, í gull-leit, og nú er eg hér."

"Og alt vegna mín," sagði systir hans, og varpaði mæðulega öndinni.

Í þessu var dyrabjöllunni hringt,

og gekk majór Sigurney til dyra og talaði nokkra stund við mann, sem hringt hafði bjöllunni.

"Af hverju er það þín vegna, að bróðir þinn er hér?" sagði eg við Jacintu, þegar bróðir hennar gekk til dyranna.

"Af því að eg er önnur Mary Lamb, og bróðir minn er annar Charles Lamb. Hann hefir fórnfært öllu mín vegna — hefir neitað sér um allar unaðssemdir lífsins mín vegna — hefir hafnað auðlegð og völdum vegna mín — og hefir aldrei látið stúlkuna, sem hann elskar út af lífinu, vita að hann elskar hana — alt vegna mín!"

"Þú líkir ykkur systkinunum við Mary og Charles Lamb," sagði eg.

"Já," sagði hún.

'Eruð þið þá eins hrifin af Shakespeare og þau voru?" spurði eg. — En samt grunaði mig að það væri annað, sem hún ætti við, því eg hafði lesið æfisögu þeirra Mary og Charles Lamb.

"Nei, nei," sagði hún stillilega, og það var angurværð í röddinni. Nei, eg les aldrei Shakespeare. Og hvað það snertir, er eg ekkert lík Mary Lamb; en eg er við og við **vitstola**, eins og hún."

"Hvaða fjarstæða, systir mín," sagði bróðir hennar, sem kom inn í stofuna til okkar í þessu. "Þú ert aldrei vitstola, en þú ert á stundum **angurvær**."

— — — — — —

Nokkru síðar kvaddi eg systkinin og fór heim. Og þetta var í eina skiftið, sem eg kom í hús þeirra. — En eg sá majór Sigurney oft og einatt eftir það. Og stöku sinnum sá eg þau systkinin á gangi eftir Commercial Drive. Þau gengu hlið við hlið hægt og tigulega, og mörgum varð þá starsýnt á þau, því það leyndi sér ekki að þau voru af góðu bergi brotin; en fáum mun hafa dottið í hug, að þau væru þá að keppast við upp á líf og dauða að komast sem allra fyrst til læknisins.

Alþýðumentun á Íslandi.

um það leyti er vesturflutningar hófust þaðan.

Eftir Jónas J. Húnfjörð.

Einn mikilsvirtur góðvinur minn mæltist til, að eg skrifaði fáein orð um, hvernig alþýðumentun hefði verið á sig komin heima á Íslandi í þann mund, er mannflutningar hófust þaðan vestur um haf til Ameríku fyrir meira en 50 árum. Mér fanst þá og finst enn eg ekki vera því vaxinn, að inna þetta svo af hendi, að ekki yrði miður en ógert. Eg er nú orðinn ófær til alls, en ekki sízt að hugsa og skrifa; hefi nú lítil hjálpargögn utan skert minni; meira en 40 ár síðan eg kvaddi ættjörðina, og síðast en ekki sízt, náði mín þekking harla skamt, aðeins til nokkurs hluta landsins, — Norðlendingafjórðungs, að nokkru leyti, getur þetta því naumast orðið ábyggilegt yfirlit þjóðarmentunarinnar í landinu. En vel má vera, að fræðsluskilyrði og mentunarástand alþýðu, hafi eigi verið stórum betra annarsstaðar á landinu en í norðursýslunum, einkum í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum; löngum hafa þar fundist fróðir menn og skáld mikil, nema ef vera skyldi á Breiðafirði, sem um langt skeið var gróðrarstöð hinna fornu bókmenta.

Ekki getur það dulist, að frá því í fornöld hefir bókhneigð og fróðleiksþrá verið eitt af eðliseinkennum íslenzku þjóðarinnar. Strax á landnámsöldinni sjást þess glögg merki. Eg held að bókhneigð og fróðleiksfýsn hafi verið þjóðinni ekki lítils virði; það er það, sem knýtt hefir traustast saman þátíð og nútíð hennar. Fornbókmentirnar held eg hafi verið það hellubjarg, sem menning hennar hefir staðið á. Þær hafa sannarlega verið íslenzku þjóðinni sá arineldur og aflgjafi, sem vermdi hennar andle^a umhverfi og jók henni styrk og meginmátt. Jafnvel á hinum myrku miðöldum sér þess glögg merki. Frá því í fornöld, gegnum aldaraðirnar, er sagnalist og skáldskapur andlegur förunautur þjóðarinnar; það hefir löngum verið sú andlega uppspretta, sem hún hefir bergt á til endurnæringar eðli sínu. Fyrir bókvísi og andlegt atgervi hefir íslenzka þjóðin staðist eldraun kúgunar og óstjórnar. Fyrir bókmentir sínar og þekkingu hefir hún verið viðurkend meðal hinna fremstu mentuðu þjóða; já, meira, fyrir bóklega mentun og þekkingu er íslenzka ríkið orðið til, fullvalda, frálst og sjálfstætt.

Á mínum æskuárum, um og eftir miðja 19. öldina, duldist það ekki, að þráin eftir meiri þekkingu var mikil og lestrarfýsnin óseðjandi. Það var ekki ósjaldan að farið var langar leiðir til að fá léða bók, ef til hennar spurðist. Fyrir 70 árum kyntist eg fjölda af gömlu fólki,

sem var frábærlega vel að sér í fornbókmentum íslenzkum, hafði lesið margt og mundi það vel. Þetta var svo um mikinn hluta eldra fólksins. Margt af því hafði alist upp um aldamótin 1800 og enga mentun fengið, utan þessa litlu sjálfsmentun. En það hafði lagt undursamlega rækt við sig og unni veruleikanum öllu meir, en mér hefir stundum virzt að afkomendurnir gera.

Um og eftir miðja 19. öldina er vert að minnast, að sama sem engir skólar voru í landinu, nema latínuskólinn, barnaskólinn í Reykjavík og tveir eða þrír við strendur landsins. Aðrir fræðsluskólar ekki nema heimaskólar, og mun eg síðar minnast þeirra. En andstæðurnar voru fleiri, svo sem bókaskortur, kensluviðleitni lítil og ófimleg á heimilunum, og umfram alt, tímanum var þá álitið betur varið til annars en að sökkva sér niður í bóklestur. Það voru fleiri þá en Ingveldur gamla, sem létu þess getið, að "bókvitið yrði ekki í askana látið". Þetta kæfði niður neistann, sem leyndist hjá unglingunum, þrána til að lesa, til að vita meira. Þrátt fyrir alt þetta ætla eg þó, að flest fólk hafi lært á heimilunum að lesa, og notið kristindómsuppfræðslu. Í sambandi við þetta andæfi eg þeim ummælum, að mikill hluti fólksins væri ólesandi; hitt mun sönnu nær, að nokkrir væru illa lesandi, og var það sízt að undra. Eg held, að á þeim árum hafi það alment verið áhugamál foreldra, húsbænda og vandamanna, að börnin lærðu að lesa, og fengju þekkingu á því sanna og góða; en að þetta hafi tekist ákjósanlega alstaðar, ætla eg ekki að fullyrða. En víst var um það, að mér virtist þessi litla og takmarkaða kensla bera oft mikla og góða ávexti hjá uppvaxandi kynslóðinni. Lotningin fyrir því sanna og góða efldi siðgæði og stefnufestu. Þeir eldri gerðu ekki svo lítið til þess að hlúa að þessum andlega nýgræðingi, með áminningum og góðu fyrirdæmi í daglega lífinu. Rótfestist því og æfðist þetta litla, sem numið var, í hugum og líferni unga fólksins. Það er mér enn minnisstætt, hve rækilega var gætt þeirrar reglu, að lesa húslestrana daglega, og gengið ríkt eftir, að alt heimilisfólkið hlýddi til; og svo vissi eg víða gengið ríkt eftir, ef úr féll einn lestrardagur um föstutímann, að þá var sjálfsagt næsta dag að syngja tvo sálmana, til þess að missa engan. Þetta var regla hjá föður mínum, og á mörgum öðrum heimilum. Til dæmis var eg einu sinni næturgestur á bæ norður í Skagafirði. Þar bjuggu öldruð hjón með þremur fulltíða börnum sínum. Að loknum morgunverði segir móðirin: "Nú væri bezt, Þorgrímur minn, að lesa strax, svo það farist nú ekki fyrir, eins og í gærdag." Þá segir faðirinn: "Þið verðið að syngja tvo sálmana nú, það má ekki missast neinn þeirra." Þessu var hlýtt mótmælalaust, og enn er mér minnisstætt, hve vel og yndislega þau lög voru sungin. Það var heldur ekki sjaldgæft, að unglingarnir þá mintu á að fara að lesa. Eg hlakkaði til æfinlega, þegar faðir minn tók bækurnar og sagði: "Við skulum nú fara að lesa". Eg var um þetta engu hugs-

unarsamari en margir aðrir unglingar, og er ekki að þykjast af því; en það var í mér ósjálfráð þrá og yndisleiki að heyra lesið og sungið; enda var faðir minn hvorttveggja: góður lesari og söngmaður.

Það er áður tekið fram, að um miðja 19. öldina voru sama sem engir barnaskólar á Íslandi. Þeir sem um lærdóm þurftu að annast fyrir unglinga, urðu að sjá um það heima hjá sér eins og þeir höfðu föng til. Á mínum ungdómsárum held eg víst, að nokkuð alment hafi það verið áhugamál foreldra húsbænda og vandamanna, að börnin lærðu að lesa og kristin fræði. Um fjölbreytta mentun var þá ekki að ræða, svo sem skrift. reikning, réttritun, með fleiru. Samt heyrði eg getið um einn umferðakennara í Skagafirði*), sem kendi á einstöku heimilum, sem þá voru fyrirmyndar- og menningarstaðir; en þau voru fá. Á flestum held eg að hafi verið byrjað að kenna börnum þriggja til fjögra ára utan bókar: signinguna, faðir vor, blessanina og svo bænir og vers, sem þóttu við eiga morgna og kvöld. Vanalega gerðu foreldrarnir þetta, einkum móðirin; en það var eigi ósjaldan, að vinnukonum var falið þetta, og gafst tíðum furðu vel. Þessum lærdómi voru börnin látin halda við, kvölds og morgna, fram á fermingaraldur. Að minsta kosti varð eg að standa reikningsskap á honum, og mörg fleiri, til þess tíma. Þá um sama leyti mun hafa verið byrjað að kenna að þekkja stafina, og var sú kensla ærið ófullkomin. Þá var engin skilgreining kend á hljóðstöfum, aðeins kendir hörðu stafirnir á, í, ú o. s. frv.; ekki lint d (ð) og ekki au, ei, ey. Lestrarkenslan var lítil og röng, og oft ekki meira en að kveða að tveggja eða þriggja stafa orði. Það var óskiljanlegt, hvernig unglingarnir komust niður í að lesa, og fjöldi þeirra urðu góðir lesarar. Þetta, eins og fleira, bar vott um, hve námshæfileikarnir voru samgrónir eðli íslenzku þjóðarinnar. Af 179 unglingum, sem eg reyndi að kenna, voru aðeins þrjú, sem ekki höfðu hæfileika til að læra neitt bóklegt. Víðast mun hafa verið farið að kenna börnum kristin fræði sex til átta ára gömlum; en misjafnt ætla eg að það hafi gengið, og þeirri fræðslu ofmjög ábótavant. Fæstir kunnu þá að kenna, höfðu litla hugmynd um, hvað útheimtist til þess. Eg hafði litla hugmynd um kensluaðferðir, og svo ætla eg flesta hafa verið; og allar aðstæður fráhrindandi.

Þegar kom fram á 1870 tók þetta nokkrum umbótum. Þá fjölgaði umferðakennurum, sem þá höfðu kenslustaði þar sem húsnæði og önnur skilyrði voru helzt fyrir hendi. Voru þá oft teknir unglingar af næstu bæjum, ef húsrúm var til, en það var ekki mjög víða, t.

*) Sigvaldi skáldi Jónsson var umferðakennari á þessum árum í Skagafirði. Ritaði hann snildar fagra hönd. Kendi hann mörgum unglingum að skrifa. Sigvaldi er fæddur 29. okt. 1814, á Gvendarstöðum í Gönguskörðum; dó 13. jan. 1879. Hann naut lítillar uppfræðslu í æsku, sem þessi vísa hans bendir til:

Að enginn skyldi menta mig
mér það stórum svíður;
en þekkja guð og sjálfan sig
samt á mestu ríður.

Ritstj.

d. þau 13 ár, sem eg fékst við kenslu, var eg við hana á 16 heimilum, en aðeins á 5 þeirra var húsnæðið viðunandi.

Af öllum þeim mörgu erfiðleikum, sem manni mættu við kensluna, fanst mér hugsunarháttur fólksins, gagnvart kenslu og lærdómi, taka öllum hinum fram. Ja, þvílíkur þó tími, sem þessi lærdómur tæki upp, ekki arðmeiri en hann væri. Það þótti nú svo sem ekkert smáræði, að taka mann til að kenna einn heilan mánuð; það var nú meira en lítið, sem mátti kenna þann tíma. Mér sárnaði oft, að verða að yfirgefa hópinn, þegar hann aðeins var kominn í skilning um, hvað það var að læra. Eg tók því það ráð að ráðast hvergi aðeins til eins mánaðar. Þetta þótti nú ekki liðmannlegt af mér. En smám saman áttuðu menn sig á þessu, og héldu kenslunni áfram vetur eftir vetur. Annað mætti mér harla ógeðfelt fyrstu árin. Þá vildu sumir ekki að stúlkubörn lærðu að skrifa; sögðu að kvenfólk skrifaði aðeins sér til vanvirðu. Móti þessari ranglátu skoðun mælti eg harðlega, og bakaði mér oft óvild; en sigraðist þó á henni smám saman, þegar tímar liðu.

Fyrsta barnalærdómsbókin, sem eg kyntist, var Balles barnalærdómur óþarflega langur og orðmargur. Hann var kendur fram um 1860. Um það leyti komu á prent Balslevs barnaspurningar (1866)*, þýddar af Ó. Pálssyni dómkirkjupresti, og jafnframt Balslevs biblíusögur (1859), þýddar af þeim sama. Skyldi læra þær jafnframt kverinu, en á því mun víða hafa orðið ærinn misbrestur. Var þó full nauðsyn að hafa hliðsjón af þeim, því mér fanst Balslevs kverið mjög ófullkomið án þeirra. Þess var þá ekki lengi að bíða, að út kom barnalærdómskver séra H. Hálfdánarsonar prestaskólakennara (1877), sem tók hinum langt fram, sem þá líka rýmdu smám saman fyrir því. Jafnframt var þá gefinn út leiðarvísir til að spyrja börn, saman tekinn af dr. Pétri Péturssyni, biskupi Íslands. Árið 1870 voru prentaðar biblíusögur (Kristnisaga, viðauki við Balslevs Biblíusögur o. s. frv.), samdar af H. E. Helgesen, sem voru stórum fullkomnari og nothæfari hinum fyrri. Eg varð öllum þessum barnafræðslubókum nokkuð kunnugur, þau ár, sem eg fékst við barnakenslu. Sumir prestar voru þá ekki mjög eftirgangssamir um barnauppfræðsluna — húsvitjuðu slælega og grensluðust lítið eftir andlegu ástandi þeirra; létu þau stundum lesa kafla úr einhverri bók, til reynslu um lestrarkunnáttu þeirra, en spurningar voru ekki viðhafðar á húsvitjunarferðum, enda var ekki húsvitjað á sumum heimilum ár eftir ár. Börnin voru sjaldan tekin undir spurningar fyr en seinasta veturinn; byrjuðu þá

*) Eftir ósk höf., er ekki hafði tök á, þaðan sem hann er, að spyrjast fyrir um útkomu-ár bóka þeirra, er hann nefnir í ritgerðinni, er þeim skýringum skotið inn aftan við nafn bókarinnar með fl. Þar sem skýringar þessar koma fyrir, sem er nokkuð víða, eru þær settar innan sviga. Með því að flestar þessar bækur hafa verið gefnar út oftar en einu sinni, er fyrsta útgáfan tilnefnd og þá hin síðasta fyrir þann tíma, sem hér um ræðir. Ritstj.

með sjö vikna föstu og voru spurð fram á vorið. Einstöku prestar tóku fermingarbörnin heim til sín eina viku á undan fermingunni, til frekari undirbúnings; t. d. séra Hjörleifur prófastur Einarsson á Undirfelli, sem var mjög skyldurækinn og lét sér einkar hugarhaldið um barnauppfræðsluna.

Eg held nú ekki, að bókfræðsla og lærdómur á unglingum á heimilum, um miðja öldina til 1860, hafi meðal alþýðu gripið yfir mikið meira, en það sem minst hefir verið á hér að framan. Undantekningar kunna að hafa verið til, en alt of fáar. Ef einstöku unglingar náðu meiri snefil af mentun, t. d. að skrifa og reikna, ætla eg að þeir hafi fengið það af snöpum einum.

Á uppvaxtarárum mínum voru bækur til lærdóms og þekkingar á sviði guðfræðinnar ekki mjög margar, og fæstar vel fræðandi. Biblían held eg að hafi verið á flestum heimilum, þó eigi öllum, og Nýja testamentið nálega á öllum. Þær biblíuútgáfur, sem eg kyntist, voru Viðeyjar útgáfan (1841) og Reykjavíkur útgáfan (1859). Báðar voru þær vel út gefnar. Helgidaga lestrarbók Vídalíns var þá lesin nálega af allri alþýðu. Mun hún hafa verið notuð á flestum heimilum fram á 1860. Eldra fólkið unni henni, sem verðugt var, og snild var að heyra margt af eldri mönnunum flytja húslestra á hana. Hjá þeim kendi þá ekki lestrar vankunnáttu. Þá voru Sturms-hugvekjur (IV. útg. Viðeyjarkl. 1838) dagleg kvöldlestrarbók, að mig minnir frá veturnóttum til hvítasunnu. Voru þær stílstirðar og þur andleg fæða. Um föstutímann voru víðast lesnar Vigfúsar-hugvekjur (Khöfn 1833), eða "Píslarþankar" (III. útg., Vkl. 1835), er einnig voru brúkaðir Þá voru einnig "Prédikanir"á miðvikudögum um föstutímann, eftir Jón Espólín (Vkl. 1839), er notaðar voru á stöku heimilum. Þá voru "Sjö hugvekjur", út af sjö orðum Krists á krossinum, eftir Jón biskup Vídalín (Hól. 1716; síðast Khöfn 1832). Lásu þær nokkrir vikuna fyrir páska. Þá voru Misseraskifta hugvekjur (eftir G. Högnason; 1783) sem brúkaðar voru á sumum heimilum, þá fjóra daga árstíðaskiftanna. Sumir notuðu einnig í þá daga hugvekjur séra Einars Sæmundsens í Stafholti (1873), sem voru mjög vel samdar.

Þremur bænabókum man eg eftir: Jónsbænum, Bjarnabænum (Rvík 1846) og Þórðarbænum, sem notaðar voru á eftir húslestrum.

Um það leyti, sem eg man fyrst eftir, var hin ágæta guðræknisbók, "Hugleiðingar Mynsters" (prentuð í Khöfn 1839), á stöku heimilum; en svo mikið sem sú bók hafði af andlegu verðmæti, held eg hana lítið hafa verið notaða. Þó vissi eg til, að einstöku menn völdu úr henni hugleiðingar eður kafla til húslestrar, einkum á helgidögum. En víst var um það, að hún náði aldrei þeirri viðurkenningu né útbreiðslu meðal alþýðunnar, sem hún verðskuldaði. Einn sóknarprest minn — séra Markús Gíslason (á Bergstöðum 1866—70, dó 1890)—heyrði eg segja hana oflítið hagnýtta; hún væri hinn bezti leiðarvísir til að skilja hin háleitustu atriði trúarinnar.

Hin fyrsta messusöngsbók, er eg

kyntist, var "Graduale" messusöngsbók, nótusett, prentuð á Hólum í Hjaltadal 1765, Editio XVI. Hún var brúkuð á stöku heimilum, en fáum kirkjum, fram yfir miðja 19. öldina. Jafnframt var þá komin í notkun Messusöngsbókin. M. Stephensen Conferenzráð safnaði til hennar. Þótti hinum eldri mönnum smátt til hennar koma, og ekki að ástæðulausu. En þrátt fyrir það var hún víða viðhöfð fram um 1880. Þá var flokkabók, með fernum sálmaflokkum: Hugvekjusálmum, Passíusálmum, Upprisusálmum og Krossskólasálmum. Voru hugvekjusálmarnir sungnir frá veturnóttum til jóla, fæðingarsálmar — sérstök útgáfa — frá jólum til lönguföstu; en þaðan frá til páska hinir dýrmætu og ógleymanlegu Passíusálmar séra Hallgríms Péturssonar. Þeir, og Vídalíns postilla, voru þá eldra fólksins dýrmætustu andlegu fjársóðir. Frá páskum til hvítasunnu voru víst sungnir Upprisusálmarnir, ef húslestrar voru um hönd hafðir, sem eigi mun hafa verið alment. Þá voru og aðrir pínslar- (passíu) sálmar, nefndir: "Píslarminning", kveðnir af Vigfúsi Scheving guðfræðistúdent, pr. í Viðey 1824, undir sömu lagboðum sem Passíusálmar H. P. Eg held ekki, að þeir hafi verið mikið um hönd hafðir; ætla eg þó, að þeir væru vel kveðnir og andríkir. Þá var lítil bók, "Versasafn", prentað í Viðey ("Andlegt versasafn" til Guðrækilegrar brúkunar í Heimahúsum; Viðeyjarklaustri 1839). Það voru stök vers, flest undir laginu: "Eilíft lífið er æskilegt". Það var mikið notað af sumum á eftir húslestrum og var í afhaldi hjá eldra fólkinu. Snemma man eg eftir "Andlegir sálmar", kveðnir af J. Espólín sýslumanni, 52 að tölu. Þeir voru víst lítið útbreiddir og lítt kunnir meðal alþýðu. Eins og vænta mátti, eru sálmar þessir vel kveðnir og andríkir að efni. (Viðeyjarkl. 1839).

Þetta ætla eg að hafi verið helztu bækurnar á mínum ungdómsárum, fyrir og eftir 1860, sem alþýðan hafði til leiðbeiningar og lærdóms um trú og guðfræði, sem að framan eru taldar. Þó má vera, að fleiri hafi verið. Að vísu þekti eg nokkrar smábækur, sem eg þó ætla lítt eða ekki notaðar. Voru meðal þeirra: "Þorlákskver", ljóð eftir séra Þorlák Þórarinsson á Myrká (3 útgáfur, síðasta Khöfn 1858); "Hallgrímskver (tólf útg., Hólum 1775—Rvík 1885), ljóð eftir séra H. Pétursson; "Dagleg iðkun guðrækninnar"; "Eintal sálarinnar við sjálfa sig" (sjöunda útgáfa Hólum 1746); Leiðarvísir til að lesa Nýja testamentið, eftir R. Möller, snúið úr Dönsku af þeim Gunnlaugi Oddssyni og Þorgeiri Guðmundssyni, fyrri partur prentaður í Khöfn 1822; "Vikuoffur", sjö sálmaflokkur eftir ýmsa höfunda, prentað í Viðey 1837; "Nytsöm hugvekja" um velgerninga Jesú Krists, gefin út af Hinu Evangeliska smáritafélagi, prentuð í Khöfn 1865. Þetta litla ágætisrit var nokkuð víða til. Síðast en ekki sízt skal eg minnast á hið ágæta rit: :"Komdu til Jesú", eftir Newman Hall, snúið úr Ensku (Kristjanía 1872); um þýðandann vita menn ekki. Það mun því miður hafa verið lítt þekt, en hefði átt

að vera lesið á hverju heimili. — Helzt ætla eg að um 1861 hafi komið út á prent "Skýringar yfir nokkra staði í Nýja testamentinu", samdar af þeim prestaskólakennurunum S. Melsted og P. Péturssyni. Sú bók mun ekki hafa verið kunn meðal alþýðu, svo teljandi væri.

Um og eftir 1860 fer bókleg þekking og upplýsing smám saman að vaxa. Þá fjölgaði bókum, þó hægt færi, til fræðslu og skemtunar. Þá jókst farandkensla, og þegar lengra leið, voru barnaskólar settir á stöku stöðum. En það sem mér virtist einkum styðja að alþýðumentun, var að hugsunarháttur þjóðarinnar var að breytast; verða frjálsari og fjölbreyttari. Mönnum fór smám saman að skiljast, að "blindur er bóklaus maður". Og svo hitt: "að því er fífl, að fátt er kent."

Fyrir og um 1860 komu á prent lestrarbækur dr. Péturs Péturssonar biskups: Lestrarbók á helgidögum árið um kring (1856); Hugvekjur frá veturnóttum til löngu-föstu (1858); Hugvekjur yfir föstutímann til páska (1859); Hugvekjur frá páskum til hvítasunnu (1872), og Bænakver yfir helgidaga og vikubænir (1860). Bækur þessar náðu fljótlega hylli og vinsældum, þótt þeir miklu menn Styrbjörn í Nesi og fleiri hnjóðuðu að þeim um sanngirni fram. Náðu þær þegar mikilli útbreiðslu á meðal almennings; þóttu þær þá nothæfari og tíðarandanum samkvæmari, en hinar eldri bækur, er þá féllu smámsaman úr notkun að miklu leyti.

Árið 1871 var prentuð ný sálmabók til notkunar í kirkjum og heimahúsum. Söfnuðu til hennar þeir prestarnir: séra Ó. Pálsson dómkirkjuprestur og séra Stefán Thorarensen á Kálfatjörn, undir eftirliti biskupsins, dr. Péturs Péturssonar.*) Hún var auðug af andríkum sálmum, og var með henni brugðið til hins betra frá eldri sálmabókinni, en litlum vinsældum náði hún eða útbreiðslu. Hinir hávitru, sem þá höfðu hnífl-ana í annara verkum, fundu henni ýmislegt til ógildis, kölluðu hana "höttóttu bókina", og smáðu hana með ýmsum hætti.

Eigi löngu síðar kom á prent ný sálmabók (1886), sem tók hinum langt fram, enda söfnuðu til hennar sex beztu sálmaskáld landsins.

Það sem hér að framan er nú talið, mun vera það helzt af kristindóms- og guðfræðisbókum, sem alþýðan hafði með höndum fram um 1870. Á öndverðri öldinni kom á prent helgidaga lestrarbók Árna Helgasonar stiptprófasts (2 útg., Vkl. 1832 og 1839); en lítt kunnar ætla eg þær prédikanir hafa orðið meðal alþýðunnar, og óvíða um hönd hafðar.

Bækur til fróðleiks og skemtunar voru á þeim tímum ekki margar, og ef nokkrar voru, þá helzt í einstakra manna höndum. Þekti eg að vísu nokkra, sem áttu dálítið bókasafn. Voru það helzt gamlir menn. Einn þul þekti eg, sem hafði

---

*) Endurskoðun sálmabókarinnar var hafin að tilhlutan Helga biskups Thordersens, en verkinu lokið undir stjórn Péturs biskups. Ritstj.

500 eintök af ýmsum bókum, og jók ávalt við, þó fátækur væri.

Á æskuárum mínum var bókaþráin svo mikil, að einstöku menn lögðu það fyrir sig að rita upp stórar bækur, einkum sagnfræðilegar; t. d. Gísli Konráðsson sagnaritari, Einar Bjarnason á Mælifelli, Jón Sigurðsson á Brún, Davíð Einarsson á Gilja í Vatnsdal o. fl. o. fl.

Einna fyrst man eg eftir einu hefti af "Þúsund og einni nótt", og var það vinsælt meðal eldri og yngri og mikið lesið. "Árbókum" Espólíns, sem víða voru til, nema tíunda deildin, sem fáir áttu, því upplagið brann mestmegnis og aðeins fá eintök náðu heim til Íslands; örmul af "Íslendinga sögum"; einstöku Noregs konunga sögur; Hrafnistu manna sögur; Minnisverð tíðindi frá 1801; Klausturpóstinum; Sunnanpóstinum; "Gaman og alvöru" (Lg. 1798); "Vinagleði" (Lg. 1797), Fjölni (Khöfn 1835—47), og Ármanni á Alþingi (Khöfn 1829—32); Bókmentafélags bókum, sem þá voru keyptar aðeins af fáum. Snemma man eg eftir einni bók, "Felsenborgarsögum" (Ak. 1854). Ekki var það merkileg bók, en þó í afhaldi. Þær vóru ekki víða til, og fóru því eins og förukonur bæ frá bæ, því allir gerðu þeim heimboð til að lesa þær.

Árið 1855 kom á prent "Ilionskviða" Homers, færð í íslenzkan búning af dr. Sv. Egilssyni rektor, hin glæsilegasta bók að máli, stílfegurð og orðavali. Hefi eg naumast séð jafn ágætt íslenzkt mál; sönn fyrirmynd. Samt var hún í fárra manna höndum; samtíðin þá kunni sízt að meta gildi slíkra bóka. Kringum 1874 kom út á prenti "Alþýðubók" séra Þórarins Böðvarssonar í Görðum. Hún var aðallega þýdd úr "Den danske Börneven". Var hún á þeim tíma nothæf lesbók fyrir alþýðu. Held eg að hún hafi verið nokkuð notuð, en þó minna en æskilegt hefði verið, af yngri kynslóðinni.

Árið 1851 mun dansk-íslenzka orðabókin eftir prófessor Konráð Gíslason hafa komið á prent. Var hún óneitanlega mikill búbætir íslenzkum bókmentum; en einkum var hún þeim kærkomin, sem hugðu á mentaveginn; meðal alþýðunnar var hún víst fremur sjaldséð. Í Austur-Húnavatnssýslu vissi eg hana ekki til utan eina. Þá um sama leyti kom út landafræði, samin af yfirkennara Halldóri Kr. Friðrikssyni (1854 og aftur 1867). Og 1859 komu á prent "Réttritunarreglur í Íslenzku"; og 1861 kom á prent "Málmyndalýsing"; báðar eftir sama höfund, H. Kr. F. Ætla eg að þær væru vel samdar og myndu koma að góðum notum, ef alþýðan hefði leitt athygli að, hve mikið mátti af þeim læra. Þá kom á prent "Landafræði" samin af Benedikt Gröndal (1882). Á henni held eg alþýðan hafi lítið grætt.

Snemma á æskuárum mínum man eg eftir stórri bók: "Eðlisfræði", samin af Magnúsi Grímssyni (1852). Ekki held eg hún hafi hleypt neinum ofvexti í mentun og þekkingu þjóðarinnar. Var víst óvíða á heimilum, og helzt aldrei opnuð.

Af skáldsögum á þeim árum var fátt. "Piltur og stúlka" (1850), og "Maður og kona" (1876), eftir Jón Thoroddsen, voru þær einu,

sem eg hafði kynni af. Þær voru eftirlætisbækur alþýðunnar og mikið lesnar, einkum sú fyrri. Þriðja skáldsagan, sem eg man eftir snemma á aldursárum mínum, var "Aðalsteinn", samin af séra Páli Sigurðssyni, síðast í Gaulverjabæ (Ak. 1877). Hún þótti vel samin og var mikið lesin meðal alþýðunnar.

Af ljóðabókum var ekki mikið. Eftir þessum man eg: Ljóðabók Jóns Thoroddsen (Khöfn 1871); Ljóðabók Sveinbjarnar Egilssonar (Rvík 1855—56); ljóðabók séra Jóns Þorlákssonar (Khöfn 1842—43); ljóðabók Kristjáns Jónssonar (Rvík 1872); "Smámunum" Sigurðar Breiðfjörðs (3 útg., Khöfn 1836, Vkl. 1839, Rv. 1862); "Njólu" Björns Gunnlögssonar (Vkl. 1842, Rv. 1853) og "Varabálk" Sigurðar Guðmundssonar á Heiði (Ak. 1872). En fleiri geta þær hafa verið, en eru þá týndar úr minni mínu. Þá var ljóðasafnið "Snót" (3 útg., Khöfn 1850, Rvík 1865, Ak. 1877) allstór bók. — Hún var eftirlætisbók allra; einkum yngra fólkið unni henni af alhug, enda var dregið til hennar af fjöllum ofan og fjörðum utan, þjóðsöngvar og annað það bezta úr íslenzkum þátíðar skáldskap.

Þá hefi eg enn ekki getið einnar bókar; en það eru "Kvöldvökurnar" (2 útg., Lg. 1796, Rvík 1848), sem fyrri hluta 19. aldar og lengur var ein af eftirlætisbókum alþýðunnar, en smám saman hurfu þær, svo eg aðeins sá örmul eftir af þeim.

Á æskuárum mínum voru meðal alþýðu reikningsbækur í almennum reikningi einkum tvær: "Algebra" (eftir Ólaf stiptamtmann Stephensen; Khöfn 1785), sem eldri mennirnir héldu mikið af, og Reikningsbók Jóns ritstjóra Guðmundssonar (1841). Hana þekti eg, lærði hana, og kendi eftir henni fyrstu árin. Um 1869, eða litlu síðar, kom út á prent Reikningsbók í tveimur pörtum, samin af séra Eiríki Briem prestaskólakennara; fyrri partur upp að öfugri þríliðu; annar partur, öfug þríliða og þríliða, í hverri mynd sem var, bókstafareikningur, líkingar og samjöfnuður, flatarmál og teningsmál, með fleiru. Þessar reikningsbækur voru vel samdar, sem vænta mátti, ljóst ritaðar og útskýringar víðast auðskildar, þó fremur orðfáar. Þær voru nothæfar alþýðubækur og einnig hentugar unglinga- og alþýðuskólabækur; gott að kenna eftir þeim.

Einn þáttur bókmentanna á 18. öld og fram á síðari hluta 19. aldar var rímnaskáldskapurinn. Á þeim tímum voru þær í miklu afhaldi meðal alþýðunnar, og um hönd hafðar á flestum heimilum. Eg þekti fjölda af rímnaflokkum, summum skrifuðum. Myndi eg geta talið alt að 20, þó eg geri það ekki. Má vera að ýmsum finnist smátt um, að eg tel þær til íslenzkra alþýðubókmenta; en þó er það svo, að rímnaskáldskapurinn hefir bókmentalegt gildi, ekki síður en sagnir í óbundnu máli, enda skyldleikinn auðséður Á áhrif afnota þeirra mun eg minnast síðar.

Eftir 1860 til 1880 bættist ekki mikið við bókaforðann, sem áður var. Árið 1878 komu á prent "Steinafræði" og "Jarðfræði". Voru þær samdar af Benedikt Gröndal.

Ekki munu þær hafa þótt vel nothæfar á lægri skólum.

Seint á hinum umrædda tíma komu út "Smásögur" dr. Péturs Péturssonar,*) eg held 4 hefti alls. Þær breiddust mikið út og voru vinsælar, sem þær áttu skilið; mjög hentugar lesbækur fyrir börn og unglinga.

Enn er ein alþýðubók, sem er ótalin: "Þjóðsögur" Jóns Árnasonar, er út komu á árunum 1862 til 1864. Eg var á æskuskeiði, er eg fyrst man eftir þeim. Þær voru víða til og mikið lesnar til heimilisskemtunar.

Árið 1874 kom út á prent "Presturinn á Vökuvöllum", í þýðingu eftir séra Davíð Guðmundsson á Hofi. Hún var vel samin og mikið lesin; allstór bók.

Eg hefi nú talið eins langt og minni mitt nær, þær bækur, er alþýða hafði til að svala fróðleikslöngun sinni og auka þekkingu sína. En víst veit eg, að bókvísir menn muni sakna margs, sem umgetningar var vert, og sannast að segja, er eg ekki hneigður fyrir þurrar upptalningar. En hér var ekki undankomu auðið. Spursmál það, er lá til grundvallar fyrir línum þessum, knúði mig til að skýra frá, hvað var í hinu andlega forðabúri alþýðunnar á þeim tíma. Það virtist helzt geta gefið hugmynd um andlegt ástand hennar. Um það, hvernig hún notfærði sér þenna forða, er ekki mitt meðfæri að fullyrða; en líkur hefi eg dregið fram á stöku stað; en eg setti mér í byrjun, að heyja enga hrakdóma um andlega þekkingu inn á við á þeim tíma; en vel má draga það af líkum, að annaðhvort var, að alþýðan var þá á ömurlega lágu þekkingarstígi, eða hún hlaut að hafa hagnýtt að góðum mun, það sem fyrir hendi var. Það hygg eg líka hana hafa gert; en um það geta orðið skiftar skoðanir, hvort fólkið þá var á mikið lægra menningarstígi en um síðustu aldamót, ef sanngjarnlega er litið á allar aðstæður. Játað skal það, að mentunin var fábreyttari, og gróf sig síður í fordild og yfirlæti. En var hún þá haldverri eða lausari en síðar? Það er stórt spursmál, sem eg ætla ekki að leysa úr. Hefi eg þó óbeinlínis dregið athygli að því hér að framan, þar sem eg hafði gefna hvöt til þess.

Frá því eg fyrst man eftir, var ekki lítið til af lausum vísum og tækifærisvísum; flestar vel kveðnar, margar af snild. Þær voru í afhaldi meðal alþýðunnar, og voru þráfalt kveðnar til skemtunar. Þótti slíkt skemtun mikil, helzt ef snjallir kvæðamenn áttu í hlut; en það þótti mikið úr bæta, ef kvæðamaðurinn gat nefnt höfunda að þeim.

— — — — — —

Eg hefi hér að framan nefnt heimaskóla, eða sem öllu heldur mætti nefna kvöldskóla. Þeir voru tíðir, skólarnir þeir, ekki síður í hreysum kotunganna en höllum höfðingjanna — löngu fyrir mitt minni. Þeir voru alþýðuskólarnir, að minsta kosti frá byrjun 19. aldar. Þeir voru einkennilegir: nálega á hverju heimili, jafnt fyrir unglinga og hina eldri; ekki dýrir, og

*) Fyrsta bindið var prentað 1859, II. 1876, III. 1877, IV. 1887; öll í Rvík.
Ritstj.

um fram alt frjálsir og vinsælir. Þeir voru settir á kvöldin, þegar búið var að kveikja ljósin í baðstofunum. Baðstofan var þá notuð í einu sem vinnustofa og kenslustofa. Heimilisfólkið settist þá að vinnu sinni í sínum vanasætum; kom þá húsfreyja fram í hjónahúsdyrnar, leit yfir hópinn og tók svo til máls: "Hvað ætlar þú nú að lesa eða kveða. N. N. minn? Þú verður að fara að byrja, stúlkunum leiðist og tíminn er stuttur. Við stúlkurnar ætlum að koma með volgan sopa bráðum, til að hressa þig." Unglingarnir færðu sig í nánd við sögulesarann, en rokkarnir fóru á fleygiferð, þegar ríman byrjaði; stúlkurnar lögðu lítið eitt undir flatt, urðu broshýrar, og flestar voru þær viljugar til að ljá kvæðamanninum sæti við hlið sér, ef hann æskti þess og kvað vel. Stundum var setið í rökkrunum; sagði þá eldra fólkið sögur; af þeim kunni það mikið; en stundum voru kveðnar vísur eða smá-ljóðaflokkar, og þótti þetta góð stundar skemtun. Á þeim tímum voru margir góðir kvæðamenn, sumir ágætir, er höfðu tök á mörgum yndislega fögrum kvæðalögum, og kváðu þau við raust, svo undir tóku björg og bekkir og botnverja hallir. Beztu kvæðamennirnir voru oft fengnir á öðrum heimilum, til að skemta. — Að veitt hafi verið athygli því, sem með var farið, mátti meðal annars ráða af því, að oft hófust umræður á eftir um það, sem lesið var, og varð þá lesarinn oft að gefa skýringar, og færa til það sem týnzt hafði og gleymst, og unglingarnir tóku þátt í þessum umræðum með áhuga, mintu á söguhetjurnar og hreystiverkin. —

— — — — — — —

Hér að framan hefir þá verið skýrt frá því helzta, sem dró líkur að því, hvílík alþýðumentun var á Íslandi fyrri part 19. aldar, fram yfir 1870. Má af því nokkuð ráða, hversu námfús þjóðin var í eðli sínu. Fróðleiksfýsn og skemtanaþrá sleptu aldrei haldi á henni. — Margt höfðu fornmenn til skemtana, en flest var það háð nokkrum kostnaði, og tíðum mannhættu. — En skáldskapur og sagnalestur er með litlum kostnaði, engri mannhættu. Þar getur einn maður — heimaskólakennarinn — skemt fjölda fólks, sem á vill hlýða. Má þá líka hafa þessar skemtanir fyrir fáu fólki; hún er jafn nothæf nótt sem dag, í björtu og dimmu. Einn frægur sagnaritari, kvaðst ekki vilja selja yndi sitt af bóklestri fyrir óteljandi auðæfi; hann vissi ekkert jafnágætt að kaupa fyrir verð. Eg held ekki að íslenzka þjóðin, með þeirri aðstæðu og menningu, sem hún hefir haft við að búa, ætti kost á nokkrum skaðabótum fyrir fróðleik og skemtun af skáldskap og sögum, ef hún glataði því.

Eg held ekki, að alþýðumentunin á Íslandi hafi verið mjög lítils virði. Hún hefir, að mér virðist, skapað að ekki litlu leyti bókmentirnar. Hún hefir lagt ríflegan skerf til þeirra; og naumast held eg, að á næstliðinni öld hafi aðrar þjóðir haft betri né jafnari mentun til að dreifa.

Svarti stóllinn.

Sjónleikur í einum þætti.

Eftir Jóhannes P. Pálsson.

(Tileinkað frú Jakobínu Johnson.)

Persónur:—

Allan Konráð (heimsfrægur málari.)
Frú Konráð (kona hans).
Haraldur Arnold (vel þektur málari, og gamall lærisveinn Konráðs).
Móna og *barn hennar* (á öðru ári).
María Merry (15 ára gömul).
Ungfrú Graman (um tvítugt).
Frú Morgefell (á þrítugs aldri)
Hundur, köttur og api.

Leiksviðið: — *Biðstofa Arnolds málara, í stórborg í Ameríku. Á miðjum bakvegg breiðar dyr, með vængjahurð, sem hulin er fögrum og veigamiklum hengitjöldum. Dyr þessar eru milli biðstofunnar og vinnustofu Arnolds. Á veggnum, hægra megin innarlega,, stór gluggi með tjöldum fyrir; framar, dyr, sem vita út að bakstræti. Á miðjum vegg vinstra megin, dyr. Framan við þær (nær áhorfendunum) legubekkur. Lítið borð á miðju gólfi. Á því eru nokkur amerikensk tímarit. Nokkrir hægindastólar eru í stofunni; einn þeirra stærstur, með hátt bak og bríkur og fóðraður með svörtu leðri. Nokkrar myndir hanga á veggjunum. Allir húsmunir bera vott um smekkvísi og velmegun. — Þegar tjaldið er dregið upp, er leiksviðið autt. Arnold kemur inn frá vinstri, í yfirhöfn með hatt á höfði. Gengur þvert yfir leiksviðið og opnar dyrnar til hægri. Staðnæmist, lokar dyrunum aftur og hugsar sig um. Lítur um stofuna. Sækir stóra, svarta stólinn og setur hann undir vinstri vegginn, milli dyranna og skarar leiksviðsins. Stólnum snýr hann á hlið við áhorfendurna. Því næst dregur hann hengitjöldin til hliðar, opnar vængjahurðina, sem gengur út í vegginn, fer inn í vinnustofuna og sækir þangað stórt og skrautmálað stand-tjald. Tjaldinu hagræðir hann þannig fyrir framan svarta stólinn, að hann sést ekki frá hinum hluta leiksviðsins, né heldur dyrnar bak við stólinn; þó sést hvorttveggja vel frá áhorfendunum. Meðan hann er að athuga þetta, er hurðinni, til hægri, lok-i upp og Konráð kemur inn.*

Arnold:

Sæll og blessaður. (*Heilsast með handabandi.*) Þú kemur heldur snemma, því eg þarf að skjótast út sem snöggvast; en svo getur þú beðið hér á meðan.

Konráð:

En hvar eru fyrirmyndirnar, sem þú lofaðir mér? Þú ætlar þó ekki að skilja mig einan eftir hjá þeim?

Arnold:

Þær eru, held eg, ekki komnar. Gilbert vísar þeim inn í skrúðhúsið og síðan hingað. — Við skulum koma út fyrir tjaldið. (*Þeir færa sig inn í miðja stofuna.*)

Konráð:

Já, eg er hæzt ánægður með að komast út úr þessum klefa. En hvað á annars að fara hér fram? Til hvers er svarti stóllinn?

Arnold:

Eg setti hann þarna handa einni fyrirmyndinni þinni. Hún er svo frábreytt hinum, að mér fanst ekki réttlátt, hvorki gagnvart þeim eða henni, að gera þeim öllum jafn-hátt undir höfði, eða láta þig sjá þær allar í senn. Það verður að gæta allrar varúðar, þegar um stórt listaverk er að ræða. (*Þeir setjast.*)

Konráð:

Og hverjar eru þessar fyrirmyndir?

Arnold:

Það er nú fyrst og fremst hún María litla með persneska köttinn sinn.

Konráð:

Góði Haraldur minn, vertu nú ekki með neinn flysjungshátt. Þetta er —

Arnold:

Svo er ungfrú Graman, með hann Fidó; og ef þú lest dagblöðin, veiztu að hann er fyrir löngu orðin heimsfrægur hundur.

Konráð (*stendur upp*):

Þú skilur ekki, hversu mikið áhugamál mér er þetta. Þú veizt ekki, hvernig þessi hugsjón liggur á mér eins og mara, þangað til hún kemst á dúkinn; en það kemst hún aldrei, nema eg finni viðeigandi fyrirmynd.

Arnold:

Jú, eg skil þetta alt saman. Þú varst stundum í þessu ástandi, þegar eg var lærisveinn þinn. Og mig langar til að hjálpa þér. Eg hefi jafnvel farið þess á leit við frú Morgefell, að hún komi hingað í dag, og hefir hún lofast til þess að leyfa þér að líta á sig og apann sinn.

Konráð:

Eg á bágt með að trúa því, að þú sért að skopast að mér. Geturðu ekki skilið það, að nú ætla eg mér að mála m y n d — listaverk? Eg er nógu lengi búinn að kitla mannshjartað. Nú ætla eg að grípa um það og kreista það, þar til augun fljóta í tárum — tárum, sem þvo burtu moldryk meðalmenskunnar og sýna mannlífið eins og það er.

Arnold:

En listamaðurinn ætti þó ætíð að vera mannkærleiksmaður.

Konráð:

Listamaðurinn ætti ætíð að vera listamaður. Þú ert ungur enn, Haraldur minn; og alt leikur þér í lyndi; en einhverntíma kemur að því, að þér finst frægð og auður létt á metunum.

Arnold:

Þetta má vel vera, og er ef til vill ástæðan fyrir því, að eg er rétt að leggja út á sorphaug mannfélagsins, eftir fyrirmynd handa þér.

Konráð:

Mér stendur á sama, hvaðan hún kemur, ef hún aðeins nær hugsjón minni.

Arnold:

En hafir þú gert þér ljóst, hver sú hugsjón er, því skyldir þú þurfa nokkra fyrirmynd?

Konráð:

Hún getur ekki orðið mér ljós fyr en eg hefi séð fyrirmyndina. Hitt veit eg, að það þarf að vera kona — kona, sem veit, hvað það er, að hrópa í himininn, bölva tilverunni og hlæja að dauðanum, alt í sömu andránni.

Arnold (*blístrar*):

Nú? Ekki neitt minna!

Konráð:

Nei, ekkert minna. Einhverntíma hefir kona kastað þessum neista í sál mína. Þar hefir hann síðan verið að brenna um sig; og nú er hann orðinn að báli, sem eg skal bera á alt ruslið og allan óþverrann — alt þetta, sem keypt er og selt fyrir peninga.

Stutt þögn.

Um hvað ertu að hugsa?

Arnold:

Eg var að hugsa um, hvort þú — hvort konan þín slyppi við eldinn.

Konráð:

Hver veit? Við skulum ekki gera hana að umtalsefni okkar, Haraldur minn En vel á minst: hún er á keyrslutúr og ætlar að taka mig heim með sér í bakaleiðinni.

Arnold:

Jæja, vinur minn, farðu nú inn í vinnustofuna mína. Eg loka ekki hurðunum, dreg aðeins tjöldin fyrir. (*Konráð fer inn í vinnustofuna. Arnold dregur tjöldin fyrir, lítur inn.*) Eg hefi lagt svo fyrir, að dömunum verður vísað hingað inn í biðstofuna. Þú getur því hlustað á viðtal þeirra, og ætti það að hjálpa þér í valinu. Bíddu mín þarna. (*Fer út um dyrnar til hægri.*)

Leiksviðið autt eitt augnablik.

María Merry (*kemur inn um dyrnar vinstra megin, með stóran kött í fanginn. Dansar inn leiksviðið. Hún er búin þannig, að hún sýnist yngri en hún þó er. Kastar sér niður í stól inst á leiksviðinu hægra megin þar sem hún getur gægst inn í skýlið bak við stand-tjaldið.*)

Jæja, kisi minn. Húsbóndinn er víst ekki heima; og við verðum að bíða hans allranáðugasta. Eða haga þeir ekki þannig orðum á Persalandi? (*Stutt þögn*). Svarar þú mér ekki, óhræsið þitt? Ertu þá kanske ekki af aðalsættum Persa-katta?

Kötturinn:

Mja-á.

María (*strýkur kettinum*):

Jú, eg hélt það. Þeim væri ekki svona ant um þig, listamönnunum, værir þú bara svona einhver almúgaköttur.

Kötturinn:

Mja-á.

María:

Veiztu það, kisi minn, að eg er stundum dálítið afbrýðissöm? Eg er nefnilega ekki alveg viss um, hvort það er þú eða eg, sem meiru varðar á myndinni.

Kötturinn:

Mja-á.

María (*stendur upp með köttinn í fanginu og gengur að borðinu. Velur eitt tímaritið og sýnir kettinum kápuna á því.*)

Sjáðu til, kisi minn. Hérna erum við bæði tvö. Þessi mynd er eftir einn af helztu málurum Bandaríkjanna. En hver getur sagt, hvort okkar mætti heldur missa sig á myndinni. (*Leggur köttinn undir vanga sinn.*) Jæja, kisi minn. Við skiljum ekki leyndardóma listarinnar. En þú sérð, að við getum hvorugt án annars verið.

Kötturinn:

Mja-á.

María:

Og þó eg sé stolt af kyni þínu, máttu gjarna vera stoltur af, hve falleg eg er. (*Tekur upp lítinn handspegil, skoðar sig og lagar á sér hárið.* Eða er eg kanske ekki falleg, kisi minn?

Kötturinn:

Mja-á.

María:

Þú ert tregur á lofsyrðin, en þess meira virði eru þau.

Ungfrú Graman (*kemur inn um dyrnar til vinstri. Hún er í ermalausum, flegnum kjól, sem er sniðinn í þeim tilgangi, að sýna sem bezt, hversu fagurlega hún er vaxin. Undir hendini ber hún lítinn, hvítan, ófríðan kjölturakka. Lítur kuldalega til Maríu, en yrðir ekki á hana. Legst mjúklega og letilega í legubekkinn.*)

Við skulum hafa það náðugt, Fídó minn, og bíða hérna.

María (*Lítur kankvíslga til ungfrú Graman*):

Hvað heitir þú, ungfrú góð? (*Stutt þögn. Ungfrúin kembir hundinum með gyltum kambi.*) Ekki stæði nú þessi rakki lengi í þér, kisi minn, ef því væri að skifta.

Kötturinn:

Mja-á.

(*Hundurinn kemur auga á köttinn og urrar.*)

Ungfrú Graman:

Hafðu hægt um þig, hjartað mitt. Ohræsis kötturinn sá arna stendur þér svo langtum neðar, að þú ættir ekki að látast sjá hann.

María:

Ó, það væri nú svo sem hægðar leikur að klóra úr honum glyrnurnar! Eða finst þér það nú ekki, kisi minn?

Kötturinn:

Mja-á.

Ungfrú Graman (*reiðulega við Maríu*):

Hver, annars, eiginlega, ert þú?

María (*kastar tímaritinu yfir á legubekkinn.*):

Svo þú lest þá ekki helztu tímarit landsins. (*Setur sig í stellingar eins og á myndinni á kápunni.*)

Ungfrú Graman (*rís upp við olnboga, og skoðar kápuna á tímaritinu. Hreyfingar hennar eru allar hægar, mjúkar og fagrar. Lítur til Maríu*):

Ó, eg bið afsökunar, ungfrú —

María:

Eg heiti Mary Merry.

Ungfrú Graman:

Mér er sönn ánægja að kynnast þér, ungfrú María, og kettinum þínum. Jú, eg hefi víða séð myndir af ykkur. Þetta er hann Fídó minn. Hann hefir nú þegar hlotið tuttugu og sjö sinnum verðlaun, á sýningum víðsvegar um Bandaríkin.

María:

Og þú ert ungfrú Graman. Dæmalaust er gaman að fá að sjá þig. Eg hefi séð mynd af ykkur Fídó, og lesið um öll afrek hans og ættbálk.

Kötturinn:

Mja-á.

(*Fídó urrar.*)

Ungfrú Graman:

Hafðu hægt um þig, hjartað mitt. Þetta er persneskur köttur af háum ættum.

(*Frú Morgefell kemur inn um dyrnar til vinstri. Svolítill api hvílir á handlegg hennar. Hún er búin á líkan hátt og ungfrú Graman. Fríð og vel vaxin. Lítur þóttalega í kringum sig. Tekur sæti innarlega til vinstri. — Hundurinn urrar, kötturinn mjálmar og apinn nöldrar.*)

María (*hlær hátt*):

Þegi þú nú, kisi minn. Þú ert aðalborinn og átt að haga þér skikkanlega.

Frú Morgefell (*við apann*):

Kötturinn stendur þér þó líklega ekki framar, Markús minn, í framvindu sköpunarinnar.

Ungfrú Graman (*rís upp við olnboga*):

Ert þú ekki hin nafnkunna ríkis- og mannkærleikskona, frú Morgefell?

Frú Morgefell (*blíðkast*):

Jú ,og þú —?

Ungfrú Graman:

Ungfrú Graman. Þú hefir máske séð mín getið og —

Frú Morgefell:

Já, eg hefi margoft lesið um hundinn þinn. Eða er ekki þetta hinn frægi Fídó?

Ungfrú Graman:

Þú getur rétt til. (*Stendur upp og réttir frúnni tímaritið. Bendir á Maríu.*) Og þetta er litla stúlkan með persneska köttinn.

Kötturinn:

Mja-á.

Frú Morgefell:

Nú, einmitt það (*lýtur höfði til Maríu*). Nú skil eg hvernig í þessu liggur. (*Ungfrú Graman sezt aftur*). Herra Arnold hefir boðið okkur hingað vegna Konráðs, málarans mikla. Hann kvað vera að líta sér eftir fyrirmynd, til þess að mála eftir nýtt listaverk.

Ungfrú Graman (*brosandi*):

Og meistarinn á sjálfsagt að gera upp á milli okkar.

Frú Morgefell (*þóttalega*):

Eg segi fyrir mig, að undir öðrum kringumstæðum hefði eg ekki gefið kost á mér, sem fyrirmynd. En þegar um auðugan og heimsfrægan málara er að ræða, verða þeir, sem hátt standa í mannfélaginu, að gera sitt ítrasta til þessa að bjarga listinni.

María:

En eg hefi heyrt því fleygt fyrir, að herra Konráð kærði sig ekki lengur um frægð og peninga; að hann sé hálfpartinn að ganga af göflunum.

Ungfrú Graman (*teygir sig letilega*):

Ó, það er ekkert að marka, hvað sagt er! Heimsfrægir menn verða að vera meira og minna dutlungasamir. Þeir mega ekki haga sér eins og aðrir menn. Það borgar sig ekki. Billegustu auglýsingar og ábyggilegustu eru kenjar stóra fólksins. Eg vildi bara að eg gæti látið stórblöðin flytja hrókaræður um sérvizkuna í mér. Eg tala nú ekki um, ef þeir gæfu í skyn, að eg væri í þann veginn að verða vitlaus.

Frú Morgefell:

En Konráð hefir æfinlega verið einkennilegur maður. Hann hafði lengi fyrirmynd, sem Móna hét. Af henni var myndin, sem hann varð frægastur fyrir. Þessi stelpa hafði heilmikil áhrif á hann. Svo hvarf hún. Hvarf hennar var á allra vitorði og ýmislegu um það hvíslað; en enginn veit, þann dag í dag, hvert hún fór, né hvar hún er niðurkomin. Alt þetta vakti eftirtekt á þessum listamanni, og varð honum stórgróði.

Ungfrú Graman:

Hann hefir, kanske, átt vingott við þessa Mónu.

Frú Morgefell:

Ef til vill. Að minsta kosti hefir frú Konráð trúað mér fyrir því, að hann kalli stundum á hana, upp úr svefninum. En svo legg eg lítið upp úr því, því sjálf er hún hálf-ærð af afbrýðissemi.

María:

Ósköp eiga þeir ríku gott! Þeir mega lifa og láta eins og þeir vilja, og það sem er kallað hneyksli hjá okkur, sem fátæk erum, verður ríka fólkinu til frægðar og ánægju.

Frú Morgefell:

Auðurinn hefur mennina upp í æðra veldi. Jafnvel list Konráðs naut sín ekki til fulls, fyr en hann eignaðist ríka konu.

María:

Og er hún, kanske, óttalega falleg líka?

(*Arnold og Móna koma inn um dyrnar til hægri. Arnold ber barnið. Bendir Mónu að setjast í svarta stólinn. Leggur barnið í kjöltu hennar og kemur fram fyrir standtjaldið. Móna er klædd tötrum, með rifinn sjalræfil í skýlu, sem slútir fram yfir ennið. Utan um barnið er vafin gömul snjáð karlmannstreyja.*)

Arnold (*hneigir sig brosandi fyrir dömunum*):

Góðan daginn. Það var afleitt að láta ykkur bíða eftir mér. En nú er bezt að lofa Konráð að svala augum sínum á kvenlegri fegurð.

Frú Morgefell:

Er hann kominn?

Arnold:

Já, bíðið eitt augnablik. (*Gætir að sér.*) Nei, hann er líklega ekki kominn.

Eg ætla að sjá til. *(Fer inn í vinnustofuna.)*

María (lágt):

Eg ætla að vona að hr. Konráð hafi ekki setið inni á vinnustofunni allan þenna tíma.

Frú Morgefell (kuldalega):

Og staðið á hleri.

Ungfrú Graman (brosandi):

Og hvað svo sem ætli það gerði til? Eg held að listamennirnir þekki okkur innan eins og utan.

(Barnið rumskast og veinar af hungri. Móna tekur utan af því treyjuna og leggur það á brjóst. — Dömurnar hrökkva við.)

María:

Var þetta krakki að væla af hungri? *(Gægist inn í skýlið. Undrast, en segir ekkert. Móna gefur henni teikn um að þegja.)*

Frú Morgefell:

Það er líklega einhver krakkayrmlingur úti á götunni.

María:

Já, einhver vesalings krói að drepast úr hungri, hérna fyrir utan dyrnar.

(Arnold og Konráð koma inn um dyrnar vinstra megin. Arnold kynnir Konráð dömunum.)

Arnold:

Nú skulum við öll koma inn í vinnustofuna. Þar er alt hentugra og birtan er betri. *(Dregur tjöldin til hliðar og lætur hin fara á undan sér. María síðust. Togar í ermi Arnolds og drepur titlinga.)*

María (lágt):

Hver er konan með barnið?

Arnold:

Fyrirmynd, eins og þú.

María:

Góði, bezti herra Arnold, lofaðu mér að bíða í vinnustofunni þangað til hún fer.

Arnold:

Kanske, ef þú verður góð stúlka. *(Ytir henni inn, og fer á eftir. Dregur hurðina fyrir.)*

(Barnið fer að gráta og lætur ekki huggast.)

Móna:

Færðu ekkert, elsku vinur minn! *(Tekur hníf upp úr treyjuvasanum. Opnar hann og hreinsar blaðið milli varanna. Bregður honum í barm sér. Leggur barnið á brjóst sér aftur. Það þagnar.)* Svona, vinur, sefaðu nú hungrið. *(Kastar skýlunni af sér. Hún er fölleit og mögur, með mikið ljósgult hár. Það og augun, djúp og skær, er hið eina, sem eftir er af hinni upprunalegu fegurð hennar.)*

(Stutt þögn.)

(Arnold og Konráð koma fram í stofuna. Arnold lokar á eftir sér og dregur tjöldin fyrir.)

Konráð:

Því ertu að gabba mig?

Arnold:

Eg er ekki að gabba þig. Mér fanst það skylda mín að sýna þér fyrirmyndirnar mínar, og vinnustofuna, þar sem eg vinn mér til auðs og frama — lofa þér að átta þig áður en eg sýni þér fyrirmyndina þína.

Konráð:

Þetta er alt svo ólíkt þér, Haraldur, og sé það aðeins spaug, skal eg strax fara. *(Býr sig til að fara út um dyrnar til vinstri.)* ....

Arnold:

Aðeins eitt augnablik, Konráð. *(Dregur stand-tjaldið inn að bakveggnum. — Barnið lítur upp. Niðurandit þess er*

blóðugt. Konráð starir hreyfingarlaus á konuna og barnið. Andlitsdrættirnir verða harðir og augu hans brenna. Arnold verður hverft við að sjá blóðið. Gengur að stólnum.) Því er barnið blóðugt?

Móna (brosandi):

Það er ekkert. Eg geri þetta stundum, þegar hann er svangur. En núna hefir það kanske, orðið heldur mikið.

Arnold:

Guð hjálpi þér, kona.

Konráð:

Haraldur, þarna er hún. Sæktu mér áhöld — dúk og liti — dráttblý — krít — kol eitthvað til þess að festa þessa mynd!

Arnold:

Við skulum fara inn í vinnustofuna, þar eru öll tæki og betri birta.

Konráð:

Nei, hreyfðu hana ekki. Myndin getur breyzt. *(Eitthvað er það í rödd Konráðs, sem heimtar hlýðni.)*

Arnold:

En barnið þarf næringu.

Konráð:

Nei, ekki fyr en búið er. Náðu fljótt í tækin. Heyrðu það, maður! Fljótt! *(Stendur alt af í sömu sporum og starir á Mónu.)*

Móna:

Farðu að óskum hans í öllu, við getum beðið.

(Arnold fer inn í vinnustofuna og kemur að vörmu spori með málaratrönur, með dúk á, og önnur tæki. Þessu hagræðir hann fyrir framan Konráð, sem stendur við vinstri vegginn mitt á milli dyra og bakveggs. — Arnold hefir gleymt að loka dyrunum á eftir sér.)

Konráð:

Talaðu við hana, Haraldur, á meðan eg næ myndinni. Láttu hana segja þér æfisögu sína — eitthvað. — Kveldu hana alt sem þú getur (*málar*).

Arnold (gengur að svarta stólnum):

Þetta er þrælslegt, eins og það er heimskulegt.

Móna (brosandi):

Nei, nei. Svona er listin. Hann verður að ná mynd af mér, og þó málar hann eitthvað, sem er miklu stærra og meira en við öll.

Arnold:

Þetta er hreint og beint óþarfi, og þú og barnið svona á ykkur komin.

Móna:

Og þú, sem þykist vera listamaður, kallar það óþarfa, að draga sorg og gleði mannshjartans, ást þess og hatur, eymd þess og kjark, von þess og örvænting — draga alt þetta saman í einn brennipúnkt, sem kveikt getur hugsun, og vakið óteljandi sofandi sálir langt fram eftir komandi öldum.

Arnold:

Nei, mér finst annað eins tilræði og þetta ekki vera tilvinnandi.

Móna:

Það er alt tilvinnandi fyrir listina og —kærleikann.

Arnold:

Fyrirgefðu mér, en mér finst þú hafa svo lítið af kærleik að segja — kærleik annara til þín.

Móna:

Og list. Datt þér ekki í hug að bæta því við?

Arnold:

Jú, eg skal játa það.

Móna:

Eg varð þó frumkvöðull og fyrirmynd að því mesta listaverki, sem málað hefir verið á seinni árum. Og heldurðu ekki að blessuðu barninu mínu þyki vænt um mig?

Arnold:

Jú, jú. Þú hefir rétt fyrir þér. Þú átt ítök í báðum.

(*Stutt þögn.*)

Konráð (*málar af kappi*):

Geturðu ekki látið hana tala? Sérðu ekki að svipurinn dofnar, þegar hún þegir?

Móna:

Þetta er alveg satt. Eg er eitthvað svo þreytt. En ef þú talar við mig, get eg svarað þér. — Hann vill að eg tali um sjálfa mig, þó hann heyri ekki eitt einasta orð af því, sem eg segi.

Arnold:

En hann hlýtur að hafa heyrt hvert orð.

Móna:

Nei, nú heyrir hann aðeins með augunum.

Arnold:

Hvernig veiztu það?

Móna:

Eg var einu sinni fyrirmynd málara, sem stundum komst í líkt skap eins og vinur þinn er nú í. Þá fanst mér eg sjá myndina hans áður en hún var komin á dúkinn. Svo var eins og eg gæti látið sál mína streyma til hans í myndina.

(*María gægist fram milli hengitjaldanna, en enginn veitir henni eftirtekt.*)

Arnold:

Þú hefir þekt hann vel.

Móna:

Já. Stundum fanst mér við vera eitt. Þá þurfti engra orða við. Þá runnu djúp sálna okkar saman í eitt, og mér fanst eins og öll tilveran standa í ljósum loga. Þá langaði mig til að brenna upp til kaldra kola, eða leysast upp til agna, í ljóshafinu.

(*Stutt þögn.*)

Arnold:

Og svo?

Móna (*andvarpar*):

Og svo skildum við.

Arnold:

Því skilduð þið?

Móna:

Hann misti sjónar á listinni.

Arnold:

Hvernig þá?

Móna:

Hann seldi himnaríki sálar sinnar fyrir peninga.

Arnold:

Og rak þig frá sér?

(*María hefir dregið hengitjöldin lítið eitt til hliðar og stendur í dyrunum með ungfrú Graman á aðra hönd, en frú Morgefell á hina. Þær horfa agndofa á það, sem fram fer.*)

Móna (*á orðið bágt með að kæfa niður geispann*):

Nei. Hann rak mig ekki í burtu. Eg flúði frá honum.

Arnold:

Og gerði hann enga tilraun til að finna þig?

Móna (*geispar og andvarpar milli orðanna*):

Nei, hann varð víst feginn að losast við mig.

Arnold:

Þér er að verða ilt. Má eg ekki sækja þér vatn?

Móna:

Nei. Það líður frá aftur.

(*Stutt þögn. Frú Konráð opnar dyrnar til vinstri, og staðnæmist þar. Enginn tekur eftir henni. Hún er búin til bifreiðar-keyrslu, með blæju fyrir andlitinu.*)

Arnold:

Og langaði þig ekkert til að snúa til hans aftur?

Móna (*með hvíldum*):

Nei. — Eg var búin að sækja barnið mitt. — Eg náði því úr ljóshafinu.

Arnold:

Hvað heitir þú?

Móna (lágt):

Móna. (*Hún þagnar og höfuðið hnígur niður á bringuna.*)

Konráð:

Hvað gengur að henni? Því talar hún ekki?

Arnold:

Það er liðið yfir hana.

Konráð:

Það gerir ekkert til. Eg er búinn í bráðina.

Arnold (Kemur auga á Maríu):

María, taktu barnið.

María (hleypur til, kastar kettinum frá sér og tekur barnið úr kjöltu Mónu.)

Blessaður litli auminginn! Eg skal passa þig fyrir mömmu.

Arnold:

Komdu, Konráð, og hjálpaðu mér til að koma henni yfir á legubekkinn. (*Þeir bera Mónu yfir leiksviðið og leggja hana á legubekkinn.*) Þekkir þú hana ekki enn, Konráð?

Konráð (rankar við sér, krýpur niður og faðmar hana):

Móna! Móna! Eina ástin mín! (*Skelfur af gráti.*) ....

(*Frú Konráð stígur hægt inn á leiksviðið. Tekur snögglega til skammbyssu úr barmi sér og skýtur Konráð. Hann fellur á gólfið. Frú Morgefell og ungfrú Graman, sem alt af hafa staðið í dyrunum, æpa upp og falla í ómegin.*)

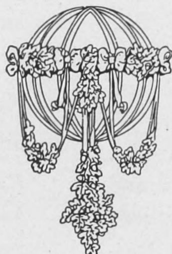
Arnold (grípur byssuna af frú Konráð sem stendur í sömu sporum eins og í leiðslu.):

Guð fyrirgefi þér kona! Þú hefir drepið manninn þinn! (*Við Maríu*): Bíddu hérna augnablik, María mín. Eg ætla að síma eftir lækni og lögreglunni.

María (gengur að legubekknum, með barnið á öðrum handleggnum. Með hinni hendinni losar hún um fötin á Mónu. Stendur upp og vefur barnið að sér):

Pabbi og mamma bæði dáin.

(Tjaldið.)

Um orðakver Finns Jónssonar.

Eftir **Pál Bjarnarson.**

Þá er Norðmenn tóku til að leggja stund á norræn fræði, þá ömuðust þeir þegar við því, að forntunga Norðurlanda væri nefnd Íslenzka, þótt fræði sé eftir íslenzka menn og ritin á þeirra tungu. Þeir tóku upp nafnið Fornnorræna (Oldnordisk), og síðar færðu þeir sig upp á skaftið og kölluðu hana Fornnorsku. Af nafngift þeirra er aftur runnin kenslugrein sú, sem nú er alment viðtekin erlendis, að forntungan hafi um Siðabótina verið útdauð alstaðar á Norðurlöndum og eins á Íslandi, og frá þeim tíma sé að telja hinar nýju tungur, Ný-Dönsku, Ný-Íslenzku o. s. frv., svo að Íslendingar hafa ekki geymt eða varðveitt forntunguna lengur en hinar þjóðirnar, þegar öllu er á botninn hvolft, eftir þessari kenslugrein. Norðmenn hafa og með blygðunarlausri óskammfeilni — Munck, Bugge o. fl. — reynt og reyna að eigna sér íslenzk fornrit, og til marks um, hversu hart er róið að því, af málfylgjumönnum hinnar norsku stefnu, að villa heimildir á íslenzkum uppruna norrænna fornrita, má geta þess, að á landabréfum, sem löggild eru til skólakenslu hér í Canada, eru á að gizka þrír fjórðungar Íslands sýndir samlitir Grænlandsströndum og norðurhluta Canada, eins og þeir væru bygðir eða hefðu verið bygðir af Skrælingjum. Sunnlendingafjórðungur einn er látinn vera samlitur Norðurlöndum. Þeir, sem hér þekkja, hvernig vísindin eru höfð til skoðana-undirróðurs, geta farið nærri um, hvaðan skeyti það sé komið. Innrætist æskulýðnum það, að Ísland sé Skrælingjaland, þá rennur honum ljúfar niður kreddurnar um fornnorræna bókagerð í Noregi og landafundi þaðan.*)

---

*) Þessi tilgáta höf. virðist ærið hæpin, að minsta kosti liggur beinast við að skýra þessa vitleysu landabréfanna á annan hátt. Það er ekki sennilegt að áhrifa frá Norðurlöndum gæti að mun við samningu skólabóka hér í álfu eða landalýsingar. Mun ærinn til að þeir "vísindamenn", sem við það eru að fást, seu læsir á danska tungu. En þótt svo væri, myndu þeir fátt finna í ritum fræðimanna á Norðurlöndum, er gæfi þeim efni til að álíta að Ísland væri bygt Eskimóum, öllu heldur hið gagnstæða, því um það mun deilan snúast, milli Íslendinga og Norrænufræðinga, að hinir síðartöldu gera of litla grein þjóðernanna, en telja bæði íslenzka menn, svo sem Leif Eiríksson, og íslenzk fornrit undir Noreg. Þetta mun því miklu fremur eiga rætur að rekja í aðra átt — til stórveldishrokans, er hvorki fer hljótt eða skríður í felur um þessar mundir, og eigi virðist annað æðra boðorð hafa en að verjast þekkingu á þjóðum og löndum, er standa utan við ríkisheildina. Það varðar svo litlu, hvort satt er sagt eða logið er til um þær þjóðir. Dæmi viljum vér nefna, er þetta sýnir svo áþreifanlega, af einni skólabókinni, er lögboðin er hér í Vestur-Canada. Bókin heitir "Dominion School Geography", og er lögskipuð af mentamálaráðgjöfunum í fylkjunum Alberta og British Columbia sem kenslubók í landafræði við alþýðuskólana. Bókin er gefin út með styrk af opinberu fé af W. J. Gage & Co., Toronto, árið 1910. Löngu máli er eigi farið um Ísland í bók þessari — 14 línum — en frá því er skýrt sem

Það hefir ekki mikið upp á sig, þó íslenzkir unglingar spretti stöku sinnum upp af bekkjum sínum, eins og vor annálaði forvígismaður Jón Sigurðsson, til þess að andmæla falskenningu landabréfanna. Undirróður þeirra kemur að tilætluðum notum eins fyrir það.

Að því er snertir kenslugreinina um skiftingu tungunnar í forna og nýja, þá er hún sjálfsagt rétt um löndin þrjú, nema fyr megi verið hafa, en um Ísland er ekki hægt að skoða hana nema tómt gerræði eða hégóma. Það er háttur málfræðinga, að skifta tungu í forna og nýja, þegar telja megi, að þjóðin hafi gleymt fyrri hlutanum fyrir hinum síðari, en fyr ekki; t. d. getur brezk alþýða hvorki lesið né skilið forn-Ensku, dönsk alþýða ekki forn-Dönsku, norsk alþýða ekki Norrænu, né þýzk forn-Þýzku; en íslenzk alþýða les og skilur Norrænu enn þann dag í dag, jafn-reiprennandi og með samri greind og alþýða manna í öðrum löndum les og skilur dagblöð sín, nema betur sé. Meðan svo er, er engin ástæða til að skilja á milli forntungunnar og Íslenzku. Bókmál Íslendinga hefir frá önd-verðu verið og er enn norrænt mál, og Norrænan er því réttnefnd Íslenzka, eins og hún var og nefnd af norrænufræðingum þeim, sem mestir hafa uppi verið, Rask, Sveinbirni, Konráði. Forn-Norræna (Oldnordisk) er rangnefni, norskt vísindaagnyrði freklega ágengt við sannleikann, því það lýsir gleymt, fornt, dautt það, sem lifir fullu fjöri, þó með fámennri þjóð sé. Væri önnur eins ósvinna boðin stórþjóð, svo sem Bretum eða Frökkum, að prédika að tunga þeirra væri dauð, þá myndi þeim vísindamönnum vera viðbrugðið, en sama er innrætið og sannleiksástin, hvort við marga eða fáa er um að eiga. Íslendingar hafa aldrei verið spurðir um þessa skiftingu. Halldór Kr. Friðriksson og Jón Þorkelsson höfðu hana að engu og kendu tunguna óskifta. Enginn dylur þess, að Íslenzka sé frábrugðin forntungunni í sumum greinum. Tungan lifandi hefir, vitaskuld, tekið breytingum, eins og hvað eina, sem lifir, en ekki kveður svo mikið að frábirgðum þeim, að rétt sé að skilja á milli fyrir það. Ljósastur vottur um það er einmitt, að íslenzk alþýða skilur jafnt "fornt mál" og nýtt, eins og áður er á vikið. Norðmenn láta svo sem Íslendingar hafi ekki geymt forntungunnar, fyrst munur sé á henni og máli þeirra nú, en vitanlega gat tungan ekki verið hvorttveggja í senn, bæði lifandi og dauð. Íslendingar gerðu forntunguna bókmál einir allra Norð-

---

fróðlegt er að vita, um landið og íbúana. Sagt er að naumast spretti þar jörð sökum kulda, fólk lifi mest á selum og sjófangi, búi í moldarkofum er þaktir séu með torfi. Hita leggur upp í þekjuna af fólkinu, svo þekjan helzt þýð nokkurn hluta sumars og sprettur þá vel! Er hún þá slegin og heyinu safnað til vetrarins til fóðurbætis fáeinum sauðum, er almenningur heldur lífi í með fiskileifum og öðru rusli er felst til! Svo er sú saga ekki lengri. Ekki finst mér það vera hugsanlegt, að Norrænumönnum sé um að kenna þvætting þenna, þótt hins vegar megi segja, að Íslendingar sjálfir eigi sök á því, þegar þeir ekki reka þetta slúður til baka aftur og afsegja þvílíkar skólabækur sem þessa lögskipuðu landafræði. — Athugasemd þessi er ekki gerð til þess að deila á greinarhöf., heldur til þess að benda honum á, að skýra má litinn á landabréfunum með öðrum hætti en hann gerir. Ritstj.

urlandaþjóða og hafa haldið því bókmáli síðan.

Norðmönnum tókst það aldrei. Það sést bezt á því, að þeir eru eina þjóðin á Norður löndum, sem ekki eignuðust bókmál á forntungunni, því þeir gleymdu henni fyrir ný-Dönsku, og ný-Norska er ekki nema ný-dönsk mállýzka. Samt er norska fornfræðistefnan sú, að setja upp forn-bókagerð í Noregi og kenna óspart, að forn-tungan sé dauð á Íslandi sem annarsstaðar. Stefna þessi átti ekki upp á pallborðið hjá Íslendingum, meðan þeirra Jóns og Halldórs naut við. En síðan leið þá,, hefir kenningum hennar verið otað að Íslendingum af kennurunum íslenzku, sem eru í þjónustu Kaupmannahafnar-háskóla.

Kverið, sem getið er um í fyrirsögninni, fer dult með þessa kenningu. Það á að vera til leiðbeiningar um réttritan og uppruna orða, en erindi þess er að mala undir hina norsku kenningu. Það er hægt að merkja þa ðundireins á fyrstu línum formálans: Þetta litla kver er ætlað til þess að leiðbeina um rétta stöfun orða, og um leið skýra, hvers vegna þau skuli stafa svo og svo. Er þá einkum vísað í norsk og dönsk orð, , því að þau eru ó-brigðulasti votturinn um langflest orðin," þótt ummæli þessi séu tekin aftur jafnhraðan, vitanlega af því að þau misbjóða sannleikanum: 'Vitaskuld hefði sem oftast mátt vísa til ritháttar "að fornu", eða í "fornu máli", og til þess er tekið, þegar alt annað þraut". — Samkvæmt hinum fyrri ummælum er því kverið krökt af norskum orðum, sem sett eru aftan við íslenzku orðin, þar sem sýna ætti uppruna, þótt þau séu vitanlega ekkert að marka um réttan íslenzkan rithátt né uppruna, eins og líka liggur í hinni seinni tilvitnan. Íslenzka er stafsett eftir uppruna að mestu, og til þess að vita, hvernig rétt skal stafsetja, er að leita til tungunnar sjálfrar að upphaflegum stofnum eða rótum orðanna; verði það ekki fundið, sem kann að koma fyrir, þá er að leita í germönsk mál hliðstæð Íslenzku, eða þá enn fjær í önnur arisk mál, sjaldnast í Norsku, því orðstofninn er þá oftast finnanlegur í Íslenzku, og norskan ritháttt er lítið að marka. Þessi aðferð er ekki nema það, sem jáð er í hinni síðari tilvitnan, og því á það hvergi við að vera með þessi norsku orðstrýpi aftan við íslenzk orð, fyrst þau eru ófrumlegri en íslenzk orð og allsendis marklaus fyrir þau. Það er sýnilega gert til þess að halda með norsku kreddunum og telja Íslenzku á bekk með Ný-Norsku. Kverið fer að þessu leyti í nokkuð svipaða átt og landabréfalitanin, sem getið var að framan. Auk þess fer kverið víða skakkt með uppruna eða eiginlega þýðingu orða.

Það er tilgangur þessara lína að vekja athygli á þessu, því rangar orðauppruna-skýringar eru meinlegar alþýðu. Það er fátt, sem fipar jafnmikið skynbragði hennar á tungunni, sem þær einkanlega, er þær eru gefnar af þeim manni, sem er hinn ríkasti heimildarmaður um tunguna af þeim, sem nú eru uppi, og allur þorri manna telur óyggjandi um skýringar á fyrirbrigðum

hennar. Í dæmunum hér á eftir er það gæsarlappað, sem tekið er úr kverinu.

"Ábristir, ábreistur (ábristur B.H.) uppruni óviss; en r sýnist vera innskot, því egs. og pþý. finst býsting og biost; hefir verið sett í samband við brjóst og ætti því að rita með y (ý sem hefir styzt) og það er eflaust hið eiginlega rétta". Þá er nú flest óvíst í getgátnasúg málfræðinganna þeim, er þeir kalla etymologiu, ef uppruni þessa orðs er óviss. Ábristir, ábreistur, ábristur og ábrestur, alt saman kvk. flt.-orð, er nafn á rétti, sem búinn er til úr þyntri broddmjólk með því að elda hana. Hún hleypur þá og hlaupið stendur í ílátinu með samheldum, sléttum yfirfleti; en bráðum koma á brestir, sprungur, er osturinn skilzt frá mysunni, og þar af þiggur rétturinn nafn sitt. Nafnið er fors. á skeytt á nafnhátt sagnarinnar bresta, er hafður er kvk. nafnorð, samkv. vanalegri orðmyndun innan sagnaflokksins; i er eldra í stofni en e, og i og ei skiftist oft á; það skýrir orðmyndirnar: ábristur, ábreistur. Innan sagnflokks þessa er og nafnháttarstofn hafður að kvk. nafnorði; það skýrir myndina: ábristir, sbr. hjálp, hjálpir; orðin eiga alls ekki að stafast með y í stofni því þau eru runnin af brest-álmu hljóðskiftisins, og eiga ekkert við mjólkur kirtla, brjóst, saman að sælda, nema það orð mun af sama hljóðskifti. Því brjóst heitir svo, af því það breztur upp fyrir öndinni. Þó hefir merkur íslenzkufræðingur talið það samstofna gríska orðinu prosþerios (fremri) og er eg ekki að andæfa því, þó eg segi, hvað eg haldi. Ef til vill veldur ókunnugleiki kverhöf. á ísl. réttum eða matarhæfi óvissu hans um uppruna meira en óvissa um orðmyndan. Björn M. Olsen gat þess í viðskiftum þeirra út af uppruna Eddukvæða, að það væri mikið mein, hve ókunnur hann væri íslenzkum högum og hugsunarhætti.

"áfangi, það sem farið er yfir milli hvílda, dagleið; hvíldarstaður (áfangastaður); orðið er afbakað úr eldra aivángi (-r), vangr (engi, grasflötur) til að æja; en afbökunin er mjög gömul". Hvaðan veit kverhöf. þetta? Umsögn hans fer í bág við orðmyndunarreglu málsins. Það, sem hann kallar afbakað, eru keipréttar orðmyndir; en áivángi er ambaga. Heldur ekki merkir orðið grasflötur til að æja. Orðið er myndað af á kvk.=hirða og fangi (af að fá), og merkir þá hirðufangi, þ. e. a. s. það að fá e-u hirðu. Á er samandreginn nafnháttur sagnarinnar aga, hafður að kvk. nafnorði. Sögnin á merkir: 1. að bera hyggju um e-ð, hirða; 2. vanda um, siða; í síðari merkingunni ósamdregin og veik beyging, en samdregin er hún sterk; um það vitna hljóðskiftisorðin runnin af beygingunni: agi, á (í samskeytingum á-fangi, á-fóðr), kvk., hirða; Ánn (mannsheiti) = hirðir, önnungur; átt (ætt) eig. lið, sem e-r á hirðu um, þar af kyn, knérunnur, kynbálkur, ógr (í samskeytingi umb-ogr = áhyggja, umhyggja).

Orðið á, og eins eignarf. þess ár, er rétt í forskeytum áfangi, árfangi, sbr. ljá = slægja, ljáhorn, ljárhorn og ljáarhorn. Áivángi, æ-

vang (norskt staðarheiti) áifóðr, eru að skoða afbögur, runnar af orðmyndunarlosi fyrir röskun r-ins. Á öðrum stað blandar kverhöf. saman sögnunum á og æja; telur nafnh. báða sömu sagnar, æja eldri mynd. Það eru aftur hausavíxl hjá honum, á er eldri myndin, þegar af því að æja er afleiðslusögn sagnarinnar á, mynduð af þátíðarstofni hljóðverptum. Annað mál er það, að æja hefir útrýmt sögninni á svo, að hún er aldrei höfð nema í nafnhætti: á, en sterka beygingin er rétt mál hverjum, sem vill nýta sér það.

"**afbaka,** afbökun .. baka er rétta myndin (ekki baga); merkir eig. að taka (saga, hefla), "bakið" af trjám svo flatt verði (sbr. B. H.) og fái aðra lögun". Báðar myndirnar afbaka og afbaga eru réttar, en ósamstofna eru þær. Ókunnleiki kverh. á íslenzkum högum kennir á því að einskorða eig. merkingu við afbökun trjáa. Refar og selir eru ekki síður afbakaðir.

"**afstirmi,** e. afstyrmi gæti verið af stormur, og merkt vindslot, réttað-segja-logn, gola, þróttlaus vindur, og þar af þróttlaus vera; stirmi er óskýrandi." Samkv. Frumpörtum íslenzkrar tungu skiftast **f** og **m** á, og á það sér stað í þessu orði; stirmi er fyrir stirfi; stirfr er stinnur, sem ekki lætur beygjast; afstirmi er þá það, sem stinnleikur er ekki í, lint, duglaust. **Y** á ekki að rita í stofni.

álappalegur, eig. sá, sem stígur þunglamalega og klunnalega á lappirnar." Orðskýringin vísar frá upprunanum í staðinn fyrir að honum; þesslegur að vera af löppunum; aflappalegur er líka sagt, eins og sagt er af stað og á stað.

"**altjend,** svo er þetta nú frb. og er það komið svo langt frá frummyndinni **alt jafnt,** að engin ástæða er til að rita öðruvísi (t. d. milliliðsmyndir sem altjamt — altjemt — altjent)." Kverhöf. á upptökin að því að ráða uppruna í íslenzku af ímynduðu framburðartauti eða latmælaþaulum; t. d. getur honum komið til hugar að Grindli geti orðGrilli, skotnir geti orðið skoddnir, — skornir, þótt engar álíkur séu til þess í málinu. Eftir höfðinu dansa limirnir. Alþýða manna getur ekki, sem vonlegt er, áttað sig á því að aðrar eins afleiðslur séu rakalaust bull, fyrst annar eins hágildingur fer með þær. Þannig hefir borið fyrir mig skýring á bæjarheitinu Ípishóll, að það væri íbeitshóll; milliliðirnir: Íbeitshóll — Íbeisshóll — Íbisshóll — Ípisshóll, alt saman rakið með tilvísan til Finns Jónssonar, líkast því að gert væri sér upp til að gera gys að orðafleiðslum hans, þó svo væri nú ekki í rauninni. Milliliðsmyndirnar alt jafnt — altjend, eru einar af latmæla-afleiðslum hans. Altént er kvk. af fortíðar-lýsingarorðinu **alténn,** altéðr = altjáður, og á að rita **t** að niðurlagi, enda er svo frb. ekki síður en hitt.

"**ambátt,** komið úr Keltnesku upphaflega inn í germönsk mál (ambact, þræll); þar af embætti." Órýnið haft eftir öðrum, en engin ástæða er íslenzkum manni að gana út í Keltnesku um þetta orð. Það er há-íslenzkt, komið af sögninni baga, er merkir eiginlega gera óbeint, leggja í brot, og svo þar af gera óbeint við e-n, skaða. Af-

runaorð sagnarinnar votta sterka beygingu, sem sé: bagr (bágr). bjórr, brot (sbr. hrygglengjubjórr = brotið til að rista hrygglengjuna úr skinni, þar af og hið úrrista skinn, bjórþil, þ. e. þil með röndum, er fara í bág hver við aðra); bógr. heitir svo, því þar verður böggull eða felling á skrokknum; bótt eða bátt kemur fyrir í samskeytingi, en bag eða bán, sem við mætti búast eftir vanalegri orðmyndun, er þekkjanleg í bann, brot, misfelli (sbr. fallinn í bann, í kirkjunnar bann), annaðhvort bán með viðbótar hljóðgrenning fyrir viðaukið n, eða þá bag, svo að nn hafi skipzt á við g. Þeir stafir sýnast skiftast á á stundum, t. d. aga, anna; hagur, hannr; baga, banna, o. s. frv. Sá hængur er þó á, að Frumpartar íslenzkrar tungu geta ekki slíkrar áskiftingar.

Sögnin kemur fyrir í samskeytingum, af-baga, eiginlega brjóta saman um of, skekkja; "ambaga líklega f. andbaga," er illa til getið; f og m skiftist á; afbaga verður ambaga (skekkja), og hið sama ambátt eig. sú, sem er ofbögluð, um of gert óbeint við, ánauðug kona, þý. "Beygla af baugur", er vitlaust skrifað og rangt rakið. Það er komið af hljóðskiftaálmunni bag, sbr. baga, bagall (óbeinn stafur), baggi (innskots g), böggull, begla (di) eða begla (að) á að skrifa. Býsn er og komið af þessari sögn, myndað af þátíðarstofni hljóðverptum og viðskeyti -sn eftir vanalegri orðmyndun í þessum sagnflokki, og merkir hið mesta bann eða brot, eða stórmisfelli, sbr. býsna skal til batnaðar; "býsn ritað svo að fornu, í Norsku þó bisn, ef til vill af st. boð í að boða", sýnir norskan rithátt marklausan að vanda; en gaman hefði verið að fá að sjá, eftir hvaða orðmyndunarreglum eða álíkum innan tungunnar rekja mætti býsn "af st. boð", alveg að því sleptu, að merkingar koma ekki saman.

"andrá líklega f. -rjá (í fornmáli) = uppþot, hríð; j er þá felt úr vegna samhljóðafjöldans (og áherzlurýrnunar)". Kverhöf. kannast hér ekki frekar en áður við samdrátt sterkra sagna þeirra, sem enda aga með hljóðskiftinu a-ó-a (e). Drá er nafnháttur samdreginn sagnarinnar draga; andrá er sama og andardráttur.

"aukvisi .. uppruni óviss"; er vafalaust af sögninni ökkva, eins og rök eru færð til áður í Tímariti þessu.

Undir orðinu bifur er drepið á "fornnorræna (og ísl.) bjór (bjórr)". Slíkt verður þeim, sem sölin éta útlendu; en ofætlun er það kverhöf. jafnt sem öllum öðrum að draga norræn orð og íslenzk í dilka sér.

'bilt (sbr. bil), aðeins í að verða bilt, verða svo hræddur að maður þori ekki að halda áfram (til að ná því, sem maður vill ná).". Orðskýringin er álíka innsæ og orðhönnur. Bilt er sagnbót sagnarinnar bella (billa), hún sýnir veika beygingu sagnarinnar, billa, bildi. bilt; tíðast er þó sögnin sterk: bella, ball, bollið. Sögnin er mynduð—eins og fjöldi sagna í þessum flokki, af lýsingarorðum með hljóðvarpi, — af bölr, illr, og merkir að verða ilt við, meint við, framlagslaus.

"bíti, í bítið er lánsorð, sbr.

sænska orðið bitida (bitti) = í tæka tíð, sem komið er úr Þýzku, bitiden (beizeiten)." Þetta er lært, en ekkert hald í því. Hljóðskiftissagnirnar í-ei-i mynda með nútíðar-nafnháttarstofni og viðskeytinu i hvorugkynleg nafnorð, t. a. m. skíði, smíði, einstígi o.fl. Svo er bíti myndað og merkir það mund, er fé rís úr bælum til að bíta, þar af leiðandi snemma dags.

'breiskja .. uppruni óviss, og eins rétt að rita með ei (sem ey)"; brim no. brim, bris no. bris.." Öðrum eins skýringum og þessum á maður að venjast í kverinu. Allir vita, nema þá kverhöf, að breiskja er af brís (eldr), baka við eld, þurka t. d. dún, öll orðin finnanleg eftir vanalegri orðmyndun af rót sagnarinnar brenna (brinna), og allir eru jafn nær um ritháttinn af hinum no. Breiskja er ekki eins rétt ritað með ey; það á alls ekki að skrifa það svo.

"breyskur, no. bröysk, "skör, svag, let at brække", skylt st. í brjóta braut. Ekki z." Þetta sýnir, hve kverhöf. hættir við að hlaupa með það, sem hann sér eftir aðra, hugsunarlaust. Breyskur á ekkert skylt við st. að brjóta, braut, og merkir heldur ekki "let at brække". Orðið er komið af brjósk og merkir eiginlega undanlátssamur, gjarn til að láta undan en brotna ekki, þar af ístöðulítill. beygjanlegur, sveigjanlegur. Brjóskið væri gagnslaust í líkamanum, væri það brothætt, og ætti breyskur skylt við st. brjóta, þá ætti einmitt að rita z.

"draumur, af draums var haft í talshætti að vera draums = sem í draumi; þetta varð í frb. drums (sem og hefir sést ritað drumbs!)" Kannast ekki við hljóðskiftið dramb —drumb. Dramb er það, sem er mikið og veglegt; dramba er að vera það, eða þykjast vera, berast mikið á; drambur er hátt og tignarlegt bjarg eða hamar; drumbur er 1. mikið tré og gilt eða trébútur, 2. maður fullur fáleika eða þurradrambs . Í þeirri merkingu er það í máltækinu að vera drumbs, þ. e. láta sér fátt um finnast, taka e-u fálega, þurlega, með tregðu. Máltækið merkir ekki að vera "sem í draumi". Sé máltækið að vera draums til, og engin ástæða er til að bera brigður á það, fyrst kverhöf. segir það, þá er það víst, að hann misskilur það, því það merkir alveg sama og hitt; og hið dáraða b á að rita í draums á undan s-inu, því það er þriðja álma hljóðskiftisins,

Það stendur heima, að drýli á að rita, ekki dríli. Af sterkbeygum sögnum með hljóðskiftinu a-ó-a (e), eru nafnorð mynduð af hljóðverptum þátíðarstofni með og án viðskeyta, t. d. bý-sn; slý, hlutir þar sem grasi slær í legur fyrir vatnsaga; brý, flt. brýr, sem ranglega er sagt flt. af brún í nýrri málfræðisbókum. Drý-la er sögn af að draga, og merkir, að draga saman eða hroka upp heyi til þurks í smáhrúgur; hrúgan heitir drýla og drýli. "Drýldinn, uppruni óviss", er ítrekunar-lýsingarorð af sögninni að drýla.

Kverhöf. er upphafsmaður að "troð"-kenningunni, þ. e. að stafur "troði sér inn" í fallending, t. d. í sólna fyrir sóla, vallna fyrir valla o. s. frv. Hæpin í meira lagi er sú kenning. Málfræði fyrirbrigði

þau stafa af því, að tungan á sama orðið innan allra kynja, t. d. skriðr, skriða, skrið, eða innan tveggja, guss, gusa, slagr, slag, eið, eiði, eða þá að hið sama orð er hneigt eftir tveimur hneigingum, t. d. sál, sála. Það væri hægt að fylla heilar síður af dæmum til þessa og er ekki nema eðlilegt, því fyrirbrigðunum veldur hinn langi lífsferill tungunnar. Ekki er hægt að standa í stað og lifa. Stafir troða sér ekki inn í föllin, heldur er orðið haft í öðru kyni eða hinni hneigingu þess, t. d. sáluhjálp, sálarháski, landsfjórðungur, landareign o. s. frv. Því er það rangt hjá kverhöf. að "dul, draga dulur á e-ð er rangt f. dul, en nú skilið sem flt. af dula eða ruglað saman við það)". Orðið kemur fyrir í öllum kynjum, dul og dula, kvk., dulur, kk.,, og margan hefir dulið drepið. Eftirtektarvert er það, að fallmyndir þessar fjölmynda-orða eru ekki jafngengar hver fyrir aðra í orðatiltækin, t. d. er sagt sáluhjálp, síður eða alls ekki sálarhjálp; ætla sér dul, en ganga upp í þeirri dulunni, og að draga dulur á e-ð, er tíðara en draga dul á, í samskeytingum, hið sama dularklæði, dulsmál, en dulu eða dulna eru ekki ígeng.

fífill, no. fivel (= fífa og fífill) er eiginlega dregið af fífa (rýrnunarorð)", og nú stendur heima; safnorð þó öllu heldur, sbr. ferill, jökull, en lengra má elta það. F skiftist á við ð samkvæmt Frumpörtunum, svo að fífa er þá fyrir fiða, kvk., eiginlega s. s. fiðr, hvk., kk. er fiðr = Finnr, eiginlega sá, sem skrýðist fjöðrum eða fjaðurham, sbr. Bjálfi, Úlfheðinn. Í ritgerð "Um íslenzk mannanöfn", í 3. bd. Safns til sögu Íslands, er nafnið talið skylt þjóðarheitinu Finnar; það er ekki eins líklegt.

"**gíll**, no. gil," er rangt ritað og mót venju fyrir gýll; hrasað á norska rithættinum, sem sjaldnast er að marka. Orðið er runnið af að gjósa, eftir vanalegri orðmyndan. Glæjalogn heldur kverhöf. líklega afbagað úr blæjalogn. Báðar myndirnar eru réttar. Blær(af blár) er blámi vatna. Þegar vötn halda blæ sínum, þá er blæjalogn. Hlálegt er að sjá "grind, no. grind", "grís, d. grís", "grisjulegur, sbr. no. grisen, utæt, hullet". Af sama stofni er Tanngrisnir (með grisnum tönnum." Það er ótrúlegt, að kverhöf. viti ekki, að orðin séu runnin af að grína = gapa sundur, svo að sjái í e-ð annað, og þó virðist svo vera. Því Tanngrisnir merkir ekki sá, sem hefir gisnar tennur, heldur sá, sem grín svo að sér í tennurnar.

"**hannyrðir**, líklegt er að hann sé stofn orðsins hannarr um menn, er voru listamenn (-konur) til vinnu; -yrð er erfiðara, en er ritað svo í fornu máli (hannerð er ekki að marka, þar er e til orðið úr ǿ), ef til vill af orð í verða". Svo mörg eru þessi orð. Hannarr er lýsingarorð. Viðskeyti þess, arr, umskiftilegt við urr, eins og -all er umskiftilegt við -ull, -ann o. s. frv. Nafnorð myndast af lýsingarorðum oft með viðskeyti, ð sem hljóðvarp fylgir;svo er hér myndað hannerð af hannarr, hannurð af hannurr. Í útg. Jóns Þorkelssonar af Hauksbók, Rvík 1865, er hannerð, og sýnir það, að hann hefir litið eins á orðið og hér er gert. Að orðið sé

skeytt saman af hann og sögninni að verða, nær ekki neinni átt.

"hjegeitill (kvarts, steintegund) í fornbókum ritað svo (hegeit-) sbr. no. heggeitel, "hjertel i sten; hvað hje- merkir, eróvíst; síðari liður er víst geitill sbr. o. harðgeitill." Viðskeytisorðið er áreiðanlega eitill, en ekki geitill. Íslenzku er trúandi til þess, því orðið eitill er algengt. Harðgeitill er ekki að marka; það virðist vera getgátuorð eftir Fritzner fyrir harðkætill, og geitill er líklega ekki til nema í draumórum norskra málfræðinga, því í Geitlaberg í jarðatali Eysteins biskups, er geitla líklega af flt. kvk.-orðsins geitla = hvönn, eða heitið má vel vera misskrifað fyrir Seitlaberg, sem gefur líka góða meiningu. Fyrri hluta orðsins hjeg- er vafalaust samstofna enska lýsingarorðinu huge, mikill, þýzka orðinu hehr, veglegur, hátignarlegur, heilagur, danska stofninum her-lig, dýrðlegur, og komið af íslenzka orðinu hákr, er geymst hefir í viðurnefni Þorkels háks og í hökunótt (höggunótt), og merkir mjög hið sama og hið þýzka orð: sem drambar með ofboðstign og mikilleik. Hégeitill merkir þá mikill eitill, ofboðseitill, og hin orðin, sem óviss uppruni er talinn, eru alveg eins samsett. Hégómi og hégilja merkja eiginlega dýrðlegur, hátignarlegur ómur, helgur söngur, galdur, heilagt gal, nú markleysa; kemur það vel heim, að kirkjan hafi svo umsnúið hinum háku orðum heiðninnar.

Það sýnist alstaðar vera regla kverhöf. að hafa af tveimur orðmyndum hina lakari, amböguna heldur en hina réttu mynd, t. d. kónguló heldur en könguló, og heiðló vill hann fá breytt í heiló. Það er ekki ólíklegt að takast mætti með slíkum aðferðum að gera íslenzk orð að samskonar strýplingum og norsk orð eru, svo að íslenzkt bókmál yrði innan skamms áþekt norsku bygðamáli. Það mundi vinsælt af norrænufræðingunum, sem sjálfsagt er þó heldur þraut að gjánni milli kenningar þeirra um íslenzku og veruleikans. Fleygarnir í Wimmers málfræði, sköruðu ótal ambögum inn í bókmál vort, og fyltu gjána að góðum mun, ásamt fylgifiski hennar, blaðamannastafsetningunni, er virðist bygð á þeirri meginreglu að stafsetja svo, að mann sízt megi gruna, hvenær hið sama orð er skrifað, og kverhöf. ber og í gjána og þvær hendur sínar með að það sé ekki nema eftir öðru eða þessu líku. Aftur eru Íslendingar, eins og Eggert Ólafsson, sem halda vilja bókmáli sínu órugluðu, stílaðir "púristar" erlendis, og þeim enginn sómi sýndur. Vonandi er að háskóli landsins slái á þessa málspellsöldu og snúi á þá stefnu, sem haldið var, meðan þeirra Halld. Friðrikssonar og Jóns Þorkelssonar naut við. Háskólinn mun sanna það, að vinsældir hans og orðstír með Íslendingum fer eftir því, hversu sköruglega honum tekst að vinna verk þessarar köllunar sinnar. Að því er snertir hin áminstu gullfögru orð, þá væri skömm að halda þeim ekki óböguðum. Það styður að viðhaldi þeirra að skýra uppruna þeirra, og vil eg gera það, fyrst kverhöf. hefir ekki þótt þau "þess verð að slíkt væri sýnt um". Heiðló, flt. heiðlær, er

skeytt saman af heið, bjart veður og ló af sögninni að lá = slá, og merkir sú sem slær í heiði, kvakar í bjartviðrum. Könguló, flt. köngulær, er myndað af kanga, sem merkir bragð; sú sem slær brögð, og köngurváfa = sú, sem svífur á brögðum eða svífur og bregður um leið. Kanga og köngur eru komin af sögninni að kyngja, samstofna líklega latneska orðinu vincire, binda, og merkir eiginlega bregða að, hafa um kokvöðvana. Kyngja er veikbeyg en má líka vera sterk, eins og syngja. Hljóðskiftisorðin sýna það: kanga, köngr (kk. og hvk.), kengur, kinga (sylgja), einnig kökkur og kok, er sýna tillíking **ng** í **kk** og beygingu, líka ökkva eða sökkva.

"**hlessa**, ef til vill f. hlersa (að verða h. = að standa — hugfanginn — og hlusta?); sbr. hler." Of-ókunnugur til að koma fyrir sig "hlassi", sem þarf ekki svo mikið sem að verða hugfangið til þess að komast ekki úr sporunum.

"**hryssingur**, illhryssingslegur; í Sturlungu er orðið ritað illhreysingr, og mun það rétta myndin; hreysingr hefir merkt illan mann (útlægan), sem hafðist við eins og dýr í hreysum; vel skiljanlegt að hreys- varð hrys(s) í samsetta orðinu og hefir það komist inn í ósamsetta orðið (B. H. hefir illhreisingur og illhryssungr)." Útlendingsleg er þessi glósa svo bragð er að. Orðið er komið af hrjósa, myndað eins og lög gera ráð fyrir af þátíðar stofni viðtengingarháttar og merkir sá, sem manni hrýs illa við, sem býður illan þokka, hranalegur maður, annað s-ið er innskot. Orðið hefir aldrei merkt útlægan mann né annað en það, sem í því liggur.

"**humátt** (fara í humáttina) eða humótt (B. H.), í fornu máli kemur fyrir hámót (hvk.), en ekki er ljóst, hvernig það gat afbakast í humótt; sjálfsagt að rita orðið eins og nú er að því kveðið." Orðið merkir eiginlega hamar átt; höm er bakhluti grips, hljóðvarpið orsakast líklega af ó-hljóðinu í ótt, hamótt — humótt. Orðið er tíðara haft greinislaust, enda er það fallegra. "Heimótt, uppruni óviss". er myndað eins og humótt, eiginlega sá, sem fer í heimáttina, sækir heim, eins og hundar gera, er þeir eru sneyptir; þar af skaplágur maður, meinlaus, meinhægðarmaður.

Það má ekki heita, að kverið sýni nokkursstaðar uppruna. Það er ekki að sýna uppruna annað eins og þetta: "hýr, hýrast (= verða kátari), no. hyr (nafns.) d. uhyre, s.s. geheuer á Þýzku f. e. gehiure, sbr. ungeheur". Fyrir utan það að d. uhyre mun fremur runnið af úhægr (nafnorð), það, sem ekki verður í hag komið, heldur en lýsingarorðinu óhýrr, þá eru aðrar eins orðupprunaslettur ósamboðnar Íslendingum, sem skilja málið, þó þær séu tíðkaðar og fullgóðar í útlendinga, sem skilja lítið og geta ekki fylgzt með. Uppruni orðsins hýr er ljósast sýndur með því að setja hljóðskiftið ha(g) — hó(g), he(g) aftan við það. Sögnin er haga, samdregin há, "og er orðið réttmæt og rithæf mynd", segir kverhöf., rétt eins og samdráttur sagna þessara hefði orðið til litlu fyrir hans minni. Sögnin merkir að koma skipan á, koma

e-u fyrir sig. Hljóðskiftisorðin eru: 1. hagr (nafnorð og lýsingarorð); 2. há, kvk., eiginlega það, sem komið er í hag; slegin spilda; húðin tekin af grip; þinghá; 3. hár, hvk., eiginlega tilhögun, karlmanna lagið að bera hár sitt, sbr. Snorra Eddu: hár heitir lá (þ. e. lag); 4. haddr, þat er konur hafa; 5. hadda (ketil-); 6. hög-ld, kvk.; 7. háttr; 8. hógr, hægr (nafnorð og lýsingarorð); 9. hór (tilhögun til að hengja pott yfir hlóðir); 10. hjú og hý (menn ráðnir í hag), hýbýli gagnstætt eyðibýli; 11. hýrr, eiginlega sem er í hag, glaður; þar af hý, hvk., gleði; sbr. hýnótt og hlý hvk. af hlýrr; 12. heðinn, loðskinn; 13. heyja, háði, háði; 14. hannr, hannarr, o. fl. Uppruna þessara orða er beinast að sýna með því að setja hljóðskiftið aftan við þau, og svo er um öll hljóðskiftisorð. Kverhöf. verður það hvergi nokkursstaðar að vegi í kverinu.

"**hyskinn**, no. hyskjen og hyskjelig .. sbr. húski?" "Óbrigðulasti votturinn" bregzt hér kverhöf. að vanda sínum og getgátan með, sem tylt er á hann. Orðið er sjálfsagt komið af his = fis, hismi, ögn; sögnin er hisja, gera lítið að, framlagslaus, sbr. nú hisjar ekki úr heyi, þ. e. gerir lítið að, þornar ekki vitund. Hiskinn er sá, sem gerir lítið, finnur sér ýmislegt til að stanza í vinnu sinni, hálfsvikull.

innyfli af inn og yfli, svo ritað í fornum bókum; uppruni þess óviss." Ekki svo mjög. Samkvæmt Frumpörtunum er **y** = **vi** og **f** og **ð** skiftast á; verður þá innyfli = innviðli, myndað af viður og viðskeyti -li og merkir innviðir, sem innyflin og stundum eru nefnd í daglegu tali.

"**jarteikn** .. fyrri liður óskýr að uppruna, ef til vill s.s. þý. war (warteken); e-i mynd var líka jartegn og jartein". Rétta myndin er jartegn. Fyrri hlutinn er já = jar (viðbótar hljóðgrenning), fyrsta álma hljóðskiftisins jaur, jor, seinni hlutinn nafnorð af sögninni tjá sterkbeygri, og merkir þá játjáningur, hlutur, er játar sögu e-s, þar af sönnunargagn.

"**kinoka** (sér við e-ð), svo er ætíð sagt hver sem uppruni orðsins er." Flest verður nú til gátu. Sögnin er hin ósamdregna mynd sagnarinnar kveinka og á að skrifa kynoka, því **y** er fyrir **vi** og **i** og **ei** skiftist á, kynoka = kvinoka = kveinoka = kveinka. "B. H. hefir kveinoka".

"**ómótt**, eiginlega hvk. af ómór af móa, melta." Er ómór til? Trauðlega, vanaleg orðmyndun heimilar það ekki að minsta kosti. Í orðatiltækinu: mér er ómótt, er ómótt kvk. nafnorð runnið af sögninni má (mega) er merkir eiginlega orka e-u, skeðja e-ð til sjálfsviðhalds, metla. Hin sterka beyging hefir skilið af sér, eins og við er að búast, hljóðskiftisorðum, samkvæmum orðmyndan sagnflokksins, t. d. magi, má; mán (í samskeytingu), mór, mýrr, mý (eiginl. það, sem er til meins, mýfluga); meyrr — mærr (les mærr) eiginl. sem er máðir, skaddaður; mein, eiginlega hið máða ástand, meinn; afleiddar sagnir móa = melta; mýgja (mýja), skadda, gera til meins og líklega fl. Í samskeytingum afmán, eiginl. vöntun mánar eða más, lífsþróttar, óeiginl.

þróttlaus, ósjálfbjarga maður, haft jafnt um gjöranda og verk hans; ómagi eiginl. sá er hefir ekki sjálfs viðhalds þrótt, mátt; ómótt, vanmætti, afmán, ómegin, sem og er af má; ámátlegur, ámótlegur, líklegur til að má, til meins.

"**óþerri**, líka óþveri, eiginl. eitthvað vont, sem aldrei tekur enda (þverrar)?" Mætti nú taka fyrir meinloku, ef þyrill væri rakinn til þvá (þvaga), en það er það ekki heldur, sbr. no. tverel", svo að manni er til gátu, hvort kverhöf. viti í rauninni, að bæði orðin séu af hljóðskifti sagnarinnar þvá.

"**Seginsaga**", svo ritað og rakið: segjands = saga = segjandi manns (gömul ef-s mynd)." Þótt nú segjand-saga væri til í einu orði eða með bandi, þá er rangt að skrifa seginsaga í einu orði, því það er fram borið í tveimur orðum eins og hver önnur sjálfstæð orð og engar álíkur til, er heimili, að halda því fram að segjands verði segin. Aftur á móti er það algild regla að mynda lýsingarorð ítrekunar merkingar af sögnum, með því að skeyta -inn við nafnháttarstofn, t. a. m. dettinn, sem oft dettur, söngvinn, hygginn, seginn; segin saga merkir því sama sem tíðsögð saga, mál manna = það, sem satt er, því sjaldan lýgur almanna rómur. Beysinn, sem kverhöf. grautar um á Norsku og skilur ekki, er ítrekunar-lýsingarorð af áhrifssögninni beysa (komið af bysja eins og þeysa af þysja) og merkir atorksamur, tíðast haft neikvætt ekki beysinn, óbeysinn.

"**skreið**, skreiðfiski, sbr. skríða; eiginl. þorskgengdin í sjónum." Ekki mundu nú bændur, er sendu eftir skreið ofan í fjörðu, vilja kannast við, að þeir sendu eftir þorskgengdinni í sjónum, heldur eftir því sem skráfar í. **Ð** er hér komið í stað **f** (af skráf), eins og í skeið, skíð, skíði, öll af sögninni að skífa, þó kverið sinni ekki öðru en raða Norskunni á bak þeim; svo og hið sama í "svið (á landi eða sjó), uppruni óviss (ef ekki merkir sama sem sviðið land, land rutt með eldi)" — (sviðið land og sviðinn sjór!).

Lengi væri hægt að halda áfram á þá leið, sem gert hefir verið hér að framan, við "þetta litla kver", en nóg sýnist komið. Það, sem komið er, býður mönnum varnað á því að taka mark á kverinu, nema sjálfir viti að rétt sé. Íslendingum er brýnni þörf á orðupprunabók eftir þetta kver en áður, þó ekki væri nema til að sýna, hve fjarri lagi það sé, að það liggi næst hendi að þukla og þreifa norsk orð til þess að rekja sig til rétts íslenzks ritháttar, eins og kverið kennir og er að myndast við að hafa frammi í verki. Kverið heyrir til þeirri stefnu, er leidd var til vegs, er þeim Jóni og Halldóri var þröngvað til embættisafsagnar, og í því er fólgin, að víkja íslenzku bókmáli frá viðteknum og tíðkanlegum orðmyndum með því að gefa upp upprunarithátt og skara inn í það jafnóðum ambögum, er verða af kviki mælts máls. Það er háskóla Íslands að halda oss við óspilt. mál, hann er vörður tungunnar. Alþýðan hefir lengi og vel geymt hennar. Það hefir henni tekist fyrir einangranina; en nú er sá forgarður fallinn, og henni er það ofætlun. Tungan þarf vísinda-

lega umsjá og hirðu. Með samgöngunum skapast ótal nýjar þarfir, sem tungan á að gegna, og útlend tungutök og útlendir hugsunarhættir belja yfir land og lýð. Tungan getur ekki haldið sínu í þeirri bandóðu hringiðu augnabliks þarfa og útlendra áhrifna nema með vísindalegri tilhjálp. Engri hjálp er, vitaskuld, hægt að koma við mælt mál, því það gegnir augnabliks þörf, en bókmálinu má hjálpa og hjálpin er íheldin stafsetning. Með öllum mentaþjóðum er stafsetningin höfð til þessa, að geyma tungunnar og tryggja alþýðu aðgang að bókmentum hennar í lengstu lög. Íslendingar eiga líka að hafa stafsetninguna til þessa. Flestir hinir ágætustu málfræðingar hafa og gefið það ráð, svo sem Rask, Sveinbjörn Egilsson, Guðbrandur Vigfússon, Halldór Kr. Friðriksson og Jón Þorkelsson. Íheldin stafsetning og treg viðtaka á ambögum inn í bókmálið geta geymt tungunnar og leyft alþýðu lestur fornrita enn um langt skeið. Annar vegur er ekki til þess.

"Þriggja sýna austr".

(Athugasemd)

Eftir **Pál Bjarnarson.**

Í útgáfu þeirra V. Dahlerups og Finns Jónssonar af 1. og 2. málfræðisritgerð Snorra Eddu eru orð þessi lögð út í dönsku útleggingunni: "pumpe Vandet fra tre Plankelag". Í athugasemdum útgáfunnar má sjá, að útgefendurnir hafi lagt orðin þannig út upp á spýtur próf. Bugges; hann hafi skýrt sýna eignarf. af kvk. orðinu sýja og orðin merki þá þriggja súðfjala austr. Einnig er Ad. Noreens viðgetið þar og þess, að próf. Wimmer hafi fyrir mörgum árum lagt orðin eins út í fyrirlestrum sínum um "Sögu norrænnar tungu". Þótt útlegging orðanna sé samkv. þessu borin uppi af fimm íslenzkufræðingum að útgefföndunum meðtöldum, þá er þó meira en hæpið, að hún sé rétt. Skýring Bugges er ekki nema getgáta, og það sem lakara er, á ekki við neinar álíkur að styðjast innan tungunnar.

Málfræði Wimmers kennir um veikhneig kvk. orð á þessa leið: í þeim "fellr j niðr í ef. flt. eptir g og k (kirkja, ef. flt. kirkna), annars er j haldið og fellur þá n niðr (gyðja, ef. flt. gyðja) og útilykur þar með öll undantök; má af því sjá, að hann hafi ekki verið trúaður á að sýna væri ef. flt. af sýja. Málfræði hans gjalda og aðrar málfræðibækur samkvæði um

þetta. Öll veikhneig kvk. orð, er lúkast á löngum sérhljóð fyrir brottfall nefnifallsendingar, eða á a eða ja eftir löngu hljóði, hafa ef. flt. eins og nf. eint., ef ef. flt. er haft á annað borð, t. d. fría, kría spýja, ekki frína, krína, spýna. Í slíkum orðum getur engum hugkvæmzt -na fyrir ef. flt., nema mönnum af útlendri tungu. Sýna fyrir sýja hneykslar íslenzkt eyra, og gegnir furðu að Finnur Jónsson skuli hafa getað samsinzt annari eins mynd, því fremur sem sýja er algengt í tungunni í öllum föllum. Skýring Bugges getur því ekki borið sig. Ofan á það bætist, að þriggja verður allmerkingarlaust, því ekkert staklega merkilegt er við þriggja súðfjala austur; fjögra, fimm eða hver önnur tala mætti vera þar eins vel og þriggja. Það er hægt að fá vit úr orðunum klandurlaust við málfræði tungunnar, og sú leið ein er farandi.

Sýna getur ekki verið nema ef. flt. af sýn, kvk., eða sýni, kvk. Sýn er í einni merkingu sinni s.s. sýni ,bjartleikur, birta, sbr. fjallasýn, sálarsýn. Austr merkir ekki Pumpevand, því það er ekki hér af sögninni að ausa, heldur er það af að auða. Sögnin auða (eyð, auðum, jóð, jóðum, auðinn) merkir að vera tómur af einhverju, helzt afspreng eða ávexti. Hljóðskiftisorð hennar eru mörg og segja til merkingar hennar: auðr, eig. það, sem e-ð gefur af sér, þar af þarflegir munir, fjármunir, auðæfi; Auða, Auðr, Edda (líkl. gælunafn af kvenheitunum) merkir móðir, (annars öðru vísi (af auðlegð) skýrð í ritgerð um íslenzk mannanöfn í 3. bd. Safn til sögu Íslands); óss, heitir svo, því áin eyður eða tæmist þar; óstr, kk., líka óst, kyk., heitir á skepnum þar, sem háls og brjóst mætast að framan. Því lungun anda eða tæmast þar öndinni; austr; kk. nú hvk., heitir verknaður sagnar, tæming, burður; þar af upphaf, uppkoma og nafn á átt þeirri, er sólar verður auðið (Oriens), og í þeirri merkingu er það haft í dæminu. Þriggja sýna austr man ek þér sýna, þ. e. eg man sýna þér austrið þriggja sýna, sem sé þar sem þrjár sýnir koma upp, eða blátt áfram uppkoma þriggja sýna, þ. e. þrennrar birtu, og er þá ekki um að villast, að þrjár sýnir merkja ljósaskiftin þrjú, afturelding, annar litur og dagur. Sléttara er að segja, eg man sýna þér þrjár sýnir, heldur en þriggja sýna austr, en vel má gera sér grein fyrir, hví höfundurinn hagi orðum sem hann gerir. Hann hefir austr til að ná í ef. sýna, til þess að hljóðmuninn greini sem glöggvast þann, sem hann er að láta heyrast í dæminu. Vera má að ljósaskiftin eða litarbrigðin hafi fyrrum kallast sýnir; hitt er þó líklegra, að orðið sé valið í dæmið í bjartleiksmerkingu sinni einvörðungu og þrjár sýnir þótt vísa nægilega til þess, enda eru orðin fullljós þeim, sem bornir eru tungunni, jafn þráfaldlega og lit og dag ber þeim á góma.

Sitt af hverju frá landnámsárunum.

Á síðastliðnu sumri voru 50 ár liðin frá því að Íslendingar festu sér bygðir hér í álfu. Fram að þeim tíma, eða sem næst um fimm ára bil, voru þeir á reiki fram og aftur, óráðnir í því hvar þeir ættu helzt að nema staðar. Fjögur bygðarlög hófust svo að segja samtímis sumarið 1875, — Marklands-nýlendan í Nýja Skotlandi, Minnesota-nýlendan, Winnipeg og Nýja Ísland. Þessa 50 ára afmælis var minst með samkomuhöldum að Gimli 22. ágúst, í Minnesotabygðinni degi síðar, eða sunnudaginn 23. ágúst.

Fyrir samkomunni á Gimli stóð nefnd, er skipuð var mönnum frá Winnipeg og úr Nýja Íslandi, og ræðumenn fengnir af báðum stöðum. Að öðru leyti mintust Winnipeg-Íslendingar ekki þessa afmælis síns. Rifjaðar voru upp minningar um upphöf þessara þriggja bygðarlaga. En um fjórðu og elztu nýlenduna var hljótt og hennar að engu getið. En það bar aðallega til þess, að þar er nú orðið fátt íslenzkra minja, að undanteknum örfáum vallgrónum leiðum, og bæjarrústum, grænum hvömmum og grasi vöxnum rjóðrum, er landnemarnir hjuggu áður fyrri í mörkina. En þótt bygðarlag þetta sé nú þannig undir lok liðið, er saga þess einhver hin hugstæðasta allra sagna, hinna fyrri ára vorra hér í þessu landi. Ber margt til þess; í fyrsta lagi að þangað fluttist sumt þeirra manna, er verða mun getið svo lengi sem Íslendinga verður getið hér í álfu; og í öðru lagi, að öllum ber saman um það, að hvergi hafi samhendni verið meiri og bróðurhugurinn einlægari en einmitt þar. Nokkuð hefir verið ritað um bygðarlag þetta, og má helzt nefna: "Þáttur Ísl. í Nýja Skotlandi", eftir Sigurð J. Jóhannesson, í Alm. Ó. S. Thorgeirssonar, Wpg. 1900, bls. 48, og "Markland", eftir Guðbrand Erlendsson, Wpg. 1916, og er einkum hið síðartalda góð og greinileg lýsing á nýlendunni og lifnaðarháttum manna þar á þessum fyrstu árum. Þá hefir og skáldið J. Magnús Bjarnason minst nýlendunnar vel með skáldsögunni "Eiríkur Hansson" og smásögunum "Vornætur á Elgsheiðum".

Það var upphaf þessa bygðarlags, að haustið 1874 kemur ungur maður Jóhannes að nafni, sonur Arngríms prests Halldórssonar á Bægisá á Þelamörk (frá 1843—63) vestur til bæjarins Kinmount í Ontario, þar sem hópur Íslendinga hafði sezt að, er að heiman kom þá um sumarið, og hvetur til að flytja austur til Nýja Skotlands og stofna þar nýlendu. Hann var þá vestur fluttur fyrir tveimur árum og kominn í þjónustu fylkisstjórnarinnar þar eystra. Bauð hann hina beztu kosti, og þar á meðal, að Íslendingum skyldi fengið ákveðið hérað og hverjum búanda 100 ekrur af landi til eignar, með íbúðarhúsi á, er stjórnin léti reisa á kostnað þess opinbera. Var erindi hans vel tek-

ið og skrifuðu sig nokkrir hjá honum til austurferðar með næstkomandi vori, en allmargir ungir menn og lausir fóru með honum austur þá um haustið, til Halifax og annara staða þar á ströndinni. Strax á næsta vori fluttu nokkrir austur, en fleiri um sumarið og haustið eftir. Nýlendusvæðið var á hálendi skógi vöxnu er Mooseland ("Elgsheiði") nefndist, suður af dalverpi, er heitir Musquodoboit, um 80 mílur norðaustur af Halifax, upp með Tangierfljótinu, — um 30 mílur norður frá árósunum. Litlir voru þar landkostir, jörð grýtt og vaxin skógi. Stjórnin lét úthluta nýlendumönnum því af landi, er heitið hafði verið, ryðja á hverju þeirra blett, er svaraði einni ekru og reisa þar hús. Alls voru það 19 býli er hún lét reisa. Í miðri nýlendunni setti hún skóla, lét þar reisa skólahús og fékk til kennara, er Alexander Wilson hét. Hann var enskur að kyni, skyldurækinn en strangur og siðavandur, og þó af öllum álitinn hinn bezti drengur. Um kennara þenna farast skáldinu J. Magnúsi Bjarnasyni svo orð; gekk hann í þenna skóla til hans og þekti hann vel:

"Það er einkennilegt, að þeir, er ritað hafa um Marklands-nýlenduna, hafa mjög lítið minst á kennarann, Alexander Wilson. Hús hans stóð skamt frá skólahúsinu, sem var hér um bil í miðri nýlendunni. Börn Wilsons voru mörg — níu, ef eg man rétt. Hann var lærður maður og hafði kent um langt skeið við æðri skóla á Englandi. Hann átti ágætt bókasafn og var aldrei tregur að ljá bækur. Hann var kennari með afbrigðum, þó hann væri undarlegur nokkuð og refsingasamur. En á þeim dögum fylgdu kennarar alment þeirri aðferð, sem Salómó konungur áleit happasælasta: "að spara ekki vöndinn". — Alexander Wilson var ósérhlífinn, hreinhjartaður og vildi Íslendingum alt hið bezta. Og þegar ritað er um Marklands-nýlenduna, á vel við að minnast Wilsons kennara og prestanna lútersku í Lunenburg, sem reyndust Íslendingum svo vel á allan hátt."

Þá lét og stjórnin ryðja veg til nýlendunnar frá hafnarbænum Tangier. Í septemberlok var vegagerðinni lokið og flestir fluttir á ábýlisjarðir sínar, er þeim höfðu verið úthlutaðar. Gáfu þeir þeim nöfn, sem siður var til á Íslandi. Skömmu þar á eftir efndu menn til fundar í skólahúsi nýlendunnar. Efni fundarins var að ræða um sameiginleg velferðarmál bygðarinnar og hvað nýlendan skyldi heita. Kom mönnum saman um að nefna hana "Markland" og þóttu þessi orð úr "Grænlendingaþætti" lýsa nýlendunni með fullum sannindum. "Þat land var slétt ok skógi vaxit ok sandar hvítir víða ok ósæbratt. Þá mælti Leifr: af kostum skal þessu landi nafn gefa ok kalla Markland". Ekki vita menn nú með vissu, hver réði nafni, en nafngjöfin sjálf bendir til þess, að ekki hafi menn fundið til þess að þar ætti fremur aðrir rétt til en þeir sjálfir, er fornir feður þeirra höfðu fundið landið og því nafn gefið.

Innflutningur var nokkur til nýlendunnar ofan að árinu 1880, að mestu leyti beina leið frá Íslandi — en enginn eftir það. Þótti þá

komin full reynd á að svæði þetta væri lítt byggilegt og framtíðarlaust. Kom mönnum því saman um að flytja þaðan og leita fyrir sér vestar þar sem bygðir höfðu tekist, í Minnesota, Dakota og Manitoba. Árið 1881—2 eru allir á brott þaðan, og hverfur svo þetta síðara Markland úr sögu sem hið fyrra.

Til er skrá yfir alla þá, er fluttu til nýlendunnar og bæjanna þar á ströndinni. Er hún með þeim virktum gerð, að til er færður aldur, fæðingarstaður og síðastur bústaður þeirra á Íslandi. Gaman hefði verið að eiga samskonar skrá yfir allar hinar bygðirnar, en ærinn mun skortur á að svo sé og seint á að minnast úr þessu. Til minningar um fimtugsafmæli þessa litla bygðarlags, er svo snemma hvarf úr sögu, er skrá þessi birt í Tímaritinu og er sennilegt, að margur hafi ánægju af að yfirfara hana og kunni að kannast við þá suma, sem þar eru nefndir.

"Skýrslu" þessa eða skrá samdi Jón bóndi Rögnvaldsson frá Hóli á Skaga í Skagafjarðarsýslu. Var hann meðal þeirra manna, er fyrstir fluttu til nýlendunnar. Handritið var í eigu sonar hans, Jóns bónda Hillmans við Mountain í Norður Dakota. Er handritið kom í vorar hendur, vantaði í það eitt blað, — hafði týnst í láni. En svo heppilega vildi til að skáldið J. Magnús Bjarnason átti afrit af "skýrslunni", er hann gerði fyrir 35 árum síðan, og eftir því afriti var auðvelt að fylla í eyðuna.

Jón Rögnvaldsson (f. 7. des. 1807) hreppstjóri á Hóli á Skaga, var sonur Rögnvaldar bónda á Kleif á Skaga, Jónssonar, og Margrétar Pétursdóttur frá Ketu, Gíslasonar. Var Rögnvaldur talinn skáld gott og fræðimaður á sinni tíð. Er hans getið í sögu Jóns sýslumanns Espólíns, er fundvís var á fróðleiksmenn og sagnaþuli þar í sýslunni. Voru þeir mjög til vina, og gisti Rögnvaldur tíðum hjá sýslumanni er hann var á ferðum um fjörðinn. Í síðasta skifti, er fundum þeirra ber saman, flytur Rögnvaldur honum kvæði, að fornum sið, og er það vel kveðið. Hjá föður sínum mun Jón hafa alist upp þar til hann sjálfur fór að búa. Varð hann brátt héraðskunnur og þótti stakur fróðleiks- og gáfumaður. Hann gegndi ýmsum opinberum störfum í sveitinni áður en hann flutti vestur (1874). Hreppstjóri var hann um tíma í Skefilsstaðahreppi og sáttamaður skipaður í Skaga Sáttaumdæmi 26. okt. 1866 af Eggerti sýslumanni Briem, þegar séra Páll Jónsson prestur í Hvammi í Laxárdal (frá 1852—1866), er var fyrstur sáttamaður á Skaga, flutti þaðan og vestur í Höskuldsstaði á Skagaströnd.

Skýrsla Jóns er í tvennu lagi; fyrri hlutinn er yfir eldri bæina (stjórnarbæina 19), en síðari hlutinn yfir þá, sem fluttust til nýlendunnar eftir 1877, og námu lönd í bygðinni. Reistu þeir hús sín sálfir og gáfu flestir bæjum sínum heiti að dæmum þeirra er fyrir voru. Í nýlendunni hafa verið 30 bæir, er Jón lauk skýrslu sinni 1. febrúar 1879.

Við þessa skýrslu Jóns hefir svo skáldið J. Magnús Barnason bætt nöfnum manna þeirra, er seinna komu, alt fram að þeim tíma að flutt var burtu úr bygðinni. Þar eru taldir ekki eingöngu búendur, heldur og lausafólk, er kom til nýlendunnar, eða stundaði vinnu í sjóþorpunum, aðallega Lockeport, sunnan og austan á Skaganum. Upplýsingar um aldur þessa fólks og fæðingarstað var erfitt að fá í flýti og vantar því á stöku stöðum.

I. SKÝRSLA JÓNS

Yfir Bæja- og Fólkstal í Marklandi

Nr.	Bæjaheiti	Mannanöfn	aldur
1.	Sólheimar	Sigurjón Svanlaugsson	34
		Elízabet Guðmundsdóttir	28
		Elízabet Sigurjónsdóttir	4
		Þorbjörg Sigurjónsdóttir	1
2.	Grænavatn	Guðbrandur Erlendsson	33
		Sigríður Ingibjörg Hávarðsdóttir	26
		Anna Guðbrandsdóttir	6
		Guðný Guðbrandsdóttir	5
		Hallfríður Guðbrandsdóttir	4
		Hávarður Guðbrandsson	1
		Helga Erlendsdóttir	28
		Jónína Jónsdóttir	3
3.	Staðartunga	Sigurður Jónsson	33
		Sigríður Dýrleif Brynjólfsdóttir	28
		Brynjólfur Sigurðsson	3
4.	Staður	Stefán Brynjólfsson	39
		Valgerður Kristjánsdóttir	20
5.	Hléskógar	Sigurður J. Jóhannesson	37
		Guðrún Guðmundsdóttir	39
		Ingibjörg Sigurðardóttir	16
		Gróa Sigurðardóttir	14
		Elízabet Sigurðardóttir	4
6.	Bólstaðarhlíð	Magnús Brynjólfsson	50
		Elízabet Sigríður Klemensdóttir	40
		Sigríður Magnúsdóttir	12
		Ingibjörg Klementína Magnúsdóttir	14
		Klemens Brynjólfur Magnússon	4
		Jósías Magnússon	24
		Ingibjörg Guðrún Klemensdóttir	44
		Kristjana Margrét Guðmundsdóttir	15
		Jónas Steinn Guðmundsson	13
7.	Vatnsdalur	Brynjólfur Brynjólfsson	49
		Þórunn Ólafsdóttir	49

RÖGNVALDSSONAR

í Halifax County í Febrúar 1878.

Hvar og hvenær fæddir	Hvaðan og hvenær hingað komnir
Kolgerði í Höfðahverfi, Þingeyjars. 1844	Arnórsstöðum, Jökuld. N.-M., í nóv.1875
Vaðbrekku, Hrafnkelsdal, N.-M.s., 1850	Sama bæ í sama sinn
Arnórsstöðum, Jökuldal, N.-M.s. 1874	Sama bæ í sama sinn
Hér í Nýlendunni 1877	
Kirkjubólsseli, Stöðvarfirði, 28. jún.1845	Gaukstöðum, Jökuld., N.-M., í okt. 1875
Gauksstöðum, Jökuldal, N.-Múlas. 1852	Sama bæ í sama sinn.
Sama bæ, 13. júní 1872.	Sama bæ í sama sinn.
Sama bæ, 13. des. 1873	Sama bæ í sama sinn.
Sama bæ, 17. marz 1874.	Sama bæ í sama sinn.
Hér í nýlendunni 20. okt. 1877.	
Bakkagerði, Stöðvarfirði S.-M.s., 1850.	Hnefilsdal, Jökuld., N.-M.s., í okt. 1875
Hér í nýlendu, 1875.	
Mélgerði í Eyjafjarðarsýslu, 1. apr. 1845	Barkarst., Svartárd., Húnav.s. í ág. 1875
Tyrfingsstöðum, Skagafjarðars., 1850.	Skeggstöðum í Svartárdal, í ág. 1875
Hér í nýlendu, í sept. 1875.	
Gilsbakka, Skagafj.s., 20. apríl 1839.	Botnastöðum, Svartárdal, í okt. 1875
Ábæ í Skagafjarðarsýslu, 20. júní 1858	Sama bæ í sama s.
Marbæli, Óslandshlíð, Sk.fj. 25. nóv.1841	Gautsdal, Húnavatnss., nóv. 1875
Manaskál, Húnavatnss., 20. júní 1839.	Sama bæ í sama sinn.
Manaskál í Húnavatnss., 10. maí 1862.	Sama bæ í sama sinn.
Sama bæ, 12. apríl 1864.	Sama bæ í sama sinn.
Wasago, Ontario, 5. júlí 1874.	
Gilsbakka í Skagafj.s., 14. maí 1828.	Bólstaðarhlíð, Húnav.s., okt. 1875
Bólstaðarhlíð í Húnav.s., 4. febr. 1838.	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 21. okt. 1866	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 13 marz 1864.	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 23. ágúst 1874.	Sama bæ í sama s.
Álfgeirsvöllum, Skagafj.s., 29. ág. 1854.	Sama bæ í sama s.
Bólstaðarhlíð, Húnav.s., 23. sept. 1834.	Sama bæ í sama s.
Botnastöðum, Húnav.s., 29. okt. 1863.	Sama bæ í sama s.
Reykjavík, Gullbr.s., 28. des. 1865.	Sama bæ í sama s.
Gilsbakka, Skagafj.s., 14. ágúst 1829	Skeggstöðum í Svartárdal, 4. ág. 1875
Sellandi, Blöndudal, Húnav.s., 1829	Sama bæ í sama s.

Nr.	Bæjaheiti	Mannanöfn	aldur
		Olafur Björn Brynjólfsson	23
		Jónas Benedikt Brynjólfsson	20
		Skapti Brynjólfur Brynjólfsson	18
		Björn Stefán Brynjólfsson	14
		Magnús Brynjólfsson	12
		Sigríður Brynjólfsdóttir	7
		Sigríður Hinriksdóttir	78
8.	Vindhæli	Guðmundur Guðmundsson (Laxdal)	34
		Sigríður Guðmundsdóttir	37
		Margrét Guðrún Guðmundsdóttir	13
		Jónas Sigurður Guðmundsson	11
		Guðmundur Halldór Guðmundsson	8
		Róbert Klemens Guðmundsson	3
9.	Vatnshlíð	Bjarni Sölvason	40
		Kristín Jóhannsdóttir	41
		María Bjarnadóttir	15
		Guðrún Bjarnadóttir	9
		Ingibjörg Margrét Bjarnadóttir	1
10.	Hvammur	Jóhann Bjarnason	45
		Herdís Höskuldsdóttir	46
		Guðvarður Jóhannsson	16
11.	Laufás	Hannes Jónsson	44
		Sigríður Hannesdóttir	44
		Ingibjörg M. Sigurðardóttir	17
		Björg Hannesdóttir	10
		Hannes Hannesson	8
12.	Laufskógar	Pétur Jónsson Hillman	26
		Olöf Kjartansdóttir	35
		Rögnvaldur Pétursson	5
		Una Pétursdóttir	2
		Jón Pétursson	1
		María Rögnvaldsdóttir	8
		María Rögnvaldsdóttir	63
13.	Engihlíð	Jón Jónsson Hillman	30
		Jón Rögnvaldsson (Hillman)	71
14.	Fljótshlíð	Hafsteinn Skúlason	50
		Sigríður Þorkelsdóttir	56
		Jóhanna Hafsteinsdóttir	23

Hvar og hvenær fæddir	Hvaðan og hvenær hingað komnir
Alfgeirsvöllum, Skagafj.s., 25. ágúst 1855	Sama bæ í sama s.
Forsæludal, Húnavatnss., 17. maí 1858	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 29. okt. 1860	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 3. nóv. 1864	Sama bæ í sama s.
Skeggstöðum, Húnav.s., 28. maí 1866.	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 16. jan. 1871	Sama bæ í sama s.
Fremri-Svartárdal, Skagafj.s., í júní 1800	Sama bæ í sama s.
Manaskál, Húnavatnss., í júlí 1844	Tungukoti, Blöndud., Húnav.s., ág. 1875
Holti í Svínadal, Húnav.s., í apríl 1841	Sama bæ í sama s.
Kirkjubæ, Norðurárd. Húnav. 30.okt.1865	Sama bæ í sama s.
Tungukoti, Blöndud., Húnav. 24.okt.1867	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 13. okt. 1870	Sama bæ í sama s.
Hér í nýlendu, 10. febr. 1875	
Skarði, Skagafjarðars., 20. apríl 1838	Miklagarði, Skagafj.s., okt. 1875
Kjartansstöðum, Skagafj.s., 24. sept. 1837	Sama bæ í sama s.
Sama bæ, 21. marz 1863	Sama bæ í sama s.
Miklagarði, Skagafj.s., 6. sept. 1869	Sama bæ í sama s.
Hér í nýlendu, 16. jan. 1878	
Höfn, Siglufirði, Eyjafj.s., í ágúst 1833	Tumabrekku á Skaga, 17. okt. 1877
Ráeyrarkoti, Sigluf., Eyjafj.s. 6.jan.1832	Sama stað í sömu s.
Steinholti í Flókadal, Sk.fj. 23.des.1862	Sama stað í sömu s.
Hofsstöðum, Húnavatnss., 14. okt. 1832	Þernumýri, Húnavatnss. okt. 1875
Marbæli, Skagafjarðars., í febrúar 1834	Sama bæ í sömu s.
Víðidal, Húnavatnssýslu, 3. júlí 1861	Sama bæ í sömu s.
Sama bæ, sömu sýslu, 1868	Sama bæ í sömu s.
Þernumýri, Húnavatnss., 2. febr. 1870	Sama bæ í sömu s.
Hóli á Skaga, 10. apríl 1852	Hóli á Skaga, nóv. 1875
Ási í Hegranesi, 11. ágúst 1843	Sama bæ í sömu s.
Hóli á Skaga, 19. okt. 1873	Sama bæ í sömu s.
Lockeport, Nova Scotia, 22. febr. 1876	
Marklandi, Nova Scotia, 23. jan 1878	
Hóli á Skaga, 28. maí 1870	Hóli á Skaga, nóv. 1875
Kleif á Skaga, 10. sept. 1815	Garðakoti í Hjaltadal, Sk.fj., nóv. 1877
Hóli á Skaga, 10. apríl 1848	Hóli á Skaga, okt. 1875
Kleif á Skaga, Skagafj.s., 4. des. 1807	Sama bæ í sömu s.
Efri-Mýrum, Húnav.s, í marz 1828	Hrauni á Skaga, okt. 1875
Vakursstöðum, Húnav.s., 17. ágúst 1822	Sama bæ í sömu s.
Sæunnarstöðum, Húnav.s., 6. ágúst 1855	Sama bæ í sömu s.

Nr.	Bæjaheiti	Mannanöfn	aldur
		Hallfríður Magnúsdóttir	12
15.	Hlíðarhús	Bjarni Andrésson	46
		Kristbjörg Magnúsdóttir	46
		Jóhann Magnús Bjarnason	12
		Anna Málfríður Bjarnadóttir	4
16.	Fagrahlíð	Björn Sigvaldason	26
		Kristín Hansdóttir	32
		Hannes Björnsson	1
17.	Brautarholt	Jóhannes Guðmundsson	41
		Sólveig Jónsdóttir	41
		Sigríður Jóhannesdóttir	13
		Jóveig Jóhannesdóttir	12
		Oddný Jóhannesdóttir	9
		Jónína Jóhannesdóttir	6
		Engmey Jóhannesdóttir	2
18.	Brúarland	Jón Sæmundsson	48
		Vigdís E. Þorkelsdóttir	35
		Þuríður H. Jónsdóttir	7
		Sigurlög Jónsdóttir	1
19.	Fljótsbrekka	Einar Jónsson Hnappdal	49
		Halla Jónsdóttir	62
		Sigurður B. Einarsson	21
		Jón Einarsson	20
		Guðjónía Einarsdóttir	19

SKÝRSLA JÓNS

Yfir það sem bæzt hefir við af Bæjum

20.	Robbshús	Hans C. Robb, kaupmaður	47
		Rósa Elíasdóttir Robb	46
		James Elías Robb	18
		Anna Margrét Jarðþrúður Robb	13
		Carl Ole Robb	10
		Margrét Árnadóttir	22
21.	Lundur	Jón Gíslason Borgfjörð	39
		Oddrún Samúelsdóttir	38
		Árni Einar Jónsson	12
22.	Hlíð	Brynjólfur Gunnlögsson	32
		Halldóra Sigvaldadóttir	23
		Sigvaldi Brynjólfsson	3

Hvar og hvenær fæddir	Hvaðan og hvenær hingað komnir
Sævarlandi, Skagafj.s., 3. jan. 1866	Sama bæ í sömu s.
Hnefilsdal á Jökuldal, N.-M.s., 9. júlí 1832	Fljótsbakka, Eiðaþinghá, S.-M.s. des.1875
Birnufelli í Fellum, N.-M.s., 12. ág. 1832	Sama bæ í sömu s.
Meðalnesi í Fellum, N.-M.s., 24. maí 1866	Sama bæ í sömu s.
Fljótsbakka, Eiðaþinghá, 22. maí 1874	Sama bæ í sömu s.
Kelduhverfi, Þingeyjars., 9. sept. 1852	Axarfirði, Þingeyjarsýslu, okt. 1875
Fjöllum, N.-Þingeyjars., 20. marz 1846	Sama bæ í sömu s.
Í Marklandi, N. S., 14. marz 1877	
Hlöðunesi, Gullbringusýslu, 1. ág. 1837	Stapabúð, Gullbringusýslu, okt. 1875
Stóru-Vatnsleysu, Gullbr.s., í sept. 1837	Sama bæ í sömu s.
Lónskoti, Gullbringusýslu, í sept. 1865	Sama bæ í sömu s
Sama bæ, 30. des. 1866	Sama bæ í sömu s.
Sama bæ, í júní 1869	Sama bæ í sömu s.
Stapabúð, Gullbringusýslu, í ágúst 1872	Sama bæ í sömu s.
Marklandi, í sept. 1876	
Bárðardal, S.-Þingeyjars., 20. júní 1830	Hraunkoti, A.-Skaftaf.s., okt. 1875
Bárðardal, S.-Þingeyjars., 23. des. 1842	Höfðahverfi, Þingeyjarsýslu, okt. 1875
Bárðardal, S.-Þingeyjarsýslu, 1871	Sama bæ í sömu s.
Í Marklandi, N. S., 26. maí 1877	
Svarfhóli, Mýrasýslu, 18. júlí 1829	Svarfhóli, Mýrasýslu, okt. 1875
Háhóli, Mýrasýslu, 5. apríl 1816	Sama bæ í sömu s.
Syðra-Hraundal, Mýrasýslu, 12. febr.1857	Sama bæ í sömu s.
Sama bæ, 1858	Sama bæ í sömu s.
Sama bæ, 1859	Sama bæ í sömu s.

RÖGNVALDSSONAR

og Fólki í Marklandi til þess í Febr 1879.

Reykjavík, 4.-6. 1832	Reykjavík í sept. 1878
Akureyri, 18.-10. 1833	Reykjavík á sama tíma.
Reykjavík, 16.-5. 1861	Reykjavík á sama tíma.
Reykjavík, 11.-10. 1866	Reykjavík á sama tíma.
Reykjavík, 5.-1. 1870	Reykjavík á sama tíma.
Dagverðarnesi í Rangárvallasýslu.	Reykjavík á sama tíma.
Högnastöðum, Mýrasýslu, 27. sept. 1840	Reykjavík 1878
Hliði, Álftanesi, Gullbr.s., 29. jan. 1841	Sama stað
Reykjavík, 27. júní 1867	Sama stað
Flögu í Breiðdal, S.-M.s., í sept. 1847	Höskuldsstaðaseli í sama þ.lægi, ág. 1878
Prestshvammi, Reykjad., S.Þ., 23.okt.1856	Eins.
Höskuldsstöðum, S.-Múlas., 21. ág. 1876	Sama bæ, sömu s.

Nr.	Bæjaheiti	Mannanöfn	aldur
		Brynjólfur Brynjólfsson	1
		Vilborg Gunnlögsdóttir	?
23.	Árnes	Olafur Þorsteinsson	45
		Elín Stefánsdóttir	42
		Guðrún Ólafsdóttir	10
		Stefanía Kristín Ólafsdóttir	2
		Þorsteinn Ólafsson	20
		Eyjólfur Ólafsson	20
		Jórunn Ólafsdóttir	10
		Sigríður Þorsteinsdóttir	17
		Þorgils Þorsteinsson	7
		Snjófríður Þorsteinsdóttir	41
24.	Austurhlíð	Halldór Halldórsson (Ármann)	30
		Margrét Eyjólfsdóttir	26
		Sezelja Grímsdóttir	35
		Einar Einarsson	27
25.	Ljósavatn	Ólafur Ólafsson Fellsted	32
		Helga Guðmundsdóttir	27
		Ólafur Ólafsson Fellsted	2
26.	....	Björn Ólafsson Fellsted	29
		Guðrún Jónsdóttir	29
		Guðný Björnsdóttir	4
		Þorsteinn Björnsson	1
27.	....	Jóhann Jóhannsson	26
		Valgerður Friðriksdóttir	28
		Jón Gunnarsson	28
		Pálína Jónsdóttir	24
28.	Baldurshagi	Guðmundur Kjartansson	29
		Valgerður Jónsdóttir	25
29.	Hjarðarholt	Pétur Hanssen	30
		Guðlög Jónsdóttir	26
30.	Árbakki	Jón Ívarsson	50
		Helga Magnúsdóttir	49
		Jón Einarsson (Dalsted)	28
		Lárus Frímann Þórðarson	36
		Rafn Guðmundsson	29
		Jósef Sigvaldason	21

Hvar og hvenær fæddir	Hvaðan og hvenær hingað komnir
Hér í nýlendu 21. ág. 1878	
	Höskuldsstaðaseli, í ágúst 1878
Tungu í Grafningi, Árness., í júní 1834	Tungu í Grafningi 1876, Lockeport 1877
Heiði í Mýrdal, V.-Skaftaf.s., júní 1836	Tungu í Grafningi, Árness., í ág. 1878
Tungu, Grafningi, Árness., í okt. 1869	Sama bæ í sama s.
Tungu í Grafningi, Árness., í febr. 1877	Sama bæ í sama s.
Þorlákshöfn, Árness., 17. sept. 1859	Sama bæ í sama s.
Á sama stað og tíma.	Sama bæ í sama s.
Tungu í Grafningi, Árness., í okt. 1869	Sama bæ í sama s.
Stóruborg í Árnessýslu, í ágúst 1862	Sama bæ í sama s.
Eyrarbakka, Árnessýslu, í júní 1872	Sama bæ í sama s.
Tungu í Grafningi, Árness., í júní 1838	Sama bæ í sama s.
Miðdalskoti, Árnessýslu, marz 1849	Stórhálsi, Árnessýslu, í ágúst 1878
Apavatni efra, Árness., 22. júlí 1853	Stórhálsi, Árnessýslu, í ágúst 1878
Nesjavöllum, Grímsnesi, Árn.s. 2.júu.1844	Sama bæ í sama s.
Fljótarkoti, V.-Skaftaf.s., í júlí 1852	Hvoli í Skaftafellssýslu, í ágúst 1878
Saurbæ, Borgarfjarðars. 17. júlí 1847	Borgarfirði til Lockep. 1876, hingað 1878
Höfn, Borgarfjarðars., 10. des. 1852	Hvítárvöllum, Borgarfj.s., í ágúst 1878
Hvítárvöllum, Borgarfj.s., 15. febr. 1877	Sama bæ í sama s.
Súlunesi, Borgarfjarðars., 16. okt. 1850	Af Akranesi, Borgarfj.s., ágúst 1878.
Heimaskaga á Akranesi, 21. ágúst 1850	Sama bæ í sama s.
Gandi á Akranesi, 9. júlí 1875	Sama bæ í sama s.
Nýjabæ á Akranesi, 26. apr. 1878	Sama bæ í sama s.
Staðarhóli, Sigluf., Eyjafj.s., 7.marz 1853	Af Oddeyri, Eyjafjarðars., í ág. 1878
Lundi í Stíflu, Skagafj.s., 1. jan. 1851	Sama bæ í sömu s.
Merkigili, Eyjafjarðars., í júní 1851	Af Akureyri, í ágúst 1878
Miðhúsum, Eiðaþinghá, í okt. 1855	Af sama stað
Hofdölum, Skagafjarðars., 13. júlí 1850	Frá Ont. til N. S. 1876, hingað 1878
Sólheimum, Sæm.hl., Sk.fj., 25.des.1854	Eins.
Saurum, Vindhælishr., Húnav. 23.júl.1849	Þverá, Hallárd. Lockep.1876,hingað 1878
Holtakoti, Árnessýslu, 23. okt. 1853	Hingað 23. des. 1878
Á Seltjarnarnesi, Gullbr.s.,, í apríl 1829	Frá Lockeport í des. 1878
Birnufelli í Fellum, N.-Múlasýslu,, 1830	Fellum, N.-Múlasýslu, 1879
Mófellsst., Skorrad., Borg.fj., 10.sept.1857	Þingnesi, Bæjarhr. Borg.fj., í ág. 1878
Sigríðarstöðum, Vesturh., 2. febr. 1843	Frá Reykjavík, í ágúst 1878
Á Akranesi, Borgarfj.s., okt. 1850	Af Akranesi, Borgarfj.s., í ágúst 1878
Prestshvammi, S.-Þingeyjars., 13.ap.1858	Jórvík í Breiðdal, 1878.

Mannanöfn	aldur	Hvar og hvenær fæddir
Jón Eiríksson*)	39	Víðinesi, Berufj.strönd, 24. ág. 1841
Guðný Magnúsdóttir	39	Birnufelli í Fellum, 20. jan. 1841
Magnús Jónsson	15	Birnufelli í Fellum, 27. jan. 1865
Snjólaug Jónsdóttir	13	Birnufelli í Fellum, 7. maí 1867
Guðný Jónsdóttir	4	Víðinesi, Berufjarðarstr. 12. jan. 1876
Sveinbjörn Jónsson	2	Víðinesi í Fossárdal, 27. febr. 1878
Elínborg Erlendsdóttir	26	Streitu á Berufjarðarströnd, 1854
Sigfús Bjarnason	45	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 7. nóv. 1835
Helga Gunnlögsdóttir	36	Víðinesi, Berufjarðarstr., 19. sept. 1844
Ólöf Bjarnadóttir	55	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 1825
Bjarni Sigfússon	14	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 16. febr. 1866
Bjarni Þórarinn Sigfússon	11	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 22. jan. 1869
Snjólaug Sigfúsdóttir	9	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 13. júlí 1871
Björg Sigfúsdóttir	7	Staffelli í Fellum, N.-M.s., 26. maí 1873
Ingibjörg Sigfúsdóttir	4	Staffelli í Fellum, 26. maí 1876
Guðlaug Sigfúsdóttir	2	Staffelli í Fellum, 7. júní 1878
Sigurður Sigfússon	1	Marklandsnýlendu, 9. des. 1880
Erlendur Höskuldsson*		Á Siglufirði í Eyjafjarðarsýslu
Guðbjörg Stefánsdóttir		Í Suður-Múlasýslu
Þórunn Erlendsdóttir		Þverhamri í Suður-Múlasýslu.
Sigríður Erlendsdóttir		Þverhamri í Suður-Múlasýslu.
Sigurður Guðmundsson Nordal	36	Hvammi í Laxárdal, Húnav.s., 1844
Valgerður Jónsdóttir	38	Vatnsdal í Húnavatnssýslu, 1842
Guðm. Sigurðsson Nordal		
Björg Sigurðardóttir Nordal		
Jón Sigurðsson Nordal		
Margrét Sigurðardóttir Nordal		
Sigurður Sigurðsson Nordal		
Jane L. Sigurðardóttir Nordal		
Sveinn Árnason		Úr Suður-Múlasýslu
Ingibjörg kona hans		Sömuleiðis.
Svanlaug Sveinsdóttir		Tungu í Fáskrúðsfirði,
Guðfinna Sveinsdóttir		Sömuleiðis.
Sigurbjörn Sveinsson		Sömuleiðis.
Kjartan Sveinsson		Sömuleiðis.
Anna Sveinsdóttir		Sömuleiðis.
Magnús Jóhannesson		Úr Eyjafirði.
Málfríður Baldvinsdóttir		
Jóhann Elíasson Straumfjörð		Ámýrum á Snæfellsnesi, 21. jan. 1840
Magnús Einarsson		Af Suðurnesjum

Hvaðan og hvenær hingað komnir

Frá Víðinesi í Fossárdal, Berufj.st. 1879
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Frá Streitu á Berufjarðarströnd, 1879

Frá Staffelli í Fellum, 1879
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Fæddur í nýlendunni.

Þverhamri í Breiðdal, S.-M.s., 1879
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.
Sama bæ í sömu s.

Tungu í Fáskrúðsfirði, 1878
Sama bæ í sama s.
Sama bæ í sama s.
Sama bæ í sama s.
Sama bæ í sama s.
Sama bæ í sama s.
Sama bæ í sama s.

Frá Akureyri
Frá Akureyri

Hrísdal, Miklaholtshr., Hnappad., 1874
Af Suðurnesjum.

Þetta fólk átti heima á ýmsum stöðum í fylkinu, en staðnæmdist ekki í nýlendunni:—

Jóhannes Arngrímsson, prests, frá Bægisá á Þelamörk. Fór til Ameríku 1872 frá Nesi í Höfðahverfi. Kvæntist enskri konu. Bjó í Halifax.

Hannes, (aldraður maður). Dvaldi í Musquodoboit veturinn 1875—6, hvarf heim til Íslands aftur.

Sigurpáll Guðlaugsson, af Tjörnesi í S.-Þingeyjarsýslu. Vann í Moose River námunum um tíma.

Þorvaldur Jóhannsson Björnssonar frá Tumabrekku. Skósmiður í Lockeport.

Björn Guðmundsson Byron. Býr nú í Winnipeg. Var í Lockeport.

Jón Jóelsson, frá Mývatni í S.-Þingeyjarsýslu. Var í Lockeport.

Júlíus Pálsson prests á Kjarna í Eyjafjarðarsýslu. Var í Lockeport, flutti vestur 1873.

Hjálmar Jónsson Bergmann, frá Þverárdal í Húnavatnssýslu. Nú í Chicago. Var í Lockeport; flutti vestur 1876.

Friðrik Jóhannesson, úr Þingeyjarsýslu. Var í Lockeport.

Baldvin Gunnarsson, úr Eyjafjarðarsýslu. Var í Lockeport.

Jón Sveinsson, úr Skagafjarðarsýslu. Var í Lockeport. Fluttist þaðan til Ástralíu.

Jón Sigurðsson, úr Skagafjarðarsýslu. Var í Lockeport um tíma. Hvarf þaðan heim til Íslands.

Björn Guðnason, úr Húnavatnssýslu. Var í Lockeport.

Þorsteinn Benediktsson, úr Húnavatnssýslu. Var í Lockeport.

Sigurður Sigurðsson, úr Húnavatnssýslu. Var í Lockeport.

Kristján Jónsson. Var í Lockeport.

Mannanöfn	aldur	Hvar og hvenær fæddir
Konráð Egilsson		Laxamýri, Suður-Þingeyjarsýslu
Olafur Björnsson		
Oddur Jónsson		
Guðrún Arens		Í Reykjavík
Jósephína Arens		Sömuleiðis
Asgr. Guðmundsson		Af Austfjörðum.
Guðm. Guðmundsson Norðmann		Sigríðarst., Melrakkasléttu, 1. okt. 1847
Magnús Jónsson skipstjóri		
Einar Einarsson Mýrdal		
Guðjón Jónsson		Af Austfj., kom með Guðbr. Erlendssyni 1875

II.
Barnaskírnir, útfarir og hjónavígslur í Marklandi á árunum 1879—1881.

Segurjon Grodmonder Johiannson: born Aug. 24th, 1878, bap. Sept. 29, 1878; son of Johannes & Solveag Godmondordotter Johiannson.

Jon Hillman: born Jan 23, 1878. Bap. Sept. 29, 1878; son of Pistur & Kjartansdotter Hillman.

Ingbjorg Margaret Solvason:born Jan. 16, 1878. Bap. Sept. 29; daughter of Biarni & Khristin Johannsdotter Solvason.

Brinjolvor Gounlangson: born Aug. 27th, 1878. Bap. Sept. 29, 1878; son of Brinjolvor & Haldora Sigvaldadotter Brinjolvor.

Stephen Jonas Victor Brynjolfson: born Aug. 27, 1878, Bap. Sept. 29, 1878; son of Magnus & Elizabeth Klemensdotter Brynjolfson.

Thorarin William Johnson: born Sept. 18th, 1878. Bap. Sept. 29, 1878; son of Sigurdur & Sigridor Brynjolfsdotter Johnson.

Jonina Johnson: born Oct. 29 1875. Bapt. Sept. 29th, 1878; son of Jon Johnson in Iceland & Helga Erlendsdotter Erlendson.

Hraldun (Hávarður) Erlendson: born Nov. 20th, 1877. Bap. 29th Sept.; son of Godbrador & Sigridor Hvardorsdotter Erlendson.

Friman Johann Gudmundsson: born April 7th, 1879. Bap. June 1st, 1879; son of Gudmondor & Sigridor Gudmondsdotter Gudmondson.

Harold Johannson: born May 26, 1879. Bap. June 1st, 1879; son of Segordor & Gudrun Godmondsdotter Johannson.

Burris Evans Prest*: born July 6, 1878. Bap. June 1st, 1879; son of Gasper & Margaret Jackson Prest.

Loretta Jackson*: Dec. 24th 1878. Bap. June 1st, 1879; daughter of Thomas & Martha Pace Jackson.

Edith Victoria*: born Nov. 27, 1877. Bap. June 1st, 1879; daughter of James & Elizabeth Lewlar Hilchey.

Morris Archibald Hilchey*: born Dec. 20th, 1877. Bap. June 1st, 1879; son of Thomas & Mary Ellen Prest, Hilchey.

Hvaðan og hvenær hingað komnir

Laxamýri í S.- Þingeyjarsýslu, 1878
1878

Frá Reykjavík.
Sömuleiðis
Kom með Gbr. Erlendss. Flutti til Minn.
Grjótnesi á Sléttu 1874, Kinmount 1875.
Af Akureyri, 1875

Var í nýlendunni einn vetur eða tvo; flutti til Nýja Isl., þaðan til Blaine, Wash., og dó þar.

Victor Smith (hét Sigurður). Kvæntist enskri konu. Bjó í Lockeport.
Jónína, dóttir Jóns smiðs Ivarssonar. Var í Lockeport.

---

*) Með Jóni Eiríkssyni byrjar viðaukaskrá J. Magnúsar Bjarnasonar, ásamt upplýsingum, er fengist hafa um það fólk, frá hinum og öðrum. — Erlendur Höskuldsson flutti til Lockeport og býr þar enn, og er hann og fólk hans hið eina, sem eftir er af íslenzku bygðinni þar eystra.

Lorena Alice Prest*: born April 29, 1879. Bap. June 1st, 1879; daughter of Martin & Matilda Hilchey, Prest.

Gudrun Solveag Svanlangson: born July 27th, 1879. Bap. Oct. 12th, 1879; son of Sigorjon & Elizabet Gudmondsdotter Svanlaugson.

Ella Victoria Reed Prest*: born Sept. 8th, 1879. Bap. Oct. 12, 1879; daughter of Martin & Matilda Hilchey, Prest.

Joseph William Gunlangson: born June 9th, 1879. Bap. Jul. 11th, 1880; son of Brynjolfer & Haldora Sigvaldsdotter Gunlangson.

Gudrun Olafson: Born Dec. 11th, 1879. Bap. July 11th, 1880; son of Olafor & Helga Gudmondsdotter Olafson.

These children were baptized by the Rev. Dr. Cossmann and the Rev. D. Luther Roth, at the Icelandic settlement, Halifax County, Nova Scotia.*)

---

*) Í "skýrslu" Jóns Rögnvaldsson er getið 8 íslenzkra barna, er fæddust í nýlendunni á árunum 1875—7. Þá getur Guðbr. Erlendsson Helgu dóttur sinnar, er fæddist á Grænavatni 17. ágúst 1879. — Eftir þessum samanlögðu skýrslum að dæma, verður þá tala íslenzkra barna, er fæðst hafa í Marklandi á árunum 1875—80, 22, og geta fleiri verið, þó þeirra finnist nú hvergi getið.

Married

(by the Rev. D. Luther Roth).

Jon Jonsson Hillman: of Jon & Hannah Ellen Thomsen of Hasstein. Oct. 11th, 1879 at Markland Icelandic Settlement, Halifax County at H. C. Rebbs.**)

Olafor Olaforson Fellsted: of Olafor & Helga Gudmondsdotter of Gudmondor. Oct. 13th, 1879 at Markland Icelandic settlement, Halifax County. At Olafor Thorsteinson.

**) Nöfnin eru hér mjög úr lagi færð, og það aðeins ritað, er skrifað hefir verið upp á hin prentuðu skýrsluform, sem send eru til stjórnarinnar, og þó færra en vanalega er heimtað. Úr þessu mun eiga að lesa svo: Jón Jónsson Hillman (sonur) Jóns (Rögnvaldssonar Hillmans) og (Jó)-hanna Elín Thomsen (dóttir) Hafsteins (Skúlasonar). (Gefin saman í hjónaband) okt. 11. 1879 í íslenzku nýlendunni í Marklandi, Halifax County, að (heimili H(ans) C(hristian) Robb.

Deaths.

Gudmondson Sarah: daughter of Jojomnas Gudmondson, died March 13, 1881. Burried (!) at Lunenburg, Nova Scotia, March 15, 1881. Aged 15 years 5 months and 3 days; born at Reykjavik, Iceland.***)

* * *

Skýrslu þessa léði skáldið J. Magnús Bjarnason í Elfros, Sask., Tímaritinu til birtingar. Er hún rituð af séra C. E. Cossmann, D. D., er um hríð var prestur lúterska safnaðarins í Lunenburg í Nova Scotia. Ritaði hann hana upp úr prestþjónustubók safnaðarins, fyrir tilmæli David Luther Roth, er söfnuðinum þjónaði á þeim árum, sem Íslendingar dvöldu í nýlendunni. Frá séra Roth fékk J. Magnús Bjarnason skýrsluna. Skrifuðust þeir á í fjölda mörg ár. Skýrir skáldið svo frá skýrslunni og prestum þessum báðum ,er honum er einkar hlýtt til:

"Eg læt hér fylgja skýrslu þá, sem Rev. David Luther Roth gaf mér; hafði eftir maður hans í Lunenburg í Nýja Skotlandi skrifað hana upp úr kirkjubókinni þar. En börnin, sem skírð voru í nýlendunni, voru ekki öll af íslenzku bergi brotin; sum þeirra áttu heima í skozku bygðinni (Mooseland) fyrir austan nýlenduna. Sótti fólk þaðan messu til nýlendunnar, þegar prestar komu þangað.

Rev. C. E. Cossmann, D. D., kom á stundum til nýlendunnar með Rev. Roth og á stundum einn. Þeir áttu heima um 150 mílur frá Nýlendunni, og óku þeir alla leið í ein-eykisvagni. Aldrei vildu þeir borgun þiggja fyrir þá miklu fyrirhöfn.

Rev. Roth safnaði $100.00 hjá söfnuði sínum í Lunenburg County til sögunarmylnunnar, sem Íslendingar í Nýlendunni ætluðu að koma sér upp*). Þar að auki safnaði hann eitt vor miklu af matvælum, útsæði og klæðnaði handa Íslendingum, þegar mjög þröngt var í búi hjá þeim, og var seglskúta send með það frá Lunenburg til Tangier (næstu hafnar við nýlenduna). Má því með sanni kalla Rev. David Luther Roth sannan velgerðamann Íslendinga í Marklandsnýlendu. Hann var fæddur í Prospect í Butler County í Pennsylvania í Bandaríkjunum 25. okt. 1847. Hann lærði við Thiel Hall og Muhlenberg College (í Allantown, Pa.) og við lúterska prestaskólann (Mount Airy) í Philadelphia. Hann vígðist til prests 1876, kom til Lunenburg, N. S., 14. apríl 1876, og var prestur lútersku safnaðanna þar og í grendinni, um nokkur ár, en fluttist síð-

---

***) Fleiri önduðust í nýlendunni, þó þess sé ekki getið í skýrslunni. Þessa nefnir Guðbr. Erlendsson:

Sölvi, dó um sumarið 1875 á Íslendingahúsinu áður en flutt var til nýlendunnar; fæddur 1866, sonur Bjarna Sölvasonar frá Miklagarði í Skagafjarðarsýslu.

Sigríður, dó um sumarið 1875; dóttir Stefáns Brynjólfssonar frá Botnastöðum í Húnavatnssýslu.

Guðrún Guðmundsdóttir, dó 1875 í nýlendunni, kona Stefáns Brynjólfssonar frá Botnastöðum.

Brynjólfur Brynjólfsson; dó 1876; sonur Brynjólfs Gunnlögssonar frá Höskuldsstaðaseli í Breiðdal.

Jóhann Bjarnason frá Lundabrekku í Skagafjarðarsýslu, dó 1879.

*) Samtök hófust meðal nýlendubúa 1879—80, um að koma upp sögunarmylnum í bygðinni. Skógur var mikill í nýlendunni og arðlítill fyr en búið var að vinna úr honum borðvið. Önnur mylnan átti að standa við Tangier-fljótið austan til í bygðinni, en hin í vestari hluta bygðarinnar við svonefndan Klapparlæk. Stíflur voru hlaðnar og tré feld til mylnuhúsanna, og járn keypt, en við fyrirtækið var hætt, er mönnum kom saman um að leita burt úr nýlendunni og færa sig vestur til Íslendinga, er sezt höfðu að í Dakota og Manitoba. Sbr. Guðbr. Erlendsson: Markland, Wpeg. 1916, bls. 85.

an til Albany, N. Y., þar næst til Philadelphia og síðast til Pittsburg, Penn. Hann var allmikill rithöfundur og er eitt hið bezta ritverk hans "Acadia and the Acadians". Bróðir hans var kennari við lúterska prestaskólann í Chicago. Roth heimsótti Marklands-nýlenduna haust og vor, flest öll árin sem Íslendingar bjuggu þar." — — —

Sem skýrslan ber með sér hafa íslenzku nöfnin allmjög aflagast í skrásetningu þeirra prestanna, þó ráða megi í hver þau eigi að vera. Hefir þeim veitt erfitt að rita þau eftir framburði, og hefir það löngum viljað brenna við hjá enskumælandi mönnum hér í landi. Glöggva má sig á foreldranöfnunum eftir "Búendatalinu", en skírnarnöfnin eru víðasthvar svo ljós, að án mikilla vandræða má stafa sig fram úr þeim. Réttast þótti að láta skýrsluna halda sér og fella ekkert burtu úr henni, þótt tilgreind séu þar nokkur börn (6), er alls ekki eru af íslenzku foreldri, en skírð við guðsþjónustur í bygðinni. Eru nöfn þeirra merkt með (*). Öll stúlkubörnin nema eitt (Ingibjörg Margrét dóttir Bjarna Sölvasonar) eru nefnd "son", er hlýtur að stafa af því, að þeir gátu enga aðgreiningu gert íslenzku nafnanna.

III.
Bæjavísur Höllu Jónsdóttur.

Vísur þessar orti Halla Jónsdóttir frá Svarfhóli í Mýrasýslu, veturinn 1881, skömmu áður en burtflutningar hófust úr nýlendunni. Handrit Höllu er löngu týnt, en vísurnar lærði frú Halldóra Sigvaldadóttir Gunnlögsson, — frá Prestshvammi í Reykjadal, nú búsett í Glenboro í Argyle-sveit, — ekkja Brynjólfs sál. Gunnlögssonar frá Höskuldsstaðaseli í Suður-Múlasýslu. Eru vísurnar skrifaðar upp eftir minni hennar. Hún er skýr kona og afbragðs minnug. Hún bjó á þeim árum í Marklandi ekki all-langt frá Höllu og þekti vel til hennar.

Halla þótti myndar- og gæðakona, og hafa allir sveitungar hennar, frá Nýja Skotlandi, hið sama um hana að segja, að hún hafi verið greind og góðviljuð og vel látin. Skáldið J. Magnús Bjarnason meðal annara lýsir henni svo: "Halla var mesta merkiskona, prýðisvel skáldmælt og stórgáfuð. Alt sem hún orti (og það var mikið) lýsti hreinu og göfugu hugarfari og hreinu hjarta. Að Fljótsbrekku þótti mér ætíð gott að koma, því að Halla var mér eins og bezta móðir og þreyttist aldrei á að segja mér fallegar sögur og láta mig heyra fögur kvæði. Og minnist eg jafnan þeirrar góðu og gáfuðu konu með þakklæti og aðdáun."

Fimm bæja getur Halla ekki, er taldir eru í skýrslu Jóns Rögnvaldssonar. Hafa sumir þeirra ef til vill þá verið komnir í eyði. Bæirnir eru Hlíð, Engihlíð, Baldurshagi, Árbakki, Robbshús. Aftur nefnir Halla Lundarbrekku, Bjarkavelli og Ós, er Jón nefnir ekki. Hafa þau nöfn verið tekin upp eftir að Jón samdi skýrslu sína í febr. 1879. Þó má vera að Hlíð og Lundarbrekka sé sami bær, því sömu búendur eru nefndir á báðum stöðum. Á Bjarkavöllum bjó Jón Hillman, sonur Jóns, en er talinn í skýrslunni 1878 í Engihlíð. Að öðru leyti ber skýrslunni og Bæjavísunum saman.

Fleiri heimildarskjöl um Marklandsnýlendu, en hér eru prentuð, munu ekki til vera. Þó höfum vér heyrt getið um almanak, er Kristbjörg Magnúsdóttir, frá Birnufelli í Fellum, kona Bjarna Andréssonar frá Fljótsbakka í Eiðaþinghá, móðir skáldsins J. Magnúsar Bjarnasonar, samdi, á ári hverju meðan dvalið var í nýlendunni. Kristbjörg var sérstök gáfukona, og vel að sér, kunni "fingrarímið", og var oft til hennar leitað með upplýs-

ingar um ýmislegt, er fólk fýsti að vita. Kona, er henni var gagnkunnug lýsir henni svo, að hún hafi verið ljúf í viðmóti, fáskiftin um annara hagi, viðkvæm í lund, djúpt hugsandi, listhneigð og fróðleiksgjörn. Almanaks-afrit hennar munu nú öll týnd, eða að minsta kosti hefir ekki til þeirra spurst síðan flutt var úr nýlendunni.

Suðra-ferjan sveimar hér
Sónar- burt frá -landi,
Vanfær þó hún virðist mér
Vera og óhafandi.

Þar til hugur þrengir mér,
þó mig enginn beiði,
fram að bera fyrir' þeim hér
Fjalars staupa veiði.

Held eg varla hendi mér
að hreyfa ljóða skvaldri,
heldur mesta heimska er
hálfsjötugri að aldri.

Þótt til gamans þundar vín
þetta nú eg blandi,
einlæg það er óskin mín,
að engum mein af standi.

* * *

Hér Sólheimum situr á
Sigurjón í næði,
og Elízabet honum hjá
heiðri vafin bæði.

Á Grænavatni geymir bú
Guðbrandur með sóma,
hans Sigríður heitir frú,
hegðan vandar fróma.

Staðartungu einn er á
ítar Sigurð greina,
með Sigríði mætri sá
má oft störfin reyna.

Staðnum ekkill stýra má
Stefán Brynjólfs niður,
dugnað verka sýnir sá,
sæmd og gæfa styður.

Sæmdum búinn Sigurður,
Sigtýrs- vekur -hana,
með Guðrúnu gáfaður
geymir Hléskógana.

Hlíð-Bólstaðar halda nú
með heiðri Magnús náir.
Elízabet er hans frú,
ítum góðsemd tjáir.

Vel er setinn Vatnsdalur;
veita greiða kunni,
búinn gáfum Brynjólfur
býr þar með Þórunni.

Vindhæl geyma Guðmundur
gerir með Sigríði,
af lýðum metinn lagvirkur
lundur skjóma fríði.

Býr á Ósi Erlendur,
er hans Guðlög kvinna,
viður skjóma vel hæfur
verka gætir sinna.

Sigfús, Helgu hýrri með,
heldur bú á Lundi,
fjölskylduna fær um séð,
frægur Týrs- á -sprundi.

Á Lundarbrekku Brynjólfur
býr nú með Halldóru,
af viðum skjóma vel kyntur,
sem við hann kynnast fóru.

Halldór Austurhlíð í býr,
hægur smíða gáir,
mararglóða hrundin hýr
heita Margrét náir.

Listasmiður laglegur
lundur valinn skjóma,
Árnes byggir Ólafur
og Elín meður sóma.

Ólafur með Helgu hýr
hirðir Vatnið- Ljósa,
mjög er lipur málmatýr,
ef mætti heilsu kjósa.

Ókvongaður unglingur,
— eg sem greina kunni, —
geymir Hvamminn Guðvarður
og gætir að uppskerunni.

Vatnshlíð Bjarni vinnur á
vel með ektasvanna,
heitir Kristín hringagná,
hröð til góðverkanna.

Á Laufási býr Hannes hér
hrings og gefni tína;
— hún Sigríðar heiti ber, —
höldum góðvild sýna.

Í Hjarðar- Pétur -holti býr
hér með eignar svanna,
Guðlög vandar verkin dýr,
vel það lýðir sanna.

Löngum Ólöf lipra mund
ljær, þá neyð er bitur;
á Laufskógum auðargrund
ein með jóðum situr.

Jón á völlum-Bjarkar býr,
brátt kann dugnað reyna,
og mæt Jóhanna, mentuð, hýr
mörk er eðalsteina.

Dygðum vandað geymir geð
gætir branda fríður,
Fljótshlíð halda heiðri með
Hafsteinn og Sigríður.

Bjarni Hlíðar-húsum á
hlýtur störfin reyna;
en Kristbjörg gáfuð, greinast má,
grundin eðalsteina.

Björn oft greiða gerir nú,
grundar jarðrækt fínu.
Hlíð á Fögru heldur bú
hýrri með Kristínu.

Jón í Holti-brautar býr,
bezta skytta talinn;
en Guðný, heldur heilsurýr,
hans er kona valin.

Brúarlandi á Jón er
óhraustur, hjá sprundi,
en Vigdýs dugnað veitir hér,
vart sér hlífa mundi.

Á Fljótsbrekku eru nú
Einar bæði og Halla. —
Þá sem hirða hér um bú,
hefi eg talið alla.

* * *

Gaman spjalla geri hér,
gumna meitt ei hefi,
en ljóðagalla ljóta mér
lýðir fyrirgefi.

Febrúarí fyrsta þá
færði Halla í letur,
átján hundruð eitt þar hjá
og áttatíu betur.

Hvar sem dveljum heims um lönd
hrindum burtu kvíða,
því alla verndar Herrans hönd
og hjástoð veitir blíða.

Og þegar lífið enda á,
æðstan guð eg beiði,
til sæluhallar himnum á
hann oss alla leiði.

* * *

Þar ljómandi vegsemd vandi
við frá grandi skilin öll,
samfagnandi í sælustandi
sólarlanda-kóngs í höll.

IV.

Bréf frá landnámsárunum.

Bréf þau, sem hér fara á eftir, voru oss gefin á síðastliðnu hausti af Jóni J. Hillman bónda við Mountain í Norður-Dakota. Þau eru meðal hinna fáu bréfa, er varðveizt hafa frá Landnáms-árum Íslendinga hér í álfu. Sem þau bera með sér, eru þau rituð samtímis atburðunum, er þau skýra frá, og eru því hinar beztu söguheimildir. Báðir voru höfundarnir kunnir að því að vera sannorðir og óhallir í frásögn.

Bréfin eru rituð Jóni bónda Rögnvaldssyni frá Hóli á Skaga (föður Jóns J. Hillmans), er á þeim árum var búsettur í Marklandi í Nýja Skotlandi.

Fyrstu þrjú bréfin eru rituð af Bjarna Bjarnasyni, er bjó á Meyjarlandi og síðar á Daðastöðum í Sauðárhreppi í Skagafjarðarsýslu. Voru þeir á svipuðum aldri hann og Jón, og mjög kært með þeim, en Bjarni þó nokkru yngri, fæddur um 1813, að hans eigin sögn (sbr. 2. bréf: "Grár fyrir grönum og nær því hálf-sjötugur"). Bjarni var áttundi maður frá Hrólfi sterka á Álfgeirsvöllum, í beinan karllegg. Faðir hans var Bjarni Bjarnason á Sjávarborg, bróðir Jóns Bjarnasonar skyttu í Álftagerði, en kona hans var Margrét Þorkelsdóttir frá Fjalli, Jónssonar, systir dr. Jóns Þorkelssonar rektors. Sonur þeirra var séra Þorkell á Reynivöllum í Kjós. Bjarni fluttist vestur 1876 með "stóra hópnum" og var með fyrstu landnámsmönnum í Árnesbygð í Nýja Íslandi, og nefndi bæ sinn Höfn. Er nýlendustjórn var sett veturinn 1877 (þingráðið) var Bjarni kosinn oddviti Árnesbygðar (bygðarstjóri sbr. Tímarit I. ár bls. 108). Bjarni var ötull maður og fylginn sér, starfsmaður mikill og greinagóður og kappsamur, að þeirra dómi er hann þekktu. Hann druknaði í Winnipegvatni 12. nóv. 1878, ásamt syni sínum ungum, er Sigurður hét. Voru þeir feðgar að vitja fiskjar, en engir viðstaddir er slysið vildi til.

Þriðja bréfið, er vera mun með því síðasta, er Bjarni reit, er því miður ekki alveg heilt. Hafði maður það að láni áður en það kom í vorar hendur og glataði blaði aftan af því. Mun þar eitthvað hafa verið vikið að félagsmálum nýlendunnar.

Fjórða bréfið er ritað af Jóni lækni Jónassyni frá Saurbæ í Skagafjarðarsýslu. Jónas faðir Jóns læknis og Bjarni frá Daðastöðum voru bræðrasynir, sonur Jóns í Álftagerði Bjarnasonar. Jón læknir var fæddur á Syðstavatni 19. des. 1835. Vestur fluttist hann 1876 með sama hópi og Bjarni frændi hans, og nam land í Árnesbygð, er hann nefndi Skíðastaði. Jón var meðal hinna fyrstu, er fluttu frá Nýja Íslandi til Dakota, fluttist þangað 1879, og nam land norður við Tunguá skamt frá þar sem nú er Akra. Þar dvaldi hann unz hann misti konu sína, Maríu Rögnvaldsdóttur bónda á Skíðastöðum í Lýtingsstaðahreppi, Þorvaldssonar, er andaðist 19. júlí 1882. Jón undi aldrei vel hag sínum hér vestra, hvarf heim til Íslands 1884 og ætlaði sér að setjast þar um kyrt, en kom til baka aftur ári seinna, og andaðist í bænum Hamilton 23. júlí 1886, hjá Önnu dóttur sinni og manni hennar, Samson Bjarnasyni frá Hlíð á Vatnsnesi í Húnaþingi.

1.

Höfn í Nýja Íslandi,
þann 25. marz 1877.

Heiðraði forn-málvin minn!

Kærar þakkir fyrir þitt góða og mér kærkomna bréf, sem eg meðtók snemma í janúarmánuði. — Nú hripa eg þér þessar línur, því eg þykist vera orðinn seinn á mér

að verða við tilmælum þínum, nefnilega að verða bréfritari þinn og við hvor annars; gerir það að héðan hefir verið ilt að senda bréf, og er ilt enn, svo eg er aldeilis óviss um að þessi miði komist áfram.

Fréttir héðan eru margar og mjög misjafnar og rúmar víst varla blaðið þær allar, sem til eru, því það er lítið til þess.

Fer eg þá fyrst og fremst að segja þér frá mér og mínum átta, sem mér fylgja, að fyrir Drottins góðu náð líður bæril., helzt síðan við komum hingað og settumst um kyrt hér, en þetta munu varla allir segja, sem komu í sumar, því eg hygg að fullur helmingur og máske meira af fólki hefði setið kyrt, hefði það vitað fyrir forlögin, og er þó ekki landinu hér um að kenna, þó það sé kalt, eða aðförum stjórnarinnar við okkur. — Það er eðlilegt að okkur úr köldu og hrjóstrugu landi, sem aldir erum upp við litla misbreytni eftir því sem hér er vestra, brigði við í rúmar 7 vikur sem við vorum á þessu ferðaslarki, um hásumar gegnum fremur heit lönd, oftast við ónotalegan aðbúnað og hreinlæti, sem ómögulegt var að geta fengið, hálflítið, ónotalegt og okkur óholt fæði. Þó nokkuð bæri á veikindum fólks yfir Englandshaf og Atlanzhafið, var það mest sjóveiki, sem ekki gerði svo mikið til í bráðina, en þegar við fórum frá Ontario á gufubátnum þessa stuttu vatnsleið upp til Minnesota, hvar alt úði saman, kýr uxar, fé og fólk og hvergi varð fæti stígið nema á mannsbúk eða höfuð og allir lágu óristnir og höfðu friskbrauð og hrátt eða hálfhrátt flesk (að eta) fór að brydda á magaveiki og dauða á börnum, sem óðum óx; hélzt það alla leið úr því og hingað og lengi eftir það, svo börnin dóu hrönnum og sum seinast úr hor, sem magaveikin var búin að kúga svo. Þau dóu flest, sem voru fyrir innan 2ja til 3ja ára.

Fjöldi veiktist líka af því fullorðna, svo það var lengi í haust sem það var mjög vesalt margt, en fátt dó þó, þar til að bóluveikin fór að æða áfram hjá okkur, sem eflaust mjög margt leiðir eftir sig ilt, bæði í bráð og lengd. Hennar vegna var vörður settur á milli nýlendunnar og Winnipeg, sem hefir verið í allan vetur og verður fyrir það fyrsta til maímánaðarloka, hvað sem þá tekur við. Bréf, sem hafa verið send héðan, hafa ýmist verið brend, send til baka eða þvegin úr eitur-vatni og send svo. Sú stjórn stendur nú sem hæzt. Þeir sem vilja komast upp eftir, þurfa að liggja við vörðinn í 15 daga áður en þeir fá að fara, kaupa sér ný föt og skilja þau gömlu eftir eða brenna. —

Nú er bólan í mestu rénun og eg held hér um bil hætt að drepa. Hún er búin að drepa unga og gamla í nýlendunni 103 og er það ekki svo lítið. Víst er dautt af fólki, sem fór frá Íslandi í sumar hálft annað hundrað, með því sem bólan hefir drepið, en fólk lifandi eftir um 1150 fyrir utan það sem er upp í Winnipeg. Hingað komu læknar 3 eða fjórir, verri en ekki neitt, nema að fylla sig á víni. Fyrst eg er að tala um það sem hefir dáið, ætla eg að segja þér frá því, sem þér er allra kunnugast og var nálægt þér, þegar þú varst heima: Sigurður

Jónatansson frá Efran. (esi í Skefilsstaðahreppi í Skagafjarðarsýslu) Árni sonur hans og dóttir, dóu öll, svo þú getur nærri, hvað Guðrún aumingin og þær systur hafa að bera; og svona eru margir því miður. Gamli Pálmi (Jónsson — Skaga-Pálmi) druknaði af flatbát uppi í árósi í sumar, á myrkri nótt svo honum varð ekki bjargað. Var haldið hann hefði ætlað til þarfinda sinna, því þá ríkti magaveikin hæzt og kallaði ótt og títt; María dóttir hans er dauð úr bólu og sonur hennar ársgamall, Pálmi, er hún átti með Jónasi í Hróarsdal; Guðmundur frá Skollatungu (í Skarðshreppi í Skagafjarðarsýslu) og barn hans og Guðrúnar; 2 börn Sveinbjörns frá Veðramóti; Una kona Péturs í Jónskoti og börn hans tvö; kona Gunnars Jóhannssonar frá Egg (í Hegranesi) og í því húsi 2 eða 3 börn, eg held Davíð og Löngumýrar-Hallgrímur hafi átt þau, — systir þín þekkir það, — og svona er það víðast, þó eg nenni ekki að telja fleira. Foreldrarnir eru sumstaðar dauð frá börnunum; börnin sumstaðar, þó þau hafi verið 3 til 4, öll dauð, og ektapörin dáið hvort frá öðru.

Nú held eg sé bezt að koma til aðalmálsins áður en þetta litla blað er alveg þrotið, og þig mun mest fýsa að vita, sem er að segja frá hvernig land muni vera hér vestra, veðráttukostir og ókostir. Þú mátt ekki og munt ekki kasta þungum steini til mín þó eg verði hér um stuttorður; þér mun þykja það eðlilegt, því tíminn er enn ekki langur og reynslan enn styttri, þar eg sem aðrir höfum enn ekki tekið sem sagt er hönd í kalt vatn, því stjórnin (sú örláta og góða stjórn) hefir enn sem komið er lagt okkur alt í höndur, eins ríkum sem fátækum og verður fyrst til maímánaðarloka. Hún lánaði í sumar járnbrautargjald frá Quebec til Winnipeg, þeim sem ekki gátu borgað það, matarforða alla leið og síðan í allan vetur matarforða til maíloka; flesk, hveiti, sykur, te, nokkuð af kaffi, nýtt kjöt, "bíns" (ensk. beans = flatbaunir), haframjöl, grjón, til veiðarfæra og á milli 30 til 40 kýr í haust og salt. Upphæð á þessu er 33,500 dollarar. Svo biðjum við hana um í vor lán 19,000 dollara í 200 kúm, allslags útsæði og til veiðarfæra, salt að salta fisk okkar, og nauðsynlegustu akuryrkjuverkfæri ásamt gluggum í hús og hverfisteinum. Og þetta teljum við víst hún láni eftir öðrum hennar aðförum við okkur. Líka biðjum við hana að lána okkur 800 dollara fyrir skonnortu, svo við getum sjálfir flutt að okkur nauðsynjar okkar, haldið henni til veiða og viðarflutninga o. s. frv. Þar sjáum við strax hvað léttara er en borga aðflutningskaupið, sem er mjög hátt, 1 dollar á hverjum 100 pundum.

Eftir áliti mínu er land hér mikið feitt og gott þó það sé ekki alt jafn byggilegt. Jarðvegur er hér víða feitur og skógur óvíða sver, og það mun helzt vera hér að skógur er á sumum stöðum ofgrannur til húsa, og þó það megi fá hann fullsveran eru óþægir erfiðleikar í bráðina að koma honum að sér á meðan vegir eru ekki vel opnaðir og akneyti vanta. En stjórnin bætir úr þessu sem öðru. Hér eru nú til flutninga nokkrir uxar, sem hafa

verið keyptir fyrir stjórnarpeninga og eiga að verða eign Nýlendunnar eftirleiðis. Eftir endilangri Nýlendunni er hún búin að gera veg, víst um 50 mílur, og kostað til þess 8000 dollurum. Engjar eru hér víðast nógar og sumstaðar fjarska miklar, störin á þeim, í öxl og meira, og eftir því þétt og stórger en þó mjög misjöfn að fóðurgæðum eftir því sem vott og þurt er og jörðin mosamikil. Einstök stilling og kyrviðri, hefir verið í allan vetur og snjófall fremur lítið, í mitt læri í skógum þar sem ekkert rífur. Frost eru fjarska mikil. Langa tíma hafa verið 30 og yfir það á Reaumur, — 35 hæzt að mig minnir. Hér þarf að klæða sig vel, Manitobamenn kunna það líka og verður ekkert meint við kulda og því síður Indíánunum, sem búa allan vetur í tjöldum stóarlausir og færa sig úr einum stað á annan og lifa á veiðum. Mér finst og okkur hér ekkert um kuldann og gera það þær miklu stillur og engum standa þau (þ. e. frostin) hér fyrir þrifum og sannast að segja ekki neitt, ef þessum drepsóttum léttir; því það er útlit á að stjórnin vilji og ætli að koma okkur upp úr ómensku og ógæfukriplingnum.

Nú fer blaðið að minka og get eg enn margt sagt og tínt til. Með einu orði verð eg að minnast á innbyrðis aðfarir okkar þó veikin hafi mjög dregið úr okkur kjark. Við höfum haldið með okkur nokkra almenna fundi og fyrir þá höfum við stofnað prentsmiðju íslenzka hjá okkur með 100 dollara hlutabréfum sem við leggjum sjálfir til. Við höfum samið stjórnarlög, búnir að skifta nýlendunni í fjögur bygðarlög, sett 5 manna nefnd í hvert bygðarlag og af þeim einn bygðarstjóra, sem hefir á hendi að kalla, öll málefni. Af þessum 4um bygðarstjórum með þar til kosnum fimta manni (Sigtryggi) myndum við þingráð, sem ræðir öll áríðandi málefni, er nýlenduna varðar í heild sinni og það síðan látið ganga til stjórnarinnar.

Síðar, ef eg lifi, skrifa eg þér línu, helzt ef eg fæ gott bréf frá þér. Eg bið að heilsa öllum löndum er mig þekkja, með þeirri ósk til þín og þeirra að Drottins miskunnarhönd leiði ykkur ætíð farsældarvegi í útlegðinni.

B. Bjarnason.

2.

Höfn í Nýja Íslandi,
15da júlí 1877.

Heiðraði góði kunningi!

Nú í þessum svifum, þegar eg er að setjast niður að skrifa þér fáar línur, fæ eg frá þér gott og merkilegt bréf af 12. f. m. sem mér kom mæta vel. Eg var farinn að hugsa að miði sá, er eg skrifaði þér í vetur, hefði ekki getað komist, því um það leyti var hér ónotalegt bréfaófrelsi: öll bréf þurftu að dragast í gegnum **votan eitraðan hreinsunar**-eld og mörg þeirra munu þess vegna hafa orðið ólæs ef ekki ónýt. En þó miði sá væri mjög ómerkur, vorum við þó báðir svo hepnir, að hann fékk að komast áfram.

Síðan eg skrifaði hann hefir hér fátt fremur markvert borið við. Bólan var hætt og heilbrygði fremur góð síðan, nema hvað lítið hefir borið á skyrbjúg, sem fáir hafa legið í og engir dáið úr.

Það sem eftir var vetrar var tíð jöfn, frost mikil, hæzt 40 Fahrenh., hreinviðri og stillur og snjófall svo sem ekkert, og snjóysjan í skógunum aldrei meira en í mitt lær. Aldrei hlánaði, en úr sumarmálum fór að taka upp af sólbráði og enda nokkuð fyrri, því frostin fóru að lina með apríl. Aldrei hlánaði eða kom rigning fram í maí seint. — Seinni partinn maí og júní allan voru ofsaleg úrfelli. Þó var hvorki kuldi eða krapi nema 3 daga um hvítasunnu. Eftir miðjan maí fóru menn að sá jarðeplum og sumir ögn af hveiti og bínsi, sem leit út fyrir að myndi verða ónýtt vegna þeirra fjarskalegu rigninga, sem þá dundu yfir, og svo er nýlendan í sjálfu sér nú sem stendur víða ofblautlend á meðan ekki skógarnir verða ruddir og þá skurðir grafnir, en hvarvetna er nógur og góður heyskapur og landið frjótt.

Þegar með júlí fór að þorna svo sáðið fór að taka við sér, og menn héldu áfram að sá meira og nú sem stendur lítur út fyrir að flest verði í meðallagi, ef ekki skemmist úr því sem á horfist.

Eg hefi lagt niður 8 bushel jarðepla, 24 pund hveitis, nokkuð af bínsi og næpur og rófur og ýmislegt fleira til prófs. Yfir höfuð er útsæðið í 1½ ekru. Húsið er nú í byggingu, þó komið svo á veg, að eg hefi fyrir nokkru flutt í það, en sjálf sagt glugga og hurðarlaust. Það er 10 al. danskar á lengd og 7½ alin á breidd undir súð sem eg sagaði í í vetur og gólf komið í það hálft. Vellíðan mín og minna er yfir höfuð góð og hefir verið, — en alt af hefi eg lifað á stjórnarláni síðan eg kom hingað, nema hvað eg hefi aflað fisk mikið. Hann er nógur í vatninu og eftir því góður átu, mikið betri en heima, bæði kattfiskur, pækur (Enska: Pike), gullaugu, sólfiskur og sökker (Enska: Sucker). Hvítfiskur, sem þykir fiska beztur, aflast ekki nema á haustin. Af honum var lítill afli í haust. Kú gat eg keypt í fyrra með vænum nautkálfi, upp í Winnipeg, þegar eg kom, — 32 dollara. Hún bar í vor á sumardagsnóttina fyrstu, fallegri kvígu, sem lifir. Kýrin komst í 14 merkur, nú eru ekki meira en 8 merkur í henni og er mest orsök til þess þeir vondu bolahundar (Enska: bulldog = fluga, bolabítur), sem hér er nú, sem gera skepnum ljótt tjón meðan þeir eru. Mína kú hefi eg stundum haft inni á daginn, þegar verst hefir verið og heyjað handa henni.

Mikið gerir sú góða og dæmafáa stjórn til að lána. Nú í vor bætti hún við lán okkar 25,000 dollara, sem eftir skýrslum frá okkur er keypt fyrir 250 kýr suður í Minnesota, sem nú er von á á hverri stundu, einnig alt útsæði, netagarn og teinar, gluggar, hverfisteinar, orfljáir, heykvíslar, grobbhóar (Enska: grubhoe = rótaröxi), salt, skóleður, hveiti, flesk o. s. frv. Á móti þessu tekur hún í veð af okkur löndin sem hún gefur okkur og vinnu okkar á þeim. Í ár er lánið rentulaust en þaðan frá renta 5 af hundraði í 10 ár, ef ekki verður borgað fyrri.

Alt fyrir þetta er ástand okkar ískyggilegt sem stendur. Í vetur var vörður settur á landamæri milli Manitoba og nýlendunnar og var ákvarðað að hann skyldi verða til ágústs. En þegar bólan var rösuð

út fyrir löngu sótti agent J. Taylor um að samgöngur fengjust fyrri, og samdi við stjórn Manitobafylkis að það fengist, sem varð með því móti, að sápu þvottur og brennisteinsbrensla og kalkþvottur á húsum fram færi í allri nýlendunni, sem fullnægt var, sumt á okkar kostnað og sumt á (kostnað) yfirstjórnarinnar. Hún lagði til í því skyni 200 dollara en við á 500 dollara, sem tekið var af stjórnarláninu, því ekki var annað til. Alt fyrir þetta fást enn ekki samgöngur á mót von okkar. Hélt svo þingráðið, sem stofnað var í vetur, nú fyrir 10 dögum fund með sér. (Í þingráðinu sitja 5 menn sem eru: Sigtryggur, þingráðsstjóri og bygðarstjórarnir 4ir, sem eru: fyrir Víðinesbygð, Björn Jónsson frá Ási, að Norðan; Bjarni Bjarnason fyrir Árnesbygð; Jóhann Briem fyrir Fljótsbygð og Halldór Friðriksson Reykjalín fyrir Mikleyjarbygð). Ræddi þingráðið málefni þetta sem unt var, og færði rök til að þvotturinn yrði að álítast undir öllum kringumstæðum gildur, og ef leyfið fengist ekki eftir 10 daga myndu nýlendubúar álíta vörðinn að vettugi. Nú er seinasti dagurinn í dag og ekkert svar komið. Ætlar nú fólk strax á morgun að leggja á stað í stórum hóp og reyna til, hvað sem viðtekur, að brjótast upp yfir vörðinn, því allir sitja hér atvinnulausir nema að vinna á löndum sínum, en allir kvíða vetrinum, altént hvað hveiti snertir, olíu og fleira, því nú er stjórnarlánið bráðum búið, þegar alt er borgað, sem um hefir verið beðið. Hvernig alt þetta fer, verður næsta bréf frá mér að bera þér, ef mér endist líf.

Hvað veðráttu snertir hér virðist mér hún fremur holl. Þó frostin séu meiri hér en heima eru þau ekki nærri eins tilfinnanleg, það gerir bæði kyrviðri og stillur og svo skógurinn, svo hver maður getur gengið til verka flesta daga vel klæddur. Stórnar verma húsin svo nógur hiti er í þeim. Núna í júlí hefir verið mikið heitt, þó er oft svali sem temprar hitann. Eg sem er orðinn grár fyrir grönum og gamall, finn til hvorugs sérlega og hefi eg þó oftast verið eitthvað að nudda, og eg er aldeilis sannfærður um, að menn komi hér mjög vel til þegar fram í sækir, því nýlendan. að frá reiknaðri bleytunni, er mjög góð til búskapar. Engisprettur verða hér víst lengi ekki hættulegar. Það gerir að alt er þakið í skógi og bleytu. Grasið er mest afsi, stór stör og þétt, meðalmanni í öxl og meira. Við fergin hefi eg orðið var og fleiri jurtir, sem vaxa heima, svo sem sortulyng, einir og fram eftir því. Hér má fá te alt eins gott og það sem keypt er. Mjólk er hér bæði smjör og kostmikil. Rjóma sá eg aldrei heima eins þykkan og hér, og yfir höfuð er eg hér mjög ánægður. En því miður eru það ekki allir, en áreiðanlegt er að sumir skoða ekki kjör sín frá réttri síðu og kenna landinu um, sem þó ekki er. Þá sem þú biður mig og þú nefnir í bréfi þínu. að lofa þér að vita, hvernig líði, þekki eg alla orðið nokkuð. Guðmundi frá Ósum (í Þverárhreppi í Húnavatnssýslu) líður með þeim beztu, sem áður voru komnir. Jóhanna ekkja Jóhanns er á Gimli og lifir á stjórnarláni, en Jósúa Sigurðsson er efnalítill mjög, og misti

konu sína í fyrra úr skyrbjúg og hor, að sumir segja. Hús hans brann í vor, er hann nú að byggja hús aftur. Það hafa víst brunnið hér í nýlendunni ein 6 eða 7 hús síðan eg kom. Hafa þau öll verið með heyþaki. Þorlákur og Þórdís (frá Fornhaga í Hörgárdal) lifa bærilega, er hún mjög heilsulítil. Árni sonur þeirra vinnur þeim alt af mikið inn. Nú er hann uppi í Winnipeg og hefir 30 d. um mánuðinn. Bræðurnir Jóhannes og Guðlögur eru mjög efnalitlir og eins Jón Gottvill, en á öllu er nú betra horf en í fyrra. Annars yfir höfuð líður þeim ekkert betur en okkur, sem áður voru komnir, og stjórnarlán tóku þeir flestir eins og við í vetur, svo líklega eru þeir ekki skuldminni en við. Joseph frá Keldulandi þrífst enn ekki vel, litli Bjarni spjarar sig með þeim beztu.

Ekkert bréf hefi eg fengið heimanað. Eg fæ það ekki fyrr en eg skrifa heim, sem ekki verður fyr en í haust, þegar árið hefir yfir mig liðið. Eg vildi engar fréttir ósannar skrifa og sízt sem landið snertir, þess vegna verð eg mjög feginn ef þú skrifar mér það af fréttum er þú færð að heiman.

Nú er prentsmiðjan komin til okkar og er búið að byggja henni hæfilegt hús út við Íslendingafljót. Í þessum mánuði á að byrja að prenta dagblað okkar, sem heitir "Framfari". Það verður vikublað, stærra en nokkurt blað sem prentað er á Íslandi og kostar árg. 1 d. 50c. Gjarnan vil eg útvega þér eitt eða 2 þeirra, eða eftir því sem þú kant að vilja, en í þetta sinn get eg ekki sagt hvernig borgun ætti að haga, og geri það seinna.

Þú getur þess í þínu góða bréfi, að þú sért hræddur um að loftslag muni ekki vera holt hér og engisprettur kunni að heimsækja okkur. Hvað því fyrra viðvíkur held eg af eigin reynslu að loftslag sé hér upp á það bezta fyrir okkur. Það er mjög hreint og klárt eða hefir verið það, sem eg er búinn að vera. Eg heyri engan kvarta yfir því að það sé ekki holt. Eg veit um mig, nær því hálsjötugan, að eg fann ekkert til brjóstþyngsla í vetur, þegar kaldast var eða meiri gigtar en eg hafði heima, og í sumar hefi eg verið mikið gigtminni. Hvað engisprettunum líður, er mjög bágt að segja, en allíklegt er að það verði langt þar til þær gera skaða vegna landslags. Eg fyrir mitt leyti og eftir minni skammsýnu skoðun óska í huga mínum, að allir þið Íslendingar mínir, sem þar eruð eystra, væruð komnir hingað. Hér en hvergi annarsstaðar getum við haldið þjóðerni okkar, sem mjög er dýrmætt. Og hefði ekki sú vonda bóla heimsótt okkur, sem hefir gert okkur óbætanlegan skaða, sæist meira framkvæmdafjör okkar en nú getur sést, því af öllu sem fram hefir komið, erum við fremur dasaðir.

Forláttu póst þenna, sem endast með farsældaróskum til þín og allra Íslendinga þar eystra. Guð farsæli og blessi okkur alla saman.

B. Bjarnason.

3.

Höfn þann 5. janúar 1878.

Heiðarlegi
Góði kunningi og landi!

Jafnframt því að miði þessi ber þér mitt innilegasta þakklæti fyrir þitt góða tilskrif af 17. ágúst, þá á hann að bera þér og löndum blessunarfylstu óskir og gleði og ánægju á þessu nýbyrjaða ári.

Reyndar þótti mér mjög eðlilegt, góði fornkunningi, þó þér sé farið að leiðast eftir línu frá mér, eftir nú upp í 4 mánuði; en — eg hefi alt af þózt hafa lítið að skrifa þér, því hér hefir fátt innbyrðis meðal okkar borið við og svo ætlaði eg að láta "Framfara" taka það ómak af mér, því eg sendi þér nú það, sem komið er út, eins og þú baðst mig einhverntíma.

Tíð hefir verið, síðan eg skrifaði þér, æskilega góð. Núna fram að nýári má segja að eitt hafi ekki komið öðru hærra og vart sást föl á jörð fyrr en núna. Með nýárinu gerði hann lítið föl og herti frostið að mun, svo nú er orðið kalt. Frost er nú um 20—26 gr. á Reaumur. Að sönnu fór að frysta snemma í haust nokkuð á næturnar svo ávöxtur skemdist og varð ónýtur, helzt uppi í landi, svo sem Bíns og maís og ýmsar aðrar smátegundir. Uppskera varð mjög misjöfn; fremur góð hjá þeim, sem voru komnir á undan okkur og höfðu rótaða jörð. Bezt varð hún á Eyjunni og voru þó allir þar nýir að kalla; sumstaðar 20-föld á jarðeplum — frá 10 til 16 í landi hjá þeim gömlu, en meðaltal hjá flestum þeim nýju mun vera um 4-föld. Rófur og næpur spruttu víðast illa fyrir ormstungum. Bíns hefði þrifist vel, hefðu ekki frostin komið of snemma. Hafrar og hveiti þreifst vel, þar sem því var sáð, líka kálhöfuð og redíkur og maískorn sumstaðar. Það var gallinn sá á sáðverki manna, að jörðin var illa undirbúin og seint var sáð, sem orsakaðist af votviðrunum miklu, sem gengu í vor svo alt fór á flot. Útsæðið kom líka seint og sumt aldrei, svo sem nokkuð af jarðeplum, og menn urðu að gefa sig við húsum sínum, því hvergi var friður fyrir úrkomunum. Fiskiafli var yfir höfuð rýr og lítill í haust. Þó einstaka menn fengi um 400 af hvítfiski, fengu sumir ekki nema 30 og fremur fátt af öðrum fiski. Þeir sem fóru til vinnu seint og síðar meir í ágúst (fyrri var ekki bóluvörðurinn hafinn) fengu bæði lágt kaup og sumir sviknir. Kýr, sem stjórnin lánaði, eru margar mjög gallaðar og með engum tíma. Þær fáu, sem nú eru að bera, eru að drepast sumar og sumar að dragast fram. Það voru nú líka, við skoðun sem gerð var í Nýlendunni fyrir jólin og um þau, 23 (búendur) bjargarlausir, 116 álitnir albjarga, og mun þó öllu til skila haldið að svo sé, og 116 hálfbjarga. Alt stjórnarlán á enda, segja Taylor og Sigtr., og svona er nú ástandið okkar yfir höfuð, og þó eiga að vera komið til okkar 80,-000 (dollarar). Vel er nú á haldið??? Svona er nú ástandið í þessu góða landi sem stendur. Seinna blæs betur hjá þeim, sem skrimta af í vetur.

Fjöldi manna fór nú um nýárið til hvítfiskveiða norður í óbygðir (norður á Hverfisteinsnes), og mun eflaust mega ætla að allir

fái þar ekki nógan forða fyrir sig og sína. Nú sem stendur er ekki annað sjáanlegra en að sumir megi drepa stjórnar-kýrnar til að jeta um tíma.

Það eru samt komnir til okkar 2 prestar, landar okkar; séra Jón Bjarnason, er vill hafa til launa um árið 600 doll., frítt hús og hest og kerru. Það gekk mikið á í sumar, þegar verið var að lofa honum launum, 4 dollarar um árið í 3 ár af búanda. Ekki gat það lukkast, að allir aðhyltust hann, jafnvel þó forblómað væri að aðhyllast ekki sr. Pál Þorláksson, sem hálfpartinn hafði boðist okkur, en það átti að vera áhætta vegna þess að hann hafði lært og vígst hjá norsku Synodunni. Samt sem áður voru gott 100 búendur, sem skrifuðu honum og var eg einn af þeim. Við beiddum hann að gera okkur grein fyrir trú sinni og kenning og ef hún væri samstemma þeirri íslenzku lúthersku trú og kenning, vildum við hann. Hann ritaði mér aftur og sagðist koma um miðjan október, sem hann efndi og myndi þá leysa spurning okkar, sem hann og svo gerði æskilega. Höfum við síðan aðhylst hann. Hann kennir hreint og djarft, er lipur prestur og vel þenkjandi og vill að trúin sjáist í verkunum, sem eðlilegt er, og geti hann ekkert bætt úr bjargarskorti okkar, verður víst hart lífið sumra hér. Það er sjálfsagt að hann er siðavandur, en þarf það ekki að vera svo. Opinberir og hneixlanlegir brestir mega ekki eiga sér stað í hinni postullegu kirkju. Hér eru í Ameríku trúarflokkar og þarf að gæta sín . . . .

4.

Cavalier 7. janúar 1880.

Heiðraði landi minn!

Af alúð þakka eg þér hér með, fyrir meðtekið bréf frá þér af 12. desember f. árs, til mín komið 23ja s. m., sem mér þótti mikð vænt um, því síðan eg kom í þenna nýja stað, hefi eg fáum skrifað og fáir mér. Þú mælist til í bréfi þínu að eg skrifi þér dálítið af þessari nýlendu og vil eg reyna það hér með í fáum orðum. Nýlenda þessi myndaðist af Íslendingum, af fáum mönnum í fyrra sumar. En næstliðið sumar fluttist hingað á annað hundrað manns, svo nú mun í það heila tekið á þriðja hundrað (eg veit ei talið nákvæmlega) og landtakendur eru um 60, en áreiðanleg vissa fyrir að hér komi inn í vor margt af löndum, bæði frá Minnesota, Wisconsin, Farago (bær hér suður með Rauðá), sem og frá Nýja Ísl., svo fult útlit er fyrir að hér verði á fáum árum mikið bygt af löndum. Bygðin hefir lagst mest megnis suður með Pembina-fjöllum, eða suður frá Tungu-á (Tongue River) sem fellur austur í Rauðá, og er skamt frá bygðinni upp að fjöllunum sem er fremur misjafnt land. — Aðal-landslagi er þannig varið, að skógar meiri og minni eru með pörtum og þess á milli öldumyndað grasland, sumstaðar dálítið sandblandað, á aðalhæðunum; víða ágætis engjalönd, og hafa margir landar náð hér bæði skógi, akurlandi (sléttu graslandi) og engjum og má það kallast ákjósanleg eign. Hér má kallast næstum alstaðar fallegt útsýni, — en að yfirborði má hér kalla meira af grassléttum en skógi, og

eru hér í suður, austur og vestur af fjöllunum stór svæði, sem enginn byggir enn. Loftið er hér hreint, en kalt mun vera hér oft á vetrum, en hitar einnegin sterkir á sumrum, en heilsufar manna yfir höfuð má heita hér gott. Hveitiuppskera varð hér í sumar frá 28 til 35 bush. af ekr., hafrar frá 50 til yfir 60 b. af ekr., maís veit eg ei um, en hann spratt hér vel, kartöflur frá 14 til 28 faldar og költuðu menn hér þær misbregðast, en af káltegundum veit eg ei um. Við erum ennþá 28 mílur frá aðalmarkaði (nefnil. Pembina), en við höfum fulla von um að járnbraut komi bráðum til okkar. Hvað framtíð snertir hér, þá get eg ei annað sagt en margfalt horfir betur við að geta lifað, en í Nýja Ísl., þrátt fyrir alla eymd og hrakninga okkar hér kominna, þar við máttum kallast sem rúnir horgemlingar, — já, sumir sem húðflettir af stjórnendum nýlendunnar, því hér er margfalt auðunnari jörðin og ekki afrakstursminni, mikið þurrari og næstum alstaðar beztu vegir með sárlitlum umbótum, og svo er maður reglulegur eigandi að jörðum sínum hér og getur selt strax verk sín á þeim, ef vill. Hér eru þrennslags lönd tekin.*) Það fyrsta er stjórnarland 160 ekrur og kosta pappírarnir $17.00, frítt að öðru leyti; annað: keypt land á $200.00, umlíðing á því rentulaust í 30 mánuði; þriðja: svokallað viðarplöntunarland (það er á skóglausum sléttum) og á að planta skóg á 8 ekr. og borgar maður það land $17.00, að öðru leyti frítt, og þarf aldrei að búa á því eina nótt. Stjórn hér í "County"-inu má heita góð, og engar kvaðir lagðar hér á nýlenduna utan vegavinna. — Hér eru nú til sem eg veit meðal landa 18 uxapör og er það ei lítið á svo stuttum tíma, en gripatala að öðru leyti er mér ókunn. Margir landar hafa getað plægt töluvert fyrir hveiti að sumri og mun það að ekrutali vera um 160 alls. Séra Páll Þorláksson, sem er prestur okkar, hefir safnað gjöfum frá Norðmönnum, löndum hér til hjálpar, og hafa flestir þegið þá hjálp og það er það sem menn styrkjast hér við í vetur, í tilliti til matbjargar, því í sumar er leið gátu menn ei afkastað meiru en að byggja (margir) og láta plægja eða plægja sjálfir, vinna fyrir fatnaði sínum og sinna og matarforða. — Komist nú þessi hópur af hér til næstu uppskeru og geti haldið líkri stefnu, að vinna á löndum sínum (sem eg hefi beztu von um), þá er eg alveg sannfærður um, að við skörum á öðru ári mikið fram úr áðurverandi nýlendu vorri, því nú strax er hér orðið meira plægt en þar,

*) Þrennslags lönd tekin: lýtur að því, að framan af árum meðan vesturríkin voru sem næst óbygð, veittu landtökulögin hverjum innflytjanda, er til lögaldurs var kominn, hvort sem var karl eða kona, þrennskonar landtökuleyfi: Heimilisrétt (Homestead), er skuldbatt mann til að yrkja ákveðinn hluta landsins og búa á landinu eigi skemur en 6 mánuði á ári hverju í 5 ár, að þeim tíma liðnum og þeim skilyrðum fullnægðum, var þeim veitt eignarbréf. Forkaupsrétt (preemption) er ákvað þriggja ára ábúð og allar hinar sömu skyldur og heimilisréttur, að því viðbættu, að greiða varð til ríkisins $1.25 fyrir hverja ekru að réttarfresti liðnum. Trjáplöntunarréttur (Tree claim) eins og bréfrit. skýrir frá. Nú eru landtökulög þessi löngu úr gildi gengin, vesturríkin eigi lengur í auðn og óbygð, enda margt breytt frá því sem áður var.

eftir 4 ár, — en hér 1 sumar að heita má.

Mér og mínum líður hér bærilega, lof sé guði, og hér er eg mikið rólegri, sér í lagi vegna barna minna, að eg álít þau hér betur komin. Eg hefi tekið hér land og búinn að plægja á því 6 ekrur, sem eg ætla að sá með hveiti að sumri. Eg á 2 kýr tilvonandi (annað kvíga að fyrsta kálfi), 2 uxakálfa vorborna, svo hefi eg undir höndum 1 uxapar, sem Jónas sonur minn á, sem er í sambjörg við mig ennþá, svo við getum plægt jarðir okkar. Ekki er eg kominn inn í hús mitt, heldur er eg hjá Samson tengdasyni mínum, en býst við að flytja mig um eða eftir sumarmálin.

Fátt er um störf vor hér enn í kirkjumálum, utan að búið er að setja 3 barnaskóla á fót í vetur (kent á 3 stöðum) og fer það vel fram nú. Menn búast hér við góðum daglaunum að sumri, því hveitið er hér óðum að stíga í verði — 95c til $1.00 bushelið.

Eg bið þig að bera Brynjólfi**) frænda kveðju mína, og þar með að eg biðji hann að misvirða ei seinlæti mitt að hripa honum línu, sem svar upp á síðara bréf hans til mín, — eg hefi verið hér ærið pennalatur. — Fyrirgefðu mér klórlínur þessar og láttu mig ei gjalda þess í næsta bréfi þínu, sem eg óska hér með að fá við hentugleika þína, þar þetta bréf er svo flýtislega úr garði gert, — og vildi eg bæta um það seinna, ef lifi. — Eg óska þér, kæri nafni, góðs og gleðilegs árs. Já, guð gefi ykkur öllum arðsamt og blessað ár.

J. Jónasson.

Gaman væri að vita á hvaða skóla sonur Brynjólfs fr. hefir gengið. — (Sami.)

**) Brynjólfur Brynjólfsson frá Skeggstöðum í Húnaþingi, er þá bjó í Nýja Skotlandi.

Sjötta ársþing Þjóðræknisfélags Islendinga í Vesturheimi.

Þing þetta var sett í Goodtemplarahúsinu á Sargent Ave., í Winnipeg, miðvikudaginn 25. febrúar 1925, kl. 2.30 e. h., og stóð það í þrjá daga.

Forseti félagsins, séra Albert E. Kristjánsson frá Lundar, bað menn fyrst að syngja sálminn nr. 619 í sálmabókinni: "Þú, guð, ríkir hátt yfir hverfleikans straum".

Er sálmurinn var á enda, flutti forseti stutta bæn.

Því næst lýsti hann fund settan og las þá þegar upp ársskýrslu sína. Er hún á þessa leið:

"Háttvirtu félagsmenn og gestir!

Um leið og eg býð yður velkomna á hið sjötta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, vil eg leitast við að gefa yður stutt yfrlit yfir viðleitni stjórnarnefndar yðar í því, að hafa framkvæmdir á árinu í þeim málum, er henni voru falin á síðasta ársþingi, sem og þeim öðrum málum, er henni hafa borist og einhverra aðgerða hafa krafist. Einnig langar mig til að beina athygli yðar að nokkrum þeim málum, sem fyrir yður koma á þessu þingi til íhugunar og úrslita. Þá vil eg að síðustu leyfa mér að draga nokkrar ályktanir um framtíðarhorfur félagsins, af undanfarinni sex ára sögu þess.

Stjórnarnefnd yðar hefir haft 14 fundi á árinu, og hefir forseti yðar setið 11 þeirra. Nefndin hefir leitast við að hafa einhverjar framkvæmdir í öllum þeim málum, sem henni voru falin á síðasta þingi, eftir því sem kringumstæður framast leyfðu. Vil eg hér aðeins drepa á þær framkvæmdir í fáum orðum, því málin verða að sjálfsögðu lögð fyrir yður af hinum ýmsu embættismönnum félagsins og þingnefndum, er væntanlega verða skipaðar í þau.

Lestrarbókarmálinu hefir nefndinni ekki hepnast að ráða fram úr á þessu ári og hefir viðleitni hennar í því að mestu orðið árangurslaus.

Stúdentagarðsmálið hefir ekki fengið þær viðtökur hjá Vestur-Íslendingum, sem það í raun réttri á skilið, og nefndin hefði óskað. Það litið, sem komið hefir saman af fé því til stuðnings, hefir verið sent til Íslands.

Málið um verðlaunapeninga fyrir Íslenzku-kunnáttu, hefir nefndin haft til meðferðar og haft í því nokkrar bráðabirgðaframkvæmdir. Hefir hún sennilega ákveðnar tillögur að bera fram fyrir þingið í því máli.

Í bókasafnsmálinu hefir nefndin ekki séð sér fært að hafa neinar ákveðnar framkvæmdir, enda mun því máli hafa verið beint til deildarinnar "Frón", til íhugunar á árinu. Er það mál að mínu áliti svo þýðingarmikið, að þetta þing ætti ekki að skiljast við það, fyr en því hefr verið ráðstafað til einhverra ákveðinna framkvæmda hið allra bráðasta.

Tímaritið vonast nefndin til að sé eins vel úr garði gert eins og að undanförnu, og njóti ekki minni vinsælda. Hefir það verð prentað þetta ár hjá Columbia Press, sem gerði lang-lægsta tilboðið í það verk.

Íslenzkukenslunni hefir verið haldið áfram hér í Winnipeg, eins og að undanförnu, með tveim umferðakennurum og laugardagsskóla. Hefir Þjóðræknisfé-

lagið borið part af kostnaðinum við umferðakensluna, móti deildinni "Frón", í sömu hlutföllum og undanfarandi ár. Árangurinn af þessari kenslu hefir orðið góður, þótt nemendur hafi verið eitthvað færri en síðastliðið ár. Verður væntanlega lögð fyrir yður greinileg skýrsla í því máli síðar á þinginu.

Eitt allra stærsta málið, sem Þjóðræknisfélagið hefir hreyft, er málið um það, að fá Íslenzkuna viðurkenda sem námsgrein við miðskóla og háskóla fylkisins. Hefir málið verið rætt á hverju ársþingi, en engar framkvæmdir orðið fyr en þetta ár. Ef gamla máltækið: "Hálfnað er verk þá hafið er", er rétt, þá er nú þetta verk hálfnað. Snemma á þessu ári tók nefndin að íhuga málið, og komst að þeirri niðurstöðu, að fela forseta tilraunir til framkvæmda í því. Sökum anna og erfiðrar aðstöðu, gat eg ekki snúist við því fyr en komið var fram á haust. En síðan hefi eg eytt í það töluverðum tíma, bæði með bréfaviðskiftum og persónulegu viðtali við mentamálaráðherrann og nokkra af meðl. mentamálaráðsins (Advisory Board). Helztir þeirra er eg talaði við, eru aðstoðarmentamálaráðherrann og forseti háskólans. Hefi eg lagt málið fyrir mentamálaráðið bréflega, og hafa þeir haft það til meðferðar á tveim fundum, en ekkert ákvæði tekið í því. Hefi eg nú samið um að fá að koma með sendinefnd á fund ráðsins, þann 27. þ. m., til að flytja þetta mál. Hefi eg valið til þessarar farar hæfustu mennina, sem eg þekti og vona fastlega, að þetta mál nái fram að ganga. Engin ákveðin andúð gegu málinu í sjálfu sér er í ráðinu, og er því ástæða til að ætla, að manni takist með tímanum að laga þá smá agnúa, sem þeim kann að virðast á því vera. En því megum vér aldrei gleyma, í sambandi við þetta mál, að engu verulegu takmarki er náð, fyr en vér höfum fengið fullkominn kennara við háskólann og framtíð þess embættis trygða. Það krefur máske erfiðis og tíma, og ef til vill fjárframlaga; en þetta er það mál, sem öll vor þjóðræknisviðleitni í þessu landi hvílir á, þegar fram líða stundir. Vér megum því ekki láta það falla niður. Vér höfum þegar hafið gönguna að settu marki og megum aldrei líta um öxl, fyr en takmarkinu er náð. Eg geri ráð fyrir, að málið komi til umræðu síðar, og get eg þá gefið nákvæmari upplýsingar í því, ef æskt er.

Í útbreiðslumálunum áleit nefndin að ekki væri hyggilegt að verja neinu fé í ferðalög þetta ár, enda ekki úr miklu að dreifa.

Þá er eftir að geta þess máls, er nefndin hefir haft einna mestar áhyggjur af, en það er mál Ingólfs Ingólfssonar. Áhyggjurnar stöfuðu af því, hve málið var hryggilegt í eðli sínu; (að það skyldi vera til Íslendingur, sem hægt væri að saka um þenna höfuð-glæp — morð), óefni það, sem málið var komið í, þegar það kom til nefndarinnar, og í þriðja lagi var nefndinni það ljóst frá byrjun, að félaginu gat stafað hætta af þessu máli, ef ógiftusamlega tækist til um meðferð þess á einhvern hátt. En gifta íslenzks þjóðernis hefir nú reynst drýgri en lánleysi þessa einstaklings, og þau málalok hafa fengist, sem beztra mátti vænta úr því sem komið var. Sökum íslenzku blaðanna var hægt að ná sambandi við alla Íslendinga vestan hafs. Lögmaðurinn sem ráðinn var í málið, hr. Hjálmar A. Bergmann, hefir sýnt frábærann dugnað og skarpskygni í allri meðferð málsins, og á hann heiður skilið fyrir starf sitt í því sambandi. En það sem mest heillar huga minn og hlýjar mér um hjartaræturnar, er hin *almenna* þátttaka Íslendinga í málinu. Sú drenglund, ræktarsemi,

góðvild og sannur þjóðarmetnaður, sem þar sýnir sig, verður mér skjöldur og brynja gegn árásum frá ótrú og volæði því, sem ekki þorir að kannast við það bezta í sjálfum sér og ætterni sínu. — Hafið þökk, Íslendingar! Meðan þessi andi lifir, verða þjóðrækninni flestir vegir fyrir. Þriðja atriðið í sambandi við þetta mál, sem vert er að hugfesta, er það, að án Þjóðræknisfélagsins hefði hjálpfýsi almennings og hæfileikar lögmannsins aldrei náð saman til að orka þeim úrslitum, sem fengist hafa. Harmleikur Ingólfs Ingólfssonar hefði þá verið leikinn til enda, og fyrsti Íslendingurinn vestan hafs þolað dauðahegninguna. Eg bendi á þessa hlið málsins aðeins í því skyni, að það kynni að opna augu einhverra þeirra, sem efast um nytsemi og nauðsyn Þjóðræknisfélagsins, og íslenzku blaðanna hér vestan hafs.

Þegar litið er yfir árið, verður ekki annað sagt, en að það hafi verið að ýmsu leyti merkisár í sögu félags vors.

Fjárhagur félagsins hygg eg muni vera í eins góðu lagi og mögulegt er að búast við; en um það getið þér betur dæmt, er féhirðir, fjármálaritari og skjalavörður hafa lesið yður skýrslur sínar.

Þá langar mig til að beina athygli yðar að nokkrum málum sérstaklega, af því eg hygg það miklu máli skifta, að framkvæmdir — réttar framkvæmdir — verði í þeim hafðar. Það er þá fyrst bókasafnsmálið. Það mál var tekið upp seint á þinginu í fyrra og sætti það þess vegna nokkuð flausturslegri meðferð. Það mál á virkilega betri meðferð skilið.

Þá er málið um Íslenzkuna sem námsgrein í æðri skólum fylkisins. Að því máli þarf að vinna með alúð og beita á það viti voru og fé, ef þarf. Þar til vér höfum trygt Íslenzkunni þann sess, sem henni ber, við þessar stofnanir.

Þá er varnarsjóður Ingólfs Ingólfssonar. Félaginu ríður það á miklu, að við það mál verði skilist með eins mikilli vinsemd og eins góðri samvinnu eins og það var hafið og haldist hefir til þessa.

Þá er að síðustu eitt nýtt mál, sem fyrir þingið kemur. Ákveðin tillaga í því máli hefir verið send til mín, til flutnings á þinginu. Hún kemur frá þeim manni, sem aukið hefir stórum á frægð Íslendinga víðsvegar um heim, á íþróttasviðinu — Jóhannesi Jósefssyni. og þá vitið þér líka, um hvað tillagan er — um íslenzku glímuna. Eg veit að þér athugið það mál rækilega og í fullri alvöru.

Eg hefi bent á þessi sérstöku mál í því skyni, að þau yrðu meira hugsuð en ella, áður en þau verða tekin upp í þinginu, og af því að mér finst þau sérstaklega þurfa íhugunar yðar og undirbúnings.

Þá á eg aðeins eftir að benda með fáum orðum á framtíðarhorfurnar, eins og mér virðast þær vera. Félagið er nú sex ára gamalt. Það er að vísu ekki hár aldur, en þó finst mér hann muni vera nógu hár til þess, að það sé ekki lengur í hættu fyrir algengustu barnasjúkdómum. Það hefir ekki vaxið hröðum skrefum að höfðatölu, en það hefir reynt á það á ýmsan hátt, og lífsþróttur þess hefir aukist út í hverja taug. Félagið hefir stöðugt verið að skapa sér fastari sess í hugum manna — og það eins þeirra, sem fyrir utan það eru, þar til nú er svo komið, að það er skoðað sem sjálfsögð stofnun af meirihluta Íslendinga. Spursmálið er ekki lengur, hvort það muni vera hægt að láta það lifa, því það lifir nú með svo styrku lífi, að það myndi taka okkur töluverðan tíma að drepa það, þótt við legðumst allir á eitt. Eg er fyllilega þeirrar trúar, að næstu árin verði blómaár fyrir félag vort. Eitt

af því sem skapar mér góðar vonir um það, að saman er að draga með oss Vestur-Íslendingum, einmitt á þeim svæðum sem reipdrátturinn hefir verið harðastur. Ef einhverjum finst að eg hljóti hér að byggja á rangri eftirtekt, þá svara eg honum því, að eg byggi á athugun þeirra afla, sem sveigja hugi fjöldans, og sem skapa hreyfingar og stefnur.

Sex ára sagan hefir sannað oss tilverurétt Þjóðræknisfélagsins; hún hefir reynt lífsmagn þess; hún hefir kent oss margt, sem vér þurftum að læra; hún hefir gert félagið að nauðsynlegri stofnun í augum alls þorra fólks vors. Spursmálið er ekki um líf eða dauða — en spursmálið er um sem fegurst, fylst, auðugast, nytsamast og farsælast líf."

Var forseta þökkuð ræðan með miklu lófaklappi.

Næst skýrslu sinni las forseti upp dagskrá þingsins, og lágu þá, samkvæmt henni, þessi mál fyrir þinginu til afgreiðslu:

Skýrslur embættismanna — Lesbókarmálið — Stúdentagarðurinn og samvinnumálið — verðlaunapeningar fyrir Íslenzku kunnáttu — Bókasafnsmálið — Útgáfa Tímaritsins — Íslenzkukensla — Útbreiðslumál — Varnarsjóður Ingólfs Ingólfssonar — Ný mál — Kosningar embættismanna.

Var kosin þriggja manna nefnd, þeir Thorst. Gíslason, Guðmundur Fjeldsted og Björn Pétursson til þess að athuga dagskrána.

Sú nefnd gerði breytingartillögu um, að á eftir: Útbreiðslumál, kæmi: Þátttaka deilda og kosning erindreka til þings. Ennfremur að kosning embættismanna skyldi fram fara á föstudag kl. 1.30 e. h., svo að nefndin, er fara skyldi á fund fræðslumálanefndar kl. 4.30 e. h. þann dag, skyldi ekki verða síðbúin.

Dagskráin var síðan lesin og samþykt. Samþykt að setja þriggja manna nefnd til þess að athuga skýrslu forseta. Voru kosnir í hana Sigfús Halldórs frá Höfnum, séra Rögnv. Pétursson og J. Gillies.

Lagði nefndin það til, að skýrsla forseta skyldi samþykt með lítilfjörlegum orðabreytingum, og birt í sjöunda árgangi Tímaritsins.

Var tillaga þessi samþykt og þar með tekið við skýrslu forseta. —

Þá las ritari stutta skýrslu. Hefði stjórnarnefndin haldið með sér 14 fundi á árinu, alla, að þrem undanteknum, að heimili vara-forseta, Gísla Jónssonar. — Hefðu þau hjónin af gestrisini sinni, boðið nefndinni heimili sitt til fundarhalda, í eitt skifti fyrir öll.

Var þvínæst gengið til atkvæða um skýrslu ritara, samkvæmt samþykt, er gerð var að samþykkja skýrslu hvers embættismanns fyrir sig. Var skýrslan samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Þá las féhirðir, Hjálmar Gíslason, upp skýrslu sína, er var útbýtt, prentaðri, meðal fundarmanna.

Gat féhirðir þess, að þrátt fyrir hinn mikla kostnað, er fallið hefði á Þjóðræknisfélagið, við útgáfu bókarinnar: "History of Iceland", eftir Knut prófessor Gjerset, þá væri félagið svo furðulega vel stætt, að nú við árslok væru $1100.00 í sjóði. — Var þeirri fregn fagnað með dynjandi lófataki.

Að því búnu var skýrsla féhirðis samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Þá bar skjalavörður, Arnljótur Björnsson Olson, fram skýrslu sína.

Gat þess, að hún væri í algerðu samræmi við skýrslu féhirðis. Áleit hann, að segja mætti um sölu þeirra bóka, er félagið hefði haft með höndum, sérstaklega Tímaritsins, að hún hefði engu miður gengið en á undanfarandi árum, þó

vitanlega hefði ekki árað vel hér í landi, og víða væri þröngt í búi.

Var skýrsla skjalavarðar síðan samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Vara-fjármálaritari, Klemens Jónasson, sem annast hafði störf fjármálaritara, var ekki viðstaddur. En með því að skýrsla hans var óbeinlínis innfalin í skýrslu féhirðis, var samþykt að fást ekki frekar um það, ef vara-fjármálaritari ekki gæti mætt á þinginu.

Þá las Björn Pétursson upp athugasemdir endurskoðunarmanna, og fundu þeir, eins og í fyrra, að hinu óheppilega fyrirkomulagi á bókfærslu embættismanna félagsins, sérstaklega fjármálaritara, og töldu nauðsynlegt að breyta bókfærsluaðferðinni.

J. J. Bíldfell gerði og nokkrar athugasemdir um reikningsfærslu og bankaviðskifti félagsins, og gaf ýmsar bendingar um það. Var samþykt að kjósa þriggja manna nefnd til þess að athuga bendingar yfirskoðunarmannanna og J. J. Bíldfells. Í þá nefnd voru kosnir Þorsteinn Gíslason, Björn Pétursson og Árni lögmaður Eggertsson.

Þá las Páll Bjarnarson frá Winnipeg skýrslu um Íslenzkukensluna í þeim bæ á yfirstandandi vetri:

Hefðu 98 börn og unglingar orðið kenslunnar aðnjótandi, á því tímabili, er af væri. Hefðu aðeins 3 hætt. 15 væru fluglæs, 43 væru lesandi, eða stautandi, og 40 væru að læra að stafa.

Kvað hann góðan árangur sjáanlegan af starfinu, en þó gengi erfiðlega með laugardagsskólann. Myndi sú kensla, er þar færi fram, ekki koma að tilætluðum notum. Væri tíminn ónógur til þess að koma fyllilega að notum.

Þá er skýrslur þessar höfðu verið afgreiddar af þinginu, bað vara-forseti Gísli Jónsson, sér hljóðs. Skýrði hann frá því, að í þingsalnum væri staddur skáldið og rithöfundurinn Einar H. Kvaran, fyrir tveim mánuðum kominn vestur um haf. Vildi hann skora á þingheim að veita honum full þingréttindi. Var það samþykt með dynjandi lófaklappi.

Þá skýrði formaður þjóðræknisdeildarinnar "Fjallkonan", í Wynyard, Árni Sigurðsson, frá starfi deildarinnar s.l. ár. Kvað hann deildina hafa haft umsjón með Íslendingadagshaldi í Wynyard, á síðastliðnu sumri. Hefðu um 1000 manns verið þar samankomnir, og væri líkur mannsöfnuður við þá hátíð staddur árlega. Þá hefði deildin með höndum bókasafn, 400 bindi, mest góð skáldrit. Gengi mest fé deildarinnar til þess safns. Félagsmenn væru um 80. Þá hefði og sú deild hlutast til um það fyrst, að Þjóðræknisfélagið beitti sér fyrir Ingólfsmálið.

J. Gillies og G. Húnfjörð frá Brown, skýrðu og nokkuð frá starfi þjóðræknisdeildarinnar þar. Væri þar mikill áhugi á því, að kenna börnum Íslenzku, enda væri það ekki eins vandasamt og margir teldu. Deildin hefði og gengist fyrir samskotum í Ingólfssjóðinn. Ennfremur hefði hún og tekið að sér, að halda hátíðlegt 25 ára afmæli hins unga bygðarlags, og hefði það farið ágætlega úr hendi. —

Þá var tekið fyrir *Lesbókarmálið*.

Gerði Bjarni Magnússon tillögu um að framkvæmdarnefndinni skyldi falið að semja um það mál við dr. Sig. Júl. Jóhannesson, að svo miklu leyti sem hún sæi sér fært, því að Jóhann Magnús Bjarnason skáld hefði ekki séð sér fært að verða við tilmælum stjórnarnefndarinnar, um að safna til lesbókar, að því er forseti hefði skýrt frá, og heldur ekki séra Eyjólfur Melan, er nefndin um tíma hafði vonað að gefa myndi kost á sér.

Þessi tillaga var samþykt í einu hljóði.

Næst var á dagskrá *Stúdentagarðurinn og samvinnumálið*.

Var ákveðið að setja þriggja manna nefnd til að athuga það mál og hlutu kosningu séra Rögnv. Pétursson, Hjálmar Gíslason og Árni Sigurðsson.

Þá lá fyrir að ræða um *verðalaunapeninga fyrir Íslenzku-kunnáttu*.

Sigfús Halldórs frá Höfnum gerði tillögu um að væntanlegri framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins skyldi falið að fjalla um það mál óbundnum höndum, þareð nefndartillögur þær, er samþyktar hefðu verið í fyrra, hefðu, að áliti framkvæmdarnefndarinnar, stofnað félaginu í mjög þungbæran kostnað. — Var þessi tillaga samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Til þess að athuga *bókasafnsmálið*, skipaði forseti þriggja manna nefnd, með samþykki þingheims, voru það þeir Páll Bjarnarson, Jakob Kristjánsson og Jón Húnfjörð.

Þá var tekið fyrir málið um *útgáfu Tímaritsins*. Kom fram tillaga um að henni skyldi haldið áfram, og var hún samþykt. — Var kosin þriggja manna nefnd til þess að gera tillögur um útgáfu ritsins, og voru það þeir séra Ragnar E. Kvaran, Einar P. Jónsson og Árni Sigurðsson.

Þá var *Íslenzkukenslumálið* tekið fyrir og var samþykt að setja í það þriggja manna nefnd. Voru í þá nefnd kosnir Páll Bjarnarson, Ragnar A. Stefánsson og B. B. Olson.

Þá var næst á dagskrá *útbreiðslumál*. Taldi forseti nauðsynlegt að leggja meiri áherzlu á að stofna nýjar deildir. Tillaga var samþykt um að leggja útbreiðslumálin algerlega í hendur stjórnarinnar til næsta þings.

Þá var tekið fyrir málið um hluttöku deilda og kosningu erindreka til þings. Var samþykt að setja það mál í þriggja manna nefnd, og hlutu kosningu Árni Sigurðsson, Thorst. Gíslason og J. J. Bíldfell.

Varnarsjóðsmál Ingólfs Ingólfssonar var því næst tekið fyrir. Var sett í það þriggja manna nefnd, og voru í henni Árni Eggertsson, Ívar Hjartarson og Guðmundur Fjeldsted.

Þá er hér var komið, var degi mjög hallað, og var því samþykt að fresta fundi til næsta dags, kl. 10 f. h.

— — — — — — —

Fundur var settur að nýju fimtudaginn 26. febrúar, kl. 11.30 f. h.

Vararitari las upp fundargerð síðasta fundar og var hún samþykt.

Þá las Mr. Björn Pétursson upp álit nefndar þeirrar, er sett var til þess að gera tillögur um reikningsfærslu og viðskifti félagsins, samkvæmt bendingum yfirskoðunarmanna, og ýmsra þingmanna, og svo um löggildingu þess. Lagði nefndin fram álit sitt í 3 liðum:

Í fyrsta lagi: a) að löggilda félagið við fyrstu hentugleika, b) að haga öllum bankaviðskiftum samkvæmt bendingum yfirskoðunarmanna, og c) að féhirðir setji veð, er framkvæmdarnefnd félagsins ákveði sanngjarnt.

Í öðru lagi: a) að fjármálaritari taki upp bókfærslu, er sýni nákvæmlega aðstöðu hvers einstaklings og deildar við áramót, enda sé skýrsla hans yfirskoðuð, b) að fjármálaritari skrifi öllum meðlimum, er skuldað hafa sig úr félaginu á þessu ári aðeins, og bjóði þeim að borga $1.00 og séu þeir þá nýir meðlimir.

Í þriðja lagi: a) að skjalavörður ábyrgist félaginu öll skjöl, bækur og aðrar félagseignir, sem hjá honum séu varðveittar, og af honum meðteknar og setji hann veð fyrir hvert ár alt að $2000, — en félagið greiði þann kostnað, er af því leiðir, b) að allar félagseignir hjá skjalaverði séu vátrygðar sanngjarnlega á hverju ári. Ákveður félagsstjórnin

upphæðina og borgi kostnaðinn, og c) að allar bækur sendar til Islands séu undanþegnar þessum skilyrðum.

Tillaga kom frá B. B. Olson, studd af H. Bardal, að samþykkja 1. lið a. — Samþykt. — Kom þá tillaga frá Bj. Magnússyni um að fela stjórn félagsins að löggilda það á þessu ári, en samþykt var að vísa því atriði undir ný mál. — Kom tillaga um það síðasta fundardag, frá séra Rögnv. Péturssyni, að fela framkv.nefnd félagsins að löggilda það á þessu ári. Var hún studd og samþykt með öllum greiddum atkvæðum.

Fyrsti liður b) var samþyktur með öllum greiddum atkvæðum og sömuleiðis fyrsti liður c).

Þá var samþyktur með öllum greiddum atkvæðum annar liður a), um bókfærslu fármálaritara.

Við annan lið b) kom breytingartillaga frá séra Rögnv. Péturssyni, þess efnis, að vísa honum aftur til nefndarinnar, að hún orðaði hann öðruvísi. Var hún samþ. með miklum meirihluta atkvæða. Lagði nefndin liðinn aftur óbreyttan fyrir þingið seinni part dagsins. Kom þá tillaga frá J. Húnfjörð, studd af Jóni Jónatanssyni, að samþykkja hann óbreyttan. Gerði J. J. Bíldfell þá brt.tillögu við, studda af H. Bardal, að framkv.nefnd félagsins sé falið málið til meðferðar. Urðu töluverðar umræður um það, en brt.tillagan loks samþykt með 23 atkv. gegn 6.

Þriðji liður a) var samþ. með öllum greiddum atkv., sömuleiðis þriðji liður b) og þriðji liður c).

Seinni part dagsins, er brtt. við annan lið b) hafði verið samþykt, kom tillaga frá J. Gillies, studd af B. B. Olson, að samþ. nefndarálitið með áorðnum breytingum. Var hún samþykt með öllum greiddum atkvæðum, og málið þar með afgreitt af þinginu.

Þá er þriðji liður c) hafði verið samþyktur, var ákveðið að fresta fundi til kl. 2 e. h.

— — — — — — — —

Klukkan 2.15 e. h. sama dag var fundur aftur settur og fundargerðin frá síðasta fundi lesin upp og samþykt breytingalaust í einu hljóði.

Þá las Mr. Páll Bjarnarson frá Winnipeg upp álit nefndar þeirrar, er sett hafði verið til þess að gera tillögur um tilhögun Islenzku-kenslu á íslenzkum heimilum i Winnipeg. Var álitið í þrem liðum. — Tillaga kom frá Bj. Magnússyni, og var samþykt í einu hljóði, þess efnis, að skifta fyrsta lið í þrent. Samkvæmt því lagði þá nefndin það til:

I fyrsta lagi: a) að halda áfram íslenzku-kenslunni í heimahúsum undir umsjón félagsnefndar og "Fróns"; b) að flytja laugardagsskólann á vetrum, til þeirra tveggja mánaða á sumrin, er alþýðuskólum er lokað, c) að veita $20 til $30 verðlaun á prófum, þeim er fram úr sköruðu um Islenzku-kunnáttu.

I öðru lagi: að þar sem nauðsynlegt sé að fá Islenzku viðurkenda námsgrein í æðri skólum (High Schools) fylkisins, þá sé vinnu haldið áfram í þá átt, unz því takmarki er náð.

Í þriðja lagi: að þar sem komið sé á góðan rekspöl, fyrir aðgerðir forseta og stjórnarnefndar félagsins með að fá Islenzku viðtekna við háskólann (University) þá skuli því máli fylgt kostgæfilega til fullnaðarúrslita.

Fyrsti liður a) var samþyktur í einu hljóði. Við fyrsta lið b) kom brtt. frá séra Rögnv. Péturssyni, studd af séra J. A. Sigurðssyni, þess efnis að halda skyldi áfram laugardagskenslu á vetrum, en þar að auki skyldi henni haldið áfram á sumrum. Urðu töluverðar umræður með og móti, en að lokum var brtt. samþykt með öllum þorra atkvæða.

Séra Jónas A. Sigurðsson gerði tillögu

studda af Birni Péturssyni, að samþykkja fyrsta lið c) óbreyttan. Sigfús Halldórs frá Höfnum gerði þá brtt., að leyfa að veita alt að $50 verðlaunum, þar eð miklu meiri nauðsyn bæri til þess að hlynna að Íslenzku-kenslunni hér í Winnipeg en annarsstaðar. Brtt. var feld með miklum meirihluta atkv. og tillaga séra Jónasar samþ. með öllum greiddum atkvæðum.

Annar liður nefndarálitsins var samþ. með öllum greiddum atkvæðum.

Þriðji liður var samþ. með öllum greiddum atkvæðum.

Gerði séra Jónas A. Sigurðsson þá tillögu, en Sigfús Halldórs frá Höfnum studdi, að samþykkja skyldi nefndarálitið með áorðnum breytingum. Var það samþ. með öllum greiddum atkvæðum.

Þá las hr. Jakob F. Kristjánsson upp álit nefndarinnar um bókasafnsmálið:

Í fyrsta lagi: að þar eð ótiltækilegt sé, að stofna bókasafn án þess að trygt sé húsrúm, en erfitt að fá það nú, þá mætti reyna að leita til Carnegie bókasafnsins hér, að það varðveiti bækur félagsins og ábyrgist þær, enda taki það íslenzkan starfsmann að safninu, og heimili honum nægan tíma frá öðrum störfum, til þess að halda góðu lagi á íslenzku bókunum.

Í öðru lagi: Komist félagið að þessum samningum, heimili þingið væntanlegri nefnd að leita til útgefenda og rithöfunda um bókagjafir og ennfremur að nota alt að $200 á næsta ári til bókakaupa.

Í þriðja lagi: takist nefndinni ekki þetta, skuli hún íhuga aðra möguleika og leggja álit sitt um þá fyrir næsta þing.

Samþykt var að ræða hvern lið fyrir sig.

Sigfús Halldórs frá Höfnum benti á það dæmalausa hirðuleysi um bækur, jafnvel enskar, er ætti sér stað á Carnegie safninu. Klemens Jónasson vildi að sem mestu af gömlum, sjaldgæfum íslenzkum bókum, er nú væru að farast hér vestra, yrði bjargað á þetta fyrirhugaða safn.

Við fyrsta lið kom brtt. frá séra Jónasi A. Sigurðssyni, þess efnis, að hann skyldi hljóða svo:

"Með því að nefndin álítur ótiltækilegt að stofna bókasafn, án þess að því sé trygt húsnæði, leggur hún til að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd til þess að athuga málið".

Þessi brtt. var studd og samþykt með öllum greiddum atkvæðum gegn 2.

Við annan lið gerði Sigfús Halldórs frá Höfnum þá brtt., að hann skyldi falla í burtu. Var hún studd af séra Jónasi A. Sigurðssyni. Brtt. við brtt. kom frá séra Rögnv. Péturssyni, studd af Birni Péturssyni, að í stað liðsins komi nýr annar liður, er hljóði svo: 'Nefndin leggur til að væntanlegri 3 manna milliþinganefnd sé falin varðveizla þeirra bóka, er bókasafninu kann að áskotnast. Var þessi brtt. við brtt. samþ. með öllum þorra atkvæða.

Við þriðja lið nefndarálitsins kom sú brtt. frá séra Rögnv. Péturssyni, studd af séra Jónasi A. Sigurðssyni, að liðurinn falli í burtu, en í stað hans komi hinn upprunalegi annar liður nefndarálitsins, með litlum breytingum, er hljóði svo: "Takist milliþinganefndinni að komast að samningum á húsrúmi fyrir bókasafnið, felur þingið nefndinni, að fara þess á leit við útgefendur og rithöfunda, í nafni félagsins, að gefa því bækur, og að sjá um það eftir megni, að forða dýrmætum bókum hér vestra frá glötun. Ennfremur heimilar þingið nefndinni, að nota alt að $200 á næsta ári til þess að kaupa þær bækur, sem ekki fást gefnar og hún álítur nauðsynlegar." Þessi brtt. var samþykt.

Því næst var nefndarálitið samþ. með áorðnum breytingum og milliþinganefndin kosin. Var hún skipuð þeim Páli

Bjarnarsyni, Arnljóti B. Olson og séra Rúnólfi Marteinssyni.

Þá lá næst fyrir málið um varnarsjóð Ingólfs Ingólfssonar.

Lýsti framsögumaður nefndarinnar, Arni lögmaður Eggertsson, að álitið væri til, en nefndin kysi að bíða þar til allir nefndarmenn væru viðstaddir.

Séra Jónas A. Sigurðsson óskaði þess, að álitið kæmi samt fram, og séra Ragnar E. Kvaran óskaði þess, að stjórnarnefndin skýrði þinginu frá Ingólfsmálinu.

Ívar Hjartarson kvað nefndina hafa komið sér saman um, að leggja ekki málið fram nema allir nefndarmenn væru viðstaddir, og Árni lögm. Eggertsson kvaðst álíta það persónulega móðgun við sig, ef málið yrði skýrt eða kæmi fram á undan nefndarálitinu.

Var málinu þá skotið á frest, og samþykt tillaga frá Jakob F. Kristjánssyni að taka fyrir *ný mál*.

Las forseti þá fyrst upp ávarp Jóhannesar glímukappa Jósefssonar. Leggur hann til, að Þjóðræknisfélagið gangist fyrir stofnun glímufélaga meðal Vestur-Íslendinga, og veiti nauðsynlega liðveizlu málinu til tryggingar.

Verði tillaga þessi samþykt, lofar hann að leggja til $100 á hverju ári í 10 ár, er verja skal til verðlaunakaupa handa íslenzkum glímumönnum, því aðeins þó, að glímt verði um verðlaunin á mótum í sambandi við árlegt þing Þjóðræknisfélagsins og undir þess umsjón.

Þessu bréfi hr. Jóhannesar Jósefssonar var tekið með dynjandi lófaklappi. Var samþykt að setja þriggja manna nefnd til þess að íhuga málið, og í nefndina kosnir Jakob F. Kristjánsson, H. Bardal og Jón Húnfjörð. Kom nefndin fram með tillögur sínar daginn eftir sem hér fylgir:

Í fyrsta lagi: að þingið samþykki tillögu Jóhannesar Jósefssonar.

Í öðru lagi: að fela 3 manna milliþinganefnd stofnun glímufélags í Winnipeg og víðar.

Í þriðja lagi: að þingið skori á deildir að fylgja þeirri nefnd af alefli.

Í fjórða lagi: að framkv.nefnd félagsins sé falið að veita forstöðu glímumóti í sambandi við þingið ár hvert.

Í fimta lagi: að þingið veiti milliþinganefndinni alt að $100 í þarfir þessa máls.

Í sjötta lagi: að fela forseta að þakka Jóhannesi í nafni félagsins hið höfðinglegða boð, og tilkynna honum að því sé tekið.

Var samþykt að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

Töluverðar umræður urðu um fyrsta lið, en að lokum var hann samþyktur með tillögu frá séra Jónasi A. Sigurðssyni, studdri af Birni Péturssyni.

Við annan lið kom fram brtt. frá Birni Péturssyni um að kjósa 5 menn í milliþinganefnd, en ekki 3. Var sú brtt. feld með 20 atkv. gegn 15, og liðurinn síðan borinn upp og samþyktur.

Þriðji liður var samþ. samkv. till. frá B. B. Olson, studdri af G. Húnfjörð.

Fjórði liður samþ. í einu hljóði.

Um fimta lið urðu langar umræður, unz Björn Pétursson gerði tillögu um að slíta þeim, studdri af dr. Sig. Júl. Jóhannessyni. Var hún samþ. og liðurinn síðan borinn upp og samþ. í einu hljóði.

Sjötti liður samþ. í einu hljóði.

Þá var nefndarálitið alt borið undir atkv. og samþ. með öllum greiddum atkv.

Þá var samþ. tillaga frá Árna lögm. Eggertssyni, studd af J. Gillies, að fresta kosningu milliþinganefndar til síðari hluta dags, þar eð eigi fengust nægilega margir útnefndir. Var það gert og gengið til kosninga um þá 4: Jakob Kristjánsson, Sigfús Halldórs frá Höfnum, Jón Tómasson og Eirík Ísfeld. Voru hinir þrír

fyrstnefndu kosnir í milliþinganefndina.

Þá kom fram tillaga frá Sigfúsi Halldórs frá Höfnum þess efnis, að tekin skyldi á dagskrá bending G. Húnfjörðs, um að íslenzkum Winnipeg-börnum sé komið fyrir á íslenzkum sveitabæjum í sumarfríinu. Var það samþ. með öllum greiddum atkvæðum.

G. Húnfjörð gerði till. um að kjósa í þetta mál 5 manna milliþinganefnd, skipaða 3 konum og 2 körlum. Var hún studd og samþ. Samþ. var að fresta kosningu í nefndina til næsta dags, þar eð svo fáir voru eftir á fundi. Var svo gert og hlutu þá kosningu: Mrs. P. S. Pálsson, Mrs. H. Davíðsson, Miss I. Björnsson, Sig. Oddleifsson og J. Jóhannesson.

Þá var samþykt að fresta þingfundi til kl. 9.30 f. h. næsta dag.

— — — — — — — —

Næsta dag, föstudag 27. febr., var fundur settur á sama stað, kl. 10.05 f. h.

Ritari las upp fundargerð síðasta fundar og var hún samþ. í einu hljóði.

Ingólfsmálið var þá næst á dagskrá. Las framsögum. nefndarinnar, Árni lögm. Eggertsson upp nefndarálitið, og gerði því næst grein fyrir því í all-langri og ítarlegri ræðu. Spunnust töluverðar umræður út úr því og ekki allar hitalausar. Var skotið á frest að ræða álitið unz em- embættismannakosningunni væri lokið. Var það í 4 liðum:

1) Nefndin leggur til að nefndin, er kosin var 19. des. á almennum borgarafundi í Winnipeg, haldi áfram að starfa unz hún sé leyst frá starfi sínu á alm. fundi í Wpg., þar sem þeir einir hafi atkv.rétt, er gefið hafi í varnarsjóðinn.

2) Ennfremur að frekar sé reynt að fá Ingólf Ingólfsson fluttan til Stony Mountain, svo hentugra yrði að halda samb. við hann, og gera fyrir hann það, sem nauðsynlegt væri í framtíðinni og kringumstæður leyfðu.

3) Að þar sem gögn þau, er nefndin hefir, benda á það, að maðurinn sé ekki með fullri rænu, þá leggur nefndin það til, að gengið verði úr skugga um það eftir að hann hefir verið fluttur til Stony Mountain.

4) Ennfremur að afgangur varnarsjóðsins sé geymdur í Provincial Savings Bank, í sérstökum "trust account".

Að loknum kosningum var Ingólfsmálið tekið fyrir á ný. Kvað forseti stjórnarnefndina vilja gera þinginu reikningsskil fyrir samskotafénu, en til þess þyrfti hún að ganga af þingfundi fáeinar mínútur. Var samþ. að málið skyldi ekki frekar rætt unz stjórnarnefdin hefði skilað af sér. Tók séra Jónas A. Sigurðsson forsetastólinn, meðan fráfarandi stjórnarnefnd gekk af fundi.

Að því loknu las forseti, séra A. E. Kristjánsson upp skýrslu um samskotin, en gjaldkeri H. Gíslason lagði fram sundurliðaðan reikning. Safnast hafði $4111.50 — útgjöld alls orðið $3228.83 og því skilað í félagssjóð afganginum $882.67. Voru þessar skýrslur forseta og gjaldkera samþ. sem lesnar, með öllum greiddum atkv.

Því næst var nefndarál. rætt lið fyrir lið.

Um fyrsta lið urðu nokkrar umr., unz till. kom frá séra Rögnv. Péturssyni, studd af dr. Sig. Júl. Jóhannessyni, þess efnis að fella liðinn burtu. Var tillagan samþykt með öllum þorra atkvæða.

Um 2) lið urðu töluverðar umr. Fanst fljótt að mörgum þótti ærið varhugavert að binda hendur stjórnarnefndarinnar, að nokkru sérstöku leyti í þessu máli. Eftir nokkra stund bar séra R. E. Kvaran fram rökstudda dagskrá, með aðstoð dr. Sig. Júl. Jóhannessonar, svohljóðandi:

"Í því trausti, að stjórnarnefnd félagsins reyni að afla sér upplýsinga um, hvort ekki megi frekar létta raunir Ingólfs Ingólfssonar, og í því trausti að hún verji ekki fé úr sjóði þeim, er við nafn

hans er tengdur, í öðru skyni, til næsta þings, tekur þingið fyrir næsta mál á dagskrá".

Þessi dagskrá var samþ. með öllum þorra atkv. og málið þannig afgr. af þinginu.

Kl. 1.30 sama dag var fundur settur aftur. Fundargerð síðasta fundar lesin upp og samþykt og síðan gengið til embættismannakosninga.

Árni lögm. Eggertsson stakk upp á sr. J. A. Sigurðssyni sem forseta. Einnig var tilnefndur J. J. Bíldfell, en hann dró sig úr kjöri. Þá var og tilnefndur fráfarandi forseti, séra A. E. Kristjánsson, og útnefningum því næst lokið.

Forseti var kosinn séra J. A. Sigurðsson; varaforseti séra Ragnar E. Kvaran gagnsóknarlaust; ritari Sigfús Halldórs frá Höfnum, gagnsóknarlaust; vararitari Arni Sigurðsson frá Wynyard, í einu hljóði; féhirðir í einu hljóði H. Gíslason; varaféhirðir Páll Bjarnarson frá Winnipeg, í einu hljóði; fjármálaritari í einu hljóði Klemens Jónasson frá Selkirk; varafjármálaritari P. S. Pálsson, í einu hljóði; skjalavörður A. B. Olson, í einu hljóði; yfirskoðunarmenn Björn Pétursson og Halldór S. Bárdal.

Meðan fráfarandi stjórnarnefnd gekk af fundi var Tímaritsmálið tekið fyrir. Las framsögumaður Tímaritsnefndarinnar séra R. E. Kvaran, upp álitið, og var það í fjórum liðum. Lagði nefndin til:

1) að frkv.n. fél. sé falið að gefa út ritið á næsta ári, með sama sniði og áður.

2) ennfr. að sömu nefnd sé falið að ráða ritstjóra með sömu kjörum og áður.

3) vill nefndin benda á að till. endurskoðenda síðasta árs um meðferð á eldri árg. Tímaritsins hafa ekki verið teknar til greina, nfl. að heimta inn öll óseld eint. þeirra. Sé þetta því nauðsynlegra, sem erfitt sé í fljótu bragði að átta sig á því, hve mikið sé útist. óselt af ritinu.

4) virðist nefndinni óheppilegt að dreift sé ábyrgð á ýmsa útsölumenn, en fél. eigi ekki aðgang að neinum sérstökum. Vill nefndin leggja til, sé það lögum samkvæmt, að valinn sé aðalútsölumaður, er tryggður sé með hæfilegu veði. Annist hann útsölu og ábyrgist, enda hljóti hann sanngjarna þóknun fyrir.

Álitið var rætt lið fyrir lið.

1), 2) og 3) liður samþ. í einu hljóði.

4) lið dró nefndin til baka, þar eð hann kom í bága við stjórnarskrá félagsins.

Var nefndarálitið síðan samþykt með þeirri breytingu, að 4) liður félli burtu, og málið þannig afgreitt.

Þá lagði fram álit sitt nefnd sú, er kosin hafði verið til að gera tillögur um þátttöku deilda í fundarhöldum og um fulltrúakosningar. Lagði nefndin til:

Að fulltrúar heimadeilda utan Wpg. hafi hlutfalls atkvæðamagn við Winnipeg deildina, sem lögð sé til grundvallar, t. d.:

a) að ef einn þriðji löglegra fél. þeirra deilda sé mættur í þingbyrjun, skal erindreki hverrar utanbæjardeildar geta greitt einn þriðja atkv. löglegra fél. úr sömu deild.

b) Söm skulu hlutföll, hve margir sem mæta úr Winnipegdeild.

c) Tala löglegra félaga skal ákveðin með nafnakalli í byrjun hvers þingfundar.

d) Fjölgi eða fækki fél. á fundi skulu atkv. þeirra bætast við eða dragast frá,og eykst þá eða minkar atkvæðamagn utanbæjarfulltrúa að sama skapi.

Sitji einstakl. úr utanbæjardeild þingfund, dragist atkvæðamagn þeirra frá atkvæðamagni fulltrúans úr sömu deild.

Þar sem till. nefndarinnar fóru fram á lagabr. var samþykt að láta málið bíða til næsta þings, en að senda öllum deildum afrit af nefndarál. fyrir næsta þing, svo að þær gætu tekið afstöðu til þess. —

Þá hóf. dr. Sig. Júl. Jóhannesson máls á því, að æskilegt væri að fá frekari vit-

neskju um bók ungfrú M. Ostenso, sem sagt væri að snerti óþægilega Íslendinga hér í Manitoba.

J. J. Bíldfell gat þess að ungfrú Ostenso hefði fengið blað það, er ummælin fluttu í garð Íslendinga, til þess að leiðrétta þau. Eftir nokkrar umr. var samþykt till. frá dr. Sig. Júl. Jóhannessyni, studd af A. B. Olson, um það að Þjóðræknisfélagið fari þess á leit við félag það, sem væntanlega gefur út bók ungfr. Ostenso, að fá að lesa handritið. Kosin var nefnd til þess, dr. Sig. Júl. Jóhannesson, sr. J. A. Sigurðsson og Páll Bjarnarson.

Þessu næst bar Árni Sigurðsson frá Wynyard fram þá tillögu, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins skyldi senda áskorun til stærsta menningarfélagsins í þessu landi, United Church of Canada,, er það héldi ársþing sitt í sumar, þess efnis, að það kirkjufélag beitist fyrir því, að líflátsdómar hér í Canada verði úr lögum numdir. Var gerður ákafur rómur að þessari tillögu, og samþykti hana allur þingheimur með því að standa á fætur.

Var þá fundi frestað þar til síðar um kvöldið.

Þá er fundur var settur um kvöldið, var fundargerð síðasta fundar lesin og samþykt í einu hljóði.

Þá lagði sr. Rögnv. Pqtursson fram álit nefndarinnar, er sett var til þess að athuga Stúdentagarðinn og samvinnumálið. Var það í tveim liðum:

I. Nefndin leggur til að endurnýjað sé ákvæði þingsins frá því í fyrra, um að leitast verði við að vekja almennan áhuga fyrir Stúdentagarðsmálinu, framkvæmdarnefndin gengist fyrir samskotum og komi fénu til hlutaðeigenda um eða fyrir áramót.

II. Nefndin treystir sér ekki til að gera ákveðnar tillögur í samvinnumálinu — sem í raun réttri er mörg mál — því henni virðist svo sem þingið sé búið að binda sig svo með fjárveitingum, að ekki muni mikið afgangs. Eitt mál vill nefndin þó biðja þingið að athuga og gera tillögur um, er verða mætti til nytsemdar í framtíðinni, en þetta mál er íslenzka bókaverzlunin hér vestra. Eftir verzlunarskýrslum Íslands að dæma frá 1921, er þetta aðal viðskiftagrein Íslands og Canada. Það ár eru fluttar út bækur hingað fyrir 13,200 kr., en allur annar útflutningur nemur aðeins 500 kr.. Þjóðræknismálum vorum er hin stærsta nauðsyn á, að hingað flytjist sem mest af nýtum og góðum íslenzkum bókum, og á því verði, sem almenningi er kleift að kaupa. Góð samvinna er nauðsynleg í þessu efni.

Skýringar komu frá framsögum., að fjarri væri, að þessu viðskiftamáli væri svo komið sem skyldi, og var niðurstaða nefndarál. sú, að ef ekki fengist lögun á því, væri þýðingarlaust að leitast fyrir um samvinnu í öðrum efnum.

Álitið var rætt lið fyrir lið og I. liður samþyktur í einu hljóði.

Um II. lið urðu nokkrar umræður. — Gerði séra R. E. Kvaran þá brtt. að nefndin leggi til að málinu sé vísað til stjórnarnefndarinnar, að hún hafi allar þær framkvæmdir, sem hugsanlegar séu á næsta ári. Var brtt. sr. Ragnars samþykt í einu hljóði. Var nefndarálitið því næst samþ. alt, með þeirri brtt. í einu hljóði.

Þá stóð upp fráfarandi varaforseti, Gísli Jónsson, og gat þess að stjórnarnefndin hefði komið sér saman um að leggja það til við þingið, að gerður yrði heiðursfélagi Þjóðræknisfélagsins skáldið og rithöfundurinn Einar Hjörleifsson Kvaran, sem mestum ljóma hefði varpað á íslenzkar bókmentir út um heiminn, nú-

lifandi íslenzkra manna, og væri mæringur íslenzkra bókmenta.

Var þessi tillaga samþykt með miklum fögnuði, og stóð allur þingheimur á fætur.

Þakkaði Einar Kvaran þann sóma, er félagið hefði sýnt honum.

Þá tók til máls fráfarandi forseti, séra A. E. Kristjánsson, og þakkaði þingheimi og meðnefndarmönnum þann heiður, velvild og ljúfu samvinnu, sem sér hefði verið sýnd í tvö ár, ávarpaði svo hinn nýkosna forseta og óskaði honum af alhug til hamingju í embættinu.

Hinn nýkosni forseti, séra Jónas A. Sigurðsson, þakkaði því næst þingheimi kosninguna og fráfarandi forseta hans mikla og góða starf og hin hlýju orð í sinn garð.

Flutti hann þvínæst snjalt kvæði og var gerður að því hinn bezti rómur.

Þá bað forseti þingheim að syngja Eldgamla Ísafold og God Save the King.

Að því búnu sagði forseti þingi slitið og óskaði öllum fararheilla.

Félagatal 1924-1925.

Heiðursfélagar:

J. Magnús Bjarnason,
Elfros, Sask.
Þorbj. Bjarnarson,
Pembina, No. Dan.
Séra Kjartan Helgason
prófastur
í Hruna í Árnessýslu
Stephan G. Stephanson,
skáld.
Bóndi við Markerville,
Alberta.
Vilhj. Stefánsson,, L.L.D.
landkönnunarmaður
3755 Broadway, New York
Próf. Halld. Hermannsson
Khöfn, Danm.
Próf. Svb. Sveinbjörnsson
tónskáld
Reykjavík, Ísland.
Einar H. Kvaran rithöf.
Reykjavík.

FÉLAGAR:

Á Íslandi:

Séra Kjartan Helgason,
Hruna, Árnessýslu.
Óskar Borg,
Reykjavík.
Hólmfríður Árnadóttir,
Reykjavík.
Séra Friðr. Hallgrímsson,
Reykjavík.
Guðm. Th. Gíslason,
Reykjavík

Árborg, Man.:

Dr. S. E. Björnsson
P K, Bjarnason
Mrs. G. Gíslason
G. O. Einarsson
Lárus Guðmundsson
Böðvar H. Jakobsson
Friðrik Níelsson
Leslie Pétursson
Sigurjón Sigurðsson

Árnes, Man.:

Egill Johnson
Guðrún Johnson
Björn M. Magnússon
Bjarni Pétursson

Baldur, Man.:

Sigurður Antoníusson
C. Benedictson

Bifröst, Man.

Hallur Thorvarðsson

Blaine, Wash.:

John Veum
Þórdís Veum
Stefán Ólafsson

Brown, Man.

Halldór Anderson
Mrs. S. Anderson
Sigfús Anderson
Sigurjón Bergvinsson
Thorkell Bergvinsson
Rannveig Gillis
Oddný Gíslason
Margrét Gíslason
J. S. Gillis
Sigfús V. Gillis
Ólafía Gillis
Th. G. Gillis
Árni R. Gillis
Andy Gíslason
Mrs. John S. Gillis
Óskar Gillis
Lovísa Gíslasno
T. J. Gíslason
Mrs. J. M Gíslason
J. M. Gíslason
Jón J. Húnfjörð
Leonard Helgason
Kristbjörg Helgason
Guðm. J. Húnfjörð
Valgerður Isaacson
Stefán Johnson
Herdís Johnson
Guðbjörg Johnson
Sigríður Johnson
Ingibjörg Kristjánsson
Júlíana M. Kristjánsson
Sæunn Kristjánsson
Árni Ólafsson
Gísli Ólafsson
Ólafur A. Ólafsson
Gunnar Th. Oddsson
Sigurður Ólafsson
Marínó Ólafsson
Sigríður Ólafsson
Ólafur V. Ólafsson
Ragnar Ólafsson
Ragnheiður Ólafsson
Dóra Oddsson
Óskar Rist
T O. Sigurðsson
Mrs. T. O. Sigurðsson
Ester Thorlaksson
Gunnar Thorlaksson
Valdem. S. Thorlaksson
Jóhann Tómasson
Jónatan Tómasson
Tómas Tómasson

Churchbridge, Sask.:

Gunnar Gunnarsson
Magnús Hinriksson
Pálína M. Jónsson
S. Helga J. Jónsson
Séra Jónas A. Sigurðsson
Stefanía Sigurðsson
Björn Th. Sigurðsson
Jón S. Sigurðsson
Guðr. Elín S. Sigurðsson
Eyjólfur Gunnarsson
Gísli J. Markússon
G Franklín Gíslason
Jón Gíslason
Jón Freysteinsson
Halldór B. Jónsson
Marteinn E. Jónsson
Valdimar H. Jónsson
Einar Sigurðsson
Þorst. Sveinbjörnsson
H. Sigríður Þorbergsson
Þorb. Þorbergsson
Sigurður Jónsson

Dafoe, Sask.:

Jón Jónsson, frá Mýri.

Elfros, Sask.:

Dr. Jóhannes Pálsson
J. Magnús Bjarnason
J G. Gíslason
G. Guðmundsson
J. J. Sveinbjörnsson
Helgi Sveinbjörnsson

Foam Lake, Sask.:

Jón Einarsson
Mrs. J. Einarsson
Sveinn Eiríksson
Mrs. Helga Eyjólfsson
Guðm. E. Guðmundsson
H J. Helgason
Björg Inge
Gróa Inge
Mrs. I. E. Inge

Málfríður Inge
Mrs. J Janusson
Jón Janusson
Rúna Johnson
Margrét Johnson
Stefán Kr. Johnson
J O. Norman
Svanhugi Norman
Ella Norman

Framnes, Man.:

Kristín Brynjólfsson
Elín Einarsson
Sigurður Guðmundsson
Magnús Gíslason
Mrs. M. Gíslason
Mrs. Tr. Ingjaldsson
Einar Gíslason
Gislína Gíslason
Halli Gíslason
Stefán Gíslason
Helga Gíslason
Guðmundur Gíslason
Njáll Gíslason
Mrs. S. E. Holm
Sigurður Pálsson
Daníel Pétursson
Thora Pétursson
Guðrún Magnússon
Ingigerður Magnússon
Margrét Magnússon
Hólmfríður Nielsson
Páll Th. Stefánsson
Thorgrímur Sigurðsson
Thorvaldur Pétursson
Bergur Vigfússon
Sigurður Vopnfjörð
Jóhann Vigfússon

Glenboro, Man.:

R. J. Davíðsson
F Frederickson
Guðm. S. Heiðmann
Alex Eldjárn Jónsson
Theódór Jónsson
G. Lambertsen
G J. Oleson
Kristín Oleson
J. Sigtryggsson

Geysir, Man.:

Thordur Anderson
Björgvin Anderson
Einar Benjamínsson
Thórdís Benjamínsson
Hólmfríður Brynjólfsson
Tómas Björnsson
T. Böðvarsson
Sesselja Böðvarsson
Jón Skúlason
W. Sigvaldason
Skúli Skúlason

Gimli, Man.:

Óli W. Ólafsson
Capt. Baldvin Anderson
Séra Jóh. P. Sólmundsson
Ásdís Hinriksson
Jón Magnússon
Elías Jóhannsson
Hannes Kristjánsson
Sveinn Björnsson
Lárus Árnason
Kristján Pétursson
Sigurbjörg Stefánsson
Anna Halldórsson
W. J. Árnason
A. D. Westmann
Þórður Þórðarson
Anna Þórðarson
Margrét Karvelsson
Leifur Heppni Karvelsson
Sigrún Anna Karvelsson
Karvel S. Karvelsson
Oddur Anderson
Guðlaug B. Anderson
Guðrún V. Anderson
Stefán S. Anderson
Árni S. Anderson
Elín María Anderson
Gísli E. Anderson
Lára S. Anderson
Jakob Briem
B. B. Olson
Mrs. C. O. L. Chiswell
G. Thompson
Séra Sig. Ólafsson
Ingibjörg Ólafsson
Evangelíne S. Ólafsson
Josephine S. Ólafsson
Freyja Elinore Ólafsson
Séra E. J. Melan
Ólafía Johnson
Guðmundur Fjeldsted
Guðni Thorsteinsson
Bergþór Þórðarson
Stefán Eldjárnsson
Egill Egilsson
Kristrún Gíslason
Brynjólfur Þorláksson
Finnbogi Johnson
Gísli Sveinsson
Mrs. Guðr. Stefánsson

Grand Forks, N. D.:

Dr. G. J. Gíslason

Gull Lake, Sask.:

Jóhann Stefánsson

Hove, Man.:

Steini S. Skagfeld
Jóhannes Sigurðsson
Björn Sigurðsson
Jóhanna Sigurðsson
Anton Sigurðsson
Halldóra Vigfússon
J K. Vigfússon
Kristján Vigfússon
Finnur Johnson

Hnausa, Man.:

Gunnar Helgason
S J. Vidal
Karvel J. Konráðsson
Bjarni Marteinsson
Finnbogi Finnbogason
Frímann Frímannsson
Ingibjörg Magnússon
Ingibj. M. W. Magnússon
Valg. J. O. Magnússon
B. Gröndal Magnússon
Ásta M. M. Magnússon
Einar Konráð Magnússon
Magnús Magnússon
Valgerður Sigurðsson
Helga Þ. S. Sigmundsson
Gísli Sigmundsson
Gestur Vídal
Sigurlaug Helgason

Kandahar, Sask.:

Carl F. Frederickson
Matthildur Frederickson

Lancer, Sask.:

Séra Carl J. Olson

Leslie, Sask.:

Bjarni Davíðsson
Kristbjörg Johnson
Rósa Johnson
Thorsteinn Guðmundsson
Páll Guðmundsson
L. B. Nordal
Rósa Nordal
Dísa Nordal
Anna K. Nordal
Herann G. Nordal
Mrs. H. G. Nordal
Jóhannes G. Nordal
Jóel Peterson
Sigurbj. Sigurðsson
Anna Sigurbjörnsson
Bjarni Thordarson

Lundar, Man.:

Kristján Daníelsson
Snæbjörn Einarsson
Sigurður Gíslason
Vigfús Guttormsson
M. Halldórsson
Halldóra Jóhannesson
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson
Friðrik A. Johnson

Alex A. Johnson
Sigríður Johnson
Valdemar K. Johnson
Thorsteinn Johnson
Katrín Johnson
Páll Johnson
Kjartan Johnson
Oddfríður Johnson
Hermann Johnson
Séra A. E. Kristjánsson
Anna Kristjánsson
Hjálmar Kristjánsson
Sigrún Kristjánsson
Daníel Líndal
Sigurður Magnússon
Oddur S. Magnússon
Helgi Odsson
Jóhann S. Sigurðsson
Bergþóra K. Sigurðsson
Sigurður T. Sigurðsson
Halldóra D. Sigurðsson
Sigurður J. Sigurðsson
Ragnheiður Sigurðsson
Grímúlfur J. Sigurðsson
Ingimundur Sigurðsson
Ásta Sigurðsson
Skúli Sigfússon
Jón Straumfjörð
Eiríkur Scheving
Guðjón Thorkelsson
T O. S. Thorgrímsson

Minnewaukan, Man.:

Jóhann P. Pálsson

Minneota, Minn.:

Gunnar B. Björnsson
Séra Gutt. Guttormsson
Mrs. María G. Árnason

Markerville, Alta.:

Jóhann Björnsson
Sigurást Björnsson
Jónas J. Húnfjörð
Sigtr. Jóhannsson
Þory Johnson
Stephan G. Stephansson
Baldur Stephansson
Rósa Stephansson
Mrs. Jóný Sigurðsson
Helga Stephansson
Ethel Stephansson
Florence Stephansson
Lillie Stephansson
Jakobína Stephansson
Benedikt Stephansson
Jón Stephansson
Helga Stephansson
Hrefna Stephansson
Stephan Stephansson
Sigurlína Stephansson
Jakob K. Stephansson

Red Deer, Alta.:

Ófeigur Sigurðsson
Bjarnína Sigurðsson
Jórunn G. Sigurðsson

Mary Hill, Man.:

Jón Sigurðsson

Mather, Man.:

Joseph Thompson

Mozart, Sask.:

Jón Björnsson
Jón Finnsson
Friðrik Guðmundsson
Anna P. N. Johnson
Björn Hafsteinn Johnson
Th S. Laxdal
Kristján Pétursson
Margrét Stefánsson
J S. Sigurðsson
Mrs. J. S. Sigurðsson
Marino Sigurðsson
Magnús Sigurðsson
Magnús J. Skagfeld
Paul Tómasson

New York:

Jóhannes Jósefsson
Miss Thórstína S. Jackson
Dr Vilhj. Stefánsson

Oak Point, Man.:

Séra Guðm. Árnason
Sigríður Árnason
Helga Árnason
Hrefna Árnason
Einar Árnason
Daníel Halldórsson
Johann Johnson
Andrés J. Skagfeld

Otto, Man.:

Kristján Þorvarðarson
Þorsteinn Þorsteinsson

Pembina, N. D.:

Thor. Bjarnarson

Piney, Man.:

Sigurður J. Magnússon
Jón Stephansson
Jón Jónsson

Porter, Minn.:

Bjarni Guðmundsson

Poplar Park, Man.:

Sigurður Sigurðsson

Riverton, Man.:

H. J. Austmann
Ólafur E. Briem
Mrs. Jóhann Briem
Valdimar Benediktsson
Skúli Hjörleifsson
Þorgrímur Jónsson
Helga Jóhannesson
Stefanía Magnússon
Friðgeir Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurðsson
Skúli Skúlason
H G. Skúlason
Th. Thorarinsson
S. Thorvaldson
Thorvaldur Thorvaldsson
Mrs. Sveinn Thorvaldson
Oddur Þorsteinsson

Seattle, Wash.:

Jóhann Jónsson
Séra Rún. Marteinsson
Ingunn Marteinsson

Selkirk, Man.:

Friðfinnur Austdal
Mrs. Elízabet Austdal
Ásgeir Bjarnason
Th. Bjarnason
Mrs. Elízabet Bjarnason
Bjarni Dalmann
G. E. Dalmann
S E. Davidson
Guðm. Erlendsson
Jón Elíasson
Guðjón Friðriksson
Thorbergur Fjeldsted
Þorvaldur Guðmundsson
Runólfur Hinriksson
Jón Hinriksson
María Hinriksson
Runólfur Halldórsson
Sigurður Ingimundarson
Trausti Ísfeld
Björgvin Jóhannesson
Bjarni Jónasson
Hinrik Johnson
Jóna Jónasson
Klemenz Jónasson
Sigurbjörn Jónsson
Sigurður Indriðason
Mrs. Sigurbj. Jónsson
Páll Magnússon
Lovísa K. Magnússon
Kristín Ólafsson
Jón Ólafsson
Kristján Pálsson
Mrs Kristj. Pálsson
Þorbjörg Pálsson
Jóhann Pétursson
Joseph Schram
Th. Sveinsson

Sigurður Sigurðsson
Sigurgeir Sigvaldason
Sigurgeir Stefánsson
Jón Sigurðsson
Jóhann Sigfússon
Guðrún Sigurðsson
Mrs. Th. Sveinsson
Pétur Sigurðsson
Árni Sigurðsson
Bjarni Thorsteinsson
Séra N. S. Thorláksson

Siglunes, Man.:

Guðmundur Jónsson

Tacoma, Wash.:

E S. Guðmundsson

Vestfold, Man.:

Björn Byron
Auður Byron
Helga Byron
Kári Byron
Einar H. Einarsson
Guðbjörn Goodman
Rúna Mýrdal
Ina Mýrdal
Helgi Olson
Guðm. Stefánsson
Kristján Stefánsson
Ingi Stefánsson

Vogar, Man.:

B Eggertsson

Víðir, Man.:

Gunnlaug Holm
M. Jónasson
Ingigerður Jónasson
Guðrún Magnússon
Jón Sigurðsson
Baldvin Sigurðsson
Hjörtur J. Jónasson
Magnús Jónasson

Winnipeg Beach, Man.:

Jón Kernested

Winnipeg, Man.:

Dr Kr. J. Austmann
Ólöf G. Austmann
Jón Austmann
Jón Ásgeirsson
Gunnar Árnason
Vilborg Anderson
Pétur Anderson
Guðlaug K. Anderson
Gyða Anderson
Ólína Anderson
Pétur Stefán Anderson
Egill J. O. Anderson
Stefán Abrahamsson
Thorst. Ásgeirsson
Lewis Anderson
Mrs. Carl Anderson
Skúli Benjamínsson
Sig. Björnsson
Jón J. Bíldfell
Halldór S. Bardal
Ólafur Bjarnason
Oddrún Bjarnason
Kjartan Bjarnason
Ingibjörg Björnsson
Guðrún Borgfjörð
Guðm. M. Bjarnason
Gísli Blöndal
Gróa Brynjólfsson
Guðm. Bergmann
Sigfús S. Bergmann
Richard Beck
Páll Bjarnarson
Daníel Bjarnason
A. S. Bardal
Páll S. Bardal
Andrés J. Björnsson
Jóhanne Ellice
Friðlundur Jónsson
John S. Gillies
Mrs. John S. Gillies
John Einarsson
Mrs. John Einarsson
Jóhanna Cooney
Ragnh. Davíðsson
W A. Davíðsson
H J. Davíðsson
Björg Carson
Guðv. Eggertsson
Árni Eggertsson
Guðm. Eyford
Stefán Eymundsson
Stefán Einarsson
Hávarður Elíasson
Bjarni Finnsson
Inga Furney
Hjálmar Gíslason
G. R. Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Hallbera Gíslason
Sigurgrímur Gíslason
Sezelía Gottskálksson
Ingunn Gíslason
Sigríður Gunnlaugsson
Ragnar Gíslason
Elín Hall
Páll Hallsson
Guðjón J. Hjaltalín
Jóhanna Holm
Thorleifur Hansson
Mrs. Thorleifur Hansson
Frank Hansson
Ívar Hjartarson
Sigurður Hlíðdal
G B. Ingimundarson
Eiríkur Ísfeld
A. P. Jóhannsson
Sigríður Jóhannsson
Jónas W. Jóhannsson
Kári W. Jóhannsson
Grettir L. Jóhannsson
Gísli Jónsson
Guðrún Jónsson
Gunnl. Jóhannsson
G. K. Jónatansson
B. K. Johnson
Thordur Johnson
Einar P. Jónsson
Arngrímur Johnson
J. Jóhannesson
Ásm. Jóhannesson
Mrs. Ásm. Jóhannesson
Halldór Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
Jón Jónatansson
Jónas Jónasson
Sigríður Jacobson
Jónas Jónasson
Jóhanna Jónasson
Björg E. Johnson
Helgi Johnson
Valgerður Jónasson
Ingibjörg Jónasson
Hlaðgerður Kristjánsson
Friðrik Kristjánsson
Séra Ragnar E. Kvaran
Þórunn Kvaran
Lúðvík Kristjánsson
Mrs. L. Kristjánsson
Jakob Kristjánsson
Steinunn Kristjánsson
Hannes J. Líndal
Björn Líndal
Björn Líndal
Svafa Líndal
Bjarni Magnússon
Rósa Þ. Magnússon
Agnar R. Magnússon
Böðvar Magnússon
Steinunn Magnússon
Thorbjörn Magnússon
Charles A. Nielsen
Valborg Nielsen
S F. Ólafsson
Jóhanna Ólafsson
Ben. Ólafsson
Anna Ólafsson
Sig. Oddleifsson
Mrs. Sig. Oddleifsson
Arnljótur B. Olson
Ólafur A. Olson
Margrét Pálsson
Páll S. Pálsson
Ólína Pálsson
Sigfús Pálsson
Rögnv. Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Margrét Pétursson
Jónas Stefánsson

Ólafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Magnús Pétursson
Ólafur Pétursson
Hannes Pétursson
Björn Pétursson
H. Sigurðsson
Fred Swanson
Sigríður Swanson
Jón Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurjónsson
Hildur S. Sigurjónsson
Sigurjón Sigurðsson
J. J. Swanson
E. H. Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Helgi Sigurðsson
Hreiðar Skaftfeld
Guðbjörg Sigurðsson
Bárður Sigurðsson
Kristín Sigurðsson
Guðrún Sigurðsson
Mrs. Guðrún Pálsson
Þórarinn Johnson
Þorlákur Jónasson
S Halldórs frá Höfnum
Jóhann Sigmundsson
Mrs. J. Sigmundsson
Jódís Sigurðsson
Rooney Stevens
Sigurlaug Sigurðsosn
Inga Sheffley
Kári B. Snyfeld
Ragnar Stefánsson
Guðrún Sveinsdóttir
Jón Tómasson
Scff. Thorkelsson
Jóhanna M. Thorkelsson
Þ Þ. Þorsteinsson
Goðmunda Þorsteinsson
Kolbeinn Thordarson
Eyjólfur Thorsteinsson
Sigurlaug G. Thorláksson
Mrs. Halld. Thorsteinsson
O. S. Thorgeirsson
Hannes Jakobsson
Þorst. Thomson
Ásbjörn Eggertsson
J. G. Gunnarsson
Brynjólfur Holm
Carl Thorláksson
Þorgils Thorgilsson
J W. Thorgeirsson
Jón Guðmundsson

Winnipegosis, Man.:

Karitas Brynjólfsson
Jónas Brynjólfsson
Brynhildur Björnsson
Armann Björnsson
Katrín Egilsson
Guðmundur Egilsson
Guðrún Friðriksson
Gunnar Friðriksson
Óskar Friðriksson
Steini Friðriksson
Þyri Friðriksson
G. Guðbrandsson
Guðjón Guðmundsson
Guðm. Guðmundsson
Kári Goodman
Guðjón Goodman
Finnb. Hjálmarsson
Guðmundur Hannesson
Leó Hjálmarsson
Hugh Jónasson
Guðmundur F. Jónasson
Ágúst Johnson
Ólafur Jóhannesson
G. K. Jónatansson
Thorsteinn Jónsson
Vilhj. O. Jóhannesson
Friðrik H. Jónsson
Friða Jónsson
Ottó Kristjánsson
Guðrún Magnússon
Sigurður Magnússon
Friðf. Stefán Magnússon
Bergljót Magnússon
Sigurður Oliver
Thorsteinn Oliver
Kr. O. Schaldemose
Vigbaldi Stefánsson
Jón Stefánsson
Hjálmtýr Thorarinsson
Alex Thorarinsson

Wynyard, Sask.:

H S. Axdal
Sigríður Bardal
Thorhallur Bardal
Hannes Benediktsson
Mrs. H. Benediktsson
Aðalst. Bergmann
Mrs. S. Bergmann
Friðrik Bjarnason
Gestur Bjarnason
Sig. Björnsson
Ásgeir Blöndahl

Árni G. Eggertsson
Mrs. Á. G Eggertsson
Sr. Friðrik A. Friðriksson
Gunnl. Gíslason
Halldóra Gíslason
Valdemar Gíslason
Arnþrúður Goodman
Sigtr. Goodman
Friðrik Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
G. J. Guðmundsson
Emil Grímsson
Ástvaldur S. Hall
Ólafur Hall
Ó Halldórsson
Th. Halldórsson
Guðlaug Hallsson
Jón Hallsson
Ástbjörg Jóhannsson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Miss S. O. Jóhannesson
Bergvin Johnson
Dómhildur Johnson
Halldór Johnson
Kristján Johnson
Ragúel Johnson
S. B. Johnson
Mrs. S. B Johnson
Sezelía Johnson
Thorey Johnson
Valdimar Johnson
Mrs. Valdimar Johnson
Hjörtur Jónatansson
Guðný Josephson
N B. Josephson
Björg Kristjánsson
Hákon Kristjánsson
Hannes Kristjánsson
Jón G. Kristjánsson
Kristbergur Kristjánsson
Margrét Kristjánsson
Svava Kristjánsson
Valdemar Kristjánsson
Stefán Magnússon
Árni Sigurðsson
Hallfríður Sigurðsson
Bjarni Sturlaugsson
Ágúst Sædal
Guðm. Thorarinsson
St. Thorsteinsson
Tobías Tobíasson
Grímur Vestdal
Helga Vestdal
Mrs. P. Vestdal